
ARTUR GOROVEI

MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMANE

G. T. Kirileanu

[Handwritten signature]

FOLTICENII

CERCETĂRI ISTORICE ASUPRA ORAȘULUI

9 (ROM. 2)
Folțiceni

Lucrare premiată de Academia Română

100 lei.

Institut de Arte Grafice „M. SAIDMAN” Folticeni

Na se învârt
mută acasă.

ARTUR GOROVEI

MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMANE

Lui Moș Ghită Rivișeanu, prietenie și
multfămieri pentru concursul ce mi-a
dat, la alcătuirea acestei lucrări.

Artur Gorovei

FOLTICENII

CERCETĂRI ISTORICE ASUPRA ORAȘULUI

Lucrare premiată de Academia Română

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL FĂLȚICENI

— 1938 —

Institut de Arte Grafice „M. SAIDMAN” Fălțiceni

7012.

219

1967
MAY 15 1967

RECEIVED
MAY 15 1967

RECEIVED
MAY 15 1967

K. III. 1767

RECEIVED
MAY 15 1967

Academia Română a publicat un concurs, pentru o lucrare cu titlul: «Cercetări istorice asupra unui oraș din România». La acest concurs am prezentat și eu lucrarea de față, începută încă din 1913, și a fost premiată, în urma raportului d-lui I. Nistor.

Pentru adunarea materialului, trebuie să mulțămesc persoanelor care au avut buna voință să-mi puie la dispoziție arhivele lor de documente inedite, și în special d-lui G. T. Kirileanu, care a pus de s'au copiat toate documentele din pachetul special dela Arhivele Statului din București, și d-lui Vasile Ciurea, profesor, care a contribuit, din fondurile Muzeului Folticenilor, la alegerea documentelor din Arhiva Statului din Iași, de către regretatul paleograful Traian Ichim.

Tipărirea lucrării s'a făcut cu fondurile Prefecturii județului Baia, prefect fiind dl Vasile Ciurea, și ale Primăriei comunei Folticeni, primar fiind dl Eusebiu Scripcariu.

Cercetările începute din timpurile cele mai vechi, le am dus până la începutul războiului nostru din 1916, de când se începe o altă lume.

Artur Gorovei

Folticeni, Februarie 1938

după bir. veche a Sf. Ilie sunt multe stin' în Cămină aflătoare în
Arhiva Mitropoliei din Iași (Iunie 1940)

ms. 3044 Acad. Rom. Tratatul p. tărâștiiu beșericii... scris de Ierod. Venerabil Rădăușianu.
Se f. i. v. Târâștiiu scora de pe elenice cu cheltuiela me a profesorului Ioan Flacăru
din târgu Somuzului singurele manlu supărat Iosif Jecoudor al Rădăușului,
iar mitropolia era de la din episcopie Rădăușului întru a cămină (bile) s'au
spintil în Beșerica din Târgu Somuzului, 1788 zile 15.

(*) plătit cu 4000 lei
p. copii, pe care
am zis sa le depun
la Muzeul Folticenilor
G.T.K.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten notes in blue ink, including the number "1" and some illegible characters.

Handwritten notes in blue ink at the bottom of the page, including the number "1" and some illegible characters.

Raportul d-lui I. Nistor

Premiul V. Adamachi, de 5000 lei, cu subiectul «Cercetări istorice asupra unui oraş din România» s'a acordat d-lui *Artur Gorovei*, Membru corespondent al Academiei Române, pentru lucrarea în manuscris intitulată: „Folticeni, Cercetări istorice asupra oraşului”, pe baza următorului raport al d-lui I. Nistor :

La concursul premiului V. Adamachi, cu subiectul dat de Academia Română şi anume: «Cercetări istorice asupra unui oraş din România» s'a prezentat manuscrisul cu titlul : „*Folticeni, cercetări istorice asupra oraşului*” sub motto : „Cunoscând trecutul şi cercetând prezentul, am putea prezice viitorul”.

Manuscrisul cuprinde 354 file, scrise, cu multă îngrijire. Manuscrisul aduce trei planşe cu 20 ilustraţiuni privind cele mai importante monumente istorice din oraşul Folticeni şi împrejurimi.

Autorul anonim al lucrării a adunat cu mare sârguinţă şi adâncă pricepere tot ce a putut afla asupra oraşului Folticeni, din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre. În scopul acesta el a utilizat o bogată literatură istorică pe care o şi arată în prefaţa lucrării. Pe lângă materialul publicat, el a folosit şi un prea bogat material istoric nou inedit, pe care, cu o hărnicie de albină, l-a cules în diverse arhive, utilizând manuscrise necunoscute şi un mare număr de documente din colecţii particulare necercetate încă până la d-sa.

În planşa primă se arată satele din raza oraşului Folticeni şi anume: *Oprişani, Buciumeni, Broşteni, Coteşti, Pădureni, Şoldăneşti, Antileşti, Tâmpeschi şi Stănigeni*; pentru ca apoi să insiste pe larg asupra hrisoavelor şi cronicelor bătrâne, în care se face menţiune de aceste sate. Trebuie să subliniem faptul, că o bună parte din aceste izvoare istorice este inedită. Prima menţiune a Folticenilor se face într'un uric dela *Ştefan cel Mare* din anul 1490. Numele oraşului este pus în legătură cu boerul *Stan Pântece*, adică *Foale*, a cărui genealogie este reconstruită de autor.

Din unirea satului *Pântece-Foale* cu satele vecine, arătate mai sus, s'a încheiat în scurgerea veacurilor târgul Folticeni de astăzi care a ajuns la oarecare însemnătate numai după răpirea Bucovinei, când Folticeni ajung reşedinţă părţii din vechiul ţinut al Sucevei, rămas Moldovei dincoace de cordonul austriac.

Privilegiul de târg, a fost acordat la 1780 satului *Şoldăneşti* care

contopindu-se cu Folticeni, a trecut asupra Folticenilor acest privilegiu dela Voievodul Moruzzi.

Ca oraş de reşedinţă, Folticeni au devenit centru administrativ şi economic al judeţului Folticeni, Baia de astăzi.

Autorul desfăşoară în voluminoasa şi preţioasa sa lucrare acest proces de evoluţie a târgului dela satul de odinioară la oraşul de astăzi cu importante construcţii profane şi bisericeşti, cu aşezăminte administrative şi de utilitate publică.

Înainte noastră apar mai marii şi purtătorii de grije ai oraşului în toate ramurile de administraţie. De asemenea ni se arată şi persoanele care prin activitatea lor pe tărâmul edilitar şi cultural, au contribuit la ridicarea oraşului şi la aşezarea lui între cele mai frumoase şi bine îngrijite oraşe din Vechea Moldova.

Autorul dă cuvenita atenţiune şi vieţii sociale şi economice a oraşelilor precum şi asupra relaţiilor lor cu satele şi oraşele vecine, înfăţişându-ni-i ca oameni harnici şi vrednici de toată recunoştinţa,

Autorul manuscrisului ni se prezintă ca un bun şi profund cunoscător al istoriei oraşului Folticeni.

Lucrarea prezentată, aşa de documentată şi valoroasă ca fond şi formă, dovedeşte că autorul a înţeles pe deplin rostul subiectului dat de Academie, pentru cercetarea istorică asupra unui oraş din România, şi că prin urmare lucrarea merită să fie publicată. Din ea cercetătorul va putea desprinde informaţiuni preţioase la istoria Moldovei.

De aceea, secţiunea istorică apreciind valoarea excepţională a lucrării i-a conferit Premiul V. Adamachi, de 5.000 lei.

Isvoare de Informații pentru alcătuirea acestei lucrări.

Arhive

- Arhiva Statului, Iași
- Arhivele Statului, București
- Arhiva bisericeii din satul Buciumeni
- Arhiva bisericeii din satul Bunești
- Arhiva bisericeii Adormirea din Folticeni
- Arhiva bisericeii Sf. Ilie din Folticeni
- Arhiva bisericeii din satul Folticeni-vechi
- Arhiva bisericeii din satul Opreșeni
- Arhiva bisericeii din satul Șoldănești
- Arhiva bisericeii din satul Tâmpoști
- Arhiva Primăriei Folticeni
- Arhiva Protopopiatului din Folticeni
- Arhiva tribunalului Suceava (Folticeni)
- Arhiva Fundației «Ana Botez», Folticeni
- Arhiva tribunalului Dorohoiu
- Arhiva «Muzeului Folticeniilor»

Manuscrite

- Memoriul lui *Vasile A. Forăscă* despre evenimentele din Folticeni,
- Amintiri din viața Economului *Vasile Grigorescu Stravrofor*,
- Della atingătoare de pricina cu târgul Folticeni începătoare dela anul 1834
Dechemvri 14.

Colecții particulare de documente

- Documentele farmaciei Ioan Blându
- Colecția D-lui General Burghelea
- Colecția D-lui Alex. Cantacuzino-Pășcanu

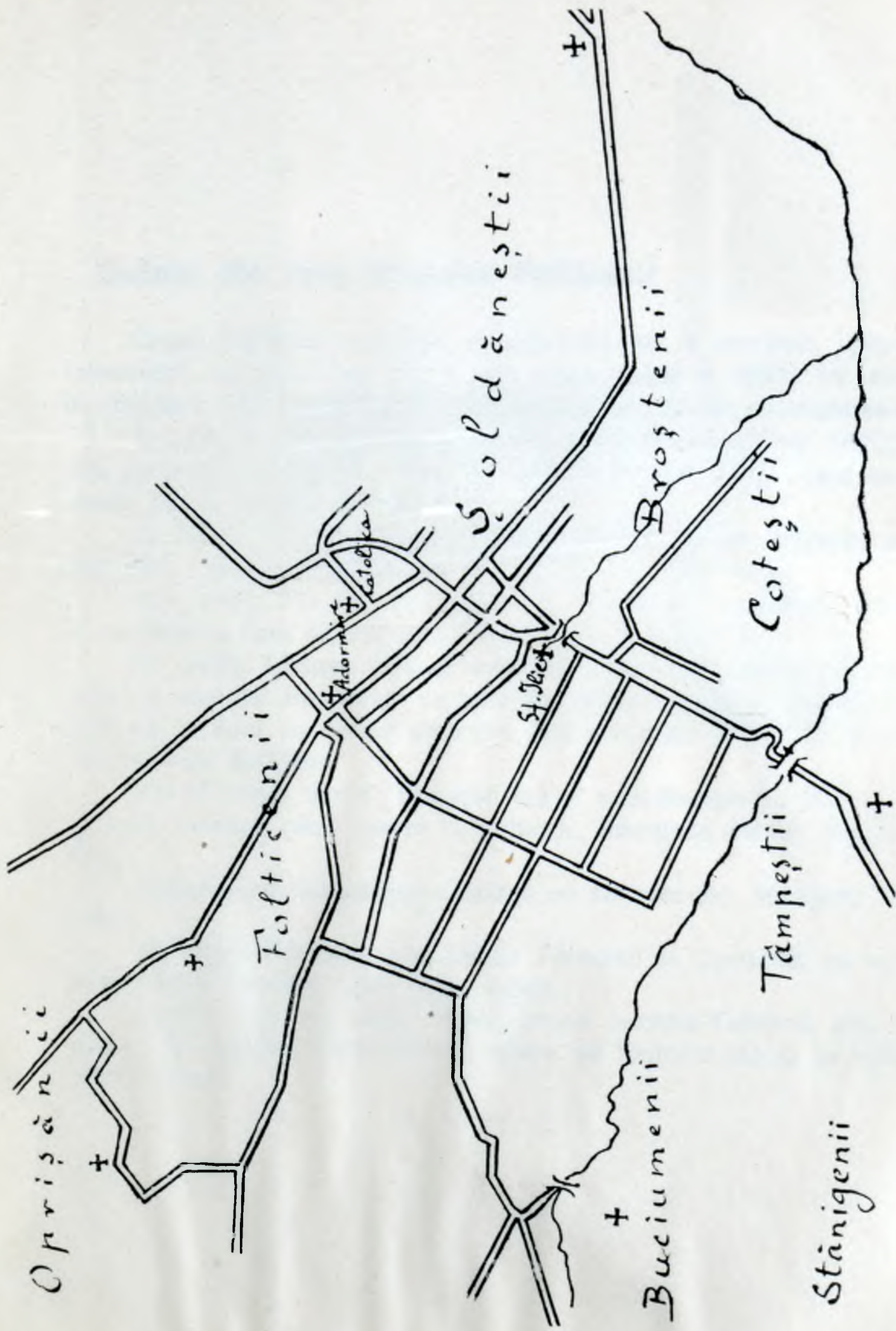
Colecţia Lupu Solomon Faer
 Colecţia D-lui Artur Gorovei
 Documentele familiei Moţoc [Brusturi, jud. Baia)
 Documentele farmaciei Kisielewski
 Colecţia D-lui G. Vârnav, Spătăreşti
 Colecţia G. A. Văsescu, Botoşani
 Colecţia D-lui Petru G. Văsescu, Folticeni

Tipărituri

Academia Română — *Catalogul manuscriselor româneşti*, III
 Adamescu, Gh. — *Contribuţii la bibliografia românească*, vol. I, II, III
Analele parlamentare ale României, Tom. XII, Partea II
 Antoniu, Alex. — *Albumul general al României*, Partea I, 1901
 Balan, Teodor — *Documente bucovinene*, I. Cernăuţi, 1933
 Bezveconnâi, Gh. Gh. — *Din trecutul nostru. Boerii Stamati*. Chişinău
 Bogdan Ioan — *Documentele lui Ştefan-cel-Mare*, I, II. Bucureşti, 1913
 G. Bogdan-Duică — *Introducere la volumul «N. Nicoleanu, Vasile Cârlova, C. Stamati»*. Bucureşti, 1906
 G. Bogdan-Duică — *Material biografic*, în «*Revista Transilvaniei*», Sibiu, 1920
 Bogdan, N. A. — *De haz si de neaz*. Iaşi, 1920
 Bolintineanu, Dimitrie — *Călătorii*, vol. II. Minerva, Bucureşti, 1915
 Borş, Petru — scrisori publicate în ziarele «*le Alpi*» şi «*l'Italia*» din Turin în 1866.
Buciumul român, revistă, Iaşi, An. I
Buletinul oficial al Moldovei, pe 1833
 Burada T. T. — *Şcoala de muzică şi declamaţie dela Rotopăneşti*, în revista «*Arhiva*» din Iaşi, vol. IX
 Burada T. T. — *Istoria teatrului în Moldova*, II. Iaşi
 Ciocoi C. Econom — *Contribuţii la Istoria judeţului Dorohoiu*, în „*Gazeta Dorohoiului*” No. din 22 Noembrie 1924
 Ciurea V. — *Anuarul liceului Nicu Gane pe anii şcolari 1930-1931*
 Folticeni, 1932
 Ciurea V. — *Muzeul Folticenilor*, extras din revista „*Boabe de grâu*”, An. I, No 9.
 Codrescu, Teodor — *Uricarul*, Vol. VI, VII, IX, XI, XV, XVI, XIX.
 Costăchescu, Mihai — *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I 1931, II 1932.
 Costăchescu, Vasile — *Istoria bisericiei Adormirea Maicei Domnului*, Folticeni, 1929.
 Chrisoscoleu, Sofia născută Cocea — *Operile Doamnei...* Precedate de viaţa autoarei, de D-na Iulia A... Bucureşti, Typografia Naţională a lui Ştefan Rasidescu, 1862.

- Dicţionar Geografic (Marele) al României.*
- Drăghici, Manolache — Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre. Tom. II. Iaşi, 1857.
- Edler von Angeli, Moriz — *Altes Eisen*, Stuttgart, 1900.
- Erbiceanu, Const. — Istoria Mitropoliei Moldovei, Iaşi.
- Gane, Constantin — Pe aripa vremii. Bucureşti 1922.
- Ghibănescu, Gh. — Surete şi Izvoade, vol. XX, XXIII.
- Ghibănescu, Gh. — Başoteştii şi Pomârla. Volumul XXIII din «Surete şi Izvoade»,
- Ghibănescu, Gh. — Dorohiul. Volumul din «Surete şi Izvoade»
- Glaneur (le) moldo-valaque. Janvier-février 1841. Iassy
- Gorovei, Artur, — Alte vremuri. Amintiri literare. Folticeni, 1930
- Gorovei, Artur. — Artistul Matei Millo (Insemnări biografice). Academia Română. Memoriile Secţiunii literare, Seria III, Tom. VI, 1932
- Gorovei, Artur. — Contribuţii la Istoria literară. Acad. Rom, Mem. Sect. literare, Seria II, Tom. VI, 1933
- Gorovei, Artur. — Contribuţii la biografia lui Constantin Stamaţi. Acad. Rom. Memoriile Sect. literare. Seria III
- Gorovei, Artur. — Din trecut, în revista „Gazeta Săteanului“ (R. Sărat. An. XV, 1898
- Gorovei, Artur. — Monografia oraşului Botoşani, 1926
- Gorovei, Artur. — Şezătoarea, povestea vieţii unei reviste de folklor Cluj, 1932
- Gorovei, Artur. — Teodor Teodorini. Documente şi informaţii despre el şi familia lui, în „Arhivele Olteniei“, Craiova. 1928
- Gorovei, Artur. — Vieţa lui Matei Millo la Paris. în „Revista Fundaţiilor Regale“, 1934
- Grande (la) Encyclopedie, Tom. VI. Paris
- Hartulari, Elena. — Istoria vieţii mele. Publicată de Gh. Ghibănescu, în „Convorbiri literare“, 1926, 1928
- Iorga, N. — Boeri şi răzăşi în Bucovina şi Basarabia. în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secţiunii Istorice, vol. XXV
- Iorga, N. — Documente, vol. VII
- Iorga, N. — Documente privitoare la familia Callimachi, I, II
- Iorga, N. — Drumuri şi oraşe din România. Bucureşti
- Iorga, N. — Inscricţiuni în bisericile României, II
- Iorga, N. — Istoria farmaciilor
- Iorga, N. — Nouă documente basarabene, în Memoriile Secţiunii Istorice ale Academiei Române
- Kogălniceanu, Iancu. — O scrisoare din 1831, publicată în revista „Ion Ne- culce“, fasc. II, 1922. Iaşi
- Kotzebue, W. de — Din Moldova. Descrieri şi schiţe (Traducere din limba germană). Bucureşti, 1884

- Luceafărul — revistă din Budapesta
- Melidon, Gh. — Călătorie în Moldova de sus, publicată în revista „Foiletonul Zimbrului”, Iaşi, 1855
- Monitorul oficial al Moldovei, 1859
- Nădejde, Ion. — V. G. Morţun. Biografia lui, genealogia şi albumul familiei Morţun. Bucureşti, 1924
- Neculce — Letopisţi, III
- Petrescu (Ghenadie), Dimitrie A. Sturza, Dimitrie C. Sturza. — Acte şi documente relative la istoria renaşterii României. Vol. IV.
- Posluşnicu, Mihail G. — Istoria Muzicei la Români. Bucureşti, 1928.
- Rallet, D. — O plimbare la iarmarocul Folticeniilor, în „Propăşirea”, foaie ştiinţifică şi literară sub direcţia lui M. Kogălniceanu, Iaşi, 1844.
- Revista Ion Neculce, Iaşi, fasc. VI, 1926
- Schwarzfeld, Dr. E. — Din trecutul comunităţii din Folticeni. în ziarul „Egalitatea” din Bucureşti, 1911
- Sion. Constantin. — Arhondologia Moldovei. Iaşi, 1892
- Spicuitorul moldo-român, jurnal ştiinţific, literar şi industrial, rediguit de o societate de literaţi. Iaşi. Institutul Albinei, 1841.
- Stamati, Constantin. — Musa românească Iaşi, 1868
- Torouţiu, I. — Studii şi documente literare Vol. IV. Bucureşti
- Vârnav, Teodor. — Istoria vieţii mele (autobiografie din 1845). Publicată de Artur Gorovei în revista «Gazeta Săteanului» (R. Sărat) şi apoi de „Minerva”, Bucureşti.
- Voinţa Sucevei — gazetă din Folticeni, 1891
- Zikeli, Gustav Adolf. — Eine siebenbürgisch = sächsische Sage über die Gründung von Folticeni in der Moldau, în revista Siebenb Vierteljahrsschrift, 57 Jahrg. 4 Heft, 1934.
- Biblioteca Academiei Române Secţia Manuscriselor — Creşterea colecţiunilor (1920-1932) Buc. 1936.
-

Pădurenii

Satele din raza orașului Folticeni

Satele din raza oraşului Folticeni

Oraşul Folticeni se întinde pe pământul care a aparţinut, la epoca întemeierii lui, unor sate dintre care unele există şi astăzi, iar altele au dispărut, fiind înglobate în periferia oraşului, treptat cu creşterea lui.

O parte a oraşului este fondată pe moşia *Şoldăneştii cu Antileştii*, alta pe moşia *Tâmpeştii* şi alta pe moşia Folticeniei, moşii care aparţineau la trei proprietari deosebiţi.

Pe fiecare din aceste moşii, ale căror sate există, erau şi sate mai mici, care au dispărut ca sate şi fac parte din oraş.

Aşa, satele *Broşteni* şi *Coteşti* de pe moşia *Şoldăneşti*, trăiesc în mahalalele care se numesc *Broscăria* şi *Coteştii*.

Pe moşia *Tâmpeşti* era şi satul *Pădureni*, care aşezat pe malul drept al pârăului *Buciumeni*, la oarecare distanţă de raza oraşului propriu zis, şi fiind un sătişor prea mic, n'a mai putut rezista ca sat deosebit şi s'a desfiinţat.

Tot în trupul moşiei *Tâmpeşti* era şi satul *Buciumeni*, care există şi după numirea cărui avem în Folticeni, mahalaua *Pârăul Buciumenilor*.

Alături de *Buciumeni* a existat un sat mai mic, *Stănigenii*, dispărut.

Pe moşia *Folticeniei* erau satele *Folticeniei* şi *Oprişanii*, cu ramificaţie satul *Fundoaia*, care toate există.

Pentru a cerceta, prin urmare, istoria oraşului Folticeni, este necesar să cercetăm istoria tuturor satelor pe teritoriul cărora se întinde astăzi oraşul.

Satul Folticeni

Satul *Folticeni*, numit astăzi *Folticeni-Vechi*, spre a se deosebi de oraşul *Folticeni*, are o vechime destul de mare. Primul document, cunoscut până astăzi, care-i pomeneşte numele, este un uric dela Ştefan Cel Mare, dat în Suceava, la 15 Martie 1490.

Originalul acestui document, care dă loc la oarecare discuţii, nu se ştie unde este.

Ioan Bogdan, la 1913, când a tipărit „Documentele lui Ştefan cel Mare”, cunoştea numai o traducere făcută la 11 Iulie 1785, de dascălul Gheorghe Evloghie, întărită de Isprăvnicia ţinutului Sucevii, la 21 Octombrie 1813, publicată de Teodor Codrescu, în «Uricarul» (Uricarul, XVI, p. 4).

La 25 Iunie 1914, Academia Română a cumpărat, dela E. Bratu, fotograf în Bacău, o copie a documentului, care a fost publicată în buletinul „Ioan Neculce” din Iaşi, fascicula VI din 1927, de d-l Mihai Costăchescu şi apoi în volumul „Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare”, p. 142.

În «Muzeul Folticeniilor», între documentele Buciumenilor, este copia întărită de Isprăvnicia Sucevii la 1830 de pe un ispisoc sârbesc dela Ştefan VVod din velet 6998 Mart 15». O copie identică a avut şi Teodor Codrescu, care spune, în „Uricarul”: «Suretul acesta este proprietatea mea». Textul publicat de Codrescu, are oarecare mici deosebiri de textul copiei din Muzeul Folticeniilor, deosebiri care nu alterează înţelesul documentului; are, însă, şi o deosebire mai mare, în transcrierea a două nume. Copia din Muzeul Folticeniilor vorbeşte de *Dragoş Stănişescu* şi de *Folticeni* şi *Falticeni*, iar textul din „Uricarul” cunoaşte pe *Dragoş Stănişescu* şi satul *Fălticeni*.

D-l Mihai Costăchescu afirmă că traducerea dascălului Evloghie este bună: comparând-o, însă, cu traducerea d-lui Costăchescu, se vede că în cea a lui Evloghie sunt omişi boerii cari au fost faţă la redactarea

uricului domnesc. Lucrul acesta este explicabil. Copia lui Evloghie trebuie să fi servit la judecarea vreunei pricini asupra moşiei Folticeni, judecată care nu avea a se preocupa de diplomatica documentului.

Traducerea d-lui Costăchescu are următorul cuprins:

Cu mila lui Dumnezeu, Noi Ştefan Voevod, Domn Ţării Moldovei, cunoscut facem şi cu această carte a noastră tuturor, cari vor căuta la dânsa sau vor auzi cetindu-se, că a venit înaintea noastră şi înaintea tuturor boerilor noştri moldoveni, Neagşa, fiica lui Hanea de a ei bună voie, de nimeni nesilită şi nici asuprită, şi a vândut a sa dreaptă ocină, din uricul tatălui ei, Hanea, un sat, pe Şomuz, anume *Fulficeanii*, unde a fost Stan Pântece, şi a vândut acest sat credinciosului nostru pan Isac vistiarnic, drept 200 zloţi tătărăşti. Şi sculându-se credinciosul nostru pan, Isac vistearnic, a plătit toţi aceşti bani, în mânele Neagşei, fiica lui Hanea. Şi iarăşi, ea privilegiul ce l-a avut tatăl ei, Hanea, pe acest sat, pe *Fulficeani*, dela unchiul noştrii, dela Ilieaş Voevod şi dela Ştefan Voevod, ea asemenea l-a dat în mânele lui pan Isac vistearnic, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. Şi în acelaş ceas, asemenea au venit, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri, Măruşca, fiica Mihului logofătul, nepoata popii Iuga, şi Dragoş *Stănişescu* fiul lui Nan, asemenea de a lor bună voie, de nimeni nesiliţi şi nici asupriţi, şi au vândut a lor dreaptă ocină, din ale lor drepte urice, din uricele bunului Măruşcăi, popa Iuga, şi din uricul tatălui lui Dragoş *Stănişescu*, anume Nan, şi din privilegiu, ce ei au avut dela bunul nostru, dela Alexandru Voevod, un sat, anume Buciumeani, în jos de Rădăşeni, l-au vândut acest sat credinciosului nostru pan, Isac vistiarnicul, drept 120 zloţi tătărăşti. Şi sculându-se pan Isac vistearnic a plătit şi aceşti mai sus scrişi bani, 120 de zloţi, în mânele Măruşcăi, fiica lui Mihul logofătul, nepoata lui popa Iuga, şi în mânele lui Dragoş *Stănişescu*, fiul lui Nan. Şi iarăşi Măruşca şi Dragoş ce privilegiu au avut ei, pentru acest sat, pe Buciumeani, dela bunul nostru, dela Alexandru Voevod, încă le-au dat în mânele panului Isac vistearnic, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. De aceia, Noi văzând a lor bună voie şi tocmală şi deplină plată şi Noi de asemenea şi dela Noi am dat şi am întărit credinciosului nostru panului Isac vistiarnic, aceste mai înainte numite sate, anume *Fulficeanii* pe Şomuz, unde a fost Stan Pântece.

şi Buciumeanii, în jos de Rădăşeni, să-i fie lui dela Noi uric şi cu tot venitul, lui şi copiilor lui şi nepoţilor lui şi strănepoţilor lui şi restrănepoţilor lui şi întregului neam al lui, cine i se va alege mai deaproape, nestricat niciodată, în veci. Iar hotarul acestor mai sus scrise sate să fie din toate părţile, după vechiul hotar, pe unde din veac au umblat.

.

Iar pentru mai mare tărie şi împuternicire a acestei toate mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan, Tăutul, să scrie şi a noastră pecete să o atârne către această carte a noastră. A scris Teodor diacul, în Suceava, în anul 6998, Mart 15.

Care să fie adevăratul nume al lui Dragoş, despre care se vorbeşte în acest document : să-l fi chemat Dragoş *Stăniţescu* sau *Stăni-gescu* ?

Ioan Bogdan, care cunoaşte textul din Uricarul, spune : «Nanul era fratele lui Iuga, cunoscutul protopop din vremea lui Alexandru cel Bun şi tată al logofătului Mihul; fiul său Dragoş se numea *Stăniţescu*, probabil după satul *Stăniţa*, din jud. Roman, pl. Siretul de sus, care era, se vede, în stăpânirea lui» (I, p. 402).

D-l Costăchescu, care publică şi textul slavon, după fotografia dela Academie, citeşte tot *Stăniţescu*.

Copia din Muzeul Folticenilor, în citeşte slove kirilice, ni dă pe *Stănigescu*.

Între litera G şi Т, din alfabetul kirilic, este o foarte mare apropiere, şi e destul o mică deplasare a codiţei literei, pentru ca un G să fie luat drept Т, şi contrarul. În copia din Muzeul Folticenilor, litera G din *Stănigescu* este identică absolut cu G din cuvântul *Gios*, având codiţa, în amândouă cuvintele, în mijlocul liniei orizontale din partea de jos a părţii de sus a literei, spre deosebire de Т din cuvântul *nepoţilor*, în care codiţa perpendiculară este o continuare a cracului din dreapta a părţii de sus a literei. Astfel, este exclusă, în copia din Muzeul Folticenilor, orice confuzie între Т şi G, rămânând în afară de orice îndoială că numele lui Dragoş, în acest document, este *Stănigescu*, şi nu *Stăniţescu*.

Fiind aşa de lesne să se facă o confuzie între G şi Т, din cauza unei mici deplasări a unei codiţi, este admisibilă această confuzie şi în textul din fotografie, unde s'ar putea ceti atât *Stăniţescu* cât şi *Stănigescu*. O confuzie identică s'a făcut, chiar la Academia Română, în cetirea unui document din 1787, în care este vorba de o impresurare

a moşiei Rădăşeni, de către moşiile Buciumeni şi *Stăniţeni*, cetindu-se *Stăniţeni*, în loc de *Stănigeni*, numele din trecut şi de astăzi al localităţii dela marginea oraşului Folticeni. 1)

Greşeli în scrierea cuvintelor se făceau şi în vechime, precum se fac şi astăzi. În copia dela Muzeul Folticeniilor, găsim o asemenea greşeală, scriindu-se, de pildă, *credincioşului*, cu ş, în loc de *credinciosului*.

De altfel, că nu poate să fie decât *Stănigescu*, evidenţiază faptul că imediat lângă Buciumeni, şi deci în apropiere mare de Folticeni, a fost satul *Stănigeni*, al unui *Stănigă*, menţionat încă în documentul dela Alexandru cel Bun, din 1424, şi *Stănigeni* se numeşte şi astăzi locul fostului sat. Dacă fiul lui Nan „îşi are numele dela satul *Stănigeni*, unde neamul lui va fi fost cândva stăpân“ — cum spune însuşi d-l Costăchescu — nu se mai încapă îndoială că se numea *Stănigescu* şi nu *Stăniţescu*, dela numirea satului *Stăniţa*, tocmai din judeţul Roman.

În uric este vorba de *Hanea* şi de *Stan Pântece*. Ioan Bogdan îi rectifică în *Oană* şi *Oană Pântece*, „căci e vorba de aceeaşi persoană, de *Oană Pântece*, pe care îl întâlnim foarte des în documentele moldoveneşti dintre anii 1449—1456“.

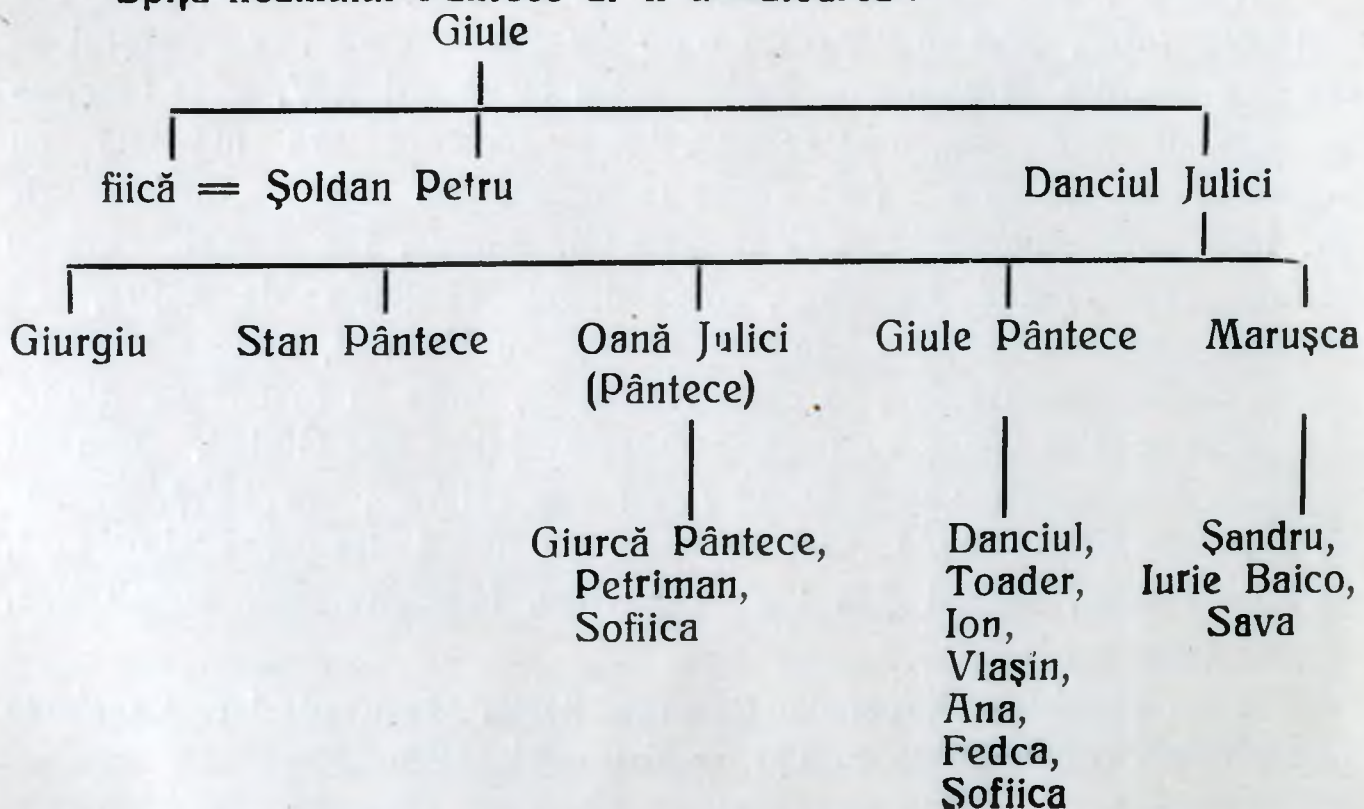
Netemeinicia părerei lui Ioan Bogdan este amănunţit documentată de d-l Costăchescu.

Boerul *Oană Pântece* e cunoscut şi ca *Vanea Pântece*, ca *Oană* şi *Vanea Julici*. „Cel mai vechiu boer pe care-l cred întemeietorul acestui neam din Moldova, şi care trăeşte în veacul XIV, şi la începutul celui de al XV-lea, este *Giulea*. Fiica acestuia era măritată cu Şoldan Petru, de care a fost vorba în uricele din 1411. Într'un uric din 1606 sunt pomeniţi Costin şi sora lui, Sofiica, fiii Borcei ceaşnic nepoţi „panu *Giulea staromu*“, că vând din privilegiu de slujire, ce au avut străbunii lor dela bătrânul Alexandru Voevod, anume a patra parte din sat din Borăşti, la gura Huruiatei, unde a fost Bora giude. Un fiu al acestui *Giule* va fi fiind *Danciul Julici* sau *Giulici*, pomenit în 1421. Fiul acestuia este *Oană Julici* sau *Pântece*, din 1449. El trăeşte şi sub Iliuş Voevod, cum se vede din uricul din 1606 Martie 30, în care Teatiul, fiul lui Şteful şi Anghelina, fiica Melanei, şi Dragoş,

1. — Biblioteca Academiei Române. Secţia Manuscriselor. Creşterea colecţiunilor, (1920—1932), p. 138. — Bucureşti, 1936.

fiul lui Iachim, nepoţii lui Fărâmbă, strănepoţii lui Oană Giulici, din privilegiu de slujire ce au avut străbunul, Oană Giulici, dela Ilie Voevod, vând seliştea Iapa, la obârşia Fântânei^a. Acest Oană e boer de divan (1443), apare ca Oană a Danciului până în 1447. De aici apare şi numele de Pântece. În 1453 apare ca hotarnic Oană Julici, care în lista Divanului e trecut ca Pântece, ceea ce ar face să se creadă că sunt doi boeri deosebiţi. Apare apoi când Julici, când Pântece, până prin 1456. În 1457 este în Divanul lui Ştefan cel Mare. «Că Oană Julici şi Oană Pântece sunt una şi aceeaşi persoană, se vede din urice de mai târziu, ca în cel din 1488 şi cel din 1495 mart 16, unde *Iurcă Pântece*, *Petriman* şi *Sofiica* sunt arătaţi întâi fiii lui Ion Julici şi în al doilea ai lui Oană Pântece. Un frate al său, *Giuliu Pântece*, şi o soră, *Maruşca*, sunt pomeniţi în uricul din 1495 mart 16, citat, *Giuliu* şi *Ioan Pântece* sunt pomeniţi şi în 1465 april 11. Celelalte rude din acest uric nu-s lămurite ca legătură, dar într'un uric din 1529 mart 25, lămuritor al acestuia dela Ştefan-cel-Mare, se arată aceste rude coborâtoare din *Stan*. Fiind vorba de satele Horodniceni şi mori pe Brădăţel, cred că acest *Stan* e tot una cu *Stan Pântece*, vechiul stăpân al satului *Fulticeanii*, de pe Şomuz, care apare în uricul din 1490 Martie 14. Acest *Stan* apare în uricul din 1424 Fevr. 16. Este cred, totuna cu *Stan dela Şomuz*, care apare împreună cu fratele său *Giurgiu*, în 1407 Oct. 6. — Numele *Pântece* este o poreclă" (I, p. 384).

Spiţa neamului Pântece ar fi următoarea :

Familia Pântece, așa de răspândită, avea și avere însemnată. «Satele lor, din puținul ce se poate reconstitui, au fost Tămărtășăştii (Șoldăneştii) din 1411 sept. 22; Mihăeştii la Brădăţel; satul Movila, unde a fost jude Bo-a, în gura Horaeţii, pe Bârlad, cu uric al lui Ion Julici dela Ilieş și Ștefan Voevozi; Horodnicenii și alte sate pe Bârlad; Mărceştii și Grijlivii; seliștea Iapa, la obârșia Fântânei, la Tutova, din uricul lui Oană Julici dela Ilie Voevod». (Costăchescu, I. p. 384).

* * *

Despre origina numelui satului — și deci și a târgului Folticeni — se cunosc, până astăzi, două păreri.

Dela porecla acestui Stan Pântece se trage numele târgului *Folticeni*, spune Ioan Bogdan, (I, p. 402) și domnii N. Iorga și Costăchescu.

Probabil că Stan avea un pântece mare, care i-a schimbat numele din Julici în Pântece. Un om cu pântece mare, care prin urmare și mănâncă mult, se numește *foltea*, *foltic*, dela cuvântul *foale*, = *pântece*. Dela Stan Foltic a ieșit *Foltici*, *Folticeni*, *Fulticeni*.

D-l Gustav Adolf Zikeli ni dă o interesantă tradiție despre întemeierea satului Folticeni, care explică și origina numelui. 1)

Tradiția aceasta din satul săsesc Weillau, comunicată d-lui Zikeli de preotul Friedrich Krauss, spune următoarele: „Odinioară Weillau a fost un sat vasal. Stăpânitorii, pentru cari sașii din Weillau trebuiau să muncească, nu locuiau ei însăși în Weillau, ci aiurea, deci sătenii trebuiau să se ducă la locuințele stăpânilor și acolo să li facă clacă. Pe timpul lucrului, venia în sat un vechil (Hofgräf) din partea stăpânului, și îndruma oamenii la muncă.

Odată stăpânul și-a pus în gând să cotorască pământurile sătenilor din Weillau, și când țaranii lucrau la câmp, veni vechilul și voia să-i oprească de a-și lucra ogoarele lor. Când agentul începu să lovească pe săteni cu biciul, ca să-i alunge, unul dintre ei, *Fâln Hannes*, zise către oameni: «Lăsați-l să vie, până ce va ajunge el la mine, am să-i fiu eu stăpân». Când vechilul l-a ajuns, Fâln a pus mâna pe o secure și i-a dat una de l-a omorât. Adresându-se iar către săteni, li zise: «Dumnezeu să vă ocrotească, eu mă duc de pe aici».

Fâln se duse mai întâi acasă, își luă rămas bun dela ai lui, și trecu peste munți, în Moldova. Aici ajunse la o mare moșie și intră

1. — Eine siebenbürgisch-sächsische Sage über die Gründung von Folticeni in der Moldau, in Sieb. Vierteljahresschrift, 57 Jahrg., 4. Heft. 1934.

în serviciu. După un an a murit stăpânul său, și el s'a însurat cu văduva. A chemat apoi mulți sași din vechea lui patrie și înființă o colonie. Și pentru că sășește el se numea *Fälten*, *Fâln* (Valentin) și pe românește *Fâltșin*, s'a numit și colonia după el: *Fälticeni* (Fretchischân).

Aceasta este tradiția, despre care d-l Zikeli scrie: „Hrisovul lui Ștefan Cel Mare din 1490, confirmă vânzarea satului Fulticeanii, unde odinioară era Stan Pântece. Cumpărătorul acestui sat este visternicul Isac, care cumpăra în același timp și satul Buciumeni, situat lângă Folticeni. Satul Fulticeanii îl cumpără dela Neagșa, care-l poseda ca moștenire dela tatăl ei *Hanea*. Acest *Hanea* putea deci să fie acel *Fälten Hanneș*, dela care legenda din Weillau povestește că se trage numele Folticeniilor. Aceasta s'ar adevăra și prin faptul că acest sat când era în stăpânirea lui Stan Pântece, nu purta încă numele de Folticeni. Aceasta rezultă dintr'un document din 1424, în care Alexandru Voevod dăruiește Popei Iuga și fratelui său Nan, satul Buciumeni și în care la fixarea hotarelor este descrierea „drumul ce merge dela Stan“, și nu „drumul ce merge dela Fulticeani“.

Părerea d-lui Zikeli că satul Folticeni ar fi fost o colonie de sași întemeiată de *Fälten Hanneș* și de sașii aduși de el, și că dela el se trage numele de Folticeni, pare a fi serioasă.

În adevăr, numele *Hanea*, se pare că nu este de origină românească, deși numele *Hanea*, *Hanăș*, cum și numele *Fälti*, le întâlnim în primele documente cunoscute în Moldova.

În 1408 găsim un *Hanăș*, pisăr în Liov și tot atunci găsim un *Zamirstan Hanăș* și un *Hanăș Verzest* care nicicum nu pot să fie numiri moldovenești; în 1435 apare un *Hanea* arcaș din Brașov, unde mai era încă un *Hanăș* la 1437. (Costăchescu, II, p, 636, 693, 709).

Șoltuzii și pârgarii din Baia, sat fundat de coloniști sași, erau sași. Un număr de documente din Muzeul Folticeniilor, ni-au păstrat numele lor. Așa, găsim: Pătrașco, Ionașco. Simioancea, Martin, Lazea, Hancea, Mihăilă, Andreică, Dănilă, Iosăp, Ilie, Micălăuș, Ștefan, Mihalcea, Cozma și printre dâșii, într'un document a căruia dată lipsește, fiind tălmăcit de Gheorghe Evloghie la 14 Maiu 1786, dăm peste pârgarul *Toma Fälti*, probabil vreun urmaș de ai lui *Fältea Hanneș*, eroul tradiției sătenilor din Weillau, (Artur Gorovei, Șoltuzii în vechiul ținut al Sucevei. În revista Șezătoarea. XXV, 5).

D-l Zikeli, în mod firesc, ajunge la concluzie că, în ceea ce privește pe Stan Pântece poate să fie acel boer la curtea căruia s'a adăpostit *Fälten Hanneș*, și cu a căruia femeie se va fi însurat, după moarte

lui Pântece. În asemenea caz, Stan Pântece nu era bunicul Neagşăi, ci tată vitreg (soţul din prima căsătorie a mamei ei).

Numele oraşului îl găsim, în documentele din diferiţi ani dela înfiinţarea lui, scris sub diferite forme : *Fălticeni*, *Fâlticeni*, *Fulticeni*, *Folticeni* (uneori scris cu omega). Forma *Fălticeni* este adoptată şi de oficialitatea oraşului.

Forma corectă a cuvântului este *Folticeni*.

Rădăcina *fol* şi *ful* o găsim în multe cuvinte de localităţi, în afară de *foltea* şi *foltic*, calificative de persoane.

Foltea este numele unei văi în judeţul Buzău; al unui sat şi al unui pârâu în judeţul Râmnicul-Sărat.

Foltea-sării este numele unui sat vechiu în jud. Râmnicu-Sărat; într'un document din 1586 este menţionat un *Foltea* (Melhisedek, I, p. 217).

La 1686, Tudor feciorul *Foltei* de Urlaţi vinde a patra parte din Furchişăni, pe apa Elanului, ţinutul Tecuciului :

Folteştii este numele unui sat din judeţul Covurlui şi a unui sat din Basarabia ;

Un Ivaşco *Fultuc* este martur într'un document din 1456 (Costăchescu, II, p. 583).

Forma *Folticeni* o găsim şi în documente vechi.

În 1711, când se face hotarnica moşiei Şoldăneşti, satul este scris *Folticeni*; o parte a hotarului moşiei Şoldăneşti se descrie astfel „... drept peste bahnă pe la coasta iazului, şi la deal pe zarea unei vălcele pe din sus, tot alătura cu Petiea şi tot zarea vălceleii până în hotarul *Folticentlor* (scris cu *o*), şi de acolo cam pe costişă...” (Acta Millo).

Părerile filologilor şi istoricilor noştri sunt pentru *Folticeni*, şi Ioan Bogdan afirmă că *Fălticeni*, în loc de *Folticeni*, e o pronunţare cu totul nouă (Bogdan, I, p. 402).

* * *

Statistica din 1831, făcută în interes fiscal, arată :

Satul Folticeni-vechi, din ocolul Şomuzului, a ţinutului Sucevei, stăpânit de dumnealui titiular noi sovetnie i cavaler Costachi Stama i, iar în posesie de Neculai Marcovici.

Anul 1831 mai 10.

Preofi în slujbă — Pr. Toader Roşu, duhovnic; Pr. Costantin a Costăchioaei, Pr. Gheorghe sin Diacon Toader, slujeşte şi la sat Buciumeni;

preoți fără slujbă — Pr. Constantin sin Popa Petri; *diaconi în slujbă* — Diaconul Grigoraș sin Popa Petri, Diac. Iftimie slujește la Sfeți Ilie în târg; *diaconi fără slujbă* — Diac. Vasile a lui Nicolăeș, Diac. Vasile sin Diaconu Ioniță, Diac. Gheorghe Gabur; *privilegiați fără dare* — Postelnicul Ion Săcară, cu carte gospod dela dumnea'ui Domnul Kalimah, anul 1813 iulie 22; *slujitori bisericesti* — Dascălul Gavril, Dumitrache sin Hoge pălimar; *scutelnici* — Grigoraș sin Diaconu scutelnic la Păhărniceasa Rudinca Gavril Brat scutelnic țij la dumneei, Pavăl Pascariu scutelnic a D-sale Căminariului Ciure, Vasile Rusu zet Ioniță.

Catagrafia menționează pe *Simeon Obreja*, primar, și alte categorii de locuitori, și sfârșește cu *Adunare*, în care sunt: 2 preoți, 1 diacon, 2 dascăli, 1 preot fără slujbă, 1 postelnicel, 5 nevolnici, 9 văduve, 16 havalici, 13 birnici, 6 slugi, în total 61.

Catagrafia este semnată de *Ierei Toader* duhovnic și de *Neculai Marcovici* (Arhiva Statului Iași. Tr. 644. Dosar I, Tom IX).

La 1856 erau; în Folticeni—vechi, 27 liuzi (Uricarul, XV, p. 376).

Moșia Folticeni a fost dăruită, de cătră Alexandru Voevod, în 1554, mănăstirei Moldovița din Bucovina.

La 15 Maiu 1820, Spătarul Andrei Bașotă adresează «Cinstit chesarocrăescului inșpectorat al moșiilor împărătești din Bucovina», o cerere în care zice: «Mai gios iscălitul are trebuință a ști dacă afierosita moșie Folticeni ce se află în Moldova, care odinioară au fost în stăpânire mănăstirei Moldovița, și pe urmă s'au vândut dumisale Tuduri Musteață, au avut niscaiva hrisoave și hotarnice, și dacă aceste scrisori s'au dat la vânzarea moșiilor dumisale Tuduri Musteață, și dacă se găsec la cinstitul inșpectorat niscaiva copii sau măcar numai niscaiva extracturi sau însemnări de pe scrisorile acele, și de vor fi, să mi se deie vre-o copie adeverită».

Ca răspuns la această cerere, se găsește următoarea rezoluție:

„Dumisale jăluitarului se răspunde că eu alta nu pot să dau decât de pe izvodul scrisorilor vechi de moșii, alăturat extract ce atârnă asupra moșiei Folticeni, fiindcă scrisorile arătate prin izvod nu se află nici cele adevărate, nici copii de pe dânsese, ci s'au dat de procatohul Pavăl inșpector moșiilor împărătești din Bucovina, la 1805, lui Tuduri Musteață, cumpărătorul moșiilor împărătești, fiind față și chesarocrăescul fiscal adiucat dumnealui Vanroa.

«Dela chesarocrăescul inșpectorat moșiilor împărătești din Bucovina, Sfântul Ilie. Mai 15, 1820.

«Extract din izvodul scrisorilor asupra moșiilor din Bucovina ce

era afierosite. — No. 15. — *Folticeni*. Litera A. — Danie dela Alexandru Voevod ce au făcut mănăstirei Moldoviţa pe satul Folticeni la Mart. 12. $\frac{7062}{1554}$

«B. — Mărturie a vr'o câţiva săteni din Folticeni, întărită de vr'o câţiva boeri, în pricina hotarelor moşiei Folticeni din dechenvrie 29. $\frac{7257}{1748}$

«C. — Invoiala ţăranilor din Folticeni pentru lucru după obiceiul pământului, din 25 Iulie $\frac{7274}{1768}$

«D. — Mărturie a ieromonahului Gheorghii pentru o pricină de hotar a moşiei Folticeni din 23 Maiu 1768.

«Acele posleindu-se s'au găsit întocmai cuvânt în cuvânt în izvodul scrisorilor vechi de moşii afierosite în Bucovina, care izvod se află aici. — Sfântul Ilie, la 15 Maiu 1820. edu

Frant Şubert, inspector moşilor.

«Acele mai gios arătate scrisori talmăcindu-se de pe cele nemţeşti care cercetându-se şi de mine şi găsiindu-se întocma. s'au adevărit prin iscălitura mea. — Eşi, 1820 Maiu 10.

Krist. Flehtenmaher, pravilist (Arhivele Statului Bucureşti. Pachetul 280, documentul 23).

Sfântul Ilie, este un sat lângă Suceava, în Bucovina.

Satul Buciumenii

Unul dintre satele cele mai vechi ale Moldovei, *Buciumenii*, care-şi trage numele dela un *Buciuman*, familie ce persistă şi astăzi în acelaşi sat.

Cel mai vechiu document cunoscut, care pomeneşte *Buciumenii*, este dela Alexandru Voevod, din 16 Februarie 1434, prin care milueşte pe popa *Iuga*, cel care i-a slujit cu credinţă, şi-i dă un sat aproape de Baia, anume *Buciumenii*, ca să-i fie uric, şi feciorilor lui, şi fratelui său, *Nanul*. „Iar hotarul acelu sat, din movila care este în deal, pe drum la vale, până la stejarul cel gros, iar dela stejar până la pârâu iar din pârâu la capătul stufişului, iar dela capătul stufişului, până la pârâul ce merge la Rădăşani, lângă *Stâniga*, şi cade mai sus în alt pârâu, de acolo la stejarul ce este în drum, de acolo la deal pe pârâul dintr'un stejar în alt stejar, iar de acolo la deal de salcie şi de acolo înapoi pe drumul ce merge la Baia, până în hotarul Băii, de acolo pe câmp, până în hotarul lui *Dragoş*, şi de acolo înapoi la dumbravă, în movila cea mare». (Costăchescu, I, p. 163).

Despre popa *Iuga*, spune d-l Costăchescu că este «un personaj cu o mare trecere în vremea sa, cum se vede din multele danii de sate, ce le capătă. Apare întâi în uricul din 1434 Februarie 16. Alte urice de danie sunt, cel din 1431 April 30, 1434 April 24, în 1436 Decembrie 7 e protopop, în 1439 Iulie 2. Până când a trăit nu pot preciza. Fratele său boerul *Nan* apare şi în 1428 Iulie 29».

La 1428 Aprilie 29, Alexandru Voevod întăreşte boerului *Nan*, ocina sa, satele *Buciumeni* şi *Stânigeni*. (Costăchescu, I, p. 218).

La 1434 Aprilie 24, Ştefan Vodă întăreşte popii *Iuga* satul *Buciumeni* [Costăchescu I, p. 382].

La 1439 Iulie 2, *Ilie* şi Ştefan Voevozi întăresc popii *Iuga* şi fiului său *Mihail*, satul *Buciumeni* (Costăchescu, II, p. 41).

La 1442 Februarie 24, *Ilie* şi Ştefan Voevozi, întăresc schimbul

satelor Buciumeni și jumătate din Goșmănești, între fiii lui Stăniță, și boierul Andronic și fiul său Costea logofătul (Costăchescu, II, p. 87).

La 1490 Martie 15, Marușca, fata Mihului Logofătul, nepoata popii luga și Dragoș Stănițescu, feciorul Nanului, vând a lor dreaptă ocină dintru al lor drept uric al popii luga, vând satul Buciumeni lui Isac visternicul, drept 120 zloți tătărăști (Uricarul, XVI, p. 4; Bogdan, I, p. 402).

Pe la 1620, Vasile Roșca din Buciumeni, este martur în actul prin care Miron din Spătărești, vinde lui Deleu o jirebie ce se cheamă loc de casă, cu 17 taleri (Muzeul Folticenilor, Acta Millo, 18).

La 1626, Vasile Roșculeț de Buciumeni, este martur în mărturia dată de Toader Mihail Calcăș, aprod, despre o judecată dintre Erina și Anghelina, vere primare, cu Parasca „înma” lui Deleu, pentru ocina ce au avut în sat în Spătărești [Acta Millo, 27].

La 1711, după cererea lui Neculai Bașotă, vel Visternic, se face hotărnicia moșiilor *Șoldănești*, *Broșteni* și *Pădureni*, la care operație a fost chemat și popa Kitik ot Buciumeni (Acta Millo, 47).

În hotarnica moșiei *Colești*, din 27 Iulie 1744, se pomenește pârâul ce vine dela Buciumeni (Acta Millo, 47).

La 22 Decembrie 1777, Alexandru Davidel, vel șatrar, cumpărând dela Cheșco și dela soția sa Iftimia, din Buciumeni, o parte din moșie, restituie 40 de lei ce a primit și li lasă pământul în stăpânire (Muzeul Folticenilor, Acta Buciumeni).

La 2 Iunie 1779, Toader sin Pavel Pascal, împreună cu maică sa Maria, dau Aniței, sora lui Toader, o parte din livada lor cu pământ cu tot, care o au dela tatăl lor Vasile Pascal (Acta Buciumeni).

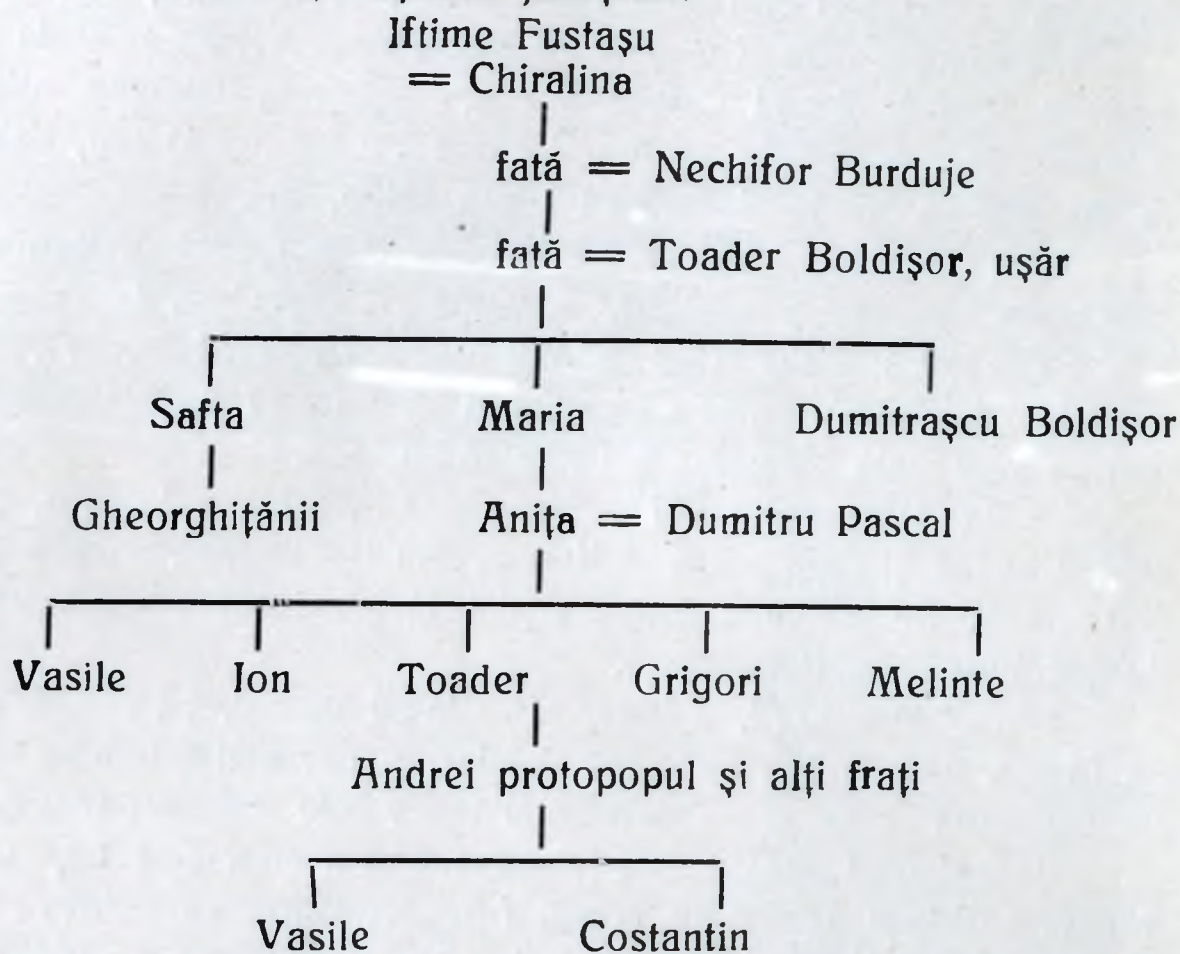
Documentul acesta este interesant prin cuprinsul lui, în care se vorbește despre specii de arbori fructiferi care se cultivau pe atunci în Buciumeni. Hotarul porțiunii de pământ menționat, trece prin livadă spre apus, până într'o „hultoană voivodească”, care s'au dat în partea surorii mele Aniții și din hultoană tot la deal până într'un „păr scorțos” și din păr drept la deal într'o hultoană „domnecea” ce este într'un *drum săpat*; și din hultoană iese în drumul săpat drept la deal într'un cireș „dospitor”, și din cireș dospitor într'un cireș „negru”.

Actul acesta în care se mai menționează și „hultoane viești”, sfârșește cu adaosul următor: „Această parte de moșie ce scrie mai sus ce este dată zestre dela socrii mei, cum arată mai sus, de bună voea mea am vândut-o lui Grigori Buciumanu răzăș din Buciumeni, în trei-

zeci și cinci de lei, ca să-i fie lui de stăpânire în veci și nimene să nu fie volnic a întoarce, că eu pe toți i-am întrebat. Și am pus numele și degetul. — „Eu Iftimi Gabor zet Vasile Pascal. — Anița soție lui Iftime Gabor sin Vasile Pascal“.

La 23 Martie 1786, răzășii din satul Buciumeni, dau o mărturie la cinstita mână Sfinției sale *protopopului Andrei*, tot din satul Buciumeni, în care se arată care sunt neamurile Sfinției sale. (Acta Buciumeni).

Avem astfel genealogia primului protopop al județului Suceava din Moldova, după despărțirea în două a vechiului județ, când s'a înființat și orașul Folticeni, capitala județului.

Chiralina avea a patra parte din satul Buciumeni.

Familia Pascal a existat până în zilele noastre.

La 25 Maiu 1787, Alexandru Davidel, Șatraru, face schimb cu diaconul Constantin din Buciumeni, dându-i din partea ce o avea cumpăratură dela Păscăleni, în satul Buciumeni, partea ce o avea diaconul în Coteș'i; „însă măsurându-se partea lui care mi-au dat și cât va eși la măsură pe atâta să-i dau din partea ce am cumpărat dela Păscăleni, odgon pentru odgon“ (Acta Buciumeni).

La 15 Sept. 1791, Vasile Dascalu iscălește un act, în care arată că pentru dania lui Pahonie monah, răzăș din satul Buciumeni, ce au

dat preotului Toader ot Folticeni, s'au găsit un suret la părintele Andrei protopop, și l-a luat dascălul dând părintelui protopop, în loc de zăpis, acest sânet, „care după ce îmi voiu căuta trebuința ce am, să-l dau iarăș la mâna părintelui; iar când s'ar întâmpla a-i face vre-o sminteală a nu se da scrisoarea la locul său, atuncea casa mea din târg să fie dreaptă a părintelui Andrei protopop” (Acta Buciumeni).

La 17 Mai 1792, Grigore Pascal, răzăș din Buciumeni, cu fiii săi Gheorghe și Toader, fac schimb cu nepotul său părintele Andrei protopop de ținutul Sucevii, cu o livadă de pomi, luând o altă livadă și adaos de 40 de lei. „Scrisam acest zăpis cu zisa dumisale moșului Grigori Pascal înaintea răzășilor iscăliți și am iscălit: *Vasile Dascalu* din târgul *Folticeni* (Acta Buciumeni).

Răzășii iscăliți că au fost față la acest schimb, sunt :

Constantin nepot lui Toader Boldișor,

Ștefan Pascal,

Vasile Gheorghită nepot lui Boldișor,

Maței sin Vasile Pascal nepot lui Gligori Pascal,

Gligori sin Tudosă,

Gavril Gheorghiu nepot lui Toader Boldișor,

Erodiacon Ștefan nepot lui Gligori Pascal,

Grigori Buciumanu,

Gavril Pitik

Gheorghe Pitik

Neculai Pascal.

Numai doi dintre acești răzăși, Gavril Pitik și Neculai Pascal, iscălesc prin punere de deget, ceilalți toți cu mâna lor.

La 26 Iulie 1792 răzășii din Buciumeni dau mărturie lui Vasile fiul protopopului, feciorul lui Ion Pascal, că Păscăleștii fiind 5 frați : Ion, Vasile, Melinte, Toader și Grigori, și având o parte de moșie de pe maica lor Anița, ce a fost vară primară cu Vasile Boldișor, au vândut-o Șatrului Alexandru Davidel, drept 38 lei, dar fiindcă la această vânzare „noi n'am fost la starea locului, fiind departe, și nici de știre nu ni au dat, și acei patru frați și-au vândut numai părțile lor Șatrului Alexandru Davidel, iar partea lui Ion a rămas nevândută, mai pe urmă vine părintele Andrei protopop, feciorul lui Ion Pascal la starea locului, au mers și i-au dus banii în trei rânduri, și nu numai pe acele părți a celor patru frați, ci și pe alte părți a altor răzăși din Buciumeni, ce cumpărase iarăși Șatrul Davidel, fără proti-

misire, și nici într'un chip n'au primit să-și ia banii, și vrând să caute giudecată, n'au putut, nefiind la starea locului; mai pe urmă viind și vrând să caute giudecată, de *întâmplarea vremilor fiind tulburate de oștile ce s'au aflat aicea în pământul Moldovii*, n'au putut a-și căuta giudecată". (Acta Buciumeni).

La 1 August 1792, Neculai sin Melinte Pascal dăruiește proto-popului Andrei partea lui din livadă și din câmp, câtă i se va alege.

Cu data de 29 August 1792, este o măsurătoare și împărțală a moșiei Buciumeni, prin care s'a ales partea fiecărui răzăș, cum și părțile ce avea cumpărate comisul *Constandin Ureche*, dela răzășii din Buciumeni. (Acta Buciumeni).

Măsurătoarea aceasta arată că erau 15 odgoane lungul moșiei *Stânigeni* și până în *Oprișani*, marginea din sus a Buciumenilor, alături-rea cu *Rădășani*, până într'o piatră, colțul Buciumenilor, și până în marginea din jos, în hotarul *Fulticenilor*:

15 odgoane din capătul *Fulticenilor* și până peste pârăul Buciumenilor, subt pisc;

15 odgoane partea prin mijloc prin sat, tot în lung, care această parte de moșie au cerut răzășii să se împartă osebit, fiind loc cel mai bun, casele lor, și *pomeții*, și locul de țarină":

28 odgoane mijlocul în curmeziș a acestei părți.

Partea ce este peste pârăul Buciumenilor, până în hotarul Băii, și cu *Stânigenii* comisului *Ureche*, „fiindcă *Stânigenii* sunt tot din hotarul Buciumenilor, a patra parte din tot satul Buciumeni", are aceste măsuri:

30 odgoane de supt pisc alături-rea cu *Tâmpeștii* și peste *movila mare*, până în hotarul Băii, la „fântâna puturoasă", lungul moșiei.

24 odgoane din fântână curmeziș până în marginea din sus într'un ezurcan:

26 odgoane 15 stânjeni lungul, din iazul alături-rea cu *Rădășani* până în hotarul Buciumenilor, în dreptul *Horbaziei*.

Impărțala din săliște și din țarină s'a făcut astfel:

375 de stânjeni cuprindea jumătate de sat „doi bătrâni a *Piticeștilor*, 12 1/2 odgoane, odgonul având 30 de stânjeni, și stânjenul opt palme gospod".

Această jumătate de sat s'a împărțit astfel:

125 stânjeni partea lui *Ion Pitic*, din care 62 stj. 4 palme s'a venit *Mariei* fata lui *Ion Pitic*, pe care parte, la 1792, o ținea *Constandin Pleșescu*, și a vândut-o comisului *Ureche*; și 62 stj. 4 palme s'a ve-

nit Saflei, fata lui Ion Pitic, și s'a împărțit între fiii ei: Toader Mighiul, Pintilii Mighiul, Vasile Mighiul și Nastasia Buciumănița.

125 stj. partea lui Vasile Pitic s'au venit fiilor lui: Gheorghe și Toader.

125 stj., partea lui Pavel Pitic, s'a împărțit între: Ursul Pitic, Vasile Pitic (partea vândută Șatrarului Davidel), Lupa, fata lui Pavel [partea vândută Șatrarului Davidel], Ioana, fata lui Pavel (partea vândută Șatrarului Davidel).

93 stj., 6 palme, o jumătate bătrân a lui Gavril Pitic, cuveniți lui Gavril Pitic și Toader Constandin Roată, acesta din urmă prin Costandin și Toader Roată.

93 stj., 6 palme, o jumătate de bătrân a Gheorghiișanilor, din care 7 stj., 6 Palme, 4 palmace «cum s'au împărțit Costandin Pleșescu, vândut comisului Costandin», iar restul «tot neamul Gheorghiișanilor, protopopul Andrei».

93 stj., 6 palme, jumătate bătrân a Păscălenilor, împărțiți între Dumitru Pascal Andrei, a cărui parte s'a cuvenit lui Grigore sin Andrei lui Stefan sin Toader, lui Neculai Melinte și lui Vasile sin Dumitru. Acești doi din urmă au vândut părțile lor protopopului. Din partea lui Dumitru Pascal Andrei, 31 stj. 2 palme cuveniți Nastasiei sin Pascal s'au împărțit între Tudosă Croitoru, Ileana lui Pintilii, Ana, Grigore și Lazor.

93 stj., 6 palme, jumătate bătrân a Buciumanului, s'a împărțit în două părți: lui Vasile Buciumanul, dându-se lui popa Iacov sin Buciumanul și Ioniță Buciumanul, acesta din urmă reprezentat prin Grigore, diacon Toader, Nechifor, Pintilii, Simion, Costandin, Vasile, Maria, Ioana, Ghiniță și Acsinia. A doua jumătate s'a cuvenit lui Neculai Buciumanu, reprezentat prin „Toader sin lui”.

Cealaltă jumătate de sat, doi bătrâni a Piticeștilor, 180 de stj. s'a împărțit acelorași persoane care au luat cei 125 stj. ai lui Ion Pitic după cum la fel s'au împărțit cele câte trei jumătăți de bătrân ale Gheorghiișanilor, a Buciumanului, a lui Gavril Pitic și a Păscălenilor între moștenitorii respectivi, menționați mai sus.

Cumpărătura comisului Constandin Ureche, *Stănigenii*, este de 238 stj, 6 palme, 6 palmace, din săliște, din țarină și din loc stărp.

Cu data de 26 Ianuarie 1795, Andrei protopopul face „izvod de cele ce am dat fiului meu Constandin”, în care se cuprind următoarele: „4 boi mari, 2 vaci cu viței, 1 cal, 1 păreche *heră* de plug, 1 păreche

hamuri de 2 cai, 1 căldare de bere și casă să fie a lui moșia și să fie în trei părți cât om trăi noi, iară după moartea noastră să fie în două cu frate-său, cu Vasile, moșie, și spre mai mare încredințare am și iscălit“.

La 26 Februarie, 1795, Neculai Buciumanu dă o mărturie că s'a învoit cu părintele Andrei, pentru toate pricinile ce au avut dela o moșie (Acta Buciumeni).

La 18 Maiu 1795, Divanul țării trimete o poruncă *vechililor* Isprăvniciei ținutului Sucevii, să cerceteze pricina dintre Vasile, feciorul protopopului Andrei din Buciumeni și Toader, feciorul lui Vasile Pascal [Acta Buciumeni].

La 25 Aprilie 1797, Vasile, fiul protopopului Andrei, adeverește lui Iftime Gabor din satul Onești, că tatăl său, cumpărând dela Gabor o livadă cu pomi, cu locul ei ce o are dată Gabor dela Toader sin Vasile Pascal, căpitan, în moșia Buciumeni, care livadă mai înainte fiind zălogită în mâna lui Gligori Buciumanu, drept 35 lei, dând la mâna lui și izvodul de zestre amanet, la 25 ghenar 1793 Gabor a vândut de istov protopopului livada, drept 120 lei, iară 36 lei, i-a luat dela Gligori Buciumanu, și fiindcă mai rămăsese 35 lei, pe cari „cerșându-i Iftime dela, noi la desbaterea moșiei i-am arătat că am cheltuit acei 35 lei“, și el nevoind să ție samă, el s'a primit să-i deie și acei 35 lei, numai să-i deie izvodul acel de zestre, care este în mâna lui Gligori Buciumanu, a mers însuș el la Deleni la stăpânul lui Iftime Gabor, „ca să ne socotim“. Gabor s'a prins să scoată izvodul dela Buciumanu, și el să fie îndatorit a-i da acei 35 lei. (Acta Buciumeni).

La 26 Iunie 1800, feciorul lui Vasile Pascal din Buciumeni vinde părintelui Andrieș, partea din moșia ramasă dela tatăsău. (Acta Millo 130).

La 1803 în Buciumeni erau șase liuzi răzășești, plătit 24 lei bir anual (Uricarul, VI, p. 1; VII, p. 254).

La 2 Februarie 1825, Vasile Pascal jăluște Domnitorului, că a luat cu împrumut dela Spatarul Tudurache Ciure 200 lei, cu dobândă supuindu-i supt amanet partea ce are în moșia Buciumeni, și acum Spatarul cere să prefacă zapisul, a fi tot capete, socotind dobânda *din zece doisprezece* pe an. Cere păsuire până în luna Noembrie, „când atunce după silința ce fac și *roada livezilor* ce am nădăjduesc că mă voi plăti de această datorie (Acta Buciumeni).

Statistica fiscală din 1831, arată: „In satul Buciumeni, pe moșia Buciumeni, stăpâniți de răzăși: *preoți în slujbă*. Preotul Teodor, Pr.

Gheorghe, Pr. Constantin; *diaconi în slujbă* : Diaconul Costantin; *slujitori bisericesti* : Dascalul Vasile, Niță Dascalul, Vasile a lui Ștefan Chitic, Niță sin Alexandru; *mazili*: Constantin sin Alexandru Gheorghită, cu cartea din 1812 dechembrie 4. și Gheorghe sin Costantin Buciuman, cu cartea din 1812 dec. 4.

Urmează 27 ruptași, cu cărți gospod, doi avându-le din 1793. altul din 1801 și restul din 1812; apoi un nevolnic, 4 văduve și 4 slugi „la unii și alții”, între cari Grigori Rădășanu la „casa hatmanului Manu”. (Arhiva Statului Iași. Tr. 644, Dosar 1, Tom IX).

În 1846 erau în Buciumeni, 33 liuzi. (Uricarul XV, p. 376).

Pe la 1850 : „Buciumenii și *Stăințenii* ¹⁾”, la ținutul Sucevei, ocoul Șomuzului, moșie cu părți și a d-sale Logofătului Dimitrie Cantacuzin Pașcanu. Au și alții partea în ea. Are sat, cu o biserică, 2 preoți, un diacon, 6 nevolnici, 2 dascali, 1 privilegiat, 25 mazili, 6 vadane. Pe lângă moșiile Oprișani, Folticeni, Rădășani și altele, cu un număr de 35 fâlci loc”. (Buciumul român. I, p. 519).

Satul Stănigeni.

Un sat vechiu, dar care a dispărut pe la mijlocul veacului trecut, *Stănigenii* și care se ținea de Buciumeni.

Despre acest sat nu vorbesc mai multe documente.

În 1424, hotarul satului Buciumeni mergea „pe drum, până la pârâul ce merge la Rădășani, lângă *Stăniga* (Costăchescu, I. p. 162).

La 29 Iulie 1428, Alexandru Voevod întărește boerului Nan ocina sa, satele Buciumeni și *Stănigeni* (Costăchescu, I, p. 218).

La 5 Aprilie 1445, Ștefan Vodă întărește vânzarea făcută de Costea Andronicovici a săliștei *Stănigești*, aproape de Baia, unde a fost *Stăniga*, pe care pan Costea a cumpărat-o dela Oancea și dela Ilie, fiii lui *Stăniga*. [Uricarul, XI, p. 60 ; Costăchescu, II, p. 218].

La 10 Aprilie 1598, într'un uric, se spune că Patrașco părcălab, în timpul lui Alexandru Lăpușneanu, a cumpărat două părți din satul *Stănigeni*, dela Agafia, fiica lui Ion *Stănigeanul*, din privilegiul ce a avut străbunul ei Ureache paharnicel, de danie, dela Ilie și Ștefan Voevozi (Ghibănescu, Surete, XX, p. 75 ; Costăchescu, I. 538).

La 23 Fevruarie 1633, Alexandru Iliș Voevod întărește lui Manciu Pribagului, stăpânirea pe a treia parte din sat din *Stănigeni*.

1) Greșală de tipar, în loc de „Stănigenii”.

Documentul acesta, din Muzeul Folticenilor, are următoarea cuprindere :

Io Alexandru Iliaş Voevod, B. m. g. z. M., dat-am cartea Domniei mele slugii Domniei mele Manciu Pribagului, spre ce să fie tare și puternic cu cartea Domniei mele a ține și a apăra a lui dreaptă ocină din a treia parte din sat din Stănigeni, câtă se va alege partea lui, nime să nu are, i să cosască pre partea lui din Stănigeni, fără voia lui, iar cine va ara și cine va cosi, să aibă a lua a zăcea din pâne și din fân și din tot venitul cât va hi, și nime să nu cuteze a ține sau a opri pre cartea Domniei mele, iar cui va găsi cu strâmbul să stee de față înaintea Curții Domniei mele. I nakne budet. Let 7141 febr. 23.

La 29 Maiu 1804, se dă o mărturie de Ilie Boian, că maică sa având două părți din Stănigeni, zestre, le a vândut tatăl său lui Macarie călugăr, dela care le a răscumpărat Șatraru Alexandru Davidel, care apoi a făcut schimb, dând Stănigenii și luând Coteștii (Acta Millo, 144).

La 17 August 1832, Giudecătoria ținutului Sucevii judecă pricina dintre Cavalerul Constantin Stamati și socrul său Căminarul Tudurache Ciurea, pentru întregirea zestrei, și se arată că acesta avea moșia Tâmpeschi „cu părțile din Buciumeni sau Stănigeni“ (Arhiva Trib. Suceava. Condicta de hotărâri pe 1832).

La 1850, Stănigenii încă existau ca sat deosebit (Buciumul român, I, p. 519).

Satul Oprișanii.

Satul *Oprișani* își trage numele dela un boer *Ion Opriș*, care la 1420, era în Divanul Moldovei, în care figurează până în 1430. La 3 Aprilie 1428, Alexandru Voevod face danie boerului Opriș satul Oprișani, pe Șomuz (Costăchescu, I. p. 204).

La 1530 jumătate din moșia Oprișani era a Mitropoliei de Iași.

La 22 August 1530, un ispisoc dela Petru Vodă întărește stăpânirea Mitropoliei pe jumătate sat Oprișani, partea de jos, cu mori în Șomuz, ce este danie dela Portarul Onofrei Barnovski.

La 20 Iulie 1580, lancul Voevod dă Mitropoliei și cealaltă jumătate de sat din Oprișani (Erbiceanu, p. 20).

Pe moşia Oprişani a fost un iaz mare, *iazul Călugărilor*, astăzi secat şi pământul împărţit locuitorilor din Rădăşani. Existenţa acestui iaz se documentează încă în veacul XV.

La 13 Iunie 1456, Petru Voevod întăreşte mănăstirii Moldoviţa *satul dela gura Brădăţelului*, ale cărui hotare sunt astfel descrise: „începând din drumul cel mare al Sucevii, din movila ce-i în pisc, apoi din pisc drept pe vale în jos până la heleşteul lui Pancu, apoi din heleşteu în jos pe pârauş până la *heleşteul Călugăriţei* şi cu heleşteul tot în hotarul mănăstiresc; apoi din acest heleşteu în sus şi toate pământurile *Călugăriţei*; apoi din capătul acestor pământuri de către Şomuz, apoi pe drum în jos până la Crasna, apoi dela Crasna în jos, în piscul țarinei, apoi din piscul acestei țarine drept peste Rât, în Şomuz, apoi din Şomuz drept în hotarul mănăstiresc în deal. Acesta îi este întreg hotarul, ca să fie sfintei mănăstiri şi *satul* şi cu *heleşteul Călugăriţei* şi cu hotarul cât scrie mai sus şi cu *satul ce se numeşte în gura Brădăţelului* (Costăchescu, II; p. 583).

Heleşteul Călugăriţei este Iazul Călugărului.

Care să fi fost însă „satul din gura Brădăţelului“?

Pe apa Brădăţelului sunt astăzi două sate: *Rotopăneştii* şi *Mihăeştii*. Amândouă existau, pe vremurile acelea, stăpânire a lui Giurgiu Rotompan. Deci, nici Rotopăneştii, nici Mihăeştii nu sunt «satul din gura Brădăţelului». Când Mitropolitul Teoctist, la 1464, cumpără dela Rotompan, Mihăeştii, acesta este „satul de pe Brădăţel“.

Documentele epocii (1458) pomenesc satul *Borhineşti*, în stăpânirea mănăstirii Moldoviţa. [Costăchescu, II, p. 583, 478 nota 5, p. 584].

Borhineştii este *Borghineşti*, după cum *Dolhasca* este *Dolgasca*, în pronunţarea slavă. *Borghineşti*, sau *Burghineşti*, este o localitate pe malul drept al Şomuzului, fostul iaz al Călugărului, unde tradiţia spune că a fost, cândva, un sat.

La 1586 August 17, Albu, Dvornicul de Suceava, hotăreşte partea din satul *Burhineşti*, ținutul Sucevii, proprietatea mănăstirii Slatina, față de Costin de Zahareşti, Ionaşco uricar de Rotopăneşti, Gheflorie de Nimerceeni, Şindru de Stupca, Corce de Lămăşeni, Ionciul de Bosance, etc. (Teodor Balan, I, p. 94). Aceste sate există şi astăzi, şi toate sunt în jurul *Burghineştilor* de astăzi. Hotarul descris în documentul acesta, dă drept în drumul mare dela Suceava, acelaş „drumul cel mare al Sucevii“, din documentul dela 1456, drum care există şi astăzi, şi se numeşte *Calea mare*.

Este dar evident că *satul din gura Brădăţelului*, este fostul sat *Burghineşti*, de pe teritoriul de astăzi al Oprişnilor.

În 23 Iulie 1638 [7146], giupâneasa Mierla Stencoae dela Liteni, ținutul Sucevii 1), aduce zapis de mărturie dela Ioraşco, portarul de cetatea Sucevii, și dela Mălaiu de Hreasca, și dela Vasile Dieacul de Giurgești, și dela Ursul de Sirițel, și dela Lupul Gheanghea, și dela Condrea dela Siliște, și dela Miron Cucoran, cari mărturisesc că Candachia fata lui *Boldur de Oprișăni*, a vândut, din jumătate de sat, a patra parte din *Oprișăni*, ținutul Sucevii, drept 50 taleri argint, și sculându-se giupâneasa Mierla Stencoae, au plătit toți acești bani în mâ-nile Candachiei, și Domnitorul Vasile Voevod întărește 2).

În anul 1831, când s'a făcut statistica populației din Orașul Folticeni, s'a tăcut și acea a satului Oprișăni.

În această statistică se arată :

„În satul Oprișăni a Sf. mănăstiri Slatina“ că sunt : *Preoți în slujbă* — Pr. Teodor, Pr. Ior, Diaconul Manuil, Diaconul Costandin ; *Slujitorii bisericești* — Dascalul Onofrei, Dasc. Constantin, Andrei Grămadă pălimar; răzdiaconi — Diaconul Grigori Roman, Diaconul Ștefan“.

Urmează 9 nevolnici, între cari Pintilie zis Chirilă, *ungur* ; 6 vădane și 35 birnici [Arhiva Statului Iași. Tr. 644. Dosar 1, Tom. IX].

Satul Broștenii

Satul *Broșteni*, împreună cu satul *Ciorsaci*, a fost a mănăstirii Solca dăruit de Ștefan Tomșa, danie pe care o întărește Radul Voevod, cu actul dat în Iași, la 15 Aprilie 1618 [Uricarul, VIII, p. 285] danie re-înoită, de acelaș Domn, în anii 1623-1626 [Balan, I, p. 182]. Cu toate acestea, un document din 1620, dela Gaspar Voevod, întărește lui Dumitrașco și frăține-său, lui Toader, și surorilor lui : Kandakia, Tudosca, Anghelușca și Tofana, fii ai lui Pătrașcu Logofătul, siliștea *Broștenii*, pe *Șomuzul cel mare*, cu loc de moară în pârâul satului, ce-i în ținutul Sucevii, din drept dresul lor ce-l au dela Constantin Vodă, care acest sat a fost drept domnesc, și lipit cu ascultarea cătră ocolul Sucevii, iar Pătrașcu Logofătul a dat patru cai buni, prețuiți drept două sute

1) Litenii aceștia nu sunt Litenii de pe Siret, în județul care astăzi se numește Baia, ci satul de pe Șomuz, în județul Suceava din Bucovina.

2) Document slavon din colecția d-lui Alexandru Cantacuzino-Pășcanu, din Folticeni.

galbeni ungureşti, şi încă a mai dat şi bani, una sută şi cincizeci galbeni ungureşti, în trebuinţa ţării (Uricarul, XVI, p. 11).

La 1711 se face hotarnica moşiilor *Şoldăneşti* şi *Broşteni* şi a moşiei *Pădureni*, ale lui *Neculai Başotă* [Acta Millo, 47].

La 1744 a urmat o judecată între *Ioniţă Başotă*, biv ftor *Paharnic*, şi *Vasile Boldişor*, pentru o moară în pârâul *Tâmpeşti*, zicând *Ioniţă Başotă* că locul unde s'a făcut moara este pe moşia sa *Şoldăneştii*, iar *Boldişor* pretindea că-i pe moşia *Coteştii*. (Uricarul, VII, p. 214). Cu ocazia cercetărei făcută, de cei rânduiţi de cătră *Domn*, s'a ridicat un plan, în care sunt arătate satele *Şoldăneşti* şi *Broştenii* *Banului Ioniţă Başotă*, megieşite cu *Leucuşeştii* lui *Vasile Lână*, cu *Antileştii* *Stolnicului Matei Millo* şi *răzăşilor*, şi cu *Pădurenii*, tot a *Banului Başotă*.

La 23 Iulie 1778, *Dumitraşco*, fiul *Stolnicului Vasile Başotă*, dă scrisoare la mâna fratelui său, *lordache Postelnic*, că i-a dăruit toată partea ce i se va veni din *Antileşti* şi *Spătăreşti*, moşii care se hotărăsc cu *Broştenii* şi *Şoldăneştii* (Acta Millo, 76).

S'ar părea că într'o vreme satul *Broşteni* a aparţinut lui *Pătraşcuş Vel Vornic*.

La 28 Aprilie 1609, *Constantin Movilă Voevod*, pentru a răsplăti slujbele lui *Pătraşcu*, i-a dat cu miluire siliştea *Broşteni*, „cu loc de moară în pârâul satului, *pentru ca să-şi aşeze sat acolo*”. Documentul nu determină complet unde este siliştea *Broştenii*, menţionează numai că siliştea este cu ascultarea către ocolul târgului nostru *Sucevei*” (Uricul, XVII, p. 3) şi fiindcă în împrejurimile oraşului *Suceava* nu există vreo altă localitate cu numele de *Broşteni*, am putea să credem că este vorba de satul care face astăzi parte din oraşul *Folticeni*.

Tot în 1609, moşia *Broşteni* este citată într'un ispisoc domnesc dela *Const. Movilă*, suret tălmăcit de *polcovnicul Pavăl Debrece* (Arh. Bucureşti, Doc. 49).

Satul Coteştii

Satul *Coteşti* este pomenit în hotarnica satului *Şoldăneşti*, făcută în 1711 Iulie 5, de *Atanasie Zaguriiano*, *Comis*, de *Ştefan Silion*, vel *Şatrar*, de *Vasile Gâlcă* şi *Ştefan Pila*, *Vornici de Poartă* (Acta Millo, 47). Moşia *Şoldăneşti* ajunge cu hotarul „până în hotarul *Folticeniilor*” şi „alătura cu hotarul *Coteştilor*”.

La 27 Iulie 1744, se face o hotarnică a *Coteştilor*, ale cărui ho-

tare sunt descrise astfel : „De lângă un rădiu ce este despre Apus unde s'a găsit şi piatră veche hotar, şi de acolo peste rădiu de din sus de poiana lui Jalobă şi prin pădure la vale pe o scursură pârâutul ce-i zic *Şipotul cucului*, şi tot pârâul la vale şi peste pârâul ce vine dela Buciumeni şi drept peste câmp, unde s'a pus şi piatră hotar la mijlocul câmpului, şi de acolo în bahnă şi tot bahnă în sus pârâ în dâmbul ce este deasupra bahnei, şi de acolo peste o vâlcea de cade în bahnă, şi drept peste câmp, într'o moviliţă, care este la mijlocul câmpului spre Răsărit şi din movilă după cum scrie hotarnica veche“ (Acta Millo, 47).

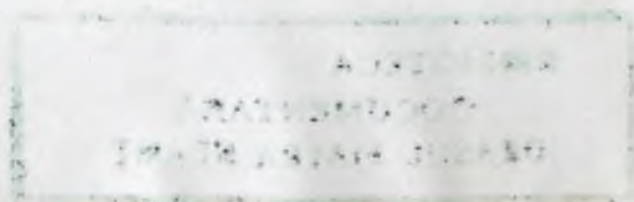
Prin cartea domnească din 1785, a lui Ioan Mavrocordat către Visternicul Enache, şi alţi boeri, după jaloaba răzăşilor de moşia Tâmpeschi, ce se numeşte *Coteştii*, jăluind ei că având partea în Coteşti, s'ar fi împresurat de către moşia Şoldăneşti, a Banului Ioniţă Başotă, pe care s'ar fi făcut şi târgul nou Folticeni, şi capul uliţii mari ar fi pe partea lor, şi făcându-şi şi case acolo, în capul uliţii, Başotă au pus neguţitorii de şi-au făcut dugheni înainte caselor. Se scrie să cerceteze şi să puie la cale. (Arh. Buc. Doc. 49).

În 1793, Coteştii erau proprietatea Mariei şi a fiului dumisale Ilie Niţă Căpitan, cari fac schimb cu Costandin Ureche, biv vel Căminar. Următorul act, din 3 Ianuarie 1793, constată acest fapt :

Eu Constandin Ureche, biv vel Căminar, adeverez şi în credinţez cu acest zapis al meu, la mâna dumisale Ilie Niţă Căpitan, precum să se ştie că de a mea bunăvoe şi de nimeni silit, m'am tocmit şi m'am învoit cu dumnealor cu a mea dreaptă moşie ce am la ţinutul Bacăului, în sat Căndeştii, şi am făcut-o schimb cu dumnealui, adică dat-am eu dumisale şase odgoane şi giunăţate, şi odgon de douăzeci şi patru de paşi, şi pas de şase palme domneşti, şi i-am mai dat şi 2500 lei, şi dumnealor mi au dat mie moşia *Coteşti*, dela ţinut Sucevei. Deci de astăzi înainte să aibă dumnealor a stăpâni această parte de moşie în veci, ca pe dreaptă moşia dumilor=sale, ce i s'au făcut de către mine, şi de ar eşi vreo pricină asupra aceştii părţi de moşie, eu să aibu a răspunde, şi pentru mai adevărată credinţă am iscălit cu mâna mea. (Acta Millo, 118).

Din mărturia făcută de un număr de târgoveţi de Folticeni, şi de săteui din Rădăşani şi Coteşti, la 28 Aprilie 1804, se vede că moşia Coteşti a fost a lui Ilie Boian şi a cumpărat-o Sulgerul Constandin Ureche (Acta Millo, 143).

Acest lucru trebuie să se fi întâmplat înainte de 1793.

Ilie Niţă căpitanul, din actul dela 3 Ianuarie 1793, este Ilie Boian despre care vorbeşte mărturia, şi acesta, la 20 Maiu 1804, dă mărturie la mâna Spătăresei Sultana Milu, în care afirmă că maica lui, având zestre două părţi din Stănigeni, tatăl său le a vândut lui Macarie călugăr, dela care le a răscumpărat Şatraru Alexandru Davidel; dela Davidel le a răscumpărat el, Ilie Niţă sau Boian, şi după doi ani a făcut schimb cu Davidel, şi i-a dat acele două părţi de Stănigeni, pentru *Coteşti din jos de Tâmpeschi*, şi pe urmă, mai trecând vreo câţiva ani la mijloc, s'au vândut de maică-sa şi de el, Sulgerului Ureche cu 2500 lei (Acta Millo, 144).

Mărturia din 28 Aprilie 1804, a târgoveţilor din Folticeni şi a sătenilor din Rădăşani şi Coteşti, spune că spătarul Matei Milu s'ascula, în potriua lui Ureche, cu protimisis că moşia Coteşti este lipită de moşia Spătăreşti, pe care o are zestre, a întors banii Sulgerului, a luat Coteştii, i-a stăpânit trei ani, şi apoi i-a vândut Clucerului Tudurache Ciurea, care-i stăpâneşte în 1804.

La 24 Martie 1804, Spătăreasa Sultana Milu dă jalbă cătră Domn, să aducă pe Clucerul Tudurache Ciurea să se judece cererea ei de a se anula vânzarea moşiei *Coteşti*, făcută de răposatul ei soţ, de oarece era moşia de zestre, şi soţul ei nu a siguripsit banii de zestre (Acta Millo, 139). In susţinerea acestei cereri, se servea de mărturia din 28 Aprilie.

La 1804, prin urmare, satul Coteşti nu era încă încorporat în hotarul oraşului Folticeni, în care astăzi a devenit mahalaua Coteşti.

Satul Pădurenii.

Satul *Pădurenii* este citat într'un document din 1663 Aprilie 15, un zaps dela *Nastasia Jderoaia*, împreună cu fiii ei, prin care scriu că au vândut lui *Ştefan Şoldan*, fiul Vornicului Dumitraşcu Şoldan, a lor dreaptă ocină şi moşie, satul *Pădurenii*, ce este la ţinutul Sucevii, pe apa Şomuzului, alătura cu Şoldăneştii şi Broşteni, în preţ de 250 taleri, arătând că hotarul acestei moşii se începe de lângă un rădiu despre Apus şi despre apa Moldovii, alătura cu Anteleştii, drumul ce vine dela Suceava, şi se chiamă *drumul vechiu*, şi tot drumul pe din gios, prin pădure, şi pe câmp până în moşia Şoldăneşti, la o curmătură unde se pogoară drumul la vale, capul moşiei, iar pe din sus alătura cu Tâmpeschii, iar prin rădiul ce s'au pomenit şi prin marginea

dumbrăvii și dă în pădure și la vale pe la *lacul Ursului*, și pe o scursură până în șipotul ce-i zic *Șipotul Cucului*, și tot pârăuțul până ce dă în pârăul ce vine dela Buciumeni, și peste pârău, și peste câmp, drept în bahnă, și tot bahnă în sus până la obârșie. Și din obârșia bahnei tot drept în dâmbul ce este deasupra obârșiei bahnei între două vâlcele ce cad în bahnă, și din dâmb la vale peste o vâlcea ce-i zic *Cățun*, și de acolo tot alături cu Tâmpăștii, spre Răsărit și pe câmp drept într'o moviliță ce este la mijlocul câmpului și din moviliță tot pe câmp drept în zarea dealului despre Șomuz, în drumul vechiu ce s'au pomenit mai sus, și din drumul vechiu la vale drept pe din gios de capul *iazului boilor*, ce-i zic *iezuțul boilor*, în dreptul zării dealului în drumul vechiu ce s'au pomenit, și de acolo drept în pârăuțul ce merge la vale în Șomuz, unde se împreună cu moșia Șoldăneștii. 1)

La 1711, Pădurenii erau ai lui Neculai Bașotă, vel Visternic (Acta Millo 47).

La 1780, sunt proprietatea lui Tudurache Ciurea Căminarul [Acta Millo, 107].

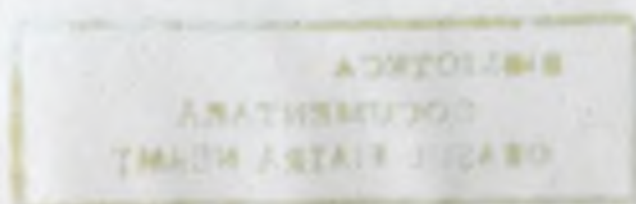
La 18 Noemvrie 1786 se face hotarnica moșiei Spătărești și a moșiei Antilești, proprietăți ale Stolnicului Matei Milu, moșii care se megieșesc și cu Pădurenii. Aceiași mențiune într'un document din 7 Iulie 1787 (Acta Millo, 107, 109).

Satul Tâmpăștii.

Cea mai veche mențiune despre satul *Tâmpăștii*, cunoscută până acum, este într'un document de prin 1620, în care Vasile Boldișor, zis și Boldișor Hău *ot Tâmpăștii*, mărturisește cum a venit popa Dumitru *ot Antilești*, cu carte gospod, să-i aleagă partea sa de ocină despre Deleu din Spătărești (Acta Millo, 17).

La 24 Noemvrie 1622, Boldișor din *Tâmpăștii* figurează ca martur în zapisul prin care Simina, preteasa popii lui Anton din Spătărești, vinde nepotului său Deleu, o parte din ocina sa din Spătărești [Acta Millo, 22].

1. — Arhivele Statului, București. Pachetul 280, documentul 49. — Acelaș act este publicat și în Uricarul, XVI, p. 31, dar cu oarecare schimbări de cetire: în loc de *Jderoaia*, în Uricar este *Zădăroaia*, și în loc de *Vâlcea* ce-i zic *Cățunu*, este scris *Cărfănu*.

În 1626, Vasile Bo'dişor din Tâmpeschi, este martur în actul prin care Toader Mihail Calcăş, aprod, împarte între Irina şi Anghelina, vere primare, şi între neamuri de ale lui Deleu, ocina lor din Spătăreşti (Acta Millo, 26).

La 23 Iulie 1778, Tâmpeschii erau proprietatea Şatrarului Alexandru Davidel [Acta Millo, 76].

Alexandru Davidel era fiul vestitului Ursache Davidel, şi frate cu Maria, măritată cu Vasile Cozma-Ciurea, căruia i s'a dat zestre moşia Tâmpeschi. În ce an s'a măritat Maria Davidel cu Vasile Ciurea, nu ştim, dar acesta a murit la 19 Noevrie 1828, în satul Buneşti, din Moldova, în care durase biserica de lemn, în locul căreia s'a zidit biserica actuală.

Vasile Ciurea a dat moşia Tâmpeschii fiului său Căminarul Tudurachi, care a zidit la 1807 biserica şi casele ce servesc astăzi ca penitenciar.

La 1846 erau, în Tâmpeschi, 39 lăuzi (Uricarul XV, p. 376).

Satul Şoldăneştii.

Şoldăneştii, satul de lângă Folticeni, îşi trage numele dela un **Şoldan**, contimporan descălicărei. Un **Petru Şoldan** a fost căsătorit cu fiica boerului **Giulea Pântece**, care apare în documente din 1384 şi 1387. Dela un Giulea vine şi numele satului **Giuleşti** (Costăchescu, I. p. 94).

La 22 Septemvrie 1411, Alexandru Voevod dăruieşte lui **Şoldan Petru**, şi soţiei sale, şi fratelui său **Miclăuş**, satul **Tămârtăşeşti** la **Şomuz**, şi satul la **movila găunoasă**.

D-l Costăchescu identifică Tămârtăşeşti cu Şoldăneştii de astăzi, şi satul „la movila găunoasă” cu Boldeştii, din comuna Vascani, judeţul Baia (I, p. 92).

Socot că satul la «movila găunoasă» nu-i satul Boldeştii, ci satul **Spătăreşti**, sat vecin cu Şoldăneşti, sau un alt sat, ce va fi fost cândva alături cu Spătăreştii, de oarece **movila găunoasă**, citată în mai multe documente ca fiind în cuprisul moşiilor Şoldăneşti şi Spătăreşti, există şi astăzi: e movila din vârful dealului pe care e implântată troiţa ridicată în amintirea ostaşilor cari s'au luptat cu Ruşii năvălitori spre Folticeni, în 1918. Moşiile Şoldăneşti şi Spătăreşti au aparţinut, în timpuri mai vechi, unui aceluiaş proprietar.

La 20 Decembrie 1432, Alexandru Voevod întăreşte lui Balotă şi lui Oancea, partea din *Tămărtăşeşti*, dată lor de Giurgiu, pentru că-i plătiseră capul, într'o pâra cu Ilieş [Costăchescu, I, p. 327].

La 30 Martie 1500, Ştefan Vodă confirmă mănăstirei Pobrata, cinci sălaşe de tătari, dăruite ei de Alexandru Cel Bun, cu voia lui Petru Şoldan, dintre tătarii dela *Tămărtăşeşti*, pe Şomuz (Bogdan, II, p. 176).

Pe la 1620, Patraşco vel Vornic de Țara-de-sus, iscăleşte, în *Şoldăneşti*, mărturia despre pricina dintre Ionichie din Antileşti, cu Magda, femeia lui Nichifor, pentru o ocină cumpărată dela Eremia Stăncescu (Acta Millo, 12).

Tot pe atunci, «pop Ilie ot *Şoldăneşti*» scrie actul prin care Vasile Boldişor din *Tâmpeşti*, mărturiseşte cum a ales partea de ocină a lui „pop Dumitru ot *Antăleşti*“, despre Deleu din *Spătăreşti* (Acta Millo 17).

Numele tătăresc al satului se schimbă după numele proprietarului: *Şoldăneşti*.

La 1632, Platon, Pitar din Hreaţa şi alţii, vând lui Dumitraşcu *Şoldan*, Stolnic, un loc de două case de pe moşia *Petia-Mare* [Uricarul, XVI, p. 12].

La 1633, Ana, Prohira şi Anastasia, fetele lui Gavril Vulpe vând lui Dumitraşco *Şoldan* ocina lor: două jirebii din *Petia-Mare* (Uricarul XVI, p. 18).

La 1634, Maria fiica Sofroniei, nepoata lui Cozma vătavul, şi fiii ei, îi vând o jirebie din *Petia* (Uricarul, XVI, p. 19).

Tot în 1634, Dumitraşco, fiul lui Dumitraşcu *Şoldan*, marele Vornic al Țării-de-sus, cumpără dela Ionaşco, fiul lui Dimitrie dela *Petia*, un loc de prisacă în *Petia* (Uricarul, XVI, p. 20).

La 1639, marele Vornic *Şoldan* cumpără, dela *Petia* şi fraatele său Ştefan, fii ai lui Andrian, o jirebie şi jumătate din altă jirebie, din *Petia* (Uricarul, XVI, p. 26).

Dumitraşcu *Şoldan* a avut frate pe Toderăşcu *Şoldan*, care era proprietarul satului *Şoldăneşti*. El moare după 1639, lăsând un fiu, pe Ştefan *Şoldan*, care s'a bucurat de încrederea lui Vasile Voevod, şi acesta, într'un uric din 5 Aprilie 1642, zice: „I-am apropiat în curtea Domnie mele, şi i-am dat şi i-am întărit drepte ocinele şi moşiile lui, care i le au dat şi i le au dăruit unchiul său Toderăşcu *Şoldan*, cu limbă de moarte, deosebit de alţi fraţi ai lui, adică tot satul *Soldăneştii*, şi jumătate din satul *Preuteşti*, ce sânt pe *Şomuz*, în ţinutul *Sucevii*, cu iazuri şi cu mori în *Şomuz*» (Uricarul, XVI, p. 29).

Un Pătraşcu Başotă, pe la 1650, avea o fată măritată cu Vasile Şoldan [Uricarul, XVII, p. 182], şi la împărţeala averii sale, i se vine lui Toader Başotă, fiul lui Pătraşcu, moşiile Şoldăneşti, Plotuneştii şi Broştenii, la ţinutul Sucevii (Iorga, Documente, VII, p. 336 ; Ghibănescu, Surete, XXIII, p. 17).

Rămâne un fapt neexplicat, cum Başotă era proprietar al moşiei Şoldăneşti, la 1650, când cu vreo câţiva ani mai înainte, la 1642, proprietar al Şoldăneştilor era Ştefan Şoldan. Să fi fost Vasile Şoldan ginere lui Pătraşcu Başotă, fiul lui Ştefan Şoldan ? Atunci cum de ajunsese moşia acestuia în stăpânirea lui Başotă ?

Şoldăneştii rămân două veacuri în stăpânirea familiei Başotă.

La 1711, după cererea lui Neculai Başotă, vel Visternic, Domnitorul Mihail Racoviţă rândueşte pe Atanasie Zaguriano, Comis, pe Ştefan Silion, vel Şatrar, pe Vasile Gâlcă, şi Ştefan Pilat, Vornici de Poartă, să hotărască moşiile Şoldăneşti, Broşteni şi Pădureni. Hotarnica aceasta, foarte interesantă, se păstrează, în copie «încredinţată» la 2 Septembrie 1816, în Muzeul Folticeniilor (Acta Millo, 47), şi are următoarea cuprindere.

Facem ştire cu această mărturie hotarnică din luminata porunca Măriei Sale Domnului nostru Mihaiu Racoviţă VVod, că ne au orânduît ca să mergem să hotărâm moşiile D-sale lui Neculaiu Başotă, vel Visternic, anume Şoldăneştii, şi Broştenii şi Pădurenii, sate întregi tot într'un hotar, ce sânt la ţinutul Sucevii, pe apa Şomuzului Mare, şi după poruncă am mers la numitele moşii şi am strâns pe toţi răzăşii şi împregiuraşii ce se hotărăsc cu numitele moşii, anume Ioretei proin egumen ot Moldoviţa, şi Ghedeoan monah bătrân ot Solca, şi Vasile Ciudin ot Peţie şi Tomiţă ot Leucuşeşti, şi Lupul Deleu ot Antileşti, şi Ion Pahulce ot tam, şi popa Andrei ot Coteşti, şi Pavlu Kitik ot Buciumeni, şi Pascal ot tam. Eşit-au şi din satul Şoldăneşti oameni bătrâni ca de şasăzeci de ani, ce au fost trăitori tot pe acele moşii, ei şi părinţii lor, anume Vasile Bantăş şi Vasile Nikifor şi Văsăian ot Vătămăneşti, şi Ion Ungureanu, şi Toader Unte, şi Andrieş Puiul şi Andrieş Ionga, şi Simeon Negre, şi fiind şi carte de blăstăm s'au cetit într'auzul tuturor, cine cum ştie şi cum au apucat stăpânirea acelor moşii să mărturisească în frica lui Dumnezeu pe carte de blăstăm.

Arătat-au Visternicul Başotă şi ispisoace domneşti dela domni vechi, cum şi alte scrisori întemeiate, şi pe carte de blăstăm şi pe mărturisire acelor oameni ce s'au pomenit mai sus

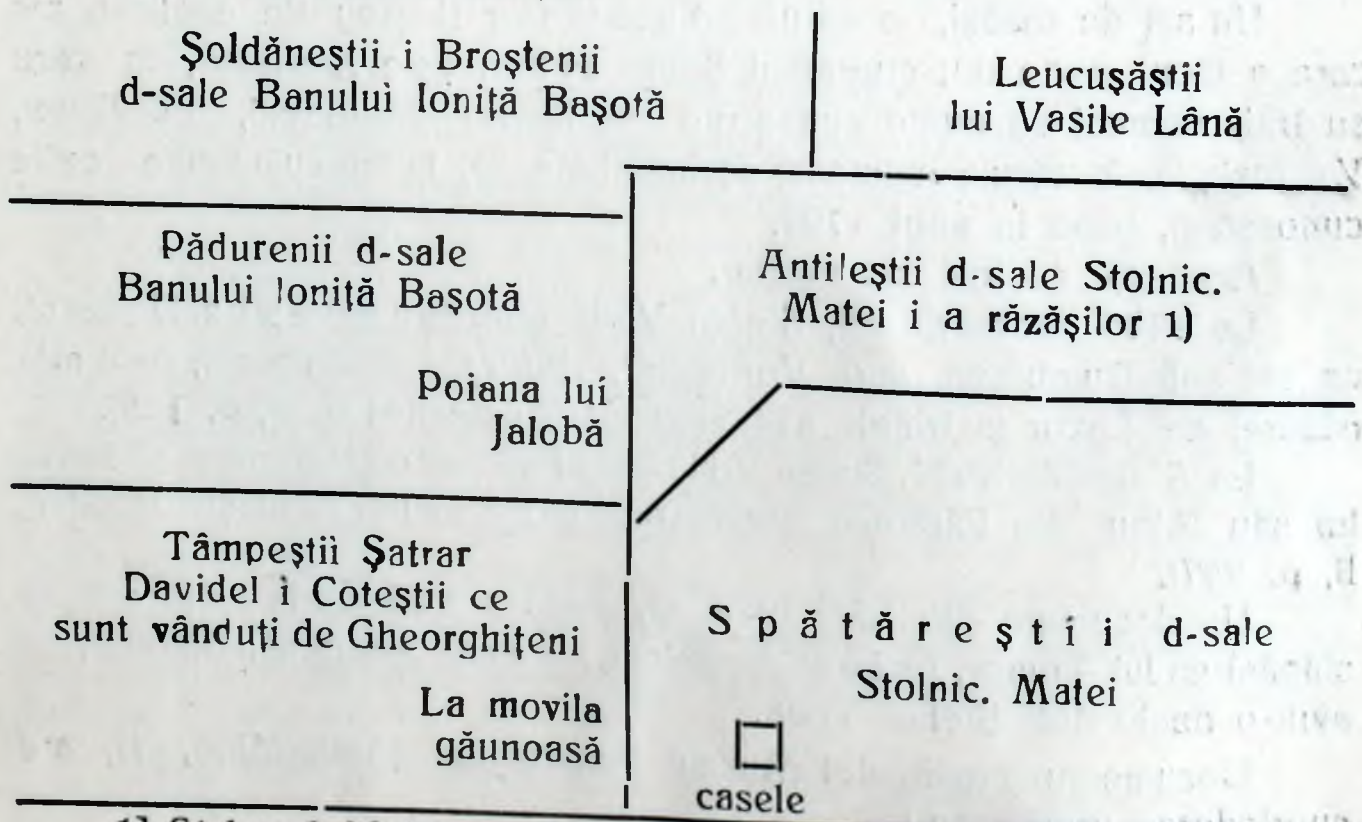
am purces de lângă margine unui rediu despre apus, şi despre Moldova, alătura de Antileşti, unde s'au pus şi piatra hotar, şi de acolo alătura cu drumul vechiu pe din gios de drum, şi prin pădure pe din gios de *poiana lui Jalobă*, ce iaste făcută de acel Jalobă, vecin din Şoldăneşti, şi tot alătura cu drumul vechiu până iasă din pădure, şi tot drumul pe din gios de câmp, până în dreptul unei curmături, unde se pogoară drumul vechiu la vale, şi de acolo la vale, spre amiazăzi prin *arinii Bercii*, unde s'au făcut bour într'un arin, şi de acolo drept peste *pârâul Rece* ce vine dela Antileşti, şi la deal pe costişă, până în zarea dealului ce se trage cătră Antileşti, în dreptul arinilor ce s'au pomenit, unde s'au pus şi piatră, şi de acolo tot drept cam pe costişă, pe la un drum vechiu ce iasă din pădure, şi tot drumul vechiu pen pădure pe la un lac unde s'au făcut şi bour într'un veşăn şi tot prin pădure spre răsărit pân în *Fântâna Babii Tofanii*, unde se întâlneşte cu hotarul Lecuşeştilor, şi din Fântâna Babii pe costişă la deal drept la margine pădurii Ciorsacului, şi tot margine pădurii prin pădure până în piscul dealului despre Şomuz, şi din pisc drept la vale în *Plopişori*, unde s'au făcut şi bour, şi de acolo tot la vale până într'o scursură şi tot scursura până în *fântâna lui Kuduman*, vecin din Şoldăneşti, ce iaste lângă drumul ce merge pe vale, şi din fântână peste Şomuz într'o rogină ce cade în Şomuz, şi la deal drept în piscu dealului tot alătura cu Ciorsacii, şi tot zarea *dealului lung* spre miazănoapte, până într'un pisc despre Petie, şi din pisc la vale într'alt piscuşor unde se întâlneşte cu hotaru Petiei, şi de acolo tot drept pe zarea dealului despre Petie, până în muche dealului despre bahnă, şi din muche dealului la vale pe un picior ce se trage din dealu ce cade într'o vâlce, pe din sus de *fântâna lui Ion Burdumii*, vecin din Şoldăneşti, şi tot zarea aceii vâlcele ce cade în bahnă, şi drept peste bahnă, şi drept peste bahnă pe la coada iazului, şi la deal pe zarea unii vâlcele pe din sus tot alătura cu Petie, şi tot zarea vâcelii, până în hotarul *Folticenilor*, şi de acolo cam pe costişă până în zarea dealului despre Şomuz deasupra unii vâlcele ce cade în Şomuz într'o moviliţă, unde s'au pus şi piatră hotar, şi tot vâlceaua prin mijloc până în Şomuz şi piste Şomuz drept în gura pârâului ce vine de la deal, şi tot pârâul la deal pe la capul iazului ce-i zic *Iazul Boilor*, şi de acolo drept tot la deal până în zarea dealului în drumul vechiu ce vine dela Suceavă şi se pogoară spre Şoldăneşti, tot acel

drum vechiu ce s'au pomenit, și din drum pe podiș într'o moviliță tot pe câmp, și peste o vâlce alături cu hotarul *Coteștilor* până în dâmb ce iaste în dreptu bahnii, și de acolo drept în bahnă spre amiazăzi, și tot bahnă prin mijloc, până în dreptu unui pârăuț ce vine din pădure, ce-i zic *Șipotul Cucului*, și peste câmp unde s'au pus și piatră hotar. și de acolo peste pârâu ce vine dela *Tâmpești*, și tot pârăuțu ce s'au pomenit la deal prin pădure pe la *lacul Ursului*, spre apus, tot alături cu *Coteștii*, până iasă iar în *Poiana lui Jalobă*, ce s'au pomenit, și tot margine poenii pe din sus, unde s'au făcut și bour într'un stejar, la mijlocul poenii, și de acolo tot margine poianii și peste rediu în piatra ce s'au zis întâi, primindu-se și toți răzășii. hotărând în frica lui Dumnezeu. ne mai având nime a răspunde de nimică, și așa s'au închiet toate hotarele acestor moșii a dumisale *Visternicului Neculaiu Bașotă*, în giur înpregiur și am dat și noi această mărturie hotarnică la mâna numitului boeriu, ca să fie spre încredințare, întru care ne am și iscălit.
Velet. 7219 iulii 5.

La 1732, iulie 18, *Nicodim Bașotă* dă o mărturie despre hotarul *Soldăneștilor* (*Uricarul*, XVII, p. 198).

Intre 1780-1790, se mai face o hotarnică a moșiei *Soldănești*, când era proprietatea *Banului Ioniță Bașotă*. Hotarnica nu s'a păstrat: există însă un plan, care arată situația hotarelor acestei moșii (*Acta Millo*).

Planul este astfel schițat:

1) *Stolnicul Matei* era *Stolnicul Matei Millo*.

Statistica financiară din 1831, cuprinde şi satul Şoldăneşti.

„Satul Şoldăneşti din ocolul Şomuzului, ținut Sucevii, stăpânit de D-lui vecinicul stăpân Spatar Andrieş Başotă, 1831 april 30“, în care se arată : *Preoți în slujba bisericeii* — Pr. Luca Săchelâr, Pr. Gavril, lerodiaconul Teodor tot în slujbă ; *Privilegieți fără dare* — Vel Căpitan Simion Verdiş, cu cartea Domnului Ion Sturza din anul 1827 april 10, fecior de mazil ; Slujitorii bisericeii — Ioniță Bunduță dascăl, Lupu Stahi tij dascăl neinsurat, lordache Bunduț pălimar.

Urmează 8 nevolnici, între curi Dumitru *Stamati* ; 15 văduve, între care Maria lui *Andrei Stamati*, Catrina a lui Petrea *Carabulea* și *Preda* lui Vasile Popa ; apoi «birnicii breslași a rangului spătăriei i a băniei, Bănesii *Anastasică Cantă*», în număr de 37, între cari : Toader *Cararab*, *Stahi Brâncoveanu*, Lupu sin Vasile *Puslaș*, Ion Bălu ; «slugile și alți oameni fără bir» sunt 18, între cari Vasile Nițucă, ce se află și «călare a ogrăzii» ; mai sunt și 5 „oameni străini fără căpătâiu“, car. toți •sunt la Ițic jidov orândar• (Arhiva Iasi, Tr. 644. Dosar I, Tom IX)

La 1856 erau în Şoldăneşti 60 liuzi (Uricarul, XV, p. 376).

Satul Antileştii.

Un sat de răzăși, a căruia dispariție ar fi greu de explicat, sat care a făcut parte din cuprinsul Şoldăneştilor, este *Antileştii*, în care au trăit oameni cu nume cunoscute în istoria Moldovei, ca *Tăutu*, *Volcinski*, și a căruia existență se menționează, în documentele ce le cunoaștem, până în anul 1794.

Antileştii au fost sat vechiu.

La 1445 Febrnarie 18, Ștefan Vodă întărește mănăstirei Homorul, un sat sub Dumbrava, apoi Vornicenii, *Antileştii* și *Parteştii*, date mănăstirei de Lazor și fratele său Stanciul (Costăchescu, II, p. 125).

La 5 Aprilie 1474, Ștefan Vodă confirmă lui Ion Bulbosca și fratele-lui său Mihul, din Fărăoani, stăpânirea peste satul *Antilești* (Bogdan, II, p. 247).

Un document din 1528 Iulie 12, arată a treta parte din sat în stăpânirea lui Tomșa, feciorul Mogâldei, pe care moșul său Faraon, a avut-o danie dela Ștefan Vodă.

Documentul inedit, din Muzeul Folticenilor (Acta Millo, 1), are cuprinderea următoare :

Suret de pe ispisoc sârbesc dela Petru VVod din veleatul 7036
Iulie 12.

Precum au venit înaintea noastră şi înaintea boiarilor noştri a mari şi mici, Tomşa feciorul Mogâldei din Antăleşti, de nime silit nici asuprit, ci de a lui bună voie, şi a vândut a sa dreaptă ocină şi moşie, din a treia parte din satul Antăleşti, din partea Mogâldei giumătate din uric ce au avut moşul lui Faraon dela bătrânul Ştefan Voevod de danie. Aceea au vândut-o slugii noastre lui Măteiu Vatah drept optzeci şi cinci zloţi tătarăşti, din tot locul, din câmp, şi din sat, şi din apă, ce se va alege din acea a treia parte a satului giumătate. Şi s'au sculat Măteiu Vatah şi au plătit toţi de plin acei de mai sus scrişi bani 85 zloţi tătarăşti în mânule Tomşii feciorului Mogăldii. Deci noi văzând a lor de bună voe tocmală şi plată deplin, dat-am lui şi am întărit ca să-i fie lui şi dela noi ocină cu tot venitul, şi altul să nu se amestece.

Stroe vel Logft.

S'au tălmăcit de Gheorghie Evloghie Dascal. — 1785 mart 18.

La 15 Aprilie 1591, Avram şi frate-său Samoil, şi surorile lor Varvara, Odochia şi Elina, feciorii Magdei, vând două părţi din satul Antileşti, însă cu partea Mogăldii, din uricul de întăritură ce au avut dela bătrânul Ştefan Vodă. Vând lui Măteiu Bercea ilişar, drept 240 zloţi.

Pe la 1620, Pătraşco vel Vornic de Țara-de-sus, scrie că Ionichie din Antileşti, cu femeia lui Nechifor, anume Magda, cumnata lui Ionichie, s'au judecat împreună pentru o ocină ce a cumpărat Ioanichie dela Irimia Stăncescu, pe care a dat 2 boi şi 5 taleri în mânule lui Beleiu, iar Magda, femeia lui Nechifor, a întors în mânule lui Ioanichie un bou şi doi taleri, pentru acei doi boi şi cinci taleri ce au dat Ionichie în mânule lui Beleiu, pentru acea ocină, şi au rămas ei amândoi pe acea ocină, iar Beleiu după aceea au vrut să întoarcă, zicând că Ioanichie nu i-au fost dat acei boi şi bani pentru moşie, ci i-au fost dat pentru nişte oi, iar Magda au adus mărturie oameni buni, că au dat acei boi şi bani pentru moşie, iar pentru acele oi ce zice Beleiu, au dat bărbatul Magdei *un arc cu săgeţi şi cu tulbă*, pentru aceea să aibă a stăpâni Magda întru acea moşie dinpreună cu Ionichie, cumnatul ei [Acta Millo, 12].

Circa 1620. — Gafona, fata lui Costin, nepoata popii Andrei, şi

cu mătuşa sa Antimia, vând o jirebie din Antileşti, din partea Pitarului [Acta Millo, 15].

Circa 1620. Fedora femeia lui Onisie din Antileşti, se împacă cu nepotul ei, Zadul, pentru o jumătate de jirebie, pe care i-o lasă s' o ţie. Intre marturi este şi popa Dumitru din Antileşti. (Acta Millo, 16).

Circa 1620. Zadul mărturiseşte cum a pus o jirebie a lui Bormotă din sat din Antileşti, la Deleu, aprodul din Spătăreşti, pentru zece zloţi ce i-au dat Deleu când au „fost în legătură” la Poturul; aşisderea au luat 13 potronici de argint iar dela Deleu, de s'au plătit dela Jora, şi un zlot când a murit îmăsa şi 100 taleri în Suceava, când l-au legat vecinii Ghianghi. (Acta Millo, 21).

1623 Iunie 20. Pricina Zadului pentru ocina răscumpărată de Onichie dela Eremia Stăncescul din Antileşti. [Acta Millo 23].

1624 Decembrie 20. Radul Voevod întăreşte Zadului, feciorul Magdei, ocina de cumpărătură din ispisocul ce a fost dela Ştefan Tomşa VVod, un loc de casă din Antileşti. (Acta Millo, 24).

1625 Octombrie 9. Ana şi cu frate-său Ionaşco din Antileşti, vând două jirebii lui Deleu din Spătăreşti, drept 55 taleri. (Acta Millo. 25).

1628 Maiu 26. Antimia şi nepoata ei Gaftona, fata lui Costin, vând o casă din Antileşti, lui Deleu Spatarul, drept 25 taleri de argint (Acta Millo, 31).

1634 Decembrie 3. Zapis de mărturie dela Lupul şoltuzul ot Baia şi pângarii de acolo, prin care Deleu din Spătăreşti a pus zălog casa lui Mihăilă din Spătăreşti, pentru 18 taleri pe care nu i-au plătit la 31, şi şi-au pierdut moşia, şi după aceea au venit înaintea lui Sâmon, şoltuzul dela Baia, Tomchil şi sora sa Mărica, şi au vândut partea lor jumătate jirebie din Antileşti (Acta Millo, 32).

1639 Decembrie 18. Vasile Voevod dă ştire lui Toderaşco, Vornic de Botoşani, să facă lege dreaptă temeinic în pricina jăluită de Toma din Antileşti contra lui Deleu din Spătăreşti. Toma a pus zălog la Deleu o jumătate de jirebie din Antileşti, până-i va da banii, iar acum îi dă banii şi cere înapoi pământul. (Acta Millo, 36).

1639 Septembrie 11. Cartea Domnului Vasile Voevod cătră Dubău din Antileşti, să trimeată la judecată pe Deleu şi popa Ghedeon de acolo, în o pără pentru o parte din ocină ce a fost cumpărată de moşul popii, de Onea cel bătrân. (Acta Millo, 35).

1641 Martie 6. «Adică noi tot satul Antileşti scriem şi mărturisim cu această scrisoare a noastră pentru o poiană ce este la Antileşti, a venit Deleu cu cinstită cartea Măriei Sale lui Vodă la Boldişor» şi s'a aflat că acea poiană o au deschis Mogâldea Pitarul de Antileşti. (Acta Millo, 37).

1649 Februarie 5. Carte gospod dela Duca Vodă, scrisă la Ion Pisoschi de Hârtop, după jaloba Lupului Deleul din Spătăreşti, asupra lui Ionisii şi a lui Pătraşc, din Antileşti, pentru o jumătate jirebie din partea Mighiului. (Acta Millo, 40).

1649 August 29. Vasile Vodă scrie lui Nacul pârcalabul din ținutul Sucevii, pâra lui Lupul Deleu cu feciorii lui Dobul. pentru „o casă de ocină care este pe jumătate de loc de Antăleşti“. (Acta Millo, 41).

1669 Februarie 5. Duca Vodă scrie lui Ion Pisočki din Vârtop, să cerceteze jaloba lui Luou Deleu de Spătăreşti, cu loneasa din Anteleşti şi feciorul ei Pătraşcu, pentru jumătate de jirebie din partea Mighiului în Antileşti. (Acta Millo, 43).

1718 Aprilie 2. Scrisoare de învoială între Gligoraşco Deleul şi Toader Pahulce, şi Vasile Volcinski şi Toader Tăutul, prin care arată că s'au învoit ei în de ei şi s'au aşezat pentru tot satul Anteleşti, însă Vasile Volcenski şi Sandul Tăutul să fie trei părţi, iar Gligoraş Deleul să fie a patra parte. (Acta Millo, 50).

1732 Iulie 11. Chedeon Deleu monah face danie Postelnicului Vasile Başotă a patra parte din sat de Antileşti. (Acta Millo, 53).

1735 ghenar 11. Monahul Ghedeon Deleu vinde Postelnicului Vasile Başotă a patra parte din Antileşti, partea din gios, dinspre Spătăreşti, cu 60 lei. (Acta Millo, 55).

1735 Septembrie 15. Monah Ghedeon, feciorul Lupului Deleu din Spătăreşti, dăruieşte Postelnicului Vasile, fiul Şatrarului Toader Başotă, a patra parte din sat de Antileşti. „Această a patra parte de sat o am dăruit dumisale Post. Vasile, fiul Şatrarului Başotă, ce se pomeneşte mai sus, iar o a patra parte iarăş de Antileşti i-o am dat iarăş dsale pentru şasezeci de lei ce m'am plătit dela nişte turci ce li am fost dator“. (Acta Millo, 56).

1735 Octombrie 22. Carte dela Domnul Const. Neculai Voevod, scrisă la Sandul Tăutul şi la feciorii lui Vasile Volcenski ot Cernăuţi, să se scoale cu toate scrisorile ce vor fi având pe silişte pe Antileşti, şi să meargă acolo să se aleagă partea lui Grigori Deleu. [Acta Millo, 58].

1738 August 2. „Eu mai mult de a patra parte din Antileşti n'am, iar D-ta, bade Sandule, nu te atinge mai mult în partea aceasta şi ştii şi D-ta că am a patra parte din Antileşti, care face giurăta de sat, mai mult nu te atinge. Gheorghe Volcinski“. (Acta Millo, 61).

1738 Septembrie 16. Gheorghe Volcenski împrumută dela Postelnicul Vasile Başotă 11 lei noi şi i-au pus zălog a patra parte de An-

tileşti, păr la sfeti Gheorghe, atunci să-i dea banii, iar nefiind banii la zi, să fie moşia de istov". (Acta Millo, 62).

La 1745 «satul întreg Antileşti, la Suceava, a fost dat de zestre de către Ileana, fata Vornicului Ştefan Ruset, fiicei sale Maria» (Uricarul, XI, p. 227).

1765 Fevruarie 3. Cartea Domnului Grig. Alex. Ghica Vodă, către Const. Adam, b. v. Stolnic, şi Petru Keşcu, b. v. Şatrar, în pricina dintre Stolniceasa Safta Băşătoaia cu Neculai Tăutu, pentru moşia Antileşti, să măsoare moşia şi să deie la amândoi câte jumătate. (Acta Millo, 71).

1767 Aprilie 1. Grig. Ion Kalimah Voevod, rândueşte pe Const. Kanano, b. v. Paharnic şi Manolache, b. v. Stolnic, ispravnici de ţinut Sucevii, să cerceteze jalba Stolnicesei Safta Băşătoae asupra lui Neculai Tăutu, care se întinde să stăpânească mai mult din Antileşti, (Acta Millo, 72).

1778 Iulie 23. Dumitraşco, fiul Stolnicului Vasile Başotă, dăruieşte fratelui său Iordache Başotă, Post., toată partea lui ce-i va veni despre ceilalţi fraţi, din satul Antileşti. (Acta Millo, 76).

1781 Decembrie 20. — Anaforaua în pricina dintre Vasile şi Toader fiii răposatului Stol. Vasile Başotă, pentru dania care fratele lor cel mai mic, Dimitrache, ce se află şi călugăr, au dat partea sa de moşie Antileşti şi Spătăreşti, fratelui lui cel mai mare, Iordache (Acta Millo, 86).

1783 August 31. — Ion Morariu se învoeşte cu Ioniţă Volcinski să-i facă o moară cu o piatră şi cu 2 piluge de păsat, în păraul Antileştilor, pe moşia sa, drept 40 de lei (Acta Millo, 87).

1784 Octombrie 14. — Invoială între Sultana, giupâneasa Stolnicului Matei Milu şi cumnatul său Toader Başotă Post. pentru părţile lor din Spătăreşti şi Antileşti (Acta Millo, 92).

1785 Fevruarie 22. — Iermonah David Başotă, fiul Stol. Vasile Başotă, face danie cumnatului său Stol. Matei Milu, partea sa din Spătăreşti şi Antileşti, clironomie dela răposatul său frate Vasile (Acta Millo, 95).

1785 Aprilie 17. — Toader Başotă dă lui Matei Millo partea sa, jumătate din Spătăreşti şi câtă are în Antileşti, „clironomia giupânesei D-sale dela frate meu Iordache Post., ce au murit, şi danie dela frate meu David călugărul“, în schimb pentru moşia Chişărăii, pe Jijia, la ţinutul Eşii (Acta Millo, 97).

1786 Aprilie 7. — Scrisoarea lui Dumitraşcu Tăutul către Matei

Milo, b. v. Stol., ca să-i stăpânească a patra parte ce are el în Antileşti, şi pentru venitul moşiei se vor înţelege, „fiind depărtat“ (Acta Millo, 99).

1786 Aprilie 23. — Pătraşcu Tăutul, Alex. Tăutul şi Const. Tăutul, arendează lui Matei Milo, Stolnic, a patra parte baştină din tot satul Antileşti, pe un an (Acta Millo, 100).

1786 Maiu 9. — Alex. Mavrocordat Vodă însărcinează pe Iana-caki Kant b. v. Visternic şi Ştefan Hurmuzachi, b. v. Visternic, ispravnici de Suceava, să hotărască moşiile Spătăreşti şi Antileşti, a d-sale Matei Milu, b. v. Stolnic, împresurate de răzăşii megieşi (Acta Millo 101).

1786 Noemvrie 18. — Hotarnica moşiei Spătăreşti, sat întreg, şi jumătate de sat Antileşti, a Stol. Matei Milo, faţă cu Neofit Tăutu, călugăr, şi nepotul său Ion Volcinski, răzeşi de Antileşti [Acta Millo, 107]

1790 Aprilie 7. — Ioniţă Başotă arendează oamenilor din Spătăreşti venitul a jumătate de sat Antileşti, ce este a lui Volcinski (Acta Millo, 111).

1791 Martie 5. — Vasile Marco căpitan arendează partea sa, a patra parte din jumătate de Antileşti, lui Matei Milu, Ban, în 25 lei, bani buni, dela 5 Martie 1791 până la 5 Martie 1792 [Acta Millo, 113]

1791 Maiu 1. — Neofit Tăutu monah şi Dumitraşcu Tăutul, dau lui Matei Milu, b. v. Ban, să stăpânească partea lor din Antileşti (Acta Millo, 114).

1793 Iulie 27. — Cartea lui Alex. Moruzi Vodă către Ianachi Cantacuzino, b. v. Vist., ca după jaloaba Banului Matei Milo să hotărni-cească moşiile Spătăreşti şi Antileşti, de către Dumbrăviţa lui Costache Pătraşcu, iciciohodar [Acta Millo, 117].

1793 Sept. 30. — Anaforaua hotarnicilor pentru pricina dintre Banul Matei Milu şi mazilul Ioan Volcinski din Bucovina, cari au amândoi câte jumătate din satul Antileşti (Acta Millo, 125).

1794 Martie 14. — Cartea de judecată a Divanului în pricina dintre Banul Matei Milu şi Mazilul Ioan Volcinski din Bucovina, pentru moşia Antileşti (Acta Millo, 126).

Trebue să fi fost sat mare, Antileştii, ca să găsim în el, un număr așa de însemnat de proprietari, cu locuința în sat. Din documentele citate, se vede că trăiau, în Spătăreşti, cam următorii răzăși: Tomşa, Mogâldea, Matei Bercea ilişar, Ionichie, Nechifor, Irimia Stăncescu, numeroși membri din familia Beleiu, Bulbosca, Faraon, Costin, Onisie, Zadul, Ionaşco, Dubău, Oancea, Pătraşco, Mighiul, Dobul, Toader Păhulcea, Neculai Jijieanul, etc. Din neamul Tăutu erau opt răzăși, cu

părţi în Antileşti: Toader Tăutul, Sandul, Neculai, Dumitraşcu, Pătraşcu, Alexandru, Constantin şi Neofit Tăutul, acest din urmă călugărit. Ne-poţi ai Tăutuleştilor erau Volcinskii din Bucovina: Vasile, Gheorghe Ioniţă.

Erau în Antileşti o moară şi două piluge de păsat, pe pârâul Antileştilor, încă în 1783.

Trebue să fi fost biserică, în Antileşti, de oarece întâlnim trei preoţi, în acel sat, cam pe aceiaş vreme, între 1620 şi 1639: popa Andrei, popa Dumitru şi popa Ghedeon.

Pe coasta dealului care coboară din satul Spătăreşti spre pârâul Antileştilor, pârâu cu un foarte mic debit de apă, în zilele noastre, s'a găsit o piatră de mormânt, cu urmele unei inscripţii care nu se poate ceti, dar pare să fi fost slavonă. Piatra este astăzi răzimată de zidurile bisericei din Tâmpeschi.

Din toată aşezarea satului acestuia, n'a mai rămas nicio urmă.

O hotarnică din 18 Noemvrie 1786, arată în amănunţimi hotarele moşiei Antileşti;

Din poronca prea înălţat Domnului nostru Măria Sa Alexandru Ioan Mavrocordat Voevod, fiind noi rânduiţi ca să hotărîm moşia Spătăreşti, sat întreg, şi giurăţate de sat Antileşti, a D-sale Stolnic Matei Milo, ce le are la ţinut Sucevii, şi prin luminată carte Măriei Sale ni se poronceşte mergând la numitele sălişti să facem cercetare scrisorilor şi altor dovezi ce vor arăta atât D-lui Stol. Matei Milo cât şi răzeşii de Antileşti, iar când nici din scrisori, nici din mărturiile înpregiuraşilor nu se vor putea afla cele drepte hotare a Spătăreştilor şi a Antileştilor, atunce să facem măsură moşilor de pin pregiur ca să se dovedească lăţimea şi lungimea acestor moşii. După poroncă mergând la numitele moşii fiind de faţă şi Neofit Tăutu călugărul şi Ion Volcinski, răzeşii de Antileşti, am cercetat întâi pentru moşia Spătăreşti, întrebându-i de au cineva niscaiva scrisori ca să cei (ceară) din moşie Spătăreşti, şi neaflându-se nimeni cu scrisori sau cu vreo dovadă, s'au cunoscut cu adevărat că este drept sat întreg Spătăreştii a D-sale Stol. Matei. Am cercetat şi pentru giurăţate din moşia Antileştii ce cere D-lui Stol., şi întrebând pe numiţii mai sus răzeşi de au ceva să răspună, au arătat cum că ei au scrisori vechi în care cuprind mai mult de cât giurăţate de sat în partea lor, şi rămâne D-sale Stol. mai puţin de giurăţate de sat. Li am cerut scrisorile să le arăte. Au scos un hrisov dela răposatul Domn Grigori Ion Ca-

limah VVod, din let 1768, în care arată că după multe giudecări ce au avut ei cu D=umneei Stolniceasa Safta Băşitoai, cercetându-se toate scrisorile la Divan, amândurora părţilor, care pre larg le arată toate scrisorile în hrisov, s'au hotărât dela acea giudecată giumătate de sat Antileşti să fie D=neei Stol. Safta, şi giumătate de sat să fie răzăşii, după cum şi mai înainte giudecării când au hotărît acea moşie Mihalachi Stârce, Vornic de Poartă, tot giumătate de sat Antileşti cu măsură au lipit-o de Spătăreşti, partea D-sale Stolnicesei Saftai. S'au mai văzut şi o învoială a lui Neofit Tăutu călugăr din 1777 ghenar 30, care o dă la mîna nepotului său Ion Volcinski, iscălită de toţi fraţii şi alte neamuri, adică Andrei Tăutu, frate lui Neofit mai mare, Dumitraşcu Tăutul iar frate a lui, şi Ion Mitescu Căpitan, şi Alexandru Tăutul văr călugărului, şi Ion Calmoski Spătar şi alţii, în care singur el mărturiseşte şi o arată pe giumătate de sat de Antileşti, iar nu mai mult. S'au mai văzut şi o carte de cercetare ce au făcut Vist. Ianaki Kant, între Neofit călugăru şi Ion Volcinski, nepotul său din let 1779, în care iarăş tot pentru giumătate de sat vorbesc. S'au mai văzut şi altă carte de giudecată a răposatului Vasile Razu, fiind vel Logofăt, din let 1779, care întăreşte lui Volcinski învoiala călugărului şi giudecata D-sale Vist. Ianaki, şi tot pentru giumătate de sat vorbeşte. S'au mai văzut două zăpise iarăşi a lui Neofit călugăru, întărite cu iscălitura răposatului Mitropolit Gavrilie, şi cu iscăliturile D-lorsale boerilor Divanului, în care încheie o a patra parte din moşia Antileştii şi o vinde nepotu său lui Ion Volcinski, bez o a patra parte ce este dreaptă a nepotului de pe tată său Gheorghe Volcinski, a căruia Gheorghe Volcinski i s'au văzut şi un răvaş a lui scris cătră Sandul Tăutul, tatul călugărului din let 1738 avgust 2, arătându-i cum că ei mai mult de cât a patra parte de Antileşti nu are, nici să se întindă Sandul Tăutul a cere mai mult, fără numai aceasta a patra parte, şi cu a patra parte ce o are Sandul Tăutul, încheie iară giumătate de sat, care din toate acestea s'au cunoscut că răzeşii mai mult de cât giumătate de sat Antileşti nu au, şi întrebându-se de mai au ceva a răspunde, însuşi ei şi-au venit în cunoştinţă şi au arătat că n'au să ceie (ceară) mai mult de cât giumătate de sat, mai ales că scoţând şi Dlui Stol. Matei un zăpis a lui Ghedeon, fecioru Lupului Deliu din Spătăreşti, din let 1743 sept. 15, întărit cu iscălitura răposatului Mitropolit Antonii şi a altor boeri, cu care zăpis o a patra parte de Antileşti o face danie Post. Vasile, fiul Şatrarului Toader Başotă, şi o a patra

parte de sat o vinde Şatr. Toader Başotă, cu 60 lei, şi într'acest zapis era iscălit şi Sandul Tăutul, tatul călugărului Neofit, care de ar fi avut ei mai mult de cât giurăţate de sat, atunci nu ar fi iscălit în danie şi vânzarea ce au făcut acel Ghedeon monah Şatrarului Toader Başotă, şi după toate dovezile acestea au rămas dreaptă giurăţate de sat a Dsale Stol. Matei, partea de sus, după cum arată şi în hrisov. Dar fiindcă la aceste moşii Spătăreştii şi Antileştii nu s'au găsit vreo dovadă sau hotară vechi despărţitoare una de alta, într'alt chip nu s'au putut fără numai fiindcă amândouă moşiile tot dela un loc purced şi tot la un loc se sfârşesc, au socotit ca să se măsoare şi să se deie drept în două, şi făcându-se odgon de două zeci stânjeni, şi stânjenu de opt palme gospod, am măsurat întâi capătul de sus curmezişul, dintr'o piatră hotar ce este despre moşia Soldăneştii a Dsale Banului Ioniţă Başotă, şi prin capul Pădurenilor şi a Tâmpuştilor, pâr în *movila găunoasă*, s'au găsit una mie una sută douzeci stânjeni. S'au măsurat şi mijlocul dintre zarea de deal despre moşia Leucuşăştii, unde însuşi Lăneştii fiind de faţă, au arătat că hotaru lor pâră acolo este, şi pâră într'o moviliţă ce este lângă un lac în cornul moşiei Dumbrăviţii din sus, unde iar fiind iciohodar Costachi de faţă, au arătat că pâră acolo este hotaru lui Dumbrăviţa, şi s'au găsit una mie trei sute stânjeni. Am măsurat şi capătul din gios despre Cămârzani, pe cât se stăpâneşte de Antileşti şi de Spătăreşti, şi s'au găsit patruzeci stânjeni. S'au măsurat şi lungul acestor două moşii şi s'au găsit partea pe de cătră Leucuşăşti două mii cinci sute şi douăzeci stânjeni, iar partea despre Moldova pe de cătră Răciuleni şi Dumbrăviţi, pâr într'o moviliţă ce este cornu Dumbrăviţii, pâră unde se stăpânesc Spătăreştii s'au găsit una mie patru sute optzeci stânjeni, şi văzându-se cu totul împresurat capătul acestor moşii de cătră moşia Dumbrăviţa, după poroncă s'au măsurat şi moşiile Dumbrăviţa şi Răcileni, a căroră măsuri pre larg s'au arătat în hartă la fiecare parte câte câţi stânjeni s'au găsit, am cerut Dsale iciohodar Costache ca să ni arăte scrisori cu ce cuprinde acea bucată de loc de taie capătul moşiilor, mai ales că Dumbrăviţa purcede dela un loc cu Răciuleni şi cum de trece Dumbrăviţa cu lungul mai mult decât Răciuleni. Dlui întâi fiind acolo pe câmp, au scos o hotarnică care i-am zis ca să o ţie pâr când s'a face cercetare scrisorilor, şi atunci om cerceta-o ; când am cerut-o de al doilea, n'au vrut s'o scoată, şi măcar că întâi am cetit-o, şi zice într'acea hotarnică cum că se loveşte Dumbrăviţa cu Leu-

cuşăştii, dar rău suie pe Dumbrăviţi acolo, căci atât după starea moşiilor cât şi după măsuri, nici cu un chip nu poate Dumbrăviţa să ajungă la Leucuşăşti, şi mai ales că face capătul în trei colţuri şi agiunge în Leucuşăşti nu mult cu un colţ, după cum pre-larg s'au arătat în hartă. Au scos şi Dlui Stol. Matei un suret de pe un ispisoc dela Movilă VVod din let 7140 nov. 7, care ispisoc arată hotarul Spătăreştilor pe despre Răciuleni şi Dumbrăviţi, că umblă din movilă în movilă, iar despre soare răsare se hotărăşte cu Cămârzanii, unde este un bâlc cu un pâlc de lozii, şi de acolo purcede spre soare răsare şi se tâl-neşte cu hotarul Leucuşăştii pe piscul de deasupra *fântânii roşii*, păr în rupturi, şi de acolo zarea dealului în sus alătura cu Leucuşăştii, care hotare după starea locului așa s'au cunoscut şi de noi că sânt adevărate, fiindcă mărg drept hotarele din Movileni, ce sânt în capătul Răciulenilor şi în capătul Dumbrăviţii, după cum s'au arătat în hartă. De aici ne am întors la capătul Spătăreştilor şi a Antileştilor din sus, şi fiindcă după măsurile arătate mai sus ce am făcut Antileştilor şi Spătăreştilor s'au găsit mijlocul curmezişului mai lat decât capătul din sus cu una sută optzeci stânjeni, unde fiind cele adevărate margini, fără de nicio pricină despre nimeni, s'au cunoscut că capătul din sus se împresoară la un colţ de cătră moşia Şoldăneşti, măcar că Dlui Ban Ioniţă Başotă au scos o hotarnică din let 7219 iulie 5 iscălită de Atanasie Zaguriiano Comis, i Ştefan Silion vel Şatrar, i Vasile Gâlcă Vornic de Poartă, i Ştefan Pilat Vornic de Poartă, în care arată hotarale prin capetele Spătăreştilor şi a Antileştilor, începând din colţul Pădurenilor, unde se despart de Tâmpesţi, dela o piatră ce este lângă doi stejări în marginea unui rădiu de despre apus şi despre Moldova, alătura cu drumul vechiu, pe din gios de drum şi pin pădure pe din gios de *Poiana lui Jalohă*, şi tot alătura cu drumul vechiu, până iese din pădure, şi tot drumul, pe din gios de câmp, păra în dreptul unei curmături, unde se pogoară drumul vechiu la vale, şi de acolo la vale spre amiazăzi, prin *Arinii Bercei*, unde s'au făcut boor într'un arin, şi viind prin piatra ce este colţul Şoldăneştilor, n'o mai pomeneşte că s'au făcut acolo colţu, ce trece şi zice prin Arinii Bercii, şi taie colţul Antileştilor, care pre larg se arată în hartă, şi fiindcă şi hrisovul Antileştilor scrie tot aceste semne, noi arătăm pricinile, iar hotărârea va fi dela luminat Divan gospod. Am mârş şi la capătul Spătăreştilor, unde se lovesc în capete cu moşia Tâmpesţi a Şatrarului Alexandru Davidel, şi văzând stăpânirea

Şatrului Davidel din piatra Pădurenilor scoborând într'o piatră, care piatră nu-i niciun hotar, şi de acolo în cele trei pietre a Băii i a Răciulenilor, şi nefiind Şatr. Davidel acasă, am adus pe însuşi răzăşii acei cari au dat moşia Şatrului Davidel, pe Vasile Gheorghită, om ca de şaptezeci ani, şi Vasile Mighiu, iar asemenea, şi cetindu-li-se cartea de blăstăm, ca să arăte adevărul pe unde au fost adevărat hotaru, au purces ei înainte din piatra Pădurenilor, pe un drum vechiu, spre apus, drept în *movila gurguietă*, şi de acolo iar drept în *movila găunoasă*, aceste hotară au mărturisit ei, cu sufletele lor, că au avut veche stăpânire, care s'au arătat toate pre larg în hartă. Au venit pe urmă şi Şatr. Davidel, şi întrebându-se cu ce dovadă face ocol în moşii, au scos o scrisoare a lui Neofit călugăru, răzăş de Anteleşti, care mărturiseşte el printr'acea scrisoare cum că umblă hotarul Tâmpuştilor pe acolo de mai sus arătate semne, pe unde stăpâneşte şi acum Şatr. Davidel. Impotriva acestii scrisori au scos şi Dlui Stol. Matei o scrisoare tot acestui Neofit călugăr, în care zice că văzând cartea de blăstăm, el n'au putut mistui adevăru ce arată că adevărată scrisoare au dat Şatr. Davidel, având pizmă pe Stolniceasa Băşitoai, şi mai ales rugându-l în multe rânduri, Şatr. Davidel, au dat şi el acea scrisoare, de a putea să se treacă, bine, de nu, s'or îndrepta hotarele iar pe unde au fost, aceste le au zis şi din gură călugăru, fiind de faţă şi Şatr. Davidel, şi la aceasta s'au dovedit că fără nicio dreptate intră cu acel ocol în Moşia Spătăreştii, care după cercetările ce am făcut, am dat această mărturie Dsale Stol. Matei Milo. iar cea desăvârşită rămâne după cum s'a hotărî dela luminat Divan gospod. 1786 noemv. 18.

Eu Vasile Gheorghită vânzătorul moşiei Tâmpuşti, precum am stăpânit, așa mărturisesc ¹⁾.

In 1835 s'a judecat, la tribunalul din Folticeni, un proces interesant pentru istoria satului Antileşti. Iată ce s'a cercetat atunci:

In 1834 Spatarul Enacache Gane este chemat în judecată de Zamfira Răftivanu, pentrucă răposatul moşul ei Tudurache Ciurea ar fi cumpărat o a opta parte din moşia Antileştii, dela Dumitraşcu Tăutul şi de la Costache Tăutul, fără a avea drept de cumpărătură, ci numai cu dritul protimisirei a unei a patra părţi, zăstrea maicei sale, a jăluitoarei,

1. Originalul în Muzeul Folticeniilor.

pe când însăşi ea se trage din acel bătrân cumpărat de răposatul Căminar, cerând să fie dânsa protimisită de a răscumpăra acea parte de moşie.

În susţinerea reclamaţiei sale, jăluitoarea prezintă mai multe acte şi anume :

1. Scrisoarea din 25 Februarie 1814 prin care Nastasă Ciurea face schimb o a patra parte din moşia Antileşti, ce o are zestre, cu o parte din moşia Buneşti, din a şasa parte, care trece în Moldova numai, iar nu şi partea din Bucovina: Schimbul se face cu fratele său Căminarul Tudurache, mai luând şi adaos dela răposatul Căminar suma de 6500 lei :

2. Porunca Divanului către Isprăvnicie, din 26 Iulie 1828, ca să urmeze despăgubirea zestrei dumneei ; Spătărăsei din averea dumisale Căminarului Ciurea ;

3. Raportul Isprăvniciei Sucevei către Divan, din 17 Iulie 1828 că întru despăgubirea zestrei Spătarului Ganea, a dat din moşia Căminarului Ciurea a patra parte din Bădiliţă şi o parte din Petiea, din Podeni şi din Buneşti, în venit anual de 9000 lei, cât se cuprinde şi zestrea d-sale Spătarului, puind înainte că totuşi ar fi obijduit, nepotrivindu-se cursul monezii acest din Moldova cu acel din Basarabia, însă au primit şi D-lui Spătarul Gane ;

4. Porunca Divanului din 22 August 1828 către Spătarul Constantin Negre şi Banul Dumitrache Vasiliu, prin care li se scrie ca după hotărârea dată de acel Divan întru despăgubirea zestrei d-lui Spătarului Gane, venit de 4500 lei pe an, dela Căminarul Ciurea, din moşiile ce i se dăduse în stăpânire, să se preţeluiască ase nenea venit şi să i se deie, dela Sf. Gheorghe, în a d-sale stăpânire veşnică ;

5. Raportul lui Negre şi Vasiliu, din 23 Noemvrie 1823, către Divan, asupra poroncii de mai sus, prin carele arată că au dat întru despăgubirea d-sale Spătarului Gane, 264 fălci de loc şi 55 prăjini, însă 180 fălci din Antileşti şi 84 fălci din Petiea cu 55 prăjini, cuprinzând întocmai venitul de 4500 lei, acest loc pe an, cât a fost şi zestrea d-sale Spătarului Gane.

În baza acestor acte, să dă hotărârea :

Pe aceste de mai sus dovezi stând giudecata cu scumpătate a tratării pe pricină, au luat aminte :

A. Că dumneei jăluitoarea Zamfira Răftivanu necunoscându-şi mai întâi proţasul pentru a patra parte de Antileşti, zestrea maicei dumisale, cu care dacă ar fi putut intra în stăpânirea acei moşii, apoi să-şi fi cerut dritul protimisirei de a

răscumpăra și aceasta a opta parte, pretinderisită acum cu dritul acei a patra părți ce nu o are, iar nu să-și ceie (ceară) un drit numai încă închipuit.

V. Dumneei jăluitoarea găsindu-se însoțită și în legiuită vârstă cu mulți ani mai înainte de a se despăgubi d-lui Spatarul Gane de zestrea d-sale din averea răposatului Ciurea, cu acea parte din moșia Antilești, niciodată nu s'au arătat cu asemenea pretenție, ci tocmai acum, când pe de o parte o parte din avere s'au luat întru despăgubirea zestrurilor ficelor răposatului Căminar, iar nu de altă parte, rămășița s'au tras întru despăgubirea creditorilor, pentru care urmând și publicație, dumneei nu s'au arătat cu cerere în acea vreme.

D. Că părintele dumisale jăluitoarei zi astăzi trăește și spicularisește, precum și partea din moșia Buneștii luată în schimb de dumneei jăluitoarea ce stăpânește, și dacă i se pare că ar fi obijduită cu acel schimb [urmat, să se întoarcă către schimbători, care nu au avut drit de a schimba mai cu îngiosit folos, precum dumisale i s'ar părea, și când partea cumpărată dela Tăutulești, pentru care dumneei jăluitoarea cere protimisire este trecută în stăpânire răposatului Ciurea, mai de douăzeci ani, nici nu-i mai rămâne dreptate de protimisis, a o răscumpăra cu dritul a o a patra parte ce nu are.

Pe aceste dar temeuri și pe a pravilelor rostire 1400 și 1436 din condica țivilă, se încheie socotința ca dumnealui pârâțul Spatarul Gane să rămâie slobod despre această acolisitoare pretenție a jăluitoarei.

Greceanu, Aga ; Plesescu, Căminar.

(Arhiva Trib. Suceava. Condica de hotărâri pe 1835. Hotărârea No. 111 din 11 Dec. 1835. Fila 97 verso).

Intemeierea Oraşului

Despre oraşul Folticeni, se spune în „Marele Dicţionar geografic al României” că este întemeiat de Ioniţă Başotă, în anul 1780, prin hrisovul Domnitorului Constantin Moruzi, din 8 August, şi că îndată după întemeiere, târgul *Şoldăneşti* — adică Folticeni de astăzi — s'a populat cu locuitorii din satul Baia, refugiaţi aici, în urma unei mari inundaţii a râului Moldova.

Din cercetările făcute, pe baza unor documente încă necunoscute rezultă că oraşul acesta e ceva mai vechiu, adică el exista înainte de data hrisovului domnesc din 8 August 1780.

În „Condica Visteriei No 23 pe anul 1824”, din Arhiva Statului Iaşi, la fila 395, sunt trecuţi, ca birnici în Folticeni, Fraţii Bercu, Şmil şi Israil Focşăneanu, de naţie jidovi, cari arată că sunt născuţi în Suceava, dar «cercetându-se — se spune în condica aceasta — s'a aflat că în Focşăni». Despre venirea lor în oraşul Folticeni se spune „Ei arată că de 32 ani au venit în Moldova, însă cercetându-se se dovedeşte că *sunt 50 de ani de când tatăl lor Avram au venit la Folticeni*”.

Dacă Avram Focşăneanu, la 1824, era venit în Folticeni de 50 de ani, adică în 1772, asta însemnează că aici exista un rudiment de târg, o aşezare în care să poată locui un evreu, care nu avea ce să caute într'un sat unde nu ar fi existat o casă de rugăciuni şi o baie, indispensabile traiului unui evreu.

În 1772 nu va fi fost un oraş întemeiat, în înţelesul de astăzi a cuvântului, nici în forma celui întemeiat în baza hrisovului domnesc din 8 August 1780, adică străinii stabiliţi pe una din moşiile pe care se întinde astăzi oraşul, nu plăteau proprietarului respectiv bezmănul stabilit prin hrisov; vor fi fost alte condiţii intervenite între proprietarul moşiei şi între străinii aşezaţi pe moşie, [realitatea însă este că prin faptul stabilirii acestor străini, se pune şi temelia oraşului.

Că în 1780, la data hrisovului domnesc, târgul exista, avem o dovadă care nu lasă loc la nicio îndoială.

În biserica dela Folticeni-vechi este o Cazanie, tipărită în sfânta Episcopie a Râmnicului, la 1781; începând dela fila 28, jos, pe marginea cărţii, este scris: „Să se ştie de când s'au făcut târgui dela Folticeni, în zilele Măriei Sale Constantin Moruz Voevod, Mitropolit fiind Chirio Chir Gavriil, şi s'au aşezat târgul pe loc țălină de Dumnealui vel Visternic Ianacachi Kant 1779 iuni 28. Eu dascălul Vasile am scris cu a mea păcătoasă mână“.

Hrisovul din 1780 îi dă dreptul lui Ioniță Bașotă să înființeze târg; fără un hrisov domnesc însă, marele Visternic Ianacachi Kant [Kantacuzino] îl înființase din 1779, pe partea din moșia sa care se întindea până în regiunea unde astăzi este o porțiune din Folticeni.

Fie că am socoti ca data înființării oraşului Folticeni, anul 1772, sau 1779, sau 1780, discuția aceasta nu poate să înlătore adevărul că niciuna din aceste date nu poate să fie socotită, în realitate, ca vechime a târgului.

Oricare din marele orașe ale lumii, ca și oricare dintre orașele noastre, își socotesc vechimea din primul an când se dovedește existența, pe locul lui, a unei aşezări omenești, fără nicio considerație dacă, la acea dată îndepărtată, aşezarea aceea omenească era organizată după normele unui oraș de astăzi.

Roma își socotește vechimea de pe vremea legendei cu lupoaica, pe când în locurile pe care s'au clădit templele Romanilor erau păduri și mlaștini; Lutetia lui Cesar, un sat ca toate altele, a căruia vechime nu se cunoaște, este revendicată de orașul Paris, ca origină a lui, deși orașul Luminei abia în anul 508 a devenit capitala lui Clovis. Dar Bucureștiul nostru, nu se socotește el vechiu de pe timpul ciobanului Bucur, a cărui stână nu putea să ocupe mai mult de câțiva metri pătrați, fără nicio altă aşezare în jurul ei?

Folticeni sunt o transformare în oraș a unor sate care existau, bine întemeiate, de pe la 1400, și încă de mai înainte: cum dar am putea să-i socotim vechimea lui numai din 1780, când Domnitorul țării a îngăduit unui proprietar să perceapă niște taxe dela o categorie de indivizi, cari veneau să se stabilească pe moșia lui și cari au construit câteva locuințe, pe marginea unui drum devenit stradă, și în continuarea caselor din satele înconjurătoare?

Vechimea oraşului Folticeni se confundă cu vechimea satului Folticeni-vechi, despre care vorbesc documentele din veacul XIII.

Se spune că, după întemeierea târgului, ar fi venit în Folticeni locuitorii satului Baia, alungaţi de o mare inundaţie a râului Moldova. Aceasta este o simplă legendă recent inventată.

Despre o revărsare a Moldovei, în proporţii așa de mari, ca să fie nevoiţi locuitorii unui sat să-l părăsească, nu avem nicio mărturie, nicio însemnare pe vreuna din cărţile păstrate prin biserici, cărţi în care găsim menţiuni despre cutremure, despre întunecimi de soare şi de lună, şi despre alte întâmplări.

O revărsare așa de grozavă a Moldovei ar fi trebuit să aducă mare vătămare tuturor satelor situate pe malurile apei acesteia, cum sunt satele Sasca, Bogdăneştii, Boroaia şi toate celelalte, până la Roman, unde efectele inundaţiei ar fi trebuit să fie şi mai dăunătoare; dar nu este nicio menţiune despre o asemenea catastrofă în oraşul Roman.

Apoi nici nu este lucru firesc şi admisibil ca locuitorii unui sat, nişte plugari, în ipoteza că sunt nevoiţi să-şi părăsească satul, să se stabilească într'un oraş. Ce ar fi putut să facă ţăranii din Baia, dacă ar fi venit în Folticeni? Cu ce să trăiască? Chiar de s'ar fi întâmplat o asemenea nenorocire, oamenii cari vor fi părăsit vremelnic satul, se vor fi refugiat în satele vecine, aşezate pe înălţimi ferite de inundaţii, precum Cotu-Băii, Fântâna-Mare, chiar în Spătăreşti şi Rădăşeni, între plugari, ca şi dâşii, dar nu vor fi venit într'un oraş locuit de evrei, unde nu-şi puteau face niciun rost de traiu, dacă s'ar putea imagina că inundaţia li-ar fi distrus pământul pe care se hrăneau.

* * *

Intemeierea unui târg temeinic, pe locul unde este astăzi târgul Folticeni, se datoreşte faptului că, după răpirea Bucovinei, partea din judeţul Sucevei, rămasă în stăpânirea Moldovei, nu avea o capitală, care trebuia inventată, şi împrejurării că, după luarea Bucovinei, mulţi evrei de acolo, şi în special din oraşul Suceava, nu au voit sau nu au putut să rămâie sub stăpânirea austriacă.

Postelnicul Manolache Drăghici, vorbind despre domnia lui Constantin Moruzi bătrânul spune: «După ce au regulat adică statornicia hotarului dintre Austria şi Moldova, precum s'au zis mai înainte în urmarea convenţiei din 13 (25) Februarie 1777, ce au precurmat definitiv chestia Bucovinei, au făcut aşezarea birului pe numărul locuitorilor rămaşi, au împărţit ținuturile după cuviinţă cum trebuia să fie pe forma cea nouă în urmarea răşluirii pământului de către Nemţi, întregind ținutul Sucevei cu părţi din celelalte şi *statornicind rezidenţa sa în Folticeni, un târguşor mic*» (Tom. II, p. 45).

Manolache Drăghici, care-şi tipăreşte cartea la 1857, putea să ştie că la răpirea Bucovinei exista un târguşor mic numit Folticeni, unde s'a statornicit reşedinţa judeţului. Câteva case numai să fi fost, câteva dugheniţi, aşezarea aceasta se numea târguşor, după cum astăzi chiar târguşor se numeşte Frumuşica din judeţul Botoşani, cele câteva case înşiruite pe marginile drumului spre Hârlău.

Imediat după răpirea Bucovinei, un număr de evrei din Suceava au părăsit oraşul acesta şi au venit în satul Folticeni, unde au petrecut o iarnă şi în primăvară şi-au construit dugheni, înainte de data hrisovului domnesc.

O mărturie a unor dintre aceştia, cu data de 9 Septembrie 1813, este lămuritoare :

Fiindcă după ce s'au luat scaunul târgului Sucevii din Bucovina de către împărăţia austriecească, şi Măria Sa Vodă Constanfin Moruz voind ca în locul târgului Sucevii să facă alt târg scaun ţinutului Sucevii într'această parte a Moldovii, şi fiindcă şi unii din neguţători ieşise dincoace, din porunca Măriei Sale, am fost siliţi ca să ni alegem un loc drept Suceavă. Şi noi mergând am găsit Folticeni, moşia Moldoviţii, care fiind atunci toamnă, într'acea iarnă am iernat câţiva în satul Folticeni, şi viind primăvara, fiindcă scosesem lemn iarna pentru să facem dugheni şi case, am ieşit la capul moşiei Moldoviţii unde viind amândoi stăpânii moşiilor: Veniamin arhimandrit al Moldoviţii şi dumnealui cuconu Ioan Başotă, stăpânul moşiei Şoldăneşti, hotărându-se amândoi au pus şi pietre, fără să pricinuiască o parte la alta. Şi vrând noi ca să facem tocmală şi aşezare, auzind cuconul Ioan Başotă că vrem să facem tocmală, ne au chemat ca să facem târg pe moşia dumnealui, că într'alţ chip vom fi supăraţi cu închiderea vitelor de pe moşia Dumisale. Pe urmă ni-am luat şi noi sama că dumnealui este mai aproape de noi, şi că dela un stăpân vom fi asiguraţi şi cu acele de trebuinţă, după cum au şi fost că ne au agiutat cu bani, făcându-ni bine spre facerea târgului, ca şi moşia Şoldăneşti, făcându-se între noi tocmală şi hrisov gospod, care le avem la noi. Dar târgul dintru această pricină au rămas cu numele *Folticeni*, fiindcă am iernat într'o iarnă câţiva în satul Folticeni, dar târgul este pe moşia Şoldăneşti, şi noi cu a noştri ochi am privit când au hotărât şi au pus pietri părintele Veniamin şi cu cuconu Ioan Başotă, fiind şi alţi cinstiţi boieri faţă cari au răposat. Deci noi câţiva neguţători bătrâni cari am rămas de trăim, după cum ştim, dăm această adevărată mărturie la cinstita

mână dumisale cuconului Ştefanacke Başotă Ban, după cum ş cartea de aşezare avem şi hrisovul arată că ne am aşezat pe moşia Şoldăneşti iar nu pe Folticeni. Şi faţă de va fi trebuinţă vom veni şi vom arăta adevărul, care spre încredinţare am iscălit (Arhivele Statului, Bucureşti, Pachetul 280, Documentul 11) 1813 Sept. 9.

(Semnături cu caractere evreeşti).

Mărturia aceasta era necesară lui Ştefanache Başotă, proprietarul moşiei Şoldăneşti, pe care este clădită o parte a oraşului, şi s'a servit de dânsa într'o judecată la Divanul domnesc, când, între alte pretenţii, susţinea că târgul trebuie să nu numească *Şoldăneşti*, iar nu *Folticeni*.

Pe moşia Şoldăneşti nu fusese nicio aşezare care să se poată numi târguşor, şi proprietarul ei, Stolnicul Ioniţă Başotă, dându-şi seamă de foloasele ce le ar putea trage dacă s'ar înfiinţa un târg pe moşia lui, punându-şi în valoare un pământ care, pe atunci, putea să-i producă un venit aproape neînsemnat, a făcut o înştiinţare cătră toţi târgoveţii cari s'ar aduna pe locul lui, ca să-şi facă crâşme şi dugheni, că el îi primeşte şi fixează şi condiţiile invoilii ce ar trebui să intervie între ei.

Înştiinţarea aceasta, era menită pentru târgoveţii din oraşul Suceava, dintre cari unii veniseră de mai înainte în satul Folticeni; de aceea înştiinţarea a fost întărită de o autoritate nemţească, pentru ca să aibă crezare între negustorii cari s'ar fi hotărât să-şi părăsească locuinţile.

Înştiinţarea are următorul cuprins:

Facem ştire cu această scrisoare a mea cătră toţi târgoveţii ce se vor aduna pe locul meu şi vor face crâşme şi dugheni şi orice li ar fi trebuinţă, să fie volnici însă cu această tocmală: De a noastră bună voie ne am învoit cu dumnealui Stolnic Ioniţă Başotă şi cu fiul dumisale Ştefan Başotă Sulger, de ne am aşezat pe locul dumisale ca să se facă târg şi însă cu nimică altă dumnealor boerii să nu ne supere, numai cu această tocmală şi primire ca să dăm bezmân locului; adică crâşma cu pivniţă doi zloţi, şi de dugheană un leu, şi afară la mahalale care va face alişveriş ori cu ce fel de hrană să aibă a da tot un leu, iar casa care n'a face alişveriş, cât de mare să fie, să deie douăzeci parale. Însă casa, ori din faţă, ori din dos, mai mult decât 15 stânjeni în lung iară în larg cât ţine

casa cum și pentru școală¹⁾ și cu ograda ei să-și facă unde li-ar fi voia. Și pentru bezmănul ei să n'aibă a da nimică, asemine și pentru mormânturi iarăși să aibă a nu da nimică, cum și pentru velniță iarăși cât s'ar face pe locul meu să fie volnic a-și face și bezmăn să nu deie nimică, cum și noi la vremea datului bezmănului locului, să avem a-l da fără de nicio pricină pe tot anul după tocmala ce arată mai sus. Și vrând milostivul Dumnezeu ca să se așeze și să facă târgul, orișicine din târgoveți ce-și vor apuca locurile sale să aibă a stăpâni ei și copiii lor, tot cu această tocmală. Iară întâmplându-se oricuce chip a nu putea ține casa sau dugheană, întâi să aibă a întreba de stăpânul aceluia loc, și de-i va fi trebuința să aibă dumnealui a o cumpăra, iară netrebuindu-i dumisale să fie volnic a o vinde cui i-a fi voia, și tot după cum scrie mai sus să aibă a da bezmăn locului cine ar cumpăra și toate aceste să fie păzite și de o parte și de alta, să nu fie nicio supărare, și așa să se păzască după cum arată mai sus. Și pentru încredințare ni am și iscălit, cum și alți boeri ce s'au întâmplat. (Arh. București, Doc. 1)

1780 Iulie 1.

Ioniță Bașotă, Stolnic.

Grigoraș, Iancu, Ștefăniță Bașotă, Sulgeri.

Alexandru Davidel.

Inștiințarea aceasta este iscălită de Ioniță Bașotă și de fiii săi Grigori, Iancu și Ștefăniță. Alături cu ei iscălește și Alexandru Davidel, care era proprietar pe jumătate din satul Antilești, iară cealaltă jumătate era a lui Bașotă, fiind considerată ca făcând parte din moșia Șoldănești.

Negustorii au început să sosească, după înștiințarea făcută, și pentru ca învoiala dintre ei și proprietarul moșiei Șoldănești să aibă putere, a fost nevoie de învoirea Domnitorului. Hrisovul din 18 August 1780, al lui Constantin Moruzi Voevod, fixează condițiile cu care sunt primiți negustorii, cari încă din anul trecut au început a se aduna pe moșia lui Bașotă, că să facă târg nou în ținutul Sucevii, aflându-se loc bun și larg, și s'a numit—după dorința lui Bașotă—târgul Șoldănești.

Hrisovul acesta are următoarea cuprindere :

Noi Constantin Dimitrie Moruz, bojiu milostiu gospodar zemli Moldavskoi, facem știre cu această carte că fiind poronca Domniei mele să se facă târg nou în ținutul Sucevii, încă din anul trecut au început a se aduna oameni pe moșia dumisale

1) Prin «școală», se înțelege casă de rugăciune.

Stolnicului Ioniță Bașotă ca să se facă târg. aflându-se loc bun și larg, și s'a numit târgu Șoldănești, dela care târg viind înaintea Domniei mele o samă de târgoveți, au arătat o scrisoare de tocmală și așezare dela anul acesta 1780 Iulie 1, iscălită de dumnealui Ioniță Bașotă biv vel Stolnic, stăpânul acei moșii, și încredințată și cu alte iscălituri de boeri înpregiurași de acolo și marturi, prin care scrisoare arată numitul boer că s'au așezat cu târgoveții ce s'au adunat acolo pe moșie, ca atât ei cât și alții ce se vor mai strânge, oricâți de mulți, să fie volnici a-și face case, dugheni și crâșme, velnițe și orice. Și pentru venitul moșiei am făcut așezare într'acest chip, ca să plătească bezmănul locului pe tot anul, de crâșmă cu pivniță câte doi zloți și de dugheană câte un leu, iară cei ce vor avea alișverisuri afară la mahala, oricuce fel de hrană, asemenea să deie câte un leu de casă. Iară cei ce vor avea casă la mahala și niciun alișveris n'or face, aceia să deie numai câte douăzeci de parale de casă. Și atât casele cât și dughenile să cuprindă la una cincisprezece stânjeni în lung, iară în lat cât a ține casa sau dugheana. Și jidovii să-și fie o casă pentru închinăciune, departe, iar nu între creștini, care casă să fie asemenea ca și celelalte case, dară nu într'alt chip. Cum și un loc afară să li se deie jidovilor pentru mormânturi, unde li or arăta ispravnicii ținutului. Care loc în lung să fie șasezeci de stânjeni, iară în lat patruzeci de stânjeni. Așijdere velnițe câte vor vrea să facă pe moșia aceasta, nimică bezmăn să nu deie și oricare unde își va apuca locul, să-l stăpânească ei și copiii lor tot cu această așezare de tocmală. Iară când ar vrea cineva să-și vândă casa ori dugheana dintru acest târg, dator să fie a întreba pe stăpânul moșiei, și de-i vor fi trebuitoare, le va cumpăra, iară când nu va avea trebuință, atunce să fie volnic a o vinde cui ar vrea, și cel ce va cumpăra casa sau dugheana, tot acel bezmăn să dea stăpânului moșiei, nu mai mult. Dară și târgoveții aceștia datori să fie ca să-și plătească bezmănul la vreme, fără de nicio pricină. Deci după această tocmală prin scris rugându-se târgoveții ca să li se facă și întăritură gospod. Pentru aceea iată printr'această carte a Domniei mele întărim numiților târgoveți, creștini, armeni, jidovi ce se vor aduna cu locuința la acest târg, ca după așezarea și tocmala ce au avut cu Dumnealui Stolnic Ioniță Bașotă, stăpânul moșiei, de acum înainte și în veci să se urmeze la toate deplin după cum se cuprinde la aceiași scrisoare, și să-și plătească fieștecare cu pace casele și dughenile, crâșmele și velnițele ce-și vor face într'acest târg, și

dându-şi bezmănul numai pe cele ce se arată la scrisoarea de tocmală. Cu mai mult să nu fie supăraţi şi nici dumnealui Stolnic Başotă, nice fiii săi, nice alţii să nu poată strica aşezarea şi tocmala ce au făcut de bună voie sa. Nice să mai adauge la bezmăn vreodată mai mult decât arată în scrisoarea de tocmală, şi afară dintr'acele pomenite încă pentrucă şcoale de învăţatură copiilor ce vor avea creştinii în acel târg să nu fie supăraţi cu bezmănul, nice de cât de puţin, de cătră stăpânul moşiei

Ce dar întărim Domnia mea toate cele de mai sus arătate, ca să se urmeze pe deplin deapurure cum se cuprinde la curtea aceasta. (Arh. Bucureşti. Dec. 12). 1780 August 18.

(Urmează o întăritură nemţească).

Invoelile dintre proprietar şi neguţătorii cari se aşezau în târg, arătau lămurit câtimea de pământ luată de fiecare şi suma bezmănului de plătit. Trei din aceste invoeli, din anul 1800 glăsuesc astfel :

Adecăte eu Iancu jidovul dela Petie dat-am adevărat zapisul meu la mâna dumnealui cuconului Ştefanache Başotă Ban, precum să se ştie că din anii trecuţi prinzând eu un loc de casă pe care loc era şapte stânjeni, şi fiind locul acesta strămt pentru mine, m'am rugat dumnealui cuconului şi mi-au mai dat trei stânjeni, care se fac peste tot zece stânjeni. Deci şi eu, prin această scrisoare a mea, mă îndatoresc a plăti pe tot anul bezmăn câte patru lei şi giumatate, şi această tocmală să fie nesătrămutată atât despre mine cât şi despre copiii mei, urmând în tocmăi precum se arată mai sus.

Şi pentru credinţă am iscălit jidoveşte. (Arh. Bucureşti, Doc. 4). 1800 April 20.

Incredinţaz cu această scrisoare a mea în mâna dumisale cuconului Ştefanache Başotă că dându-mi dumnealui doisprezece stânjeni de loc în târg pe moşia dumisale fiind eu omul dumisale şi lucrându-i dumisale câte oarece, m'au lăsat ca să dau bezmănul locului trei lei, pe an, iar pe urmă când a socoti dumnealui, mă îndatoresc să plătesc bezmănul pe stânjeni după cum plătesc şi alţii cari s'au aşezat cu dumnealui, Şi am iscălit.

Chiriac Blănar adeverez, (Arh. Bucureşti. Doc. 5). 1803 April 23.

Doi lei pol am să dau dumisale Ban Ştefanache Başotă pentru cinci stânjeni de loc ce mi-au dat dumnealui pe tot anul câte doi lei. Şi pentru credinţă am pus numele şi degetul,

şi banii am a-i da înainte pe tot anul. 1800 Avgust 13.

Eu Procopi Grosar platnic,

Eu am scris: Theodor ot târgul Şoldăneşti. (Ar. Bucureşti. Doc. 3).

* * *

Moşia Folticeni, proprietatea mănăstirei Moldoviţa din Bucovina, a fost cumpărată de un neguţitor supus austriac, Theodori Musteaţă, probabil armen.

În 1804, Musteaţă face pretenţii contra vel Căpitanului Tudurachi Ciurea, proprietarul moşiei Tâmpeschi, şi a intervenit între ei înţelegere la 2 Martie 1804, după care Musteaţă rămâne stăpân pe trupul moşiei Folticeni, iar Căpitanul Ciurea rămâne proprietar cu târgul care se afla pe capătul moşiei sale Tâmpeschi, şi cu o bucată de loc din capătul acestei moşii, despre moşia Folticeni, „care se desparte cu semn firesc printr'un pârâu curgător alătura cu târgul Folticeni, despre Apus”.

Linia hotarului este pe larg descrisă astfel :

Incepându-se din pârâul dela hotarul Pădurenilor, din dreptul pârâului care curge în pârâul Tâmpeschilor, cunoscut sub numele de *Şipotul Cucului*, şi pe pârâu în sus alătura cu vărâria, şi tot în sus alătura cu *mormânturile jidovilor*, şi în sus pâr unde cade două pârâuri de se împreunează într'acest pârâuţ, şi de acolo pe pârâuţul cel despre Apus, alătura pe din gios cu *feredeul jidovilor*, şi alătura pe din sus cu *biserica târgului*, şi tot drept pe matca văii şi a pârâuţului acesta pân la obârşia văii, şi de unde se sfârşeşte valea să meargă linie dreaptă pâr în hotarul Buciumenilor cu 299 stânjeni mai gios decât o piatră hotar ce este colţu Buciumenilor şi a Tâmpeschilor, adică din pârâu arătat şi linie tot capătul Tâmpeschilor cu târgul Folticeniilor, ce este lăsat pe acea parte de loc, s'au alipit de cătră dumnealui Căpitan cătră hotarul moşiei Folticeniilor. (Arh. Bucureşti, Doc. 12).

La cumpărarea moşiei Folticeni, dela clirosul Bucovinei, Musteaţă a împrumutat dela vistiernicul lordache Roset o sumă de bani, cu ipotecă — cu „amanet”, cum se zicea pe atunci — în moşie. La un termen de plată, Musteaţă a rămas dator lui Roset cu 22.000 lei, şi neputând să-i plătească, vistiernicul a voit să-i scoată moşia în vânzare. Atunci Musteaţă a împrumutat acei 22.000 lei, la 1 Mai 1807, dela Logofătul Constantin Balş, pe termen de 6 luni, fără procent. Musteaţă

a achitat, cu acest împrumut, datoria către Roset, dar la termenul fixat nu a putut să plătească datoria către Balş, așa că acesta a cerut Divanului ca, conform învoelii, moșia să rămâie a lui. Divanul, prin cartea din 14 Octombrie 1807, întărește stăpânirea Logofătului Balş asupra moșiei Folticeni.

Susținut de Dulner, dragomanul Agenției nemțești din Iași, Musteață reînoește încercarea de a revendica moșia Folticeni. La 22 Iunie 1811 se înfățișează din nou la judecată, prin însuși dragomanul, iar Divanul întărește din nou stăpânirea lui Balş.

În 1815, „Chesăreasca Aghenție“ a arătat Domnitorului nemulțămire despre această judecată, și s’au făcut din nou cercetări în Divan, de data aceasta în asistența agentului Rab și a dragomanului Dulner. În hrisovul domnesc, din 15 Septembrie 1815, asupra anaforalei Divanului, se spune: «măcar că dreptatea, după pământescul obicei, a giută pe dumnealui Logofătul, împuternicit fiind cu documenturile de mai sus pomenite, a-și stăpâni această moșie, în pace, însă Domnia mea cu milostivire socotind, am înduplecat pe dumnealui Logofătul după cererea dumnealui aghentului, ca să se facă o învoială, primindu-și banii cu dobânda lor și cheltuelile ce au urmat cu desbaterea acestei moșii. Și socotindu-se aceste toate împreună cu cursul monedei de atunci, s’au suit la soma de 75.000 lei, care somă după dreptate trebuie să o plătească deplin Musteață, fiindcă el în curgerea aceștii vremi au întrebuițat banii intru ale sale interesuri, folosindu-se atât de cursul monedei cât și de dobânda lor, însă după a sale rugăminți și primirea prin mijlocirea dumnealui chesaro-crăescul aghent, s’au făcut învoiala la 1813 Iunie 22”.

Prin această învoială, Balş iertase lui Musteață suma de 45.000 lei, rămânând să-i plătească numai 30.000 lei. Musteață, însă: «neurmand aceștii învoeli cu feliori de chipuri, s’au ispitit a prelungi plata banilor». Balş s’a plâns Domnitorului, cerând să i se îplinească banii cu dobânda lor de la vremea învoelii, ori să i se dea moșia în stăpânire. Cu nota din 12 Februarie 1815 către Agenție, s’a acordat lui Musteață un termen de 20 zile pentru a se executa. Nici după aceasta, însă, Musteață n’a fost următor cu plata banilor, ci a intervenit iarăși la Agenție ca să se cerceteze din nou această pricină, invocând ca motiv faptul că prin învoiala dintre el și Căminarul Tudurache Ciurea, vatra târgului Folticeni a fost dată acestuia.

Asupra acestei nouă cereri, Obșteasca Adunare, după țidula Domnitorului din 25 Martie 1815, a intrat din nou în cercetarea pricinei, și

constatând că această chestiune nu se mai poate pune în discuție, de oarece în lunie 1813, în asistența dragomanului Dulner, care a mers la fața locului în Folticeni, a intervenit învoiala în puterea căreia Căminarul Ciurea a fost recunoscut proprietar al târgului Folticeni. În urma acestui act, însăși Agenția, prin nota dela 21 Aprilie 1815, „călindari nou”, a făcut cerere ca să se mai dea lui Musteață un termen de patru luni, pentru plata banilor, ceea ce nu a făcut.

Musteață nu s'a ținut de cuvânt nici de astă dată, și s'a dat notă Agenției că nu s'a mai acordat alt termen. Hotărârea domnească dispune: «Drept aceea hotărâm ca de acum înainte să-și stăpânească dumnealui Logofătul moșia Folticeni, cu nestrămutată stăpânire, în puterea pământescului obicei, și documenturile ce are pe dânsa, întărindu-se anaforaua aceasta cu a noastră domnească iscălitură și pecete». [Doc. 14].

În acest timp, Logofătul Balș ceruse Domnitorului să se scoată în vânzare moșia Folticeni. La 1 Septemvrie 1815, Mihai Sturza poruncește lui telal-bașa să strige la mezat moșia, care cu judecățile urmate s'a dat în veșnica stăpânire a lui Balș, urmând strigarea mezatului în curgere de 40 zile, poroncindu-se a face publicații și la fața locului, și la împlinirea vadelei, viind înștiințare dela dregători că s'a urmat facerea publicației, și că nu au născut nicio pricină, se va hotărî „hariciul” — adică licitația.

La licitație, moșia „a fost făcută hariciu” cu 65.000 lei asupra Căminarului Ciurea, sumă cu care, la 16 Iulie 1816, Balș se declară mulțămît și moșia intră în stăpânirea lui Ciurea, în baza hrisovului întărit la aceeași dată de 16 Iulie 1816 [Doc. 49].

În trupul moșiei cumpărată de Ciurea, intră și o porțiune de pământ care fusese, mai înainte vreme, încălcată de moșia Șoldănești.

Balș constatase această încălcare, care nu cuprindea o porțiune așa de mare care să facă pe proprietari să nu cadă la o înțelegere de bună voie; era însă chestiunea că pe porțiunea încălcată se afla o parte din așezarea târgului Folticeni, un număr de dugheni, al căror bezmân reprezenta o sumă anuală pe care Balș nu înțelegea s'o piardă. De aceea Balș a înaintat jalbă Divanului, înaintea căruia s'au înfățișat părțile prigonitoare, și Banul Ștefan Bașotă, poate fiind conștient că în adevăr exista o încălcare, a renunțat la dreptul ce ar fi avut să se facă o cercetare la fața locului, cu un hotarnic, și Divanul, prin cartea dela

26 Iulie 1809, dă dreptate lui Balş. (Arh. Bucureşti, Doc. 6). 1]
Astfel Căminarul Tudurache Ciurea devine proprietar şi pe o parte din oraşul Folticeni, care aparţinuse lui Başotă.

* * *

Iniinţarea târgului Folticeni dăduse mereu prilej de nemulţămiri şi de judecăţi, între proprietarii, ale căror moşii se atingeau cu hotarele de locul pe care se întindea oraşul.

Balş se plânge că moşia sa ar fi încălcată în capul despre moşia Tâmpeschi şi Buciumeni, proprietate a Căminarului Tudurache Ciurea, şi Divanul rândueşte pe Banul Andronache Donici şi Vasile Crupenski, ispravnicii ţinutului Sucevii, să cerceteze pricina. (Doc. 7).

Balş, însă, nu era gâlcevitor ; faţă cu dovezile ce a înfăţişat Ciurea, a recunoscut că nu are dreptate şi i-a dat o scrisoare, la 7 Februarie 1810, în acest sens. (Doc. 8).

Pe cât de înţelegător se arătase Balş, faţă de Ciurea, în privinţa hotarului despre Tâmpeschi şi Buciumeni, pe atât era de necruţător în relaţiunile lui cu târgoveţii, dela cari cerea mărirea bezmănuului fixat prin învoiala din 1780 cu Ioniţă Başotă. Divanul, însă, găseşte că nu are putere a anula acea învoială, care trebuie să fie respectată de Balş. (Doc. 9).

Asupra lui Balş vine o altă neplăcere : Musteaţă îl cheamă în judecată pentru a fi pus el din nou în stăpânirea moşiei şi izbuteste.

În hrisovul lui Scarlat Calimah Voevod, din 10 Septembrie 1814, se spune : „ . . . înaintea Domniei mele s'au dat această moşie în stăpânire numitului Musteaţă, după dreptatea ce s'au cunoscut că au avut, dându-se şi hrisovul Domniei mele, întăritor de stăpânire asupra moşiei a târgului, sub hotărâre însă ca dumnealui Kir Theodori Musteaţă să se desfacă în urmă de stăpânire prin veşnică vânzare către carele din pământeni se va găsi să o cumpere, de vreme ce dumnealui ca un supus al stăpânirii austrieceşti ce este, după cuprinderea împărătescului firman şi după hotărârea hrisovului dela luminatul Domnul pocatohul nostru Alexandru Moruz Voevod din leat 1805 April

1). — S'ar părea că la data acestui hrisov, Logofătul Balş nu mai era proprietar al moşiei Folticeni, pe care, cu scrisoarea din 5 Ianuarie 1808, o trecuse mănăstirei Slatina, luând în schimb moşia Mirceşti, peste Prut, la ţinutul Iaşi, schimb întărit de Divan, prin „Cartea de stăpânire a dumnealui Logofătului Constantin Balş” din 12 Martie 1808. (Idem, idem, Documentul 7). Se vede însă că schimbul acesta nu s'a mai realizat.

18, nu este slobod a ținea moșie în Moldova, din moșiile cumpărate dela clirosul Bucovinei, nici a vinde la străini, decât numai la raele pământeni“.

Când s'a petrecut judecata aceasta prin care s'a anulat titlul de proprietar a lui Balș?

Hrisovul domnesc menționat în acel dela 10 Septemvrie 1814, nu s'a păstrat. În acel an, însă, în 1814, încercarea lui Musteață de a se anula convenția din 1804, dintre el și căpitanul Ciurea, nu a izbutit, și hrisovul îi recunoaște lui Ciurea: „dreptatea cea neurnită ce are dumnealui căpitanul asupra acelei părți de loc, cu târgul ce se cuprinde în hotarul Tâmpeschi», de oarece — continuă hrisovul — «au săvârșit cu buna primire amândurora, învoială în scris, fără să voiască a mai ieși în giudecată, care învoială o au și arătat-o de față dumnealui căpitanul, făcută fiind din anul curgător 1804 Mart. 2“.

În același hrisov, Scarlat Calimah Vodă cercetând „pravilele“ sau „așezarea venitului târgului“, zice: „Mai întâi luând aminte că așezarea venitului ce s'au urmat mai înainte la târgul acesta, nu a fost după dreaptă orânduială, precum s'au urmat și pe la alte târguri, adecă așezarea cea făcută de cătră răposatul Ioniță Bașotă, carele *cu ră credință s'au aflat stăpânitor acestui târg* și prin giudecată s'au depărta de stăpânirea lui, fiind o învoire cu totul păgubitoare pentru stăpânul adevărat a unui târg“.

După cum este redactată această parte a hrisovului, ar rezultat că Bașotă ar fi fost îndepărtat din stăpânirea târgului, care era înființat pe proprietatea lui necontestată, ceea ce nu s'a întâmplat niciodată. Din cele ce urmează în acest hrisov, se vede însă că este vorba despre învoelile dintre proprietar și târgoveți, în ce privește dările ce aceștia aveau de plătit proprietății, învoeli pe care Domnitorul le găsește „așezări pomenite de venit nedrepte“, care rămânând cu totul răsuflete nu a mai găsit cu cale Domnia mea de a mai avea ființa lor, ci a hotărât că de se vor și arăta asemenea așezări sau învoeli în scris, sau întărituri asupra lor, ori din partea stăpânitorilor târgului, ori din partea târgoveților, să fie socotit fără de nicio tărie și de istov anerisite“.

Prin același hrisov se fixează dările târgoveților după norma urmată «pe la alte târguri boerești din țara aceasta».

La hrisovul acesta sunt anexate listele bezmănului plătit de târgoveții din Târgul Huși, Târgul Ștefănești, Târgul Neamțului și Târgul Poduleloaei, iar taxele fixate pentru târgoveții din Folticeni, sunt:

30 parale de toată vadra de rachiu sau horilcă ce se va vinde în cuprinsul târgului.

10 parale vadra de rachiu şi horilcă ce se va vinde cu rădicata şi se va scoate afară din târg.

10 parale de vadra de vin vândut în târg, slobod fiind oricari din târgoveţi a face alişveriş cu această băutură. Nimeni însă să nu fie volnic a începe vase cu rachiu, horilcă sau vin ca să vândă, fără a da mai întâi de ştire stăpânului sau vechiului său pentru ca să măsoare vasele şi pe câte vedre va ieşi la măsurătoare, să ia şi venitul arătat.

Din chiria dughenilor să aibă a lua din zece unul pe soma care vor fi date fieştecare pe an, iar dughenile acele ce nu vor fi date cu chirie, fiindu-le însuşi stăpânii lor, şi după aceea socoteală să plătească venitul hotărît a stăpânului de toată casa ce va fi la mahala, afară de uliţele târgului să aibă a lua câte 2 lei pe an bezmăn, având loc în cuprindere de cinci stânjeni latul şi 15 lungime, iar pentru cât loc va fi cuprinzând mai mult fieştecare casă, să aibă a lua stăpânul târgului câte 200 parale de stânjăn, tot întru acestaş socotit.

Dela neguţătorii străini ce vin la iarmaroc cu orice fel de mărfuri pentru ca să-şi facă alişverişul lor, să aibă a lua câte 40 bani de toată taraba sau întindere. Asemenea şi dela zilele de târg obişnuite, să aibă a lua câte 20 de bani de toată taraba sau întindere.

În vreme ce va fi slobodă lucrarea velniţelor, nimine să nu fie volnic a lucra şi a ţine velniţă la târgul acesta, afară de stăpânul târgului, luând mai întâi carte gospod de voie pentru aceasta, şi plătind havaetul obişnuit a visteriei.

«Bărării» numai stăpânul târgului să poată avea, iar altul nimine, nici să poată ţinea bere de vânzare în târg.

Cei ce vor a vinde case, dugheni şi orice alte acareturi să aibă a arăta mai întâi stăpânului târgului, pentru ca de va vrea să le cumpere, să protimisască a le lua cu preţul acela ce vor da.

De va voi cineva să-şi facă bina din nou, să arăte mai întâi stăpânului târgului, spre a se învoi pentru locul ce-i va trebui a cuprinde, iar plata bezmănilui să urmeze după rândualia de mai sus arătată, sau la uliţă fiind, sau la mahala.

Dijma obişnuită să aibă a lua din toate, după ponturile ce sânt investite cu pecetea gospod.

Stăpânul târgului să aihă a da târgoveţilor imaş cu îndestulare pentru păşunarea vitelor lor, ce vor avea pentru trebuinţa şi hrana caselor lor. Iar acei ce vor avea vite de negu-

ţitorie, să se învoiască pentru păşunarea acelor vite cu stăpânul spre a li se da voie de imaş după trebuinţă,

Deosebit hotărâsc Domnia mea ca să se facă şi patru adunări de iarmaroace pe an la acest târg : la sfântul Proroc Ilie, Iuli 20, la sfântu Dumitru, Octomvrie 26 ; la Miezul Păresimii şi la sfântu Gheorghe, Aprilie 23.

Cătră aceasta dar s'au dat domnescul hrisovul nostru acesta, ca să fie spre nestrămutată întăritură, întărindu-se cu a noastră domnească iscălitură şi pecete.

S'au scris la scaunul Domniei mele în oraşul Eşii, întru a doua domnie a noastră la Moldova, în anul al doile.

La leat 1814 Septemvrie 10.

Scarlat Calimah Voevod.

O foarte tânguioasă jalbă îndreaptă Spatarul Andrei Başotă — noul proprietar al moşiei Şoldăneşti — cătră Domnitor, la 18 Decembrie 1814: „cu umilinţă mă rog Înălţimei Tale, întindă-se auzul Înălţimei Tale cătră glasul cel năcăjit a strigărei şi a plângerei mele, cu milostivire de a nu rămâne fără cercetare şi punere la cale întru despăgubirea şi tăierea catahrisurilor pricinuitoare mai mult de stângerea cea de istov văzută şi cunoscută în ochii tuturor a casei şi a moşiei mele, ca la niciun târg în ţara aceasta”.

Pătımirea aceasta era pricinuită de Căminarul Tudurache Ciurea, cel care a câştigat „târgul sub nume când de Folticeni, când de Tâmpeschi”, şi de târgoveţi cari cei mai mulţi se află sudiţi şi toată starea lor s'au închipuit de pe moşia mea”.

În jalba aceasta nu se precizează o cerere a lui Başotă, care o sfârşeşte așa : «Cu plecate genunche mă rog Înălţimei Tale, fie urechile Înălţimei Tale luând aminte spre glasul plângerei mele întru curăţenia inimei mele, de a nu rămâne osândit pân în sfârşit, indestule având alte osindiri, împilări de datorii şi sărăcii asupra casei mele, pe care numai mila lui Dumnezeu şi a Înălţimei Tale le poate întâmpina, nici arătările mele cele drepte să nu fie trecute cu vederea, şi să-ţi fie milă de păgubirea ce păţimesc, după cum mila Înălţimei Tale aceea ce se revarsă cătră toţi şi s'au revărsat pururea de luminaţi Domni se va îndemna şi pentru mine cu dăruire de niscaiva privileghiuri pe acest târg şi îndreptarea catahrisurilor urmate pe dreaptă moşia mea, prin cercetări ce cer a se face, mai întâi de cătră dumnealor veliţi şi alţi boeri pământeni, spre veşnica pomenire a Înălţimei Tale”.

Andrei Başotă nu era în graţiile Domnitorului ; pe jalba aceasta

se pune o foarte rece rezoluţie: «Visteria va pune la cale cererea jăluitarului după cuviinţă». (Arh. Bucureşti, Doc. 13).

* * *

În 1823 se începe o nouă serie de judecăţi, pentru hotarul dintre Folticeni şi Şoldăneşti.

Spatarul Andrei Başotă ridică pretenţii contra lui Balş şi contra Căminarului Tudurache Ciurea. Chestia urma să fie rezolvată după hotarnica moşiei Şoldăneşti, făcută în 1711, pe care Başotă, la mai multe termene înaintea Divanului, nu voia să o prezinte, sub diferite pretexte, ceea ce pricinuia zdruncin celorlalţi împričinaţi, şi îndreptăţea pe Balş să spuie, în jalba ce o dă Domnitorului la 12 Iunie 1823, că hotarnica aceea ar avea «întrânsa niscaiva pricini meşteşugite» (Doc. 50).

Domnitorul dispune a se înfăţişa pricina din nou la judecată, şi în 5 zile Spatarul Başotă să aducă hotarnica în original.

Başotă se apără, spunând că hotarnica şi planul original sunt puse „amanet pentru 4000 galbeni la ipochimeni ce nici se află faţă” şi că „mă văd învăluit de iznoavă de dumnealui logofătul nu pe vreun temei de dreptate, ci pe temeiul *izvodirilor împleticirilor alcătuite* de aceşti doi boeri, şi sudori îndestule am despleticit, însă *din izvorul izvodirilor o altă nouă izvodire au izvodit*” [Doc. 51].

Reclamaţiile Spatarului Başotă nu mai au sfârşit.

La 25 August 1823 jălueşte Domnitorului că peste 100 fălci din trupul moşiei Şoldăneşti, despre târgul „ce se zice Folticeni”, au fost date târgoveţilor pentru a lor trebuinţă, „însă cu tocmla ce ne vom putea alcătui”. Târgoveţii, mai înainte de a se alcătui, au pus vite la păşunat pe acel loc. Cere să se cerceteze pricina şi să se îplinească, dela târgoveţi „după preţul ce se va fi vândut falcea şi pe alte moşii megieşite cu acest târg”.

Domnitorul rândueşte pe Costache Cananău, biv vel Postelnic, şi pe Alecu Balş, biv vel Spatar, să facă cercetare (Doc. 55).

Nu se ştie ce rezultat va fi avut cercetarea ordonată, dar în anul următor, 1824, târgoveţii din Folticeni se răzvrătesc în contra oamenilor puşi de Başotă să-i execute pentru plata bezmănului şi alte dări.

Prin carte gospod, a fost rânduit Spatarul Mihai Gane să facă cercetare. Din raportul lui se vede că Başotă s'a împăcat cu târgoveţii. (Doc. 66).

Împăcarea aceasta a durat puţină vreme, căci la 3 Fevruarie 1825,

Spatarul Başotă porneşte o nouă judecată, pentru anularea convenţiei din 1780, dintre Ioniţă Başotă şi târgoveţi. Motivele erau cunoscute: târgoveţii au luat mai mult loc pentru case, au făcut trei havre de piatră, în loc de o casă de rugăciuni, ca toate celelalte case, îl păgubesc făcând comerţ cu băuturi, cu băcăni şi „alte ale mâncărei”, etc. (Doc. 74).

De data aceasta Başotă era în graţiile Domnitorului.

Obşteasca Adunare, în anafora din 5 Martie 1825, constată:

Deosebit au arătat dumnealui Spatar că mulţi din străini voind a se alcătui cu dumnealui, pentru vada de rachiu şi de vin ce voiesc a vinde, târgoveţii se împotrivesc arătându-se ca când ar fi însăşi stăpâni a locului, neîngăduind pe dumnealui a se folosi cât de puţin; la aceasta socotim să li se dea cuviincioasele înfrânări, mai ales pentru că cei mai mulţi supt nume de sudiţi, fac răzvrătiri şi tot felul de împotriviri la dreptăţile jăluitarului boer.

Prea Înălţate Doamne, aceasta este socotinţa noastră întemeiată pe rânduelile şi hotărârile pravilelor, căci de vreme ce ei singuri au păşit peste învoiala veche, apoi însuşi au dat pricină de a cădea din cele alcătuite prin învoială, rămăind învoiala răsufată, şi fiindcă ei au apucat a câştiga după vreme întărituri, acele întărituri fiindcă sunt următoare pe temeiul învoelii vechi pe cari însuşi ei au călcat-o şi au răsufat-o, precum s'au dovedit din cercetarea mai sus arătată, rămân şi acelea fără niciun temei, mai vârtos că acele întărituri le au câştigat după arătările lor, şi pentru aceasta se cuvine a se şi lua dela mâna lor, sau a se anerisi prin luminat hrisovul Înălţimei Tale, care aceasta spânzură dela singură milostivirea Măriei Tale, ce cătră toţi se revarsă întru cumpănirea dreptăţilor ce se cuvin fieştecăruia după drept cuvânt ca să se hotărască ponturile târgului întru urmarea dreptăţii şi a nepăgubirei jăluitarului boer, pentru adetiurile şi bezmănurile locului, precum şi altor asemenea boeri, de apururea luminaţi domni li au hărăzit şi li au întărit dreptăţile lor, ocrotind familiile boereşti pentru că din moşi şi strămoşi au slujit pământului acestuia. 1825 Mart. 5.

A înălţimei Tale smeriţi cătră Dumnezeu rugători:

Veniamin, Mitropolit Moldovei; *Gherosim*, Episcop Romanului; *Meletie* Episcop Huşului.

Plecate slugi:

Bals, vel Logofăt; *Andronache Donici*, vel Logofăt; *C. Iordache*, Vornic; *Greceanu*, vel Vornic; *Dimitrie Beldiman*, vel

Vornic ; *Bubuș*, Hatman ; *Ioan Luca*, vel Vornic ; *Constantin Paladi*, Vornic ; *Vasile Luca*, Vornic ; *Paladi*, Vornic ; *Râșcanu*, Vornic.

Domnitorul Ion Sandu Sturza admite părerea Obșteștei Adunări, declară anulată convenția din 1780, și ordonă să se alcătuiască un nou așezământ acestui târg, după privileghiul altora asemănite. (Doc. 81).

Dacă așezământ se va fi făcut, nu știm, căci nici în 1828 pricina aceasta nu era încă isprăvită, dar nemulțămirea târgoveților nu încetează. (Doc. 96).

Andrei Bașotă a mai adresat plângeri contra târgoveților.

La 2 Martie 1826, Ioan Sandu Sturza cere Mitropolitului și episcopilor de Roman și Huși să aducă la îndeplinire anaforaua din 5 Martie 1825, în pricina dintre Spatar Andrei Bașotă, „stăpân locului târgului Șoldănești ce se zice și Folticeni” și târgoveții de acolo, cari nu au păzit ponturile din alcătuirea ce aveau cu proprietarul. [Uricarul, XIX, p. 75].

La 13 Aprilie 1826, Domnitorul rânduește pe vel Vornicul Dimitrie Beldiman să cerceteze jalba lui Bașotă și să se cerceteze pe târgoveți : „să-i socotești câte pe unul pe vremea de când au intrat stăpânitor Spatarul și până la Sf. Gheorghe». (Uricarul, XIX, p. 89).

În urma acestor plângeri, Departamentul Pricinilor străine a trimis o notă agenției austriace din Iași, prin care arată că jidovii sudiți nu se supun învoelilor cu proprietarul târgului, și la 17 Ianuarie 1828, Agenția răspunde că „vrând a slobozi poronca cerșută către starostele din Folticeni, deodată s'au arătat sudiții de acolo cu jaloabă către Aghenție, unde arată că pricina ce au stârnit între dumnealor Spatar Andrieș Bașotă și între toată obștia târgoveților din Folticeni, ar fi sfârșită, după cum s'au încredințat Aghenția din hărțile ce s'au văzut la mâna lor și din însuși buiurdiul Măriei Sale lui Vodă pe jalba târgoveților raele, nu s'au putut slobozi acea poroncă, dar săvârșindu-se pricina după toate formele, ceea ce se va hotărî nu va lipsi Aghenția a pune și pe sudiții austriecești a plăti, iar până la săvârșirea pricinei nici într'un chip nu-i poate îndatori”. (Doc. 95).

Între târgoveți din Folticeni erau și supuși rusești : vechilii acestora, la 9 Ianuarie 1828, fac următoarea jalbă :

Cu plecăciune facem arătare noi vechilii obștie ot târgul Folticeni pentrucă noi din în vechime ni-am făcut acolo binale, și fiindcă dumnealui Spatar Andrei Bașotă nu ni învoește după cum mai înainte am fost următori, acum dumnealui prin nota

Departamentului Pricinilor străine ce face cătră Ecsălenţa voastră şi după jaloba buiurdisită de cătră Măria Sa Vodă, carele pricină nici păra acum nu au luat sfârşit, prin boerii cerşuţi şi prin jaloba noastră în urma anaforalei şi cu buiurdiiul Măriei Sale lui Vodă, şi cu analogiţii al doilea nu s'au luat sfârşit prin boerii cerşuţi, pentru aceasta cu plecăciune ne rugăm să se facă ştiut cinstiului Departamenti ca să nu ne supere până când nu va lua sfârşit după documenturile noastre, şi mare pomenire va rămâne.

Vechilii din partea obştie din Folticeni :

Marcu Leibovici, Marcu Solomonovici.

1828 Ghenar 9.

Departamentul Pricinilor străine, la 30 Ghenar 1828, face cunoscut Spatarului Andrei Başotă, jalba aceasta şi-i spune : „Fiindcă Consulatul în urmare jalobei acesteia însemnează neputinţă întru supunerea sudiţilor săi pār la de iznoavă cercetare pricinei, Departamentul face cunoscut dumitale spre ştiinţă. [Doc. 96].

Obosit de atâtea judecăţi, Andrei Başotă vinde Spatarului Mihalache Cantacuzino, a căruia soţie, Maria, era vară primară cu Başotă, partea din moşiile sale pe care este târgul Folticeni, prin actul din 7 Octomvrie 1830, întărit de Divan.

Cuprinderea actului este aceasta :

Spatarul Andrei Başotă, mai gios iscălitul, fac cunoscut prin această scrisoare că de a mea bună voie am vândut de veci dumisale Spatarului Mihalachi Cantacuzino, o parte de loc din trupul moşiilor mele dela ţinutul Sucevii, ce sânt într'un hotar unite, anume *Pădurenii, Şoldăneştii, Broştenii şi Ciorsacii*, pe care parte de loc este statornicit târgul numit *Folticeni*, a căruia întindere înpregiur, pe larg în gios se arată în semne, adecă începându-se dela piatra No. 1 ce s'au pus în capul *iazului boilor*, şi peste câmp şi peste un drum de sub deal în culme la movila No. 2, şi dela piatra şi movila No. 2 peste uliţă la piatra No. 3, ce s'au pus supţ streşina din dos a lui *Leiba Croitoriu*, şi dela piatra No. 3 peste dugheana lui *Herşcu Mahalu* pe lângă dughenile lui *Herşcu* a lui *Leizăr*, a văduvei *Cimhe* a lui *Buium jidovul*, tij peste dugheana *Şmil Dumbrăvanul* la piatra No. 4 ce s'au pus chiar în capul uliţii *mărgătoare* dela răsărit spre *Apus* lângă păretele din sus a dughenii lui *David Horodniceanul*, în marginea uliţii mari ce merge dela *amiază* cătră *amiază* noapte, şi dela piatra No. 4 peste uliţa

mare alătura pe din sus cu uliţa ce vine despre biserica Pro-
 rocului Ilie pân la piatra No. 5, ce s'au pus în capul gardului
 despărţitor locului lui Ioniţă Pralea, de cătră locul lui Andrei
 Scutariul, chiar în marginea uliţii, şi dela piatra No. 5 peste ca-
 sele acelui Prale, şi peste un loc cu jărişte, până la piatra No.
 6 în costişa vâlceleii ce-i zic *Căţanul* (?) ce s'au pus în margi-
 nea uliţii ce-i zic *uliţa Ţigănimei*, rămăind din gios uliţa ce
 merge cătră biserica sfântului Ilie ; şi dela piatra No. 6, peste
 uliţa Ţigănimei şi peste casa cu dugheana a lui Vasile Bădală,
 Ţiganul herariu, şi la vale pe din gios de nişte dugheni jido-
 veşti până la piatra No. 7, ce s'au pus în malul despre apus a
 părăului ce curge pe vâlcica *Çăţanul*, la rădăcina unei răchiţi,
 şi dela piatra No. 7 peste părăuţul pomenit, la deal spre dâmb,
 peste uliţa ce mai vine iarăş din spre poarta bisericeii sf. Ilie,
 şi prin ograda bisericeii în dâmb, *la mijlocul bisericeii Sf. Ilie supt*
turnul din mijloc, şi din biserică şi în gios peste casa lui Gheor-
 ghe Rusul, până în piatra No. 8, unde se împreună două pă-
 răuţe, şi dela piatra No. 8, şi în gios de părău, peste podeţul
 părăului şi pe lângă *izvoarele calicimei* tot părăul în gios până
 unde s'au pus două pietre în malul părăului despre răsărit, la
 No. 9 ; şi dela acest punct No. 9, linie dreaptă peste câmp
 drept la piatra şi movila de supt No. 29, ce este în gura pă-
 răului ce vine dela iazul boilor, având a se trage linie şi şanţ
 de mine, dela piatra mai în sus însemnată No. 9 drept la punc-
 tul de supt No. 29 rămâne în veci statornicită, neputând dum-
 nealui Spatar Cantacuzino a păşi peste această linie supt ni-
 ciun feliu de pretenţie, şi dela punctul arătat No. 29 se suie
 hotarul însuş pe matca părăului până la iazul boilor la No. 1,
 unde este piatra şi de unde au început a se arăta semnele a-
 cestui loc ce am vândut, care această deosebire se face pe te-
 meii în tot a hotarniceii dumisale Vornicului Costache Co-
 nachi din 1823 Septemvrie 16, cât şi după planul adeverit tot
 de dumnealui Vornicul dela August 16 1823, ce dela anul 1825
 l-am fost scos de a mea bună voie la mezat, care strigându-se,
 până acuma s'au arătat şi publicaţiile ce au urmat la faţa lo-
 cului, fără a se ivi nimine cu vreo pretenţie asupra moşiilor a-
 rătate. Drept aceea, pe temeiul strigărei în mezat a numitei mo-
 şii şi a legiuitelor publicaţiii, precum şi a îndemănrilor ce mi-am
 găsit împregiurărilor mele, am săvârşit veşnică vânzare cătră
 dumnealui boerul Spatar Mihalache Cantacuzino, în cuprinderea
 semnelor mai în sus arătate, drept 3100, adică trei mii una sută
 galbeni olandezi, după care statornicire va stăpâni dumnealui
 Spatar Cantacuzino despre toate părţile, iar ceeace ar mai pu-

tea dobândi despre lăaturalnicele moşii megieşite, după puterea scrisorilor, rămâne în soarta dumisale. Şi spre a stăpâni atât dumnealui cât şi urmaşii dumisale în veci arătatul târg Folticeni în întinderea hotarelor pomenite, am teslimarisit dumisale toate documenturile atingătoare dreptăţilor acestui loc şi promisiilor acestui târg. Iar pentru pretenţiile ce am dela lăcuiătorii acestui târg, pentru adetiurile convenite mie pe vreme ce eu nu le am primit, după acturile ce am teslimarisit dumisale, de astăzi înainte depărtându-mă eu de a le mai cere, rămâne dumnealui Spatar îmbrăcat cu ale mele drepturi şi pretenţii trăgându-le pe singura dumisale socoteală, fără a urma între noi niciun fel de pretenţie asupra aceştii alcătuirii. Şi spre a se urma întocmai, iscăbind însumi, am poftit şi pe alte feţe de au adevărit ca nişte marturi. [Doc. 99].

Oraşul Eşii, anul 1830 Octomvri 7

Başotă, Spatar.

Iordache Ghica, Vornic, martur.

Iordache Tacu, Căminar, martur.

Mihalache Cantacuzino continuă seria judecăţilor lui Başotă, cu jalba din 10 Septemvrie 1834, ca urmare a jalbei târgoveţilor din 1833, către Departamentul Trebilor din lăuntru, că Spatarul Cantacuzino nu vrea să li primească bezmănul, după cum făcuse şi răposatul Başotă, care însă afirma Departamentului că arătările jidovilor sunt neadevărate, „pentru că ei nu numai că de când dumnealui au intrat stăpân pe moşie, nu s'au supus a plăti nimica, dar încă şi mai înainte vreme, şi că îşi păstrează toate dreptăţile pe viitorime”.

Faţă cu atâta insistenţă în judecată, a lui Cantacuzino, rabinul Strul din Folticeni, îi face cunoscut că după îndemnarea ce a făcut ei jidovilor din Folticeni, aceştia vor trimete un vechil la Iaşi, ca să se puie la cale.

Divanul ia din nou în cercetare toate actele prezentate de amândouă părţile, şi prin anaforaua din 14 Decemvrie 1834, găseşte că alcătuirea din 1780, dintre Başotă şi târgoveţi, pentru înfiinţarea târgului, este „vremelnică şi de pe loc jignită prin cartea de întăritură, a Domnului Moruzi din acelaş an, pentru că se arată din îngrădirile condiţionatei tocmeli, cu adăugirea ce face pe lângă alte : *ei şi urmaşii lor în veci, când învoiala mărgineşte alcătuirea cu cuvintele ei şi fiii lor.* După o așa nepotrivire, judecata cunoaşte cartea Domnului Moruzi netemelnică şi învoiala condiţională iar nu veşnică”.

Toate hotărârile anterioare, care erau favorabile târgoveţilor, sunt

anulate de Divan, care constată că aceştia nu au plătit bezmănul în curs de 11 ani, şi au călcat condiţiile învoelii, şi hotărăşte ca Spatarul Cantacuzino, care a cumpărat târgul cu toate drepturile venitului ce până atunci nu le luase vânzătorul Başotă, dela târgoveţi, să aibă slobodă stăpânire şi proprietatea târgului, şi târgoveţii să fie împliniţi pentru toate sumele ce dătoresc, încă de pe vremea lui Başotă.

Pentru calcularea acestor venituri, se rândueşte o comisie la faţa locului, alcătuită din două şlenuri a judecătoriei ţinutului, „cari în fiinţa amânduror părţilor să lămurească toate veniturile pe vremea trecută, care venituri apoi de îndată prin poliţinească mijlocire să se şi îplinească dela târgoveţi, în cursul de atunci, şi cu dobânda legiuită”.

Conform cu legea, ar fi trebuit ca târgoveţii să-şi peardă şi clădirile construite de ei pe locurile supuse plăţii bezmănului. Divanul se arată, însă, generos: vechilul lui Cantacuzino nu a stăruit în o asemenea cerere, şi „în privire că s’au hotărît cuvenita dumisale despăgubire, sloboadă pe târgoveţi dela o asemenea osândire la care pravi-
lele supun pe aceşti târgoveţi”.

Domnitorul Mihai Sturza confirmă această hotărâre a Divanului. (Arh. Bucureşti, Doc. 103. Acelaş act, în copie, în dosarul intitulat: „Dela atingătoare de pricina cu târgul Folticeni”, din colecţia autorului).

* * *

O serie întreagă de turburări se începe, în urma acestei hotărâri în viaţa târgoveţilor din Folticeni.

Cantacuzino era plictisit de afacerea cumpărării târgului, pe care o făcuse după stăruinţile soţiei sale, care era vară primară cu Andrei Başotă, şi ca să scape de această belea, cu actul din 13 Ianuarie 1835, întărită de Divanul apelativ al Ţării de sus, vinde acest târg soţiei sale:

Înştiinţându-se soţia mea că eu, în privire cătră alte interese ale mele vroesc să desfac târgul Folticeniei ce formal am cumpărat dela Dumnealui Spatarul Andrieş Başotă, şi rugându-mă ca pe temeiul înrudirei dumisale de vară primară cu vânzătorul Spatar Andrieş Başotă, să o protimisesc pe dumneaei, totodată privind şi eu că capitalul de bani ce au rămas dela întâiul soţul a dumisale, răposatul Vornic Dimitrie Plagino, se poate întrebuiţa mai cu folos pentru nevrâstnicii săi copii, cu aşezarea unui capital în această răscumpărare; prin aceasta teslemarisindu-i dumisale soţiei mele proprietatea pomenitului târg Folticeniei, i-am dat şi toate documenturile vechi şi nouă a acestui târg, ca nerăşluit să o stăpânească dumneaei şi moşteni-

torii dumisale totdeauna şi în veci, primind şi eu tot odată dela dumneaei suma banilor cumpărături acestui târg, împreună şi cu cheltuelile ce am făcut dela vremea cumpărături şi până astăzi pentru care adevărind aceasta supt însuş a mea înscălitură, am pus şi pecetea. (Originalul actului în colecţia autorului).

Anul 1805 Ghenari 13 zile în oraş Eşii,
Mihalache Cantacuzino.

Prin această vânzare, Cantacuzino tot nu scapă de supărări, căci la 3 Fevruarie 1835 târgoveţii se plâng Domnului că Mihalache Cantacuzino nu vrea să li primească bezmănul. Domnul ordonă ca jidovii să fie executaţi.

La 16 Fevruarie, jidovii se plâng din nou Domnului, pentru asupririle ce sufăr dela Cantacuzino, şi cer să fie puşi la cale.

Târgoveţilor li mai rămânea un singur mijloc, pentru a scăpa din aceste neplăceri şi daune să ajungă la o transacţie cu Cantacuzino.

Transacţia aceasta se rezolvă în o «zdelcă», prin care târgoveţii cumpără dela Cantacuzino toate „dreptăţile” proprietăţii, cu suma de 10.000 de galbeni în naht (numărătoare) şi «un veşnic şi moştenesc venit de câte patru sute galbeni pe tot anul».

Suma de 10.000 galbeni trebuia plătită în patru rate, anume: 3000 la facerea formalnicului contract, şi la începutul a fiecărui an câte 2355 galbeni şi 12 lei, până la împlinirea acelor 10.000 galbeni.

Venitul anual de câte 400 galbeni trebuia plătit, la începerea fieşte-cărui an, „urmând cu plata deapurare atât la dumnealui Cuconu Mihalache Cantacuzino cât şi urmaşii dumisale”.

După primirea primei rate, Cantacuzino trebuia să libereze cumpărătorilor formalnic contract, întărit de Inaltul Divan.

Târgoveţii nu plătesc prima rată, şi Cantacuzino protestează, iar la 31 Maiu 1835, Mihalache Cantacuzino şi soţia sa, cu actul întărit de Divanul de Apelaţie la 3 Iunie 1835, vând târgoveţilor veniturile târgului, cu preţ de 10.000 galbeni „olandezi şi împărăteşti, drepti la cumpănă cu piatra pasărilor”. Cumpărătorii se mai obligă să plătească vânzătorilor câte 400 galbeni pe tot anul, pe tot anul, cu condiţie că dacă nu vor plăti aceşti bani la timpul stipulat, Cantacuzin să reintre în drepturile constituite lui Başotă, prin hrisovul din 15 Decembrie 1854. Aceşti 400 galbeni au a fi plătiţi în solidar de toţi târgoveţii de faţă şi viitori, adică cu legătură de închizăştuitori platnici unul pentru altul, toţi pentru unul şi unul pentru toţi... unul măcar de ar rămânea

a fi lăcuior în arătatul târg". Cumpărătorii au a plăti toate dările câte s'ar pune, de cătră stăpânire asupra fondului proprietăţii [Arh. Bucureşti, Doc. 108; Della, fila 26].

În acest contract se declară că preţul de zece mii galbeni a fost primit, de vânzătorii, la facerea actului, dar în aceeaşi zi, prin un act întărit de Divanul de Apelaţie, vechilii târgului declară că au plătit numai trei mii galbeni, iar pentru restul de şapte mii, îşi iau obligaţia de a-i achita în trei rate, de câte 2333 galbeni şi o carboavnă, la fiecare 23 Aprilie a anilor următori, începând cu 1836. Dacă târgoveţii nu ar plăti la timpul stipulat una din rate, atunci, conform acestui act «slobod şi înputernicit va fi dumnealui boerul a strămuta şi a desfiinţa cu desăvârşit contractarisătoare alcătuire săvârşită între noi cu dumnealui, şi a se întoarce cătră toate dreptăţile date dumisale prin luminatul domnesc hrisov din 15 Decembrie anul 1834 No. 25, şi câţi bani vor fi apucat a se da dumisale boerului din partea târgoveţilor lăcuiori, să rămâie prăpădiţi, fără a putea face vreodinioară niciun feliu de prezenţie cătră vreun loc giudecătoresc, pentrucă așa au urmat alcătuirea şi tocmaia între noi formalnicii vechili din partea obştiei târgului, şi între dumnealui Spatar Mihalache Cantacuzino, pentru această datorie". (Della, fila 32).

Târgoveţii nu se grăbesc să achite vechililor suma ce era obligat fiecare să plătească, şi vechilii să jăluiesc Departamentului că Isprăvnicia nu li dă concursul, conform ordinului ce primise pentru strângerea banilor datoriti lui Cantacuzino. Departamentul, la 15 Noiembrie, ordonă Isprăvniciei să li dea ajutorul necesar.

Se începe execuţia târgoveţilor, pentru adunarea banilor necesari plăţii primei rate de Aprilie 1836.

Un număr de neguţitori bogaţi, între cari Strul Focşăneanu, la 4 Decembrie 1835, cer Isprăvniciei să nu fie executaţi de pe acum, pentru nişte bani ce dătoresc la Sf. Gheorghe 1836, ci să orânduiască un neguţător, în mâinile căruia să «depozătarisim banii noştri carele când se vor strânge toţi, apoi şi ai noştri se vor număra» (Della, fila 49).

Vechilii cer Departamentului să li se rânduiască un cinovnic pentru execuţia banilor, şi se numeşte pe revizorul Clucer Costache Dimitriu, care cu ajutorul şi înlesnirea Isprăvniciei să stăruiască a se împlini dela obştie suma banilor, după analoghie. (Della, fila 46).

La 28 Martie 1836, Departamentul scrie Isprăvniciei că revizorul raportează despre faptul că vreo 40 neguţitori «din partea naţiei evreiască din târgul Folticeni», şi-au manifestat neîncredere în vechilii lor,

şi cer să nu mai fie aceştia lăsaţi să adune banii ce se împlinesc dela obştie, pentrucă strângătorul este unul din cei trei vechili, şi aceştia sunt desbinaţi ; că aceşti trei vechili, încă nici din aurl trecut nu ar fi dat socoteală breslei de banii intraţi în mânilor lor, şi că acei bani, vechilii îi numără neamurilor şi speculează banii. Departamentul dispune ca banii adunaţi să se puie în depozit în cancelaria Isprăvniciei.

Vechilii arată Departamentului că raportul revizorului nu-i exact : despre încaserile anului trecut au dat socoteală «păr la o para», la Isprăvnicie ; că neputându-se încasa banii dela cei săraci, ei, vechilii, au împrumutat, în numele obştiei, suma de 3000 galbeni, de i-au numărat proprietarului. (Della, fila 48).

Pentru a se putea aduna banii necesari, obştia cumpărătoare a veniturilor târgului, a făcut o înţelegere prin următorul act :

*Tălmăcire contractului a veniturilor târgului Folticeni,
din evreeşte pe moldoveneşte.*

1836 Maiu 4.

Noi iscăliţii gios breasla Folticeniilor ne am unit cu toţii la un loc în pricina a cumpărării târgului dela dumneului Spatar Mihalache Cantacuzino, spre a face venit de tot feliul de alişveriş, adică din băutură şi din toate feliurile de mărfuri şi analoghie de stânjeni din toate uliţele şi mahalalele, din toate casele şi porţile ce se găsesc pe moşia pomenită, adică ne îndatorim noi iscăliţii gios, întâi a plăti câştitul, al doile după cum am plătit în anul trecut pără la o para, iar câştitul al treile şi al patrule, ne am unit cu toţi cu toţii spre a face venit din toate pominite sus, după cum va glăsui gios, adică din capătul uliţii din sus dela David sin Pinhās pără în casa lui Şloim Avrum sin Herşcu, socotindu-se şi casele şi partea cealaltă de uliţă din dugheana a vadanei Leia a lui Burăh sin Pascal pără la locul sterp ce este a lui Herş Chisel David, socotindu-se cu locul, să aibă a da fieştecare, de fieştecare stânjen, câte un galben olandez, şi dela începutul rândul dela Fişel Baras pără în casa lui Hilic sin Herşcu Opincariu, socotind şi casa, şi iarăş rândul al doilea de Moisa Burăh pără la locul lui Avram sin Moisa, socotind şi locul, să aibă a da iarăşi de fieştecare stânjen câte un galben, numai de acolo în gios şi uliţele în dos ; şi în mahalale să aibă a da de fieştecare stânjen câte o giumătate de galben, din vinul care se va vinde cu vadra sau cu oca, şi macar care va aduce vin pentru trebuinţa casei lui, să aibă a da de fieştecare vadră câte 40 parale. De vinul ce se va vinde

cu hurta, adică bute sau antal, câte opt parale; de vadra de rachiu spirt, câte 3 lei de vadră; de rachiu sum, 2 lei de vadră; de bere care se va face aici, sau care se va aduce din alte locuri, câte 10 parale de vadră; din mărfuri de Lipţca, sau de Viana, sau din ţara leşască, sau din Braşov. fier (fier), sau aramă, sau plumb, sau stecle ce se va aduce de peste graniţa nemţască, sau de peste Prut dela Rosia, sau care va aduce din alte târguri din Moldova, sau negustori din târgul nostru, sau neguţitori din alte târguri, să aibă a da 1/2 la sută, bez neguţitorii cari va veni cu marfă de iarmaroc, să aibă a da dela fieştecare car marfă din Lipţca sau turcească, câte trei sorocoveţi, iar marfă de Braşov, băcălie, să aibă a da de fieştecare car câte un sorocovăţ, pol, băcălie dela Galaţi sau din alte târguri, lână, sucman, să aibă a da unu la sută; brânză, piei dubite, funii, cizmărie, ciubotărie, tot felul de anison şi alte mărfuri care se vor aduce din alte locuri, sau că se vor lucra aici, să aibă a da una şi giământate la sută; chelcelele de miel, care se vor cumpăra dela căsăpie de aici, sau din târg, sau din sate, adică de miel şi de oaie şi de capră, sau că va lua de neguţitorie sau de meşteşug, să aibă a da câte 2 parale de fieştecare bucată; de piele de vacă sau de bou de căsăpie sau de târg, câte 30 parale de fieştecare bucată, şi dela piele mai mică pără la chelcică de viţel de un an, câte 15 parale de fieştecare bucată; de sută de ocă de sare, câte 40 parale de ocă; de tiutiun moldovenesc, câte 2 parale; făinarii să aibă a da de fieştecare merţă de făină de grâu, câte 40 parale; de merţa de făină de păpuşoi, săcară, brişcă, câte 20 parale. Cel ce va vinde olării, să aibă a da dela 100 de lei, doi lei; şi iarăş ne am unit cu toţii iscăliţi glos spre a vinde căsăpiile, făclieriile, chităriile, cotul târgului, otgonu a mahalilor, misărniţă, i păcura, i var, producturile din târg, ponturile iarmarocului, dela neguţitori care vor veni încoace şi de ţară cari vor veni cu lemne sau cu făină, de fieştecare car, cum ne vom putea învoi cu neguţitorul care va cumpăra venitul de toate aceste pomenite ce înfiinţăm în târgul nostru, pără ce va da Dumnezeu ca să iasă aceste două câştiuri, care se pomenesc sus, adică câştiul al treile şi al patrulea, şi nu putem noi niciunul din târgul nostru a face vreun chip sau vreo îndărăpnicie ca să stricăm venitul acest pomenit, iar întâmplându-se vreunul din târgul nostru că va face vreo închipuire, şi măcar vreo îndemnare pe cineva, să aibă a da mare

ştraf, după cum se va socoti dela presidsfie, şi ne îndatorim noi iscăliţii gios a face toată întărirea asupra toate, cu toată osteneala, cât se va putea, oricuce fel de închipuire sau la giudecata creştinească, sau la cea evreiască. Toate aceste pomenite făcându-se între noi, breasla Folticeniei, cu minţile aşezate, şi ne am iscălit astăzi întâi de sâmbătă april 13 anul 1836. (Arhiva Iaşi. Tr. 1772. Dosar 61, fila 88).

Urmează 92 de iscălituri, în frunte cu Strul Focşăneanu, probabil numărul tuturor negustorilor din Folticeni, de pe vremea aceea.

Nemulţămii cu dările fixate de obştie, o parte din negustorii din Folticeni, se plâng Departamentului, care porunceşte ispravnicului Grigori Codreanu să cerceteze, şi acesta fixează un nou tarif, cu nişte dări mai scăzute. [Idem, fila 466].

Din aceste dări ar fi trebuit să rezulte încasare anuală de 85.700 lei, sau 2450 galbeni, după evaluarea făcută de reprezentanţii obştei, prin actul următor :

Apropietoriu tahmin de suma ce s'ar putea prinde din veniturile de gios.

Toate veniturile socotite azi în fiinţă până la plata datoriei

L e i

7500

12000

500

7500

3500

3000

3000

500

1000

700

1000

1000

50

Veniturile ce se socot a rămâne şi după plata datoriei.

L e i

1200

8000

500

Venitul vinului

Pe rachiu

Pentru bere

Marfa de Liptca şi Braşov, giu-
mătate la sută

Venitul iarmaroacelor

Venitul băcăliilor

Pentru piei de vite, brânzuri,
funie, anison şi ciubotărie şi
miere

Pentru piele de oaie, de miel şi
capră

Pentru sare

Pentru tiuliun moldovenesc

Făinarii, făină de grâu

Făină de popuşoi, de sacară şi
hrişcă

Pentru olării

<u>L e i</u>	<u>L e i</u>	
50		Pentru var
1500	1000	Păcura
40000		Plata pentru locurile caselor și a dughenilor
1000	1000	Venitul cântariului
1400	1400	Zăciuiala patentelor și a birnici- lor dela mahalale
<u>85700</u>	<u>13100</u>	Iar în galbeni suma de 2450 gal- beni. (Arhiva Iași. Min. Externe. Tr. 1764. Dosar 68, fila 2 verso).

Revizorul trimis de Departament spre a executa pe târgoveți, pentru plata banilor ce datorau lui Cantacuzino, începe o execuție severă, care pare să fi rămas moștenire scumpă agenților fiscali de astăzi.

Slujitorii stăpânirii intrau în casele târgoveților, și luau diferite obiecte pe care aveau bunăvoința să le evalueze în bani, fără a face nicio deosebire între târgoveți creștini și evrei.

Față cu nevoile ce întâmpinau, care cereau mereu stăruinți pe la autoritățile din Iași, târgoveții din Folticeni și-au angajat procurator (vechil) pe Mihalache Holban, din Iași. Acesta dă o jalbă Departamentului, în care arată că o parte din zăloagele oprite pentru garanția câștiului lui Cantacuzino, au început a se vinde prin târg, și cere să se oprească această „nelegiuită vânzare”, de oarece datornicii își vor închipui, cu alte procente, banii, și va plăti fiecare partea ce i se cuvine (Arhiva Iași, acelaș dosar, fila 167).

La 5 Iunie 1837 un număr de jidovi din Folticeni, jăluiesc Domnului că vechilii lor sunt necinstiți, că au încasat mai mulți bani decât au achitat lui Cantacuzino, și cer a se face cercetări. Domnul numește pe Comisul Alecu Botez, Căminarul Iorgu Hartular și Căminarul Neculai Pleșescu, cari să aleagă și trei neguțitori dintre acei aleși de neguțitori, și să intre în cercetarea socotelilor (Idem, fila 55).

La 10 Decembrie 1837, vechilii târgului jăluiesc Departamentului că negustorii cari au dugheni pe partea de „lângă hotarul târgului” pe moșia lui Ciurea, aduc împiedecare alșverişului neguțitorilor celorlalți, „și pentrucă mahala fiind [acea parte de târg] nu-și poate avea însușire de asemenea speculații”, și cer ca aceștia să fie opriți de a mai ține dughene, sau să fie obligați de a plăti și ei «parpanația veniturilor târgului».

Departamentul răspunde că nu se poate lua nicio măsură de a opri pe veşnicul stăpân de a face „astfel de „particularnică învoire” (Fila 65).

* * *

Prin actul de asociaţie dela 4 Maiu 1836, obştia târgului îşi luase obligaţia de a înfiinţa o serie de taxe, al căror venit să servească pentru plata sumei datorită lui Cantacuzino. La 10 Decemvrie 1837, vechilii târgului jăluiesc Departamentului că taxele acestea încă nu erau înfiinţate, că unii dintre cei iscăliţi în act vor a se retrage, şi roagă să se poroncească Isprăvniciei ca să-i îndatorească a urma potrivit înscrisului iscălit de toată obştia. (Fila 68).

Departamentul cere Isprăvniciei ca „fără nicio prelungire să puie la cale ca să-i silească pe toţi deopotrivă întru adunarea banilor” (Fila 70).

Banii se adunau cu multă greutate, şi vechilii târgului mereu cereau Departamentului să li vie în ajutor, ca prin autoritatea Administraţiei să se poată face încaserile.

Punându-se în lucrare convenţia din 4 Maiu 1856, s'a alcătuit ceea ce se numea «propinaţie», adică s'au fixat o serie de impozite ce trebuiau plăcite de târgoveţi, a căroră încasare să se facă prin *otcup*, prin arendarea lor, pe timp dela 23 Aprilie 1838 până la 23 Aprilie 1843.

Cerându-se Departamentului aprobarea acestei convenţii, răspunde că „în tocmele de bună voie nu poate nicio împotrivire”, şi astfel rămâne ca propinaţia să se puie în executare. (Fila 75).

În „Insemnare de condiţiile după care are a se alcătui propinaţie pe partea târgului din gios a dumisale Spatarului Mihalache Cantacuzino, în urmarea poruncilor Departamentului Trebilor din lăuntru”, în punctul 1 se spune: «Acest *otcup* se dă în vânzare pe vreme de cinci ani, începători dela 838 april 23 şi pâr la 843 April 23», şi se fixează taxele ce are a încasa antreprenorul acestor venituri, iar ultimul punct din aceste condiţii, punctul 38, spune: „Muşteriul asupra căruia va rămâne acest *otcup*, este dator a da banii în două vadele, adecă cea întâi la întâi April şi al doilea la 1 Octomvrie, în galbeni cu piatra cu bour, sau în argint, câte treizeci şi cinci lei drept un galben, având însă a-i răspunde unde va fi rânduit de cătră breasla jidovilor din acest târg, în trebuinţa răscumpărării târgului”. (Fila 77).

Nici cu această combinaţie târgoveţii n'au ajuns la soluţiunea

chestiunei plăţii sumei datorită lui Cantacuzino care, la 28 Maiu 1838, plângându-se Departamentului, s'a trimes în Folticeni pe revizorul Sulger Neculai Pisoski, ca să facă executările necesare, şi s'a intervenit la Agenţia austriacă pentru executarea sudiţilor austriaci. (Fila 83).

Pisoski începe a executa pe datornici, dar starostele austriac din Folticeni, *Balomir*, deşi avea poroncă din partea Agenţiei să dea ajutor la executare, împiedică pe revizor la îndeplinirea datoriei sale.

La 17 Iunie 1838, Isprăvnicia raportează Departamentului că starostele *Balomir*, cu fiul dumisale şi cu doi caprari, mergând pe la executarişii datornici supuşi acei protecţii, bătând pe slujitori şi îmbrâncindu-i, i-au depărtat cu totul, cari slujitori înfăţişându-se în presudsfia Isprăvniciei, li s'au văzut pe trup şi semne vinete de lovituri". (Fila 89).

Departamentul intervine la Agenţie, cerând să înfrâneze pe starostele *Balomir*, şi să dea satisfacţia pentru bătea ce a suferit slujitorii ocârmuirei. (Fila 90).

Chestiunea aceasta ia o întorsătură nouă : la 26 Iunie 1838, un număr de 20 târgoveţi creştini din Folticeni, între cari şi *Zamfira Beldiceanu*, mama lui *Neculai Beldiceanu*, poetul şi arheologul folticinean, şi 27 târgoveţi evrei, înaintează o jalbă Domnitorului, în care arată că nu pot plăti dările la care sunt supuşi, că vechilii pe care i-au împu-ternicit să trateze cu Cantacuzino cumpărarea veniturilor târgului, au fost în număr de zece, şi aveau îndatorirea ca toţi împreună să facă învoiala, pe când numai trei dintre vechili au semnat contractul cu Cantacuzino, pe care nu-l mai pot ţine şi cer desfiinţarea răscumpărării ; iar pentru banii ce a primit Cantacuzino, „rămâne la aceea înălţimea Voastră vă veţi milostivi a hotărî". [Fila 105].

Asupra acestei jalbe, Sfatul opiniază că nu poate să fie primită întrucât convenţia a fost făcută cu toate formele cerute de lege. Sfatul aduce la cunoştinţa Domnitorului că în urma lămuririlor, ce li s'au dat, târgoveţii s'au văzut a fi înduplecaţi, pentrucă altfel, conform contractului, Cantacuzino putea să rămâie stăpân pe târg, şi târgoveţii să piardă banii ce au apucat a-i plăti. (Fila 106).

Toate frământările lui Cantacuzino de a-şi primi suma ce avea de încasat, nu ajung la niciun rezultat, şi la 6 Fevruarie 1839, el adre- cează Departamentului un protest pentru neîndeplinirea execuţiunilor în jurul cărora s'a făcut atâta zgomot, cerând să i se elibereze o copie întărită de pe acest protest, pentru ca nu cumva să i se poată opune vreo prescripţie de cătră târgoveţi. Departamentul, însă, restituie jalba lui Cantacuzino, declarându-se necompetent a se pronunţa asupra unei

chestiuni care a fost hotărâtă de instanţa în drept. (Fila 111).

În Iulie 1848, pricina banilor neplătiţi lui Cantacuzino încă nu era limpezită, şi acesta prin jalba către departament, îi atrage atenţia că dacă s'ar folosi de dreptăţile ce are, în puterea actelor ce posedă, târgoveţii ar fi de istov sărăciţi. (Fila 132).

Departamentul cere ispravnicului să facă pe târgoveţi să înţeleagă că în interesul lor este să isprăvească pricina aceasta, achitând pe Cantacuzino (Fila 134).

În Iunie 1841 Domnitorul Mihalache Sturza, făcând inspecţie prin ţară, vine şi la Folticeni. În ziua de 20 Iunie i se înmânează o cerere, semnată de fruntaşii neguţătorilor evrei, Leibiş Focşăneanu, Mendel Focşăneanu, Strul Pascal, Iancu Baer şi Iosăb Vaisâmberg, rugând să fie primiţi, pentru a-i arăta verbal împrejurările pricinei dintre obştia târgului şi Cantacuzino. (Fila 149).

Probabil că au fost primiţi în audienţă, şi i-au înmănat o jalbă, a căreia copie se păstrează, cerând să fie puşi la cale. (Fila 148).

Domnitorul a trimis jalba în cercetarea Departamentului, care a dispus să fie chemaţi la Iaşi câţiva dintre negustorii fruntaşi, pentru a chibzui.

Raportul Sfatului către Domn, din Decembrie 1842, conchide astfel: „Sfatul au chemat înaintea sa un număr din fruntaşii târgoveţi din Folticeni, iar dela aceştia, înzestraţi cu formalnică vechilime din partea obştiei târgului, n'a putut afla alta decât îngăimări şi prelungiri, căci ei târgoveţii, precum se vede, a luat la înţelesul lor, că cu ocrotirea ce li face ocârmuirea s'ar putea să se slujască ca de o armă spre neplata datoriei lor, şi cu prelungirea unei asemenea ocrotiri, nu se va putea dobândi alt sfârşit, decât cea de istov struncinare a târgoveţilor, prin trecerea vremii şi sporirea datoriei. Deci, spre ocolirea acestor rele, Sfatul socoteşte că prin execuţie să se puie o stavilă acestora”. (Fila 170).

Din care pricini, nu se poate preciza, târgoveţii n'au fost executaţi, şi datoria lor, în 1845, ajunsese la suma de nouă mii de galbeni.

Pentru târgoveţi era o singură scăpare: să ajungă la o înţelegere cu Mihalache Cantacuzino.

În acest scop s'au adresat lui Iorgu Hartulari, persoană cu vază în târgul Folticeni, a căruia soţie era protejata Domnitorului Mihalache Sturza. Hartulari s'a angajat să trateze cu Cantacuzino, şi prin zdelca din Iunie 1845, se fixează nişte condiţii oneroase pentru târgoveţi, în schimbul serviciilor ce avea să le presteze Hartulari.

Prin zdelca aceasta, Aga Iorgu Hartulari ia asupra sa însărcinarea de a răscumpăra, dela Cantacuzino, pentru Obştie, toate driturile şi dreptăţile lui, şi a precurma toate pretenţiile Spatarului, pornite până atunci, asupra obştiei, să scoată vecselul (poliţa) de 7000 galbeni ce-i dăduseră vechilii obştiei. În schimbul acestui serviciu, Hartulari avea să primească, drept misitie, suma de 6000 galbeni dela toată obştia, după cîsla ce se va alcătui pe locurile fieştecăruia, în două termene şi anume: 3500 galbeni la 15 August 1845 şi 3500 la 15 August 1846. Pe lângă această sumă de bani, Hartulari avea să încaseze, timp de opt ani, venitul iarmarocului şi a zilelor de târg, şi devenia proprietar pe o parte apreciabilă din oraş, avînd dreptul să vîndă de veci locurile: 1) din capătul uliţii şcoalei (sinagogei) celei mari, până la hotarul Şoldăneşti; 2) dela capătul uliţii mari până la hotarul Şoldăneştilor, pe de amîndouă părţile, adică toată strada numită astăzi Strada Regele Carol II, începînd din crucile stradei acesteia cu strada Sf. Ilie (farmacia Ghelberg), până la barieră şi 3) din capătul uliţii iarmarocului iarăşi până în hotarul Şoldăneştilor, partea din stînga, precum şi toate locurile slobode din cuprinsul târgului locuit pe partea Spatarului, ferind numai a nu jigni medeanul iarmarocului. Locurile aceste slobode se fixează: islazul, locul Lefteroei, locul ce este în dreptul lui Iancu Bolber, peste uliţă [Dosar Trib. Suceava No. 58438 din 1903].

Lui Hartulari nu i-a trebuit mult timp ca să ajungă la o tranşacţie cu Mihalache Cantacuzino, care s'a mulţămît cu o sumă mult mai mică decît cea primită de Hartulari, ca misitie, şi a vîndut târgoveţilor târgul Folticeni, cu 11.000 de galbeni, cu actul întărit de Divanul de apelaţie din 18 August 1845, în cuprinderea următoare:

Act de vecinică vînzare

Târgul Fălticeniei proprietă a mea din ţinutul Sucevii ce prin formalnic mezat săvârşit în anul 1830, Octomv. 7, î am cumpărat dela dumnealui Vornic Andrieş Başotă (atuncea spatar), avîndu-l trecut în vecinică posesie, cu toate veniturile lui, catră obştimea aceluî târg, după contractul închiet între mine şi împuterniciţii vechili din partea obştiei, la 31 Maiu 1835, întărită de Divanul apelativ a Țării de sus, sub No. 2836, cu condiţie să-mi numere 10.000 adecă zece mii galbeni împărăteşti înainte, şi osebit câte 400, adică patru sute galbeni veşniceşte regulat pe tot anul, s'au şi folosit ei târgoveţii cu stăpînirea tuturor veniturilor lui de atuncea şi până acum, fără a mă amesteca sau a-i îpotrivii eu întru cât de puţin, iar banii

cuveniți a mi-i răspunde anuelnic, precum și parte din condeiul de zece mii galbeni neurmând a-mi plăti până acum, s'au urcat la o somă aproape de 13.000 galbeni, după care năzuind toată obștia cu rugămintele ca să li fac o singatalifanicoasă ¹⁾ scădere din arătata somă, și totodată a li trece în de veci a lor vânzare pomenita mea proprietate, ce se mărginește în anuelnicul venit de patru sute galbeni, am făcut luare aminte la stăruitoarea lor cerere, la mijlocirile întrebuintate și la înglotarea ²⁾ [înglodarea] în care, după împregiurări au căzut prin neurmarea condițiilor, acelu contract, macar că amândouă aceste, adică câtimea ce ei sânt datori, și prețul vecinicei cumpărături ar alcătui o somă peste 20.000 galbeni, însă îndemnându-mă de filantropică simțire, m'am mărgenit pentru toate arătatele mele mai sus pretenții, precum și pentru prețul vecinicei vânzări a pomenitului târg, în somă de 11.000 adică unsprezece mii galbeni, pe cari i-am și primit în sunătoare astăzi toți deplin în mâinile mele. Și dar declărez că toate prigonirile, și toate pretențiile vechi și nouă urmate între mine și obștia târgoveților, atât acele de mai înainte închierii contractului pomenit, cât și acele din urmă până astăzi i viitorime, să rămăe despre îmbele părți stânse, anularisite ³⁾ și închise pentru totdeauna în veci, totodată fac știut prin acest zapis de veșnică vânzare ce dau obștiei acelu târg Folticeniei (pe care este și iarmarocul sfântului Proroc Ilie) cu toate dreptățile și driturile proprietății noastre, le am trecut în de veci vânzare cătră dânza, pe care îl va stăpâni obștia acelu târg, pacinic, din neam în neam, de astăzi și în veci, în hotarele lui de față, pe temeiul documenturilor vechi și nouă ce odată împreună cu aceasta le am încredințat după opis, iar sfăpânirea graniței despărțitoare despre proprietăta dumisale Agăi Dimitrie Canta, se va urma întocmai după rostirea învoelii săvârșită între mine cu dumnealui la anul 1844 luna April 13 zile, întărită de desființatul Divan a Țării de sus, tot la aceiași lună, supt No. 1694, știindu-se că tot acum mi-am primit dela obștie și kvitanțiile ce-i slobozise pe banii cari mi s'au fost dat mai înainte din soma totală a contractului dela 1835, precum și kvitanțiile pentru anuelnicul venit, care kvitanții împreună cu acel contract și cu orice fel de hărtii s'ar mai afla rămase sau la o parte sau la alta, atingătoare de îmbele părți,

- 1) In copia eliberată de Arhivele Statului din București (necertificată), acest cuvânt este tradus prin : o sănătate neofticoasă.
- 2) In copia dela Arhivele București: «inpletirea».
- 3) In copia dela Arhivele București : «analoghisite».

rămân pentru totdeauna și în veci ecsoflisite și răsuflete, atât pentru vremea trecută, de față și viitoare, ne mai având eu sau urmașii mei niciun amestec în viitor cu pomenita obștie pentru proprietatea aceasta, ca pentru un lucru trecut dela mine și soția mea, de bună voie, și cumpărat de obștia târgului lăcuit pe dânsa cu bună credință, dar apoi nici ea, obștia, nu se va putea întoarce către mine, sau urmașii mei, cu niciun fel de pretenție, supt niciun temei și nicio dreptate, căci toate dreptățile și îndatoririle îmbele părți prin această de veci vânzare s'au desfăcut și s'au onistojit. Pentru care, spre știință și întocmai urmare, urmează a mea iscălitură, în alăturare și cu a soției mele, rugând și pe cinstitul Divan de au întărit acest act pe forme, 1]

1845 August 16, Eșii.

Mihalache Cantacuzin, Spatar.

Mariea Cantacuzin.

* * *

În puterea drepturilor ce le dobândise, prin zdelcă, Hartulari, la 12 Iulie 1845 — mai înainte de a se fi făcut actul de vânzare al lui Cantacuzin — vinde lui Meer Focșăneanu din Iași. „și compania sa“, venitul iarmarocului — adică cesionează dreptul de a încasa veniturile — pe timp de 7 ani, cu începere dela 10 Iulie 1846, și-i vinde de veci locurile enumerate în zdelcă în preț de șapte mii galbeni.

„Compania“ lui Meer Focșăneanu, erau doi tovarăși ai lui: Avram și Mendel Focșăneanu. La 1869, Meer Focșăneanu cesionează tovarășilor săi drepturile sale și la 1873 Avram Focșăneanu donează partea sa de proprietate asupra acelor locuri, rudelor sale Bercu Focșăneanu din București și Koina (Carolina) Krishaber, născută Focșăneanu, din Budapesta, cari în 1903 introduc o acțiune la tribunalul Suceava, pentru a revendica, dela primăria comunei Folticeni, aceste locuri, pe care comuna a pus stăpânire, fără niciun drept, acțiune care s'a perimat 2).

Astfel comuna a rămas proprietară a terenului numit într'o vreme „târgul vitelor“, toată partea pe care sunt astăzi clădirile Regimentului 56 Infanterie, Uzina electrică și tot terenul până în pârăul Șomuz.

1] Document din colecția autorului, copie legalizată de Divanul de Apelație, la 18 August 1845. Copii de pe acest act se mai găsesc în Arhiva Statului Iași, Tr. 1772, Minst. Interne. Dosarul 20966, Documentul 114.

2] Arhiva tribunalului Suceava (Baia), dosarul 58438 din 1903.

* * *

Oraşul Folticeni se întindea, după cum am văzut, pe pământul care aparţinea proprietarilor a trei moşii : *Şoldăneştii* lui Başotă, *Folticeniei* lui Dimitrie Cantacuzino şi *Tâmpeştii* lui Tudurache Ciurea.

Vânzarea făcută, în 1845, de Mihalache Cantacuzino, cuprindea numai partea de târg de pe moşia *Şoldăneşti*, pe care devenise proprietară obştea târgului.

Căminarul Tudurache Ciurea, proprietarul moşiei *Tâmpeşti*, care se megieşa cu *Şoldăneştii* lui Başotă, şi capătul *Tâmpeştilor* se atingea cu târgul Folticeni de pe partea lui Başotă, descoperise şi el un mijloc de a-şi mări veniturile, dând şi el loc cu bezmăn unor neguţitori cari şi-au făcut case pe marginile vechiului drum ce venia dela *Tâmpeşti* în oraş, drum numit apoi „strada Ciurei” sau „uliţa *Tâmpeşti*” iar astăzi strada Regimentul 2 Grăniceri.

Iniinţarea acestei părţi nouă de oraş, era dăunătoare lui Başotă care se încurcă în judecăţi cu Ciurea.

Domnitorul, în urma anaforalei Divanului, din 6 Martie 1826, hotărăşte ca Tudurache Ciurea să fie îndepărtat cu totul dela privileghiurile acestui târg „neputând a-şi întemeia târg pe moşia sa, supt cuvântul hrisovului procatohului nostru Scarlat Calimah Voevod, căci acel hrisov l-au fost câştigat în vremea când cu împresurare apucă vatra târgului ce es'e pe drept hotarul jăluitarului (Başotă), şi pentru aceasta uliţa ce au deschis pe hotarul moşiilor dumisale *Tâmpeşti—Folticeni* se va socoti ca o mahala a târgului, ca având driturile acele hărăzite cătră moşia jăluitarului boer. Nici poate da zminţială după privileghiurile pământeşti, unui megieş ce are privilegiu învechit, contenind cu totul de a mai face dugheni sau orice binale de neguţitorie pe acel loc. (Arhiva Bucureşti, Pachet 280, Doc. 81).

În executarea acestei hotărâri, se trimite lui Ciurea o poroncă puţin obişnuită în cancelaria domnească :

Noi Ion Sandu Sturza Voevod
cu mila lui Dumnezeu Domn Ţării Moldovei

Credincios boerul Domniei Mele, dumisale Tudurache Ciurea, biv vel Căminar, Sănătate.

Fiindcă dumnealui Spatarul Andrieş Başotă, prin jaloba ce au dat Domniei Mele au făcut arătare că pe moşia dumisale *Folticeniei*, ce s'ar fi megieşind cu târgul *Folticeniei*, ce este pe moşia dumisale *Şoldăneştii*, în mahalaua ce vine pe moşia du-

misale, ai fi dat voie ca să se facă dugheni și uliță spre a se urma și acolo de către lăcuitorii acestui târg speculație de vânzări și de cumpărături, ca și în vatra târgului dumisale, care urmare fiindcă este atât dumisale păgubitoare, cât și înpotriva hotărârei Domniei Mele, au făcut cerere că după driturile și dreptățile ce are, să fie pus la cale spre a nu i se mai pricinui mai mult păgubire și pentru aceasta, care cerere a dumisale fiindcă este după tot cuvântul dreptății, poroncim dumitale cu hotărâre ca mai mult să nu îngăduiești a se deschide în acea mahala ce vine pe moșia dumisale vreun târg sau uliță, căci cu toate că am poroncit și dregătorilor ca să nu îngăduie, dar apoi din potrivă de se va și urma a se face ceva, și iarăș se va mai arăta dumnealui Spatarul cu jalobă, se va trimite om gospod, și toate acele dughene ce vor fi făcute pe moșia dumitale pentru alișveriș, se vor dărâma la pământ și prețul lor se va împlini dela dumneata și se vor da acelor ce le vor avea, căci dumneata nu ți-ai câștigat drit a avea târg pe moșia dumitale, și acele case cu lăcuitori ce sunt pe moșia dumitale, sunt socotite ca o mahala, și de primirea cărții Domniei Mele să triimeți răspuns la dumnealui vel Logofăt. (Arhiva Iași. Dos. 61, fila 168),

1826 Iunie 13.

Cu toată strășnicia aceasta, partea de târg de pe moșia lui Ciurea nu s'a desființat, ci, din potrivă, s'a mai întins.

Hrisovul lui Scarlat Calimah, menționat în hotărârea domnească, este acel pe care-l căpătase Logofătul Constantin Balș, dela care Ciurea cumpăraseră moșia Folticeni.

Tudurache Ciurea avusese o fiică, Ecaterina, măritată cu Constantin Stamati, poetul Basarabiei, care, după moartea soției sale, pornice judecată contra soacrului său, cerând să i se îplinească, din averea acestuia ce o avea în Moldova, zestrea pe tot timpul cât nu o promise, în Basarabia.

Conform hotărârei din 1829 a Divanului, s'a făcut socoteala banilor ce avea de primit Stamati, care se urcau la su na de 52.550 lei, pentru împlinirea cărora se arendase, de către Stamati, pe trei ani, cu începere dela 23 Aprilie 1830, lui Neculai Marcovici, 268 fălci găsite prisos în moșia Tâmpești cu părțile din Buciumeni sau Stănigeni, și în moșia Petiea, partea Spatarului Enacache Gane, alt ginere al Căminarului Ciurea.

Tribunalul Suceava, în executarea hotărârei Divanului, prin hotărârea din 17 August 1832, găsind că preţul arendei este de 5 lei falcea, una cu alta, pe an, iar pe 20 de ani două sute lei, valoarea celor 268 fălci este de 53.600 lei, așa că Stamatî, devenind proprietar pe aceste 268 de fălci, mai avea de restituit moştenitorilor lui Ciurea, suma de 1.040 lei.

Astfel Constantin Stamatî a devenit proprietarul unei părţi din târgul Folticeni, în 1834.

Stamatî era supus rus, şi drepturile ce le pretindea el, le cerea prin Consulatul rusesc.

În 1837, tot Consulatului rusesc se adresează în privinţa unor neplăceri ce avea el în Folticeni :

**Cătră rosienescul împărătesc Consulat din Moldova
Tituliarnoi sovetnic şi cavalier Constantin Stamatî
plecată jalubă.**

Ştiut este acelu Consulat că în trecutul an 1836 Mart 16' Înălţimea Sa Domnul Stăpânitor au desăvârşit, au întărit prin două hrisoave, în a mea stăpânire, averea cuvenită de zestre a soţiei mele, aflătoare în ţinutul Sucevei, din prinţipatul Moldovei, şi era dată mie în stăpânire încă din vremea rosienescii ocârmuirii din 1834, de care Divanul apelativ a Țării de sus au împărtaşit ştiinţă cinstitului Consulat, şi așa precum între averile întărite în a mea stăpânire se află şi giumătate din târguşor Folticeni, pe care lăcuesc numai creştini (iar cealaltă giumătate ce să lăcuia de îndelungată vreme de evrei, acuma se află şi în a lor stăpânire), așa dar eu ca un stăpânitor a acei giumătate de Folticeni, în anul acesta, prin vechilul meu iconomul Iftimie Stamatî, am fost pus în rânduială spre a-mi alcătui un venit din vânzarea cărnii, pâinii, lumânărilor şi altele, însă întru aceasta au întimpinat împotrivire din partea Ispravniciei de ţinut, carele favorizând jidovilor ce se folosesc pe partea lor, nu poate veniturile cuvenite unui proprietar de pământ, m'au oprit numai pe mine de a mă folosi cu aceleaş venituri, în vreme când asemenea drit pe dreptul meu s'ar cuveni şi mie pe temeiul art. 120, cuprins în instrucţiile date spre povăţuirea ispravnicilor de ţinut, întărite şi de stăpânitorul Domn la 1835, în care anume se cuprinde: «proprietarul singur are dreptul a «vinde pe moşia sa vin, rachiu, sau alte băuturi şi a avea mă- «celării şi dugheni, aceste drepturi fiind lipite cătră propieta' «precum şi foloasele din mori, iazuri, păduri şi alte asemenea

«pe temeiul cărora pravile și pentru înlesnirea lăcuitorilor creștini» ce lăcuiesc pe pământul meu, care cu desgust sânt siliți a cumpăra acum carne și pâne dela evrei, pe lângă aceea apoi și pentru al meu folos, plecat rog pe acel Consulat să binevoiască a mijloci la dumnealui ministrul Trebilor din lăuntru să spre a-mi slobozi voie a avea a mele crășme, căsăpii, mumgerii și alte alișverisuri, cu acelaș preț cu care evreii vând pe partea lor, sau dacă ei ori altul cineva din creștinii aflători cu lăcuința pe a mea giumătate de târg, ar dori a face vreuna din pomenitele speculații, apoi asemenea voie nu în alt chip să fie lor iertată, decât după învoire cu mine pentru dritul de neguțitorit, ce eu îi voiu îngădui să facă pe al meu pământ, căci precum eu nu am dreptate a mă amesteca în speculațiile evreilor pe partea lor asemenea nici ei, dar nici altul cineva din creștini de pe partea mea, nu poate să se amestece la dreptățile melc. [Arhiva Iași Dosar 61, fila 255].

Titularnoi sovetnic și Cavaler

K. Stamate.

Consulatul rusesc din Iași trimite Departamentului o adresă în sensul jalbei lui Stamati.

În 1840 Constantin Stamate era încă proprietar al unei părți din Folticeni. În acest an, obștea târgoveților de pe partea sa, jăluște Domnitorului că Isprăvnicia ținutului, prin Sfinția Sa Iftimie Stamate, vechilul dumisale titularnoi sovetnic Stamati și posesor acelei moșii, adică arendaș, a făcut cunoscut târgoveților punerea la cale pentru a „înființa dritul de propieta” pe acea parte de târg, în temeiul arătării iconomului că aflătorii pe acea parte „samavolnic s’ar împotrivi plăți, cuvenită proprietății”. Obștia opune că „nu sunt cu dreptate acestei „dăjdii”, care nu s’au pomenit nici dela urzirea târgului, nici dela proprietarii anteriori lui Stamati.

Asupra acestei plângeri, care i s’a trimis spre cercetare, Sfatul cere iconomului să prezinte «izvoade» pentru cele ce pretinde, și el, neputând dovedi cu nimică, s’a hotărât ca locuitorii să plătească numai bezmănul pentru loc, adică numai câte 20 parale stânjenul în curmeziș (fațada) și 15 stânjeni lungimea, cum s’a obișnuit și din vechime. (Arhiva Iași. Tr. 1764. Ministerul Interne. Dosar 1483).

* * *

În ce an anume, nu se știe, Constantin Stamati a vândut moșia Tâmpesții—deci și partea lui din târgul Folticenilor,—cucoanei Elencu

Sturza, născută Cantacuzino, soră cu Dimitrie Cantacuzino, proprietarul moşiei Folticeni.

Elencu Sturza a vândut, apoi, fratelui său Aga Dimitrie Cantacuzino moşia cumpărată de dânsa. Contra acestei vânzări face contestaţie Spatarul Mihail Cantacuzino şi Vornicul Alexandru Sturza, pe baza dreptului de protimis ce aveau, conform cu legea timpului, şi au depus, în termen de 30 zile, în depozitul Divanului, suma de 12.850 galbeni, preţul acestei vânzări.

Prin actul de invoială din 12 Aprilie 1844, Vornicul Alexandru Sturza şi Spatarul Mihail Cantacuzino, anulează pretenţia de protimis. Aga Dimitrie Cantacuzino, achită Spatarului Mihail Cantacuzino 887 galbeni, spre despăgubire pentru dobânzile acelor 11.850 galbeni, depozitaţi de ei în Divan, pe care Spatarul are dreptul a şi-i trage înapoi, rămânând Aga Dimitrie Cantacuzino proprietar pe Tâmpeschi şi pe partea de târg de Folticeni, a căror linie de hotar despre Şoldăneşti este cea din hotarnica Logofătului Costache Conachi, din 16 Septembrie 1823.

Toate reclamaţiile pornite până atunci, sau de fostul proprietar al Tâmpeschilor, Constantin Stamate, sau de cătră vechilii săi, cu privire la linia de hotar, rămân închise şi stârse cu desăvârşire. [Arh. Bucureşti, Pach. 280].

Astfel, târgul Folticeni, în 1845, aparţinea Obştii, partea întemeiată pe moşia Şoldăneşti, şi Agăi Dimitrie Cantacuzino, partea de pe moşiile Folticeni şi Tâmpeschi. Partea obştiei nu mai avea de plătit nimănui niciun bezmăn, iar Dimitrie Cantacuzino, prin vechiul său, Clucerul Neculai Boian, a început să vândă locurile pe care locuitorii îşi clădiseră casele, şi pentru restul de locuri nevândute, a intervenit un act prin care Boian a devenit proprietar al lor, şi contractele de veşnică vânzare sunt făcute de Neculai Boian, în numele lui ca proprietar al părţii de sus a oraşului Folticeni.

Intemeietorii Oraşului

I. — Băşoteştii.

Dascalul Vasile, dela biserica din Folticeni-vechi, scrie în Cazanica din biserica lui, că, în 1779, visternicul Ianacachi Kant „a făcut târgul dela Folticeni”. A tras brazdă în ţelină, cum spune dascălul, probabil pentru a determina hotarul dintre moşia lui şi moşia vecină, Şoldăneştii, şi a fixa locul caselor pe care aveau să le construiască, în primăvara viitoare, evreii emigranţi din Suceava, cu gând de a întemeia târg. Aceştia, însă, în 1780, au făcut învoiala cu Ioniţă Başotă, şi astfel s'a pus temelia oraşului, în mod oficial.

Despre acest Ianacachi Kant nu mai găsim nicio menţiune în documente, că ar fi avut vreun amestec real în chestiunea aceasta buclucaşă a întemeierii Folticeniilor, aşa că nu-l putem socoti ca un întemeietor al oraşului.

Un alt Cantacuzino, Aga Dimitrie, devine proprietar al moşiei Folticeni, şi deci şi a părţii de oraş de pe o porţiune din această moşie, abia în 1843 sau 1844, aşa că nu are niciun rost în chestiunea înfiinţării oraşului.

Rămân deci, ca întemeietori ai Folticeniilor, *Başotă* şi *Ciurea*.

Despre familia Başotă, existentă în Moldova încă înainte de anul 1400, se găsesc importante amănunte în lucrarea lui Gh. Ghibănescu, studiul genealogic şi istoric : „Băşoteştii şi Pomârla”.

Materialul de care s'a servit Ghibănescu, nu i-a dat posibilitatea să desăvârşească genealogia familiei Başotă, care — în ceea ce priveşte pe Ioniţă Başotă dela Şoldăneşti — se poate face cu ajutorul documentelor familiei Millo, care se găsesc astăzi în Muzeul Folticeniilor.

Documentele acestea, prea interesante, au ajuns în păstrarea familiei Millo, prin faptul că Aga Iordache Başotă, fiul Stolnicului Vasile Başotă, a fost însurat cu Sultana, care, după moartea soţului ei,

s'a căsătorit cu Matei Millo, bunicul artistului cu acelaş nume (Artur Gorovei: Artistul Matei Millo).

Intre aceste documente, găsim următoarele cu privire la membrii familiei Başotă, în legătură cu Ioniţă, întemeietorul oraşului.

1730 Oct. 10. — Constantin Voevod scrie lui Adam Luca, b. v. Sulg., că Vasile Başotă, Post., au jăluit că au cumpărat trei părţi de moşie din Spătăreşti, dela Grigori Deleu, „iar acum s'au apucat de acea moşie un om anume Micul, zicând că ar fi neam cu Grig. Deleu”. — Domnul cere să se facă cercetare.

1732 Iulie 11. — Zapisul lui Ghedeon Deleu că face danie lui Vasile Başotă Post., a patra parte din Antileşti.

1735 Ghenar 11. — Monahul Ghedeon Deleu vinde Post. Vasile Başotă a patra parte din sat Antileşti, partea din gios, despre Spătăreşti, cu 60 lei.

1735 Sept. 15. — Monah Ghedeon dăruieşte Post. Vasile, (Başotă) a patra parte din Antileşti, ce se hotărăşte cu Şoldăneştii Şatrului Toader Başotă. — Vasile Başotă e fiul Şatrului.

1735 Sept. 15. — Monah Ghedeon dăruieşte Şatr. Toader Başotă a patra parte din Antileşti, ce se hotărăşte cu Şoldăneştii : „această a patra parte din sat o am dăruit dumisale Post. Vasile, fiul Şatr. Başotă, ce se pomeneşte mai sus, iar o a patra parte iarăş de Antileşti, i-o am dat iarăş dumisale pentru şasezeci de lei ce m'au plătit dela nişte turci ce li am fost dator”.

1735 Oct. 22. — Carte gospod dela Const. Neculai Voevod, către Const. Silion, b. v. Med., şi Solomon Botez, b. v. Şatr., să meargă la sălişte la Antileşti şi la Spătăreşti, să hotărască părţile de moşie a lui Grig. Deleu dintr'acele sălişti, osebit de a răzăşilor lui, care li au dat danie Post. Vasile Başotă să-l grijască.

1736 Oct. 10. — Const. Nec. Vodă, carte către Adam Luca, b. v. Sulg., să cerceteze jalba lui Vasile Başotă Post., pentru Spătăreşti.

1737. — Monah Ghedeon sân Lupului Deleu din Spătăreşti vinde Post. Vasile Başotă, a patra parte ce este răzăşie, drept 100 taleri.

1738 Sept. 6. — Scrisoarea lui Gh. Volcenski la mâna Post. Vasile Başotă că i-au făcut bine cu 11 lei noi şi i-au dat zălog a patra parte de Antileşti, păr la Sf. Gheorghe, atunci să-i dea banii, iar ne fiind banii la zi, să fie moşia de istov.

1740. — Buciuman şi cu Luca, nepot Mariei Bălănescu, femeia lui Balan din Spătăreşti, vând lui Vasile Başotă Post., a opta parte de sat de Spătăreşti, care se face giurăţate din a patra parte din gios.

1742 Noemv. 17. — Gavril Zet Ştefan Ciupal şi femeia sa Lupa, strănepot popii Ghedeon, vând Post. Vasile Başotă a opta parte din Spătăreşti, partea popii Ghedeon.

1765 Fevr. 3. — Grig. Alex. Ghica Voevod însărcinează pe Const. Adam, b. v. Stol., şi Petre Keşcu, b. v. Şatr., să cerceteze starea moşiei Antileşti, în judecata Saftai Băşătoae cu Neculai Tăutul.

1767 April 30. — Safta Băşătoae, după judecata ce a avut, la Divan, cu Neculai Tăutul, pentru moşia Antileşti, i s'a hotărît să stăpânească fiecare câte jumătate.

1775 Sept. 24. — Safta Băşătoae, judecată cu Neculai Jăjăianu, pentru Antileşti.

1778 Iulie 23. — Dumitraşco, fiul Stol. Vasile Başotă, dă scrisoare fratelui său lordache Başotă Post., că-i dă danie partea ce i se va veni din Antileşti şi Spătăreşti, ce i-a rămas dela tatăl său, care moşii se hotărăsc cu Broştenii şi Şoldăneştii unchiului său Ioniţă Başotă Pah., cu Tâmpesştii Şatr. Alex. Davidel, cu Baia Logof. Ioan Cant, cu Dumbrăviţa lui Const. Patraşcu, cu Cămârzanii Pah. lordache Lână şi Leucuşăştii lui Vasile Lână. — Iscălesc în act: Dumitraşco Başotă; Safta Băşătoae Stol.; Const. Başotă, b. v. Ban; Toader Başotă şi Luca Dumitraşcu.

Circa 1780. — Toader Başotă Post., scrie lui Matei Milu, b. v. Stol., în privinţa stăpânirii moşiilor Spătăreşti şi Antileşti.

Circa 1780. — David Başotă, ieromonah, scrie lui Matei Mילו Stol. să-i scoată nişte bani ce are a lua dela fratele său Toader şi răposat, frate său Vasile.

1783 Aug. 6. — Anafora: Banul Matei Milo se judecă cu Vasile şi Toader Başotă pentru o parte de moşie ce au făcut-o danie Dumitraşco Başotă fratelui său lordache Başotă. Dumitraşco e fratele mai mic, călugăr. Cere să se strice dania din 13 Iulie 1778, încredinţată şi de mama lor Stol. Safta Băşătoae, şi de unchiul lor Const. Başotă. — Vasile, Toader, lordachi şi Dumitraşco sunt fraţi.

1784 Oct. 14. Invoiala între Sultana, giupâneasa Stol. Matei Milo care a fost soţia Agăi lordache Başotă (mort în 1784), şi între lordache Başotă, frate cu David călugăr, pentru clironomia ei dela lordache Başotă.

1785 Fevr. 19. — Toader Başotă Post., şi Matei Milo se invoesc pentru stăpânire în Spătăreşti şi Antileşti.

1785 Fev. 19. — Toader Başotă Post., dă scrisoare că a stăpânit el doi ani venitul părţilor de moşie din Spătăreşti şi Antileşti a

Stol. Matei Milo, și dă Stolnicului dreptul să stăpânească și el doi ani părțile ce are el acolo, luând și tot venitul.

1790 April 7. — Ioniță Bașotă scrie că jumătate sat Antilești ce este a lui Volcinski și a altor răzăși, care este lăsată în sama și purtarea lui de grijă, i-a vândut venitul pe acel'an oamenilor din Spătărești.

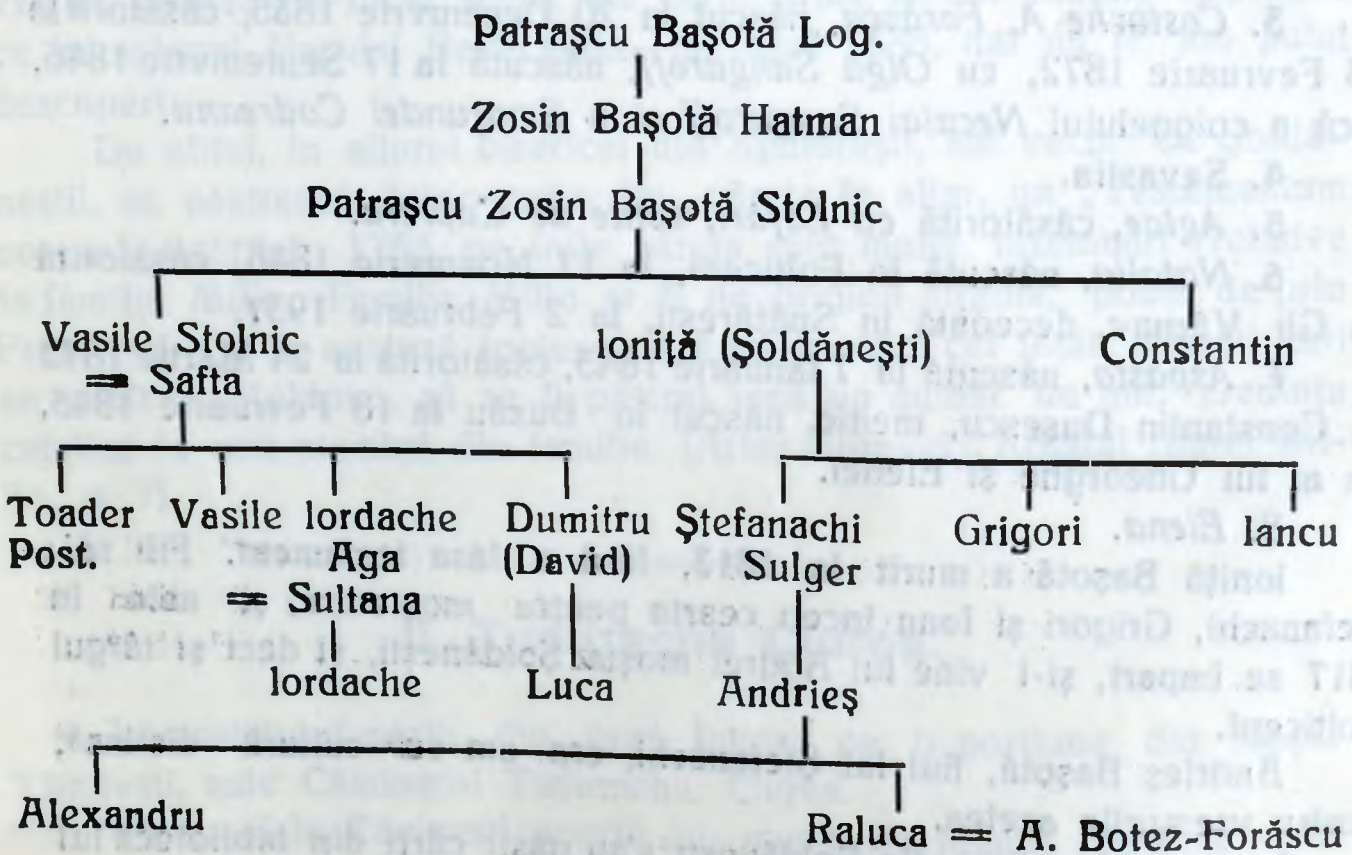
1795. — Zapis de danie a lui monah Ghedeon către Toader Bașotă.

Pe baza acestor documente, și luând ca normă, pentru înaintașii lui Ioniță Bașotă, genealogia alcătuită de Ghibănescu, se întregește spița Bașoteștilor, pentru ramura din județul Sucevii.

Prin 1605 trăia Pătrașcu Bașotă, pe atunci diac, iar în 1636 fiind Logofăt; în 1668 și 1685 este menționat Zosin Bașotă, Pitar la 1698 și Stolnic în 1714.

Nicodim Bașotă, în mirenie Neculai, fost vel visternic, are mai mulți copii; în 1728 li împarte averea, lăsând moșia Șoldăneștii fiului său Toader Bașotă, moșie care apoi a trecut la Ioniță Bașotă, fiul lui Pătrașcu Zosin Bașotă.

Inrudirile lui Ioniță Bașotă sunt dar acestea :

Andrieş Başotă a fost căsătorit de două ori. Prima lui soţie, *Safta Miclescu*, sora Mitropolitului Miclescu, a avut o moarte năprasnică.

Andrieş Başotă avea o servitoare, femeie frumoasă, cu care flirta, şi care credea că dispărând stăpâna ei o va înlocui pe totdeauna. Intr'o zi în balconul caselor dela Spătăreşti, case cu două rânduri, servitoarea a împins pe stăpâna sa, din capătul scării, şi în căderea ei, Safta Başotă a căpătat leziuni grave care i-au provocat moartea. Scopul însă nu şi l-a atins servitoarea, pentru că Andrieş a izgonit-o din serviciu.

A doua soţie a lui Andrieş Başotă a fost *Profira Vârnav*, sora lui Constantin Vârnav, bunicul d-lui G. Vârnav din Spătăreşti. Din această a doua căsătorie nu s'a născut niciun copil.

Andrieş Başotă a avut numai doi copii, din prima căsătorie: un fiu, *Alexandru*, mort de tânăr, fără a fi lăsat moştenitori, şi o fată, *Raluca*, măritată cu *Alecu Botez-Forăscu*, din Folticeni.

Alecu Botez-Forăscu a avut opt copii:

1. *Safta*, căsătorită cu *Alecu V. Millo*;
2. *Vasile A. Forăscu*, născut în 1834, căsătorit la 23 Noemvrie 1869 cu *Ecaterina Razu*, născută în Iaşi, la 25 Septemvrie 1846, fiică a lui *Gheorghe Razu* din Folticeni, şi a *Mariei Negri*;
3. *Costache A. Forăscu*, născut la 20 Decemvrie 1835, căsătorit la 23 Fevruarie 1872, cu *Olga Sunguroff*, născută la 17 Septemvrie 1846, fiică a colonelului *Neculai Sunguroff* şi a *Smarandei Codreanu*.
4. *Sevastia*.
5. *Aglae*, căsătorită cu *Lafari, conte de Caprera*.
6. *Natalia*, născută în Folticeni, la 17 Noemvrie 1846, căsătorită cu Gh. Vârnav, decedată în Spătăreşti, la 2 Fevruarie 1937.
7. *Aspasia*, născută la 7 Ianuarie 1843, căsătorită la 24 Martie 1873 cu Constantin Duşescu, medic, născut în Buzău la 18 Fevruarie 1843, fiu al lui Gheorghe şi Elenei.
8. *Elena*.

Ioniţă Başotă a murit la 1813, fără a lăsa testament. Fiii săi: Ştefanachi, Grigori şi Ioan încep cearta pentru moştenire, şi abia în 1817 se împart, şi-i vine lui Andrei moşia Şoldăneşti, şi deci şi târgul Folticeni.

Andrieş Başotă, fiul lui Ştefanachi, era om cu cultură distinsă, pentru vremurile acelea.

În podul bisericeii din Şoldăneşti s'au găsit cărţi din biblioteca lui Andrei, pe care sunt însemnări ce arată că, afară de limba greacă,

pe care o cunoaşte adânc, nu era străin nici de limbile latină şi franceză. E caracteristică o însemnare a sa, pe fila 255 a cărţii „Aesopi fabulatoris vita”, însemnare scrisă în patru limbi :

Telos—finis—sfârşil (cu kirilice)—Kai to—(greceşte)—Dumnezeu (kirilice)—glorie.

De asemenea pe „Gramatica greaca latina ex variis collecta a Georgio Demetr. de Chad. Kyr. Argyrocastrense ex europea Albania”, în care, pe una din filele albe dela început este scris acelaş cuvânt în 5 limbi : nemţeşte, latineşte, greceşte, franţuzeşte şi moldoveneşte :

Herrn (caractere germane)

Domine (latine)

Kirie (greceşte)

Monsieur

Domnule (kirilice).

Pentru urmaşii lui Andrei Başotă, avem informaţiile dela venerata Natalia Vârnav, fiica lui Andrieş.

Doamna Vârnav credea că în familia Başotă ar fi fost membri de religie catolică. În copilăria sa a văzut, într'o poiană din faţa curţii de la Şoldăneşti, urmele unei biseruţi şi pietre de mormânt cu inscripţii latine. Bătrâni din satul Şoldăneşti vorbesc de un schit care ar fi existat cândva pe locul acela, ale cărui urme le am căutat, împreună cu arheologul Neculai Beldiceanu, în anul 1888, dar nu le am putut descoperi.

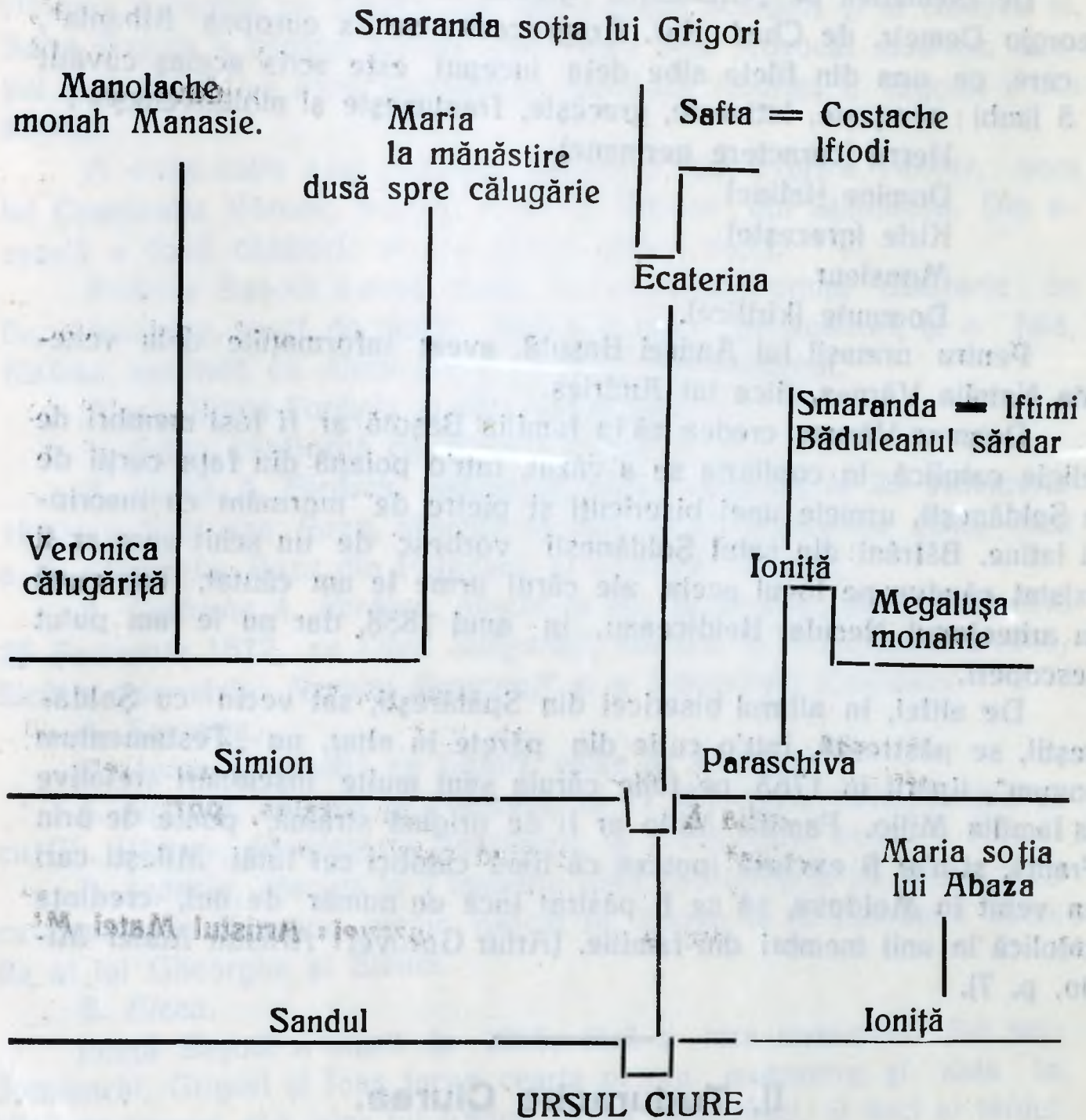
De altfel, în altarul bisericii din Spătăreşti, sat vecin cu Şoldăneştii, se păstrează, într'o cutie din părete în altar, un „Testamentum novum”, tipărit în 1763, pe foile căruia sunt multe însemnări relative la familia Millo. Familia Millo ar fi de origină străină, poate de prin Franţa, şi n'ar fi exclusă ipoteza că fiind catolici cei întâi Mileşti cari an venit în Moldova, să se fi păstrat încă un număr de ani, credinţa catolică la unii membri din familie. (Artur Gorovei: Artistul Matei Millo, p. 7).

II. Tudurache Ciurea.

Intemeietorul părţii din oraş întinsă pe o porţiune din moşia Tâmpeschi, este Căminarul Tudurache Ciurea.

Ciurea dela Tâmpeschi poartă un nume de familie care nu este cel adevărat al familiei lui de origină.

Un Ursul Ciure are un arbore de familie în Arhiva Statului din Iaşi care prezintă patru generaţii, ceea ce ar presupune că vechimea se coboară cam la două sute de ani în urmă, începând cu Ursu Ciure, dela care nu ar fi rămaşi moştenitori în linie bărbătească, ultimul fiind monahul Manasie, cu numele de mirenie Manolache.

Pe fila cu acest arbore, este scris : „Această spiță a familiei Ciurească s'au alcătuit după dovezile aflătoare față“ (Tr. 806, D. 12, f. 153).

D-1 C. Gane vorbește despre un arbore al familiei Ciurea, din 1630, pe pergament, lung de doi metri, o spiță a neamului care arată

ascendenţa din fiu în tată până în vremea lui Alexandru cel bun, dar cu toate încercările făcute de a da peste acest aşa de preţios document, ni-a fost peste putinţă. (Pe aripa Vremei, p. 65).

Despre alţi Ciureşti se găsesc menţiuni prin diferite documente.

Un Petrache Ciurea, Paharnic, în 1812, avea jumătate din moşia Buticel, în ţinutul Hotinului, iar cealaltă jumătate era a boierilor Cuzeşti. (Iorga : Boieri şi răzăşi în Bucovina şi Basarabia).

Un Gheorghe Ciurea, în 1812, era biv vel Paharnic şi Ioan Ciurea, tot atunci era biv vel Sardar (Uricarul, VII, 157).

În Iaşi sunt coborâtori din o familie Ciurea ; în Focşani a trăit şi a murit Fotin Ciurea, dar nu se poate afirma dacă aceste familii erau înrudite cu Ciurea dela care se trage numele de familie al întemeietorului târgului Folticeni.

Mai încoace, în 1875, un Cost. Ciurea din Hârlău, reclamă 100 galbeni dela moştenitorii lui Iorgu Holban din Mogoşeşti (Tribunalul Dorohoi, Dos. 7430/75).

Adevăratul nume de familie al Ciureştilor din satul Tâmpeschi, era *Cozma*.

Un *Gavril Cozma*, pe la începutul veacului XVIII. a fost căsătorit cu *Aniţa Anghel*, cu care a avut un copil, *Vasile*. După moartea lui *Gavril Cozma*, soţia sa *Aniţa* s'a căsătorit a doua oară, cu *Toader Ciurea* şi acesta neavând copii, a adoptat pe fiul soţiei sale din prima ei căsătorie, care s'a numit astfel *Vasile Cozma Ciurea*, fiind cunoscut în deobşte sub numele de *Vasile Ciurea* (Bezveconnâi : Boerii Stamati).

Acest *Vasile Cozma Ciurea* nu era băştinaş din Tâmpeschi, unde a venit în urma căsătoriei sale cu *Maria*, fata lui *Ursachi Davidel* iar moşia Tâmpeschi a luat-o Ciurea în schimb dela cumnatul său *Alexandru Davidel*, dându-i acestuia jumătate din moşia Hudeştii [Artur Gorovei : Contribuţii la biografia lui Const. Stamati].

Vasile Ciurea, mort la moşia sa *Buneştii*, de lângă Folticeni, la 19 Noembrie 1828, se considera coborâtor, de pe mama sa, din familia domnească a Movileştilor.

Şi avea dreptate.

Ursachi Davidel era fiul lui *Sandu (Alexandru) Davidel*; rohmistru, care la 1678 fusese pretendent la tronul Moldovei, iar *David* era fiul lui *David* din Zaluca, nepot Ciogoleştilor, adică mama lui *David* era fiica lui *Ignat Ciogolea*, a căruia soţie, *Sofronia*, era fiica lui *Ion Prăjescu* cel bătrân, cumnat cu *Ion Movilă*, tatăl lui *Irimia* şi a lui *Simion Movilă*. (Ioan Nădejde : V. G. Morţun, p. 105).

În baza acestei înrudiri, Sandul Davidel pretindea tronul Moldovei. *Ursache Davidel* a fost căsătorit cu *Catinca Goe*, văduvă a lui *Ille Şeptelici*. În schiţa înfocmită de Ion Nădejde se arată că *Ursache Davidel* a avut patru băieţi şi o fată, *Maria*, soţia lui *Vasile Ciurea*. Un document din 1760 vorbeşte de o altă fată a lui *Ursache* — nu se arată cum o cheamă — căsătorită cu *Gligori Moţoc*, din vestita familie a *Moţoceştilor*, din care sunt şi astăzi urmaşi în satul *Brusturi* din judeţul *Baia*. [Documentele familiei *Moţoc*].

Cu privire la *Ursache Davidel*, mai găsim următoarele menţiuni: La 1751 *Ursache Davidel* era proprietar al moşiei *Giulinţii*, la ţinutul *Dorohoiului*, în hotar cu *Rădăuţii* (*Uricarul*, XVI, 293).

La 28 Aprilie 1759, intervine o scrisoare de învoială între *Ioniţă Soroceanu* şi cu alte neamuri ale sale, prin care arată că s'au învoit cu unchiul lor *Davidel* şi cu *Alexandru* fiul, pentru moşii ce au avut împărţitoare între dânşii, dintre care arată să stăpânească *Davidel* satul *Giulinţii* şi jumătate de sat de *Hudeştii-Mari*, şi măsurând-o cu odgonul să li se dea lor a patra parte din amândouă, ca să nu mai aibă pricină pe urmă, sau vreo strâmbătate (*Idem*).

Ioniţă Soroceanu era fiul lui *Toader Soroceanul*, însurat cu o fată a lui *Sandu Davidel*.

La 8 Februarie 1764, diaconul *Grigoraş* şi vărul său *Dumitraşcu*, dau scrisoare la mâna giupânului . . . *Moţoc*, pentruca să se ştie pentru o moşie (lăsat loc gol) pe care *Ursache Davidel* şi *Ioniţă Soroceanu* au vândut-o *Vornicului Mihalache Sturza*, că ei şi-au luat părţile lor în bani (*Documente Moţoc*).

Un act din 20 Iunie 1764, vorbeşte de nişte moşii din *Basarabia*, în care aveau părţi feciorii lui *Grigori Moţoc* şi ginerele său *Davidel* (*Documente Moţoc*).

În 1755, *Ursul Davidel* era proprietar al moşiei *Mereşti*, pe *Şomuzul-Mic*, în judeţul *Sucevei*, şi face schimb cu *Mihalache Stârcea*, ginerele lui *Varlam Ursache*, dându-i *Mereştii* şi luând dela acesta moşia *Giulinţii*, din judeţul *Dorohoiului* (*Muzeu Folticenilor. Acta Millo*).

Documentul acesta lămureşte pe acela publicat de *Teodor Codrescu*, din care însă lipseşte începutul, şi a cărui prescurtare este astfel redactată: „ . . . din sat din *Hudeştii-Mici* şi sat întreg *Giulinţii* ce sânt tot la ţinutul *Dorohoiului*, dându-şi toate scrisorile ce au avut asupra acestor moşii (fără numai ce au oprit un uric a *Giulinţilor*, fiind întrânsul şi alte moşii); iar *Ursachi Davidel* încă i-au dat schimb pentru schimb a patra parte din sat din *Sillşte*, cu heleşteu în *Şomuzul*

impuţit, din ţinutul Sucevii, şi părţile din *Mereşti*, partea lui *Adam*, ginere lui *Botez*, şi alt hăleşteu de hotarul *Giurgeştilor* ce sânt tot la ţinutul Sucevii (Uricarul, XVI, 293).

Ursachi Davidel lasă şase copii: *Andronache*, născut la 1760; *Iordachi*; *Alexandru* şi *Lupul*, şi două fete, una măritată cu *Gligori Moţoc*, 1) şi alta, *Maria*, măritată cu *Vasile Ciurea*.

Despre Andronachi Davidel, afară de judecata cu fraţii, pentru împărţeala averii părinteşti, ştim că în 1790, are judecată cu *Iordache Lazu*, pentru o vie dela Odobeşti [Arhiva Iaşi. Tr. 279. Opis 205, No. 4]

Mai multe informaţii avem despre *Alexandru Davidel*, Şatrarul.

La 11 Martie 1767 vinde, împreună cu fraţii săi *Lupu* şi *Iordache*, satul întreg *Giulinţii* şi jumătate din *Hudeştii-Mici*, din ţinutul *Dorohoiului*, Logofătului *Lupul Balş*, cu 850 lei (Uricarul, XVI, 293).

La 27 Maiu 1774 este însărcinat ca împreună cu Banul *Constantin Başotă*, cu Şatrarul *Ilie Iane* şi *Pitarul Ianachi*, să cerceteze jalba lui *Negoită Moţoc* că moşia *Borceşti*, a mănăstirei *Săcul*, îi imprescară moşia sa *Oglinzi*, care „acmu” se numeşte *Brusturii* (Documente Moţoc).

Cu data de 22 Decembrie 1777 se încheie acest act:

Adică eu *Alexandru Davidel*, vel *Şatrar*, dat-am adevărată scrisoarea mea, precum să se ştie că cumpărând eu o parte de moşie din *Buciumeni*, dela un răzăş anume *Keşco*, şi dela femeia lui *Iftimie*, fata lui *Isac*, nepoata *Saftei*, fetei lui *Toader Boldişor*, şi dela toţi feciorii lor, şi nimine din toţi răzăşii şi din toate neamurile şi din toţi fraţii nu s'au sculat nimi, fără de cât *Constantin* dieacon nepotul *Saftei*, femeii lui *Toader Boldişor*, şi căzând la mine cu rugămintă şi cu câţiva oameni buni şi de cinste, şi făcându-mi-se milă m'am milostivit şi mi-am luat banii

1). — *Gligori Moţoc* era fiul lui *Ilie Moţoc*, care la anul 1674 pe vremea lui *Duca Vodă*, era vel *Medelnicer*. *Ilie Moţoc*, călugărit apoi cu numele de *Isaia*, a murit la 1761, şi a avut fraţi pe *Toader* şi *Gheorghe Moţoc*, şi o fată căsătorită cu *Gavril Ciolpan*. — *Grigori Moţoc* a avut fii pe *Sandu* şi *Negoită*, şi o fată *Safta*, iar *Negoită Moţoc* a avut pe *Iacob* şi *Ionică*, şi două fete: *Maria*, căsătorită cu *Constantin Zugravu* şi *Ileana*, căsătorită cu *Toma Ciute*. *Iacob Moţoc* a avut pe *Constantin* şi *Safta*. — Pe la 1766 trăia şi *Ursul* zet *Moţoc*, poate frate cu *Ilie*.

[Mărturie dela boerii *Divanului Moldovei* din 6 Decembrie 1752, din documentele *Moţoc*].

adică 40 lei ce am fost dat lui Keşco şi Iftimiei, fetei lui Isac, şi li-am dat şi zapisul tot la mâna lor, ca să-i fie moşie în veci, neruşluită, şi pentru mai mare încredinţare am iscălit.

Până aici textul este scris de altă mână. Urmează restul scris de mâna lui Alexandru Davidel, din care se vede că el avea un defect de pronunţare, rostind ş în loc de s.

Insă acesstă (sic) patruzăci lei sau luat pe parte de Buciumeni i de Coteşti parte acestor mai de sus numiţi după cum arată *zapisul* lor cel de vânzare ce sau dat la mâna lui Gavril Gheorghită (Muzeul Folticenilor. Acta Buciumeni).

La 1784 se face o hotarnică faţă cu Şatrarul Davidel, stăpânul Tâmpuştilor.

Cu data de 1785 Iunie 21, Şatrarul Davidel prezintă Tribunalului Suceava scrisoarea ce i a dat Visternicul Matei Cantacuzino, proprietarul moşiei Baia, privitoare la învoiala ce au făcut dela un loc de pricină din zare spre Şomuz, împărţindu-l în două : jumătate cătră Tâmpuşti şi jumătate cătră Baia 1).

Alexandru Davidel face schimb cu Costandin din Buciumeni, dându-i diaconul partea ce are în Tâmpuşti, în schimb pe partea ce are Davidel în Buciumeni, cumpăratură dela Păscăleni [Acta Buciumeni].

La 29 Maiu 1804 este o mărturie a vânzătorului moşiei Coteştii, la mâna Spătăresei Sultana Milu, că având maica lui două părţi din Stănigeni, le au vândut tată său lui Macarie călugăr, dela care le au răscumpărat Alexandru Davidel ; dela acesta le a răscumpărat el, şi după doi ani a făcut schimb cu Davidel, şi i-a dat acele două părţi din Stănigeni pentru Coteşti, din gios de Tâmpuştii lui, şi pe urmă mai trecând vre-o câţiva ani la mijloc, s'au vândut de maică sa şi de el Sulgerului Ureche, cu 2800 lei (Acta Millo).

Mărturia este iscălită de un cineva cu titlul : căpitan.

La 1792 Alexandru Davidel era mort.

Membri de ai familiei Davidel mai existau încă în veacul trecut.

1). Tribunalul Suceava, Condica de hotărâri pe 1832, fila 174. — Comisia hotărâtoare a moşiei Baia, citează pe Cavalerul Constantin Stămăti, cu documentele moşiilor sale Tâmpuştii, Buciumenii şi Stănigenii. Vechilul lui Stămăti, iconomul Iftimi, prezintă documentele, între care şi aceste două, din 1784 şi 1785.

Un *Neculai Davidel*, la 1827, era b, v. Jicnicer şi *Scarlat Davidel* era b. v. Stolnic (Uricarul, VII, p. 161, 154).

Un *Dimitrie Davidel* se judecă, la 1860, pentru bani, cu A. Cozmovici şi în 1865. (Trib. Dorohoiu. Dos. 1471/1865 şi 2419/1866).

La 1866, *August Ludvig* vinde, prin licitaţie, un loc din Dorohoiu, al lui *Dimitrie Davidel*, din Oroftiana, pentru datoria de 6 galbeni. Locul este situat în mahalaua Poştei, megieşit pe din jos cu *Costache Davidel*, iar pe din sus cu locul lui *Şorgont Sonfonon* (Trib. Dorohoiu Dos. 2519/1866).

La 1873, parte din moşia Vlădeni, jud. Dorohoiu, era proprietatea lui *Dimitrie* şi *Alexandru Davidel* (Pr. Ciocoiu. Gazeta Dorohoiului din 27 Noembrie 1924).

Că familia *Davidel* avea vechime în ţinutul Dorohoiului, face dovadă satul *Davidoaia*, numit probabil, după soţia unui *Davidel*.

Familia *Davidel* care pare să se fi stâns, a avut legături strânse cu judeţul Sucevei. La 1740, un *Davidel* avea parte în moşia Răciuleni, moşie care apoi s'a încorporat în moşia Dumbrăviţa, din apropierea oraşului. Un document dela Grigore Ghica Vodă, din 27 Martie 1740 ni arată pe *Davidel* care se trage din neamul *Mihăilescului*:
„Facem ştire cu această carte a Domniei Mele, tuturor cui se cade a şti, pentru multă pâră şi gâlceavă ce au avut rugătorii noştri călugării dela sfânta mănăstire Săcul, cu *Davidel* ce se trage din neamul *Mihăilescului*, şi cu *Deleu* călugărul, pentru a patra parte din sat de *Răciuleni*, ce se hotăreşte cu Dumbrăviţa, satul mănăstirei Săcului, ce este la ţinutul Neamţului, care acea a patra parte de sat de Răciuleni o trage şi călugării de Săcul, zicând că li este lor danie dela *Ureche Vornicul*, clitorul mănăstirei, asişdere şi *Davidel* o trage de pe neamul său *Roşca Vistiernicul*, şi *Deleu* încă o trage zicând că-i este cumpăratură dela neamul *Mihăilescului*, pentru care pricină s'au orânduit cu giudecata la credincioşi boierii noştri Dumnealui Şerban Cantacuzin vel Stolnic, i Adam Luca biv vel Sulger, ca să li ia sama dela cari boeri şi mărturie ni au arătat, scriind că li au luat sama, şi au aflat că trei părţi de sat de Răciuleni sînt a mănăstirei Moldoviţii, date cu uricu dela Iancul Vodă, hotărite şi stâlpîte, iară a patra parte de sat de Răciuleni s'au aflat giuătate dintr'acea a patra parte cum este dreaptă moşie a lui *Ureche Vornicul*, dintr'un uric a Radului Vodă din vălet 7125... iară giuătate dintr'acea a patra parte s'au dovedit dintr'o carte a lui Vasile Vodă din vălet 7151 precum au fos dreaptă

moşie a *Parascăi* fetei *Mihăilescului* şi au fost vândută lui *Deleu*, şi eşind *Ureche Vornicul* şi cu *Roşca Visternicul* la Divanul lui *Vasilie Vodă*, au jăluit pe *Deleu* zicând că n'ar fi cu cale să încapă *Deleu* întracea moşie, nefiind el nici neam nici moşan, şi l-au dat Divanul rămas pe *Deleu* să întoarcă banii *Ureche Vornicul*, fiind vechiu moşan, ori de n'a vre *Ureche Vornicul* să-i întoarcă *Roşca Visternicul*. fiind neam" (Document din colecţia *Gorovei*).

Fraţii *Davidel* se judecă pentru împărţeala averei părinteşti, şi *Vasile Ciurea* rămâne, cu zestrea soţiei, în *Tâmpeşti*.

Vasile Ciurea a avut şase copii :

1. *Fotachi Ciurea*. căsătorit cu *Anica*, fata lui *Vasile Ciudin* dela *Petiea*.

La 27 August 1801, împreună cu fratele său *Tudurachi*, semnează următoarea scrisoare: „Pentru rămăşiţile de zestre ce au avut a mai lua sora noastră *Ileana Borşoae*, dela casa părintască, ne am învoit şi i-am dat un suflet de Țigan, anume *Neculai sîn Maria Țiganca*, care Țigan îl avem, împreună cu alții, luat cu schimb dela dumnealui *Hatman Costache Ghica*, pentru alți Țigani lingurari ce am avut la dumnealui. Deci de astăzi înainte să aibă a stăpâni sora noastră *Ileana* pe numitul Țigan cu bună pace, și fără nicio supărare în veci, și am iscălit“.

Tudurachi Ciure, Clucer : *Fotachi Ciure*, Sulger. (Uricarul, VII, 252).

În 1803, *Fotache* este proprietarul moşiei *Buneşti*. (Colecţia *Gorovei*).

La 11 Martie 1825, b. v. Sulgerul *Fotache Ciurea* este rânduit ca împreună cu *Alecu Paraschiva*, b. v. *Paharnic*, să cerceteze pricina de împresurare a schitului *Todireşti*, de către *Criveştii Pităresei Ileana Borş*. [Colecţia *Gorovei*].

La 1832 este şlen la *Judecătoria Sucevei*, atunci înfiinţată. (Idem).

La 1837 dăruieşte moşului său *Petrache Borş*, un Țigan. (Idem).

La 1 Octombrie 1838 își face testamentul.

La 1840 este Căminar [Teodor Vârnav : Istoria vieţii mele].

Spre sfârşitul vieţii, adresează lui *Petrachi Borş*, la *Bădiliţă*, o scrisoare al cărei cuprins e interesant :

April 25.

Cu Hristos au înviat şi cu frăţască dragoste
mă închin dumitale *Cucoane Petrache*,

Am primit frăţască scrisoarea dumitale împreună cu 600

lei căştiul Sfântului Gheorghie a părţii Bădiliţii care ţi-am trimis duminică sinet de a lor primire.

Al doile, pentru hristisire sfintelor sărbători a învierii Domnului nostru, să fie şi Dumneavoastră de toată fericire la mulţi ani, iar pentru mine vei şti că tocma într'aceste zile au fost puţin de n'am dat chelea popii ; din supărare mi-au venit răceală, stricare de stomah şi în sfârşit am catadisât la giunchiu şi la lingoare. Dar Maica Domnului nu s'au îndurat de mine şi de famelia mea şi mi-au dat puţină îngăduială.

Pentru vataş Necula te rog aşază-l cum îl voi, că te va sluji bine şi să se agiute şi el cu ceva dela dumneta, fiind ca un frate şi slugă.

Fotaki Ciurea, Căminar».

Adresa scrisorii este : „Cinstit al meu ca un frate, duminică Arhon Stolnic Petrachi Borş, cu frăţască dragoste». (Colecţia Gorovei).

La 1808, Fotache Ciurea era vadar la ţinutul Tecuciului, şi trecând prin satul Floreşti, unde locuia nepoata sa, Mărioara Vârnav, fiica dvoreaninului Dumitrache Kiruş, care era însurat cu Aniţa, sora lui Fotache Ciurea, acesta l-a luat pe Teodor, fiul Mărioarei Vârnav, să-l crească, fiind familia acesteia foarte îngreuiată, şi l-a adus la moşia sa Lămăşanii, unde copilul a dus o viaţă chinuită, pe care o descrie cu talent, în autobiografia sa din 1845 : „Istoria vieţii mele».

II. *Nastasă Ciurea*, alt fiu al lui Vasile Cozma-Ciurea, a avut o fată, *Zamfira*, măritată cu *Ioniţă Răhtivanu* dela Hreţca, jud. Suceava.

Nastasă Ciurea a trăit la moşia Buneşti, în casele astăzi ruină din partea bucovineană a satului, şi prin actul din 27 Maiu 1832, a dăruit fratelui său, Tudorache, partea din Buneştii Bucovinei, rămasă dele tatăl său, iar partea de moşie rămasă în Moldova, a moştenit-o nepoata sa, *Profira*, căsătorită cu *Costache Ghiţescu*. (Colecţia Gorovei).

Nastasă Ciurea a murit în 1837.

III. *Ileana*, fata lui Vasile Ciurea, la 8 Ianuarie 1787 s'a măritat cu *Kiriak Borş* dela Bădiliţă, dându-i-se zestre cele arătate în următorul :

*Izvod de cele ce vor să dăm fiicei noastre Ileanii,
după cum arafă în gios. — 1787 ghenar 8.*

8 boi

4 vaci cu viţei

1 răvdan ferecat

- 2 cai telegari cu hamurile
- 1 giubea cu jder ori cu nurcă
- 1 rochie bună
- 1 beniş cu sângeap negru
- 1 rochie de purtat
- 1 inel de aur
- 1 pereche cercei de aur
- 1 pereche paftale de argint cu colan bun
- 1 ogheal cu saltea de cutnie, cu perinele lor
- 1 Iadă cu mânăţuşuri femeşti
- 1 scaltuşcă
- 1 farfurie de argint cu linguriţa ei
- 4 ینگiri cu capacele lor
- 12 ینگiri cu cusători
- 1 lighean cu ibric
- 4 blide de cusători
- 1 scoarţă,
- 2 lăvicere
- 2 sfeşnice
- 1 suflet de ینگan

Partea de moşie ce i s'a cuvoni, ori din Moldova, ori raia, vrând Dumnezeu să iasă, să se facă împărţeaă frăţeşte.

Vasile Ciure, Paharnic.

Kiriak Borş a murit în 1803. Soţia sa, Ileana, a fost femeie energetică şi răzbătătoare. Documentele arată cu câtă râvnă a luptat ea ca să menţie averea în contra tuturor cotropitorilor, ducându-şi viaţa în veşnice judecăţi cu megieşii, care încălcau hotarele moşiei Bădiliţa, dintre cari cel mai puternic şi mai primejdios era Vornicul Costache Sturza dela Ruginoasa.

Ileana lui Kiriak Borş a murit la 4 Septemvrie 1842.

IV. *Casandra*, altă fată a lui Vasile Ciurea s'a măritat cu *Rogalski*, zis apoi *Dimitriu*, şi au avut trei copii :

1. *Alexandru*, necăsătorit, care şi-a luat numele de Ciurea. El este considerat ca fondatorul bisericii de astăzi din Folticeni vechi. A murit în vârstă de 72 ani, la 1 Septemvrie 1874.

2. *Gheorghe Dimitriu*, căsătorit cu *Savasta Şanu*, din Botoşani, au avut cinci copii:

a) *Alexandru*, care şi-a luat numele de Ciurea ;

b) *Aristiţa*, căsătorită întâi cu *Iorgu Dimitriu* dela Leucuşeşti, şi a două oară cu *Al. Demetrianu* ;

c) *Maria*, căsătorită cu *Iancu Teodorini*, fratele artistului *Teodor Teodorini* 1);

d) *Victoria*, căsătorită cu *Grigori Gorovei*, cari au trăit în *Dorohoiu*;

e) *Smaranda*, căsătorită la 19 Ianuarie 1867, cu *Neculai Iulius Udriski*, fiu al lui *Ludovic Udriski de Udriz* şi al *Iulianei*. *Neculai Udriski* este tata profesorului din *Bucureşti* :

3. *Victoria*, altă fată a *Casandrei Rogalski-Dimitriu*, s'a căsătorit cu *Neculai Măcărescu*, fiul lui *Marin* şi al *Glicherlei Măcărescu*, mort în vârstă de 75 ani, la 6 Martie 1866. Au avut 6 copii :

a) *Elencu*, născută 1836, căsătorită cu *Râşcanu*, moartă în 1898 ;

b) *Eliza*, n. 1837 ; prima soţie a lui *Emil Costinescu*, fostul ministru ; moartă în 1890.

c) *Profira*, n. 1838, căsătorită cu *Al. Iamandi*, moartă în 1876 ,

d) *Gheorghe*, n. 5 Iulie 1842, căsătorit cu *Ecaterina Şendrea*; mort la 13 Octomvrie 1918;

e) *Calipso*, n. 1843, căsătorită cu *Al. Hulubei*, moartă.

f) *Vasile*, n. 1846, mort în 1860.

V. — *Aniţa*, ultima fată a lui *Vasile Ciurea*, s'a căsătorit cu *Dumitrache Kiruş* din *Basarabia*, şi au avut doi copii :

1) *Costache Kiruş*, şi

2) *Mărioara*, căsătorită în 1800 cu *Constantin Vârnav*.

VI. — *Tudurache Ciurea*, cel mai cunoscut dintre fiii lui *Vasile Ciurea*, a avut patru copii :

1. — *Costache Ciurea*, mort de tânăr la 1829;

2. — *Nastasia*, căsătorită cu *Iordache von Vârnav*; 2)

3. — *Zoiţa*, căsătorită cu *Enacache Gane* 3), cari au pe :

a) *Enache Gane*,

b) *Matei Gane*,

c) *Epraxia*,

1, Despre genealogia familiei *Teodorini*, informaţii : *Artur Gorovei*. *Teodor Teodorini, Documente şi informaţii despre el şi familia lui* în «*Arhivele Olteniei*, Craiova, 1928.

2, Despre genealogia familiei *Vârnav*, informaţii în : *Artur Gorovei* : *Monografia oraşului Botoşani*. 1926.

3. Despre familia *Gane*, informaţii în *Const. Gane* : *Pe aripa Vremei*

d) *Olimpiada*,

e) *Xenia* — toatetrele călugărițe.

4. — *Ecaterina*, fata lui Tudurache Ciurea, s'a căsătorit în Septembrie 1826, cu *Constantin Stamat*, poetul Basarabiei. 1)

Despre Tudurache Ciurea avem informații mai numeroase decât despre ceilalți frați ai lui.

În 1786 are judecată cu Arhimandritul Venedict, egumenul mănăstirii Râșca, pentru o parte din Sârbii, pe atunci în ținutul Neamțului [Uricarul, VI, 267].

În 1792 August 25, cu numele de *baș-ceauș*, dă adeverință că a plătit cinci sute lei Visternicului Enache Cantacuzino, „osteneala dumisale pentru hotărâtul moșiei Spătărești, a lui Matei Millo, în hotar cu moșia Tâmpeștii a lui Ciurea (Colecția Gorovei).

În 1801 este Clucer; în 1803 este arătat ca proprietar al moșiei Tâmpești [Uricarul, VII, 253]; în 1804 și în 1805, ca proprietar al moșiei Petiea, are judecată pentru împresurare de cătră moșia Hârtopul (Acta Millo).

În 1807, ca b. v. Paharnic, are judecată cu cumnatul său Vasile Ciudin pentru stăpânirea moșiei Petiea. (Arhiva Iași, Condica 374, fila 167), și prin cartea divanului, din 21 Iunie 1807, li se întărește stăpânirea moșiilor Petiea-Mare și Petiea-Mică (Uricarul, VI, 278).

O scrisoare a Ilenei Borș, din anul 1810, arată ce anume moșii aveau frații Ciurea, în Basarabia, și Tudurache a cumpărat toate părțile surorii sale:

Ileana, fiica Pah. Vasile Ciure, soție Pitarului Kiriac Borș prin această scrisoare care dau la mâna fratelui meu dumisale bădița Todorache Ciure, biv vel Pah., adeveresc ca să se știe că de pe strămoșii noștri *Davidel* și *Bagiura*, având și eu parte frățescă în moșiile dela ținutul Hotinului, câte sânt de pe Davidel și Bagiura, în Zalucea, i Ciulina, i Mușicul (?), i Midvefa, Milincăuți, i i Șendreni, i Costiceni, i Dumeni și altele, toate la ținutul Hotinului, pentru care părți a mele

1. Despre Const. Stamat, informații în: G. Bogdan-Duica, în Introducere la volumul «N. Nicolescu Vasile Cârlova, C. Stamat», Buc, 1906; idem. în studiul din revista Transilvania, Sibiu, 1920; Artur Gorovei, Contribuții la biografia lui C. Stamat; idem, Contribuții la Istoria literară; G. G. Bezveconnai. Din Trecutul nostru, Boerii Stamat; E. Dvoicenco: Vieța și opera lui Const. Stati, Buc.

câte mi se cuvinea ca să iau şi eu, ca şi alţi fraţi, stând la tocmală acmu cu dumnealui frate meu Pah. Todorachi, m'am învoit şi i le am vândut toate drept 6000 lei, cari bani, după tocmală, mi i-au şi dat toţi deplin în mâna mea, şi tocmala am avut aşa ca când vor stăpâni alţi pământeni moşiile de la ţinutul Hotinului, atuncea va stăpâni şi dumnealui, iar când alţii nu vor stăpâni, şi nu va stăpâni nici dumnealui, atuncea banii ce mi-au dat să nu mi-i poată cere înapoi, ci să rămâie buni daţi şi pentru credinţă am pus numele şi pecetea pe scrisoarea aceasta. — 1810 iulie 14» (Colecţia Gorovei).

Familia Bagiura, despre care astazi nu se mai aude, era — cum se vede, din acest document — în înrudire de aproape cu familia Davidel. O listă, fără dată, indică moşiile ce „sânt de pe familia noastră”, şi moşia Medveja este arătată ca fiind „a patra parte de pe Davidel şi Bagiura” 1). Aceste moşii sunt: «Zalucie, pol; Zălina, toată; Moşineţu, pol; Medveja, a patra parte de pe Davidel şi Bagiura; Negri-lăi, pol; Şăndreni, pol; Costiceni, a patra parte; Dumeni, a patra parte. Şi altele de pe această famelie, bez cumpărăturile la care am avut drept a cumpăra şi a răscumpăra, care după dreptate este să se puie la mijloc» (Colecţia Gorovei).

La 7 Decemvrie 1811, se face un act de învoială prin care se

1) Familia Bagiura a fost numeroasă, dar nu s'ar putea urmări încă filiaţiunea diferiţilor ei membri. La 1807, Ioniţă Bagiura şi alţii se judecă pentru moşiile Ostopceni şi Băscăceni dela Hârlău (Arhiva Statului Iaşi, condica 374, fila 200); la 1824, Vasile Bagiura, vel căpitan hătmănesc, Dumitru Căliman, nepot cazacului şi alţii ai lor, au judecată cu Ioniţă Românescu, pentru moşia Ostopceni (Arhiva Statului Iaşi, condica 379, fila 20); La 13 Noemvrie 1840, Andrei Bagiura, având partea în moşia Ostopceni, din ţinutul Botoşani, clironomie dela fratele său Toader Bagiura, vinde nepoţilor săi de fraţi şi surori: Sandulachi, Toderaşcu, Gheorghe Bagiureşti, lui Ioniţă şi Toader Ponici, şi Balăşei şi Alexandrei Dabija, şase stânjeni gospod. (Arhiva Statului Iaşi, Tr. 1765, op. 2014, No. 515, fila 1018). În arhiva trib. Dorohoi erau un număr de dosare relative la pricini în care figurează diferiţi Bagiura. Aşa, în dos. 510/852 este vorba de un Gh. Bagiura şi de soţia sa Anica, născută Volcenski, cari vând Anei Volcenski, născută Uhrinowski, parte de zestre din moşia Talpa, cum şi clironomia cuvenită dela fratele său Vasile. Despre alţi Bagiura, din jud. Dorohoi, tratează dosarel 1365/864, 3019/868, 7585, 7586, 8406 din 1876, 9160, 9493 din 1877.

împarte moşia Căpotenii, „care acum se numeşte Terebna, dela ținut Hotinului“, între stăpânitorii ei, și anume: Pah. Ion Tăutul ia trei a patra părți fără a 12. [Iorga, Boeri și răzăși].

La 1812, Tudurachi Ciurea avea în Basarabia, moșiile Melincăuți, Căpoteni, Trăsiteni, sau Leucova, pe Drabiște, Butuciul și Bașcăuții sau Bașcani, în ținutul Hotinului (Idem).

În 1813, Tudurachi Ciurea cumpără dela Mihalachi PISOȚCHI moșia Malcăuți, din ținutul Sorociei, cu 6500 lei, pe care apoi o dă de veci surorii sale Casandra, mai dându-i și 2000 lei, pentru partea ce avea să tragă din ținutul Hotinului (Iorga, Nouă documente basarabene).

În 1814 este Căminar.

La 6 Aprilie 1814, Costache KIRUȘ, pentru partea de moșie de pe Davidel și Bagiura, dela ținutul Hotinului, care avea să tragă maica sa Anița (soția lui Dum. KIRUȘ), fiindcă, după împărțelile ce i se cuvin, sunt părți din multe locuri, s'a învoit cu moșul său Tudurachi Ciurea care i-a dat, în schimbul acelor părți, a șasa parte din tot hotarul moșiei Pirivicăuții, la Nistru, în ținutul Hotinului, pe care a șasa parte Ciurea o cumpărase dela neamul Botezăsc 1).

În 1814 avea parte în moșia Dragomăneștii, la ținutul Hârlăului (Iorga, Boeri și răzăși).

Tot în 1814 are judecată cu Ilinca Stroici, pentru niște bani. (Arhiva Iași, Condica 375. fila 401).

Interesantă este cartea gospod a Domnului Scarlat Kalimah, prin care învoește Căminarului Ciurea să facă fabrică de huscă:

Carte gospod a Domnului Scarlat Kalimah VVod ce s'au dat Căminarului Ciurea a deschide fabrică pentru lucrarea huscăi.

Fiindcă în hrisovul pentru fabrica de huscă ce s'au hotărît a se face aici în Moldova, care s'au afierosit Casăi doftorilor, se cuprinde că cumpania ce au luat asupra această fabrică, să alcătuiască fabrica la locul ce vor afla mai de îndemânare, prin învoirea și cu stăpânul moșiei, și fiindcă de cătră dumnealor boerii epitropi Casăi doftorilor ni au făcut arătare că cumpania ce are asupra fabrica, cercând fântânile cu slatină, au aflat

1. Costache KIRUȘ a făcut schimb cu Iancu Filodor, dându-i a șasa parte din Pirivicăuți, și bani adaus, luând jumătate din Măndăcăuți, la Hotin. Iancu Filodor a vândut apoi acea a șasa parte din Pirivicăuți, lui Costachi Talpă, în preț de 20.000 lei. (Document din colecția autorului).

două fântâni cu slatină pe moşia mănăstirei Râşca, una la Târzia, lângă moşia ce se zice Slătioara, şi alta mai în munte la un loc ce se numeşte Lipovenii, care şi făcându-li-se cercetare s'au aflat bune şi locul îndemnatic pentru fabrică, cu pădure îndestulată pentru trebuinţa fabricii, după care au şi făcut aşezare cu mănăstirea, fiind cu primirea a Preosfinţitului Mitropolit hotărându-se a se face fabrica la acelaş loc, pe moşia mănăstirei Râşca. Drept aceea prin cartea aceasta a Domniei mele împunternicim pe dumnealui Căm. Tudorachi Ciurea, ce este din partea companiei acestia, asupra alcătuirii fabricii, ca în locul arătat, unde au aflat fântânile cu slatină, după învoirea cu mănăstirea, să facă fabrică în cuviincioasă rânduială, iar pentru neîndestularea apei dela acele fântâni, poate a deschide şi altele sau a trage apă la fabrică, de unde va afla chip mai îndemnatic, fiind supusă fabrica la învoire cu stăpânii de moşii, numai pentru locul unde se va aşeza fabrica, şi pentru lipsele trebuincioase la fabrică. Pentru care poruncim şi dumneavoastră dragători a ţinutului, ca dumnealui Căminar Tudorachi Ciurea spre alcătuirea acestii fabricii să-i daţi trebuinciosul ajutoriu, pentru ca să poată statornici fabrica, fără de vreo împotrivire de cătră cineva, ca o lucrare ce s'au alcătuit să fie spre folosul de obşte.1).

1815 ghenari 18.

La 1817, Tudurache Ciurea ţine în arendă moşia Baia dela Logofătul Balş. [Trib. Suceava. Condica de hotărâri pe 1832, jurnal No. 126 din 28 Noembrie].

La 23 Ianuarie 1823, din Tâmpeschi, scrie ginerelui său lordache Vârnav, la Jora, o interesantă scrisoare :

Cinstit al meu iubit ca un fiu şi ginere,
dumisale K. K. Iordache Vârnav, biv vel
Comis, cu părinţască dragoste. Jora.

Cu părinţască dragoste mă închin dumitale,
K. K. Iordache,

Dorită scrisoarea dumitale din 17 a trecuteiluni dec. henavrie am luat cu dragoste, şi toate cele scrise pre largul am în-

1. Din o colecţie manuscrisă de hrisoave, rândueli domneşti, anafora-le, proprietatea d-lui Alex. Cantacuzino-Paşcanu, din Baia.

teles. M'am măhnit însă de pătimirea boalei D-tale, și rugând pre ziditorul a toate Dumnezeu ca să vă dăruiască deplină sănătate. Eu însă dela 18 Noemvrie, cum am dat peste răceala iernii, mă aflu pătimind, și n'am ieșit din casă din pricina răcelei și a slăbirei nevrelor celor albe, pe care mi le au atacarisit umiditatea caselor dela Bunești, și nici la Eși de la Sept. trecut și până acum nu am putut merge. Binevoind Dumnezeu pentru mine și aflându-mă mai bine, voi merge și la Iași și fără zăbavă, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi veni și acolo în Basarabia.

Pentru rămășițurile mele de acolo dela Jora, prin câte se va putea poftesc să faci silință a se putea scoate și strânge toate iar cât pentru vânzarea pâinii, dreaptă este socotința dumitale ca să rămâie a se vinde în primăvara viitoare. Pentru podvezi, lemne și calepe ce sânt rămășiță, vorovisem pentru aceste cu dumnealui K. K. Ioniță Iamandi, și închipuisem cum să pot face în bani aceste, și luasem și făgăduință că dumnealui le va pune la cale aceste toate, și pe om îl știu, îl cunosc de frate, prieten și parolgiu numai să cunoască că dumneata ai stricat prieteșugul dumitale cu grăbirea cererii a rămășiților de hârtii a Iorilor, care nu trebuia cu atâta replegiune strâmtorat, căci afară că au dat înscris că este dator a căuta și a da acele hârtii toate, dar fără să deie înscris vine lucrul dela sine că dumnealui este dator a căuta și a da hârțile. La dumnealui Logofăt Balș este de prisos a mai merge, au ca să-i zic pentru hârtii ceva, căci mai înainte, la anul 1821, am fost la dumnealui, în multe rânduri, nu o dată, le au căutat și nu sânt, am fost și la dumnealui Vornic Baston, iarăș în multe rânduri, l-au poftit și dumnealui Spat. Petrachi Cazimir îndestul, și le au căutat și tot nu sânt. Și după ființa lucrului și cursul pricinei, se înțelege că nu pot fi nici la Log. Balș, nici la Vornic Baston, pentru că dumnealui Spat, Petrachi Cazimir zice supț iscălitura zapisului de vânzare că au venit scrisorile dela Tarigrad, și că le au și dat cumpărătorului. Iar înfârșit unde pot fi aceste hârtii și cum s'au răsăpît, nu pot să înțeleg. Cu toate aceste mergând la Iași nu este vreun lucru mare ca să vorovesc cu dumnealui Logof. Balș, să scrie K. K. Todorașco să le mai caute în hârțile ce au la Kișinău.

Nastasiicăi mă închin cu părințască dragoste, și milostivul Dumnezeu să ne învrednicească a ne vedea sănătoși,

A dumitale ca un părinte
Tudurache Ciure, Căm.

1823
Ghenar 23 în Tâmpesți

Ca să ajungă scrisoarea la destinaţie, au trebuit 20 de zile, ceea ce se constată din o însemnare pusă pe ea: „S'au primiit februar 13” (Colecţia Gorovei).

La 21 Iunie acelaş an, 1823, o altă scrisoare către nepotul său, Dumitrache Borş :

Cu părinţască dragoste mă închin dumitale
nepoate Dumitrache.

Scrisoarea dumitale din 20 Iunie am luat cu dragoste şi cele scrise am înţeles, şi astăzi mărgând eu singur la Mitropolie am întâlnit pe Svin (tia) sa păr (intele) Isaiia, şi l-am întrebat pentru pricina moşiei, din acele care îmi scrii dumneţea, şi m'au încredinţat că Svin [tia] sa cu Hărmăneştii, de la noi nu cere nimic, nici vrea să ia nimic din cât am stăpânit până acum, ci Svin (tia) sa are pretenţie şi cere ca să ia din partea ce stăpâneşte mănăstirea Pobrotei ; îmi spune numai că dumneei Păhărniceasa Feştiioaea cu o scrisoare veche de 160 ani, dela călugării mănăstirei Râşcăi, ar fi pretindarisit dela noi, ca să ia o bucată de loc în vârful dealului despre Bârleşti, având nişte semne fireşti puse întrânsa, iar altă pretenţie asupra părţilor noastre din Bădeliţă spune că n'au eşit. Aşa dar, dacă nu este pretenţie în formă, apoi nici scrisorile nu trebesc arătate.

Pentru sămănăturile mele de acolo, nimic nu-mi însemnezi, cum nici pentru iarba iarăş nu-mi însemnezi ; de ai vreo închipuire din vânzarea fânului de astă iarnă să o poţi cosi sau ba. Dumisale surorii Ilenii mă închin cu frăţască dragoste, şi-i spune că aice la Eşi acum mă necăjesc nişte friguri de vreo câteva zile, spuindu-i şi aceasta că acum într'aceste zile am luat o scrisoare de peste Prut dela dumnealui ginerele Ion Kazimir în care mă înştiinţază că se află cu toţii sănătoşi.

A d-tale ca un părinte
Tudurache Ciure, Căminar

1823 Iuni 21.

Am rămas ca să caut şi harta la d-lui Andronachi Donici şi de voiu vedea că vor să ni facă vreo împresurare, te voiu înştiinţa ca să aduci scrisorile. Sânt aice mulţi cu care te pot înştiinţa. Astăzi n'am putut merge să văd harta, că sânt bolnav. (Colecţia Gorovei).

Din aceste scrisori se vede că Tudurachi Ciurea era om inteligent şi cu oarecare cultură.

In 1825 se incepe judecata cu sora sa Ileana Borş, „pentru strâmbătatea ce i-a făcut Tudurachi, neîmpărtaşind-o drept frăţeşte din moşiile rămase dela părinţi [Colecţia Gorovei].

In Septembrie 1826 mărită pe fiica sa, Ecaterina, cu Constantin Stamati din Basarabia, şi-i dă zestre moşiile Lămăşani, Duşani, polsat Lopolniţa (?) şi Lelenăuţii (?). [Academia Rom. Catalog manuscrise, III, 337].

In jalba lui Constantin Stamati, din 1829, se arată că moşiile lui de zestre au fost: Lămăşanii, Aduşcanii, Cărmăşanii, Lepelişti, Trestiani şi Mlencăuţi, [Arhiva Iaşi. Condica 355, f. 139].

La 1829, Tudurachi Ciurea vinde Smarandei Caruzi moşia Strahotin, dela Hârlău (Arhiva Iaşi. Condica 346, f. 376).

In acelaş an, 1829, Const. Stamati începe judecată cu socrul său, pentru moşiile de zestre din Basarabia [Arhiva Iaşi. Condica 355, f. 139].

Teodor Balş, prin o interesantă scrisoare din 27 Iunie 1830, intervine la Tudurachi Ciurea în pricina Ilenei Borş, dându-i sfaturi bune :

Arhon Căminariu

Dumnealui Stolnic Petrachi Borş, făcându-mi cunoscut pricina ce maica sa, dumneei Pităreasa Elena, sora d-tale, are cu d-ta, mi-au fost de merare să văd că ai catadisit a se lăntui prin giudecată lăsând dar a zice, ca precum am înţeles, dumneei Pităreasa se găseşte întru adevăr înstrâmbătăţită de către d-ta, dar apoi fiindu-ţi şi soră, văduvă şi împilată de greutăţile vremilor.

Eu te sfătuesc ca prin chipul cuviincios să te pui la cale cu sora d-tale, fără a mai urma pricina, ci cruţând prin această sufletului chin şi necheltuire.

Căci la din potrivă, fireşte, toate acestea pot fi răsplătitoare.

Cu simţire prietenească însămnând dtale cele spre folos, sânt bine încredinţat că nu le vei dispreţui, şi nădăjduesc că sora dtale de acum înainte va rămâne liniştită cu întoarcerea dreptului său, şi doresc a avea răspunsul de punere la cale ce am făcut, şi sânt a dtale slugă.

Theodor Balş

1830 iunie 27.

(Colecţia Gorovei)

Tudurachi Ciurea a murit în 1837. Despre împrejurările care i-au provocat moartea, sunt interesante următoarele trei mărturii :

Mărturie

Noi gios iscăliţii boeri din ţinutul Sucevii, prin aceasta în cuget curat adevărim pentru întâmplările ce au sdruncinat nu numai starea ci şi însuş viaţa Căminarului Tudorachi Ciurea, proprietar în Prinţipat Moldaviei şi în oblostia Basarabiei, care întâmplări i-au ridicat şi tot felul de mijloace în pricinile stării sale, şi anume :

La anul 1821 întâmplându-se în Moldova răzvrătirea, de obşte ştiută, atuncia toţi locuitorii Moldovii au fost siliţi a căuta scăparea lor peste graniţile Moldovei în megieşitele imperii, precum şi Căminarul Ciurea au trecut în stăpânirea K. Kr. împărăţiei a Austriei, unde a rămas până la anul 1823, iar în curgerea acestor ani întorcându-se la urma sa, în târg Folticeni, unde îşi avea locuinţa sa, când aflând averea sa în lucruri şi în zidire prădată şi dărămată, au fost cuprins de adâncă mahniciune, încât din aceasta i s'au pricinuit lovire de dambla, care boală deodată jumătate de trup şi însuş simţirile minţii i-au omorît, rămăind desăvârşit trupeşte fără putere a se mişca şi cu mintea de a se sluji. În această nenorocită stare se afla numai în purtarea de grijă în încercări şi doftorii spre oarecare îndreptare sănătăţii, a unui singur nevrâstnic fiu ce avea, care după măsura vrăstei sale, în unele din pricinile casei părintelui său, făcea şi câte un mic . . . spre cea de istov nenorocire a Căminarului Ciure, şi acest nevrâstnic fiu încă în nevrâstnicie, la anul 1829, s'au săvârşit din viaţă, iar sdruncinatul la minte şi puterile trupeşti, Căminarul Ciure, nici păra la această epohă nici după aceea, cât s'au mai aflat în viaţă, n'au fost putincios a face cea mai mică apărare la loviturile ce se da stării sale, cum şi de a face vreo punere la cale, rămăind toate trebile şi pricinile stării sale supuse celei mai sdruncinatoare soarte. Şi la anul 1833 şi însuş Ciure s'au săvârşit din viaţă. După care nimine din rudeniile sale neluând nicio împărtaşire, pretindatorii şi creditorii neconţenit în tribunalurile ţării cerând îndestulare, cârmu' rea locului s'au găsit silită la 1835 a rându, pe formă, legiuit curator asupra rămăşişilor averei, pe d-lui Sărdar Ioniţă Capşa, cu îndatorire a cere a se împotrivi şi a răspunde întru toate ce se cuvine curatoriei casei Ciurei şi a îndestula pe părţile pretendatoare după măsura dreptăţii. Întru accst chip fiind ştiinţa noastră, fără de nimica adăugire împotriva cugetului, am dat această mărturie supţ iscăliturile noastre.

In târgul Folticeni, 1841 fevr. 15.

În cât se atinge că răposatul Ciure se afla bolnav de dambla, ştiu, peatru care şi semnez.

Gheorghe Greceanu, Aga ; *Botez*, Spătar ; *Botez*, Aga ; *Gri-
gori Rahtivanu*, Ban ; potrivit cu ştiinţa d-sale Aga Greceanu.

Neculai Marcovici, Sulger ; *Radu Manoil*, Pitar ; *Mano-
lache Ctudin*, Comis, în conglăsuire cu Aga Greceanu.

Sulger Ion Filipovici ; *Ion Obreja*, Paharnic.

Mărturie

Mai gios iscăliţii preoţi din târgul Folticeni, prin aceasta adeverim că dela anul 1823, după ce răposatul Tudurachi Ciurea s'au lovit de dambla, care s'au omorît giunăţate de trup, rămăind nemişcat şi scaunul minţii i-au sdruncinat, adeseori de casnici fiind chemaţi a ceti rugăciuni, am văzut pe bolnavul acesta nemişcat de sine, ci numai de casnici întors şi rădicat, şi unul din noi fiind duhovnic răposatului, în multe rânduri, până la săvârşirea sa din viaţă ispoveduindu-l, din pricina slăbiciunii şi atacarisirea la minte, niciodată n'au putut urma şi raua mărturisirei. precum se cuvine, şi după ştiinţa ce avem fără nicio părtenerie am dat această mărturie supţ iscăliturile noastre.

In târgul Folticeni, 1841 oct. 10 zile.

Velişcu Arhimandrit

Erei Teodor duhovnic ot Folticeni

Vasile Iconom din târg Folticeni

Erei Teodor ot satul Buciumeni

Ierodiacon Ştefan

Profopop Neculai Hasnaş, Iconom.

Mărturie doftoricească

După ce Căminarul Tudurache Ciure s'au lovit de dambla, am fost chieმატი de a-i da agiutorul doftoresc, pe care la cercetarea stării boalei sale, am aflat că lovirea damblalei au fost în cel mai mare grad, încât giunăţate din măduările trupului erau moarte şi însuş puterile minţii sdruncinate. Deşi fără nădejde a-i da vreun viu agiutor de îndreptare, am întrebuintat toate măsurile doftoriceşti, cu care numai s'au prelungit viaţa sa, fără însă a-l putea aduce în stare lucrătoare cu mintea sau cu trupul, pentrucă partea cea dintăi era sdruncinată de trup fără mişcare, până când s'au săvârşit din viaţă.

Drept aceea, după ştiinţa ce avem, am dat aceasta supţ
iscăliturile noastre.

Anul 1842 April 20.

R. G. Samarcaş, proto maistru. (Toate trei mărturii în
Arhiva Iaşi, Tr. 1765, Dos, 70).

Un Ciure, despre care nu ne putem lămuri, exista, în judeţul Su-
ceava, pe lângă moşia Tâmpeschi, înainte de a fi amintită existenţa lui
Vasile Ciurea în acea localitate.

Dacă Vasile Ciurea a murit în 1828, cum se dovedeşte din docu-
mente, şi presupunând că el ar fi trăit chiar o sută de ani, nu poate să
fie el acela de care pomeneşte un document din 1720, prin care De-
leu din Spătăreşti, vinde fratelui său Stefan ocina sa cu „39 de taleri
pre toată partea sa dela *Ciurea*”, şi probabil că nu-i nici acel Ciure din
1740, când un document vorbeşte despre Buciuman şi Luca, *nepot Ciurii*,
cari vând Postelnicului Vasile Başotă a opta parte din Tâmpeschi. (Acta
Millo).

Numele Oraşului

În hrisovul din 18 August 1780, se spune: „încă din anul trecut au început a se aduna oameni pe moşia dumisale Stolnicului Ioniţă Başolă ca să se facă târg, aflându-se loc bun şi larg şi s'a numit târg **Şoldăneşti**“, ceea ce a îndemnat pe unii să creadă că târgul Folticeni de astăzi s'a numit, la înfiinţarea lui, «târgul **Şoldăneşti**», şi că mai târziu i s'a schimbat numele: „Fundat de Moruzi Voevod sub numele de **Şoldăneşti**; apoi numele i-a fost schimbat în acel actual la 1836, după numele satului şi moşiei Folticeni-vechi“. 1)

Din documente rezultă, însă, că oraşul acesta nu s'a numit „Şoldăneşti“ niciodată, ci chiar dela înfiinţare: *târgul Folticeni* şi în unele documente: *târgul Şomuzului*.

„Încă din anul trecut“, zice hrisovul, au început a se aduna oameni pe moşia **Şoldăneşti**, pe când mărturia din 9 Septembrie 1813, a primilor colonişti, arată lămurit că au venit în *Folticeni*, moşia mănăstirii *Moldoviţa*, unde s'au aşezat pe iarnă, şi au adunat lemnăria necesară pentru a-şi construi case în primăvară; în *Folticeni* nu în **Şoldăneşti**.

Dacă aceşti colonişti au descins în satul Folticeni, unde voiau să întemeieze *altă Suceavă*, evident că târgul nu putea să se numească **Şoldăneşti**.

Başotă ambiţiona ca târgul să se numească **Şoldăneşti**; acest nume l-a pus el în cererea prin care solicita învoirea de a înfiinţa târgul, şi protesta mereu că târgul înfiinţat pe moşia sa, *catahristicos se numeşte Folticeni*, şi însăşi târgoveţii, după un sfert de veac, afirmă că «târgul dintru această pricină s'au numit *Folticeni*, fiindcă într'o iarnă am venit câţiva în satul Folticeni» (Arhiva Bucureşti, Doc. 11).

1. — Note explicative în «Album general al României». Partea I, de Alex. Antoniu 1901, Stengel et C-ie, Dresden n, Berlin.

Toate izvoarele de informaţii vorbesc de târgul *Folticeni*, chiar de la întemeierea lui.

Manolache Drăghici spune clar că, după răpirea Bucovinei, capitala judeţului Suceava din Moldova a fost statornicită în târguşorul mic *Folticeni*. (Tom II, p. 45).

Dascalul Vasile, dela biserica din Folticeni-vechi, notează, în Cazania din biserica lui, că în 1779 visternicul Ianacachi Cantacuzin „a făcut târgul dela Folticeni“.

În 1785, numai trei ani dela înfiinţarea târgului, într'o jalbă a răzăşilor din Coteşti, se spune că pe moşia Şoldăneşti, „s'ar fi făcut şi târgul nou Folticeni“ (Arh. Bucureşti. Doc. 49).

În 1788, peste opt ani dela data hrisovului, târgul se numeşte *Şomuzul*.

Mărturiile despre aceasta sunt numeroase :

În biserica Sf. Ilie se păstrează un Penticostar din 1768, în care o însemnare scrisă la 17 Aprilie 1788, spune că biserica este în *târgul Şomuzului*.

Într'un Triodion, tipărit la Râmnic, în 1781, o însemnare spune că este carte a sfintei biserici «din târgul Şomuzului», iar pecetea bisericeii, aplicată de cinci ori pe Penticostarion, confirmă toate aceste afirmări din însemnările de pe cărţi.

Această pecete din 1788 are următoarea inscripţie în greceşte :
KALISTROY STAMATI. 1788. KT.TOROS TIS EKLISIAS O AG'OS
PROFITI YLIAS TRIGOY COMOYZOYLOY

Pe româneşte : *Calistru Stamati 1788. Clitorul bisericeii Sfântul Profet Ilie. Târgul Şomuzului,*

Avem, însă, şi zapise scrise în oraş, de oameni cari locuiau în acest oraş, pe care-l numiau : *târgul Şomuzului*.

După unsprezece luni dela data hrisovului de înfiinţarea târgului, la 4 Iulie 1781, se face un schimb de case în *târgul Şomuzului*. 1).

Adecă eu Sandul Cojocar ot târgu
Şomuzului dimpreună cu soţul meu Ma-
ria şi cu fiii mei cei mai gios iscăliţi.
dat-am adivărat zapisul meu la mâna
Moisăi jidov ot Joldeşti, precum să se
ştie că am schimbat cu dănsul, adică
i-am dat eu două casă subţ un copere-

1). Originalul în colecţia autorului.

mănt, și el mi-au dat o dugheană a lui ce au cumpărat-o dela Zaharie sân Comădari, care are și zăpisiul lui, îl are întărit cu iscălitura dumisale Cuconului Ionit Boșut, vel Ban, și mi-au mai dat adaos nouăzeci și doi de lei pol; care bani mi i-au și dat toți, și el să aibă a stăpâni casăle, în pace, nesupărat de nime, după cum și eu să am a stăpâni dugheana ce mi-au dat-o, nesupărat de nime, după zăpisi ce mi-au dat. Iar sculându-se cineva din fiii mei, ori din neamurile mele, cu vreun fel de supărare asupra lor, unii ca aceia să nu li să fie în samă și ori la ce giudecată ar merge, să fie rămași, fiindcă cu toată voia mea am dat, și cu a soțului meu și cu și a fiilor mei cari și pentru mai bună credință mi-am pus numele și degetele.

1781 Iulie 4.

Eu Sandul Cojocarul ot *târgul Șomuzului* am schimbat

Eu Maria soț

Eu Toader fiiu

Eu Costantin fiiu

En Vasăli fiiu

Și noi [. . . .] ne am întâmplat ne am și iscălit anume Ion Moșnia (gul) . . Mihai Cibotar, eu Șmil jidov.

Eu Petre Hoge am scris cu zisa Sandului Cojocarul.

Un alt zăpisi din 12 Februarie 1790 constată vânzarea unei case din *târgul Șomuzului*. 1).

Adeverim cu acest zăpisi al nostru la mâna Sfinției sale preutului Ioan di aice din *târgul Șomuzul* precum să știe că de bună voe noastră am vândut casăle răposatului fratelui nostru Vasilie cari sânt în târgul Șomuzului pe moșie dumisale banului Ioniță Bașotă cari casă sînt în capu uliții ce vine despre Șomuz spre biserică și sînt două casă cu tînda prin mijloc și cu locul ei prin prejur și din față până unde va fi ograda 15 stănjăni domnești precum scrie hrisovul = gdu = și am tocmit să ne de = 99 = lei adecă noăzeci și noă de lei care bani iau dat toți în mănule noastre ca să plătim datorie răposatului cum și cele trebuincioasă grijii cătră sufletul lui și părintele să aibă aș stăpâni casăle cu bună pace atât despre noi cum și despre neamurile noastre, dar care sar scula vreodată vrându a împinge pre

1) Originalul în Muzeul Folticenilor.

preutu de la casa cari i-am vândut să nu i să ții în samă nice la o giudecată că eu pre toți iam întrebat și cu știre tuturor am vândut care spre încredințare am pus numele și degetile.

1790 fev. 12

Eu Constantin (he) rar brat lui Vasile răposat
Eu Huniță herar unchi răposatului Vasile
și s'au întărit și cu pecete sfintei bisărici dela târgul folticeni.

Eu Ana soțul lui Vasile răposat herar.
(Pecetea) și aceț zăpis sau făcut înaintea noastră cari am iscălit mai gios

. . . . staroste de

Ilii Cărbuni.

Gheorghe Lungu staroste de ciobotari

Grigoraș Zaharie

Grigoraș Burte

Vasile Dascalu am scris aceț zăpis cu zisa celor iscăliți vânzători.

Pentru această casă ce au cumpărat popa Ionaș dela Vasile țiganul întrebăndumă și pre mine după cum se pomeneste prin hrisovul gospod am dat voe să fie bine cumpărată și despre nimenia să nu aibă nicio supărare ci să fie hun stăpănitori și am întărit și cu iscălitura me 1).

1790 apr. 23.

(Iscălitură)

Pe aceț act este aplicată pecetea bisericeii Sf. Ilie din târgul Șomuzului, și în acelaș act se menționează și numele de târgul Folticeni, nu însă târgul Șoldănești.

Tot în 1790, Martie în 3, Isprăvnicia Sucevei adeverește un act, pe care se pune și localitatea: *Fălticeni*, deci numele oficial al târgului. 2)

În 1791, Septemvrie 15, Vasile Dascalu iscălește un act, în care arată că pentru Jania lui Pahonie monah, răzăș din satul Buciumeni, ce au dat preotului Toader *ot Folticeni*, s'a găsit un suret la părintele Andrei protopop (Muzeul Folticenilor. Acta Buciumeni).

În 1792, Noemvrie 15, Vasile Dascalul scrie actul prin care Meer

1) Originalul în Muzeul Folticenilor.

2) — Act din colecția G. A. Văsescu din Botoșani.

casapul din Folticeni, vinde Banului Başotă un scaun de miserniţă 1); actul acesta se dădea tocmai lui Başotă, care pretindea că târgul se numeşte Şoldăneşti.

In 1794, Aprilie 27, un zapis este făcut „în Fălticeni“.

Adică Eu Andrei Pitariul, de aici din târg Fălticeni, împreună cu soţul şi copiii mei, dat-am acest adevărat şi încredinţat zapis al meu, la mâna dsale Ghitman jidov, precum să se ştie că fiindui eu dsale drept dator cu 60 lei cu zapis, pentru care iam fost pus şi amanet o dugheniţă ce am lângă pităria me tot întrun părete din gios şi osebit mai fiind dator şi unui Anghel Muntean cu 40 lei, care şi lui îi pusăsăm amanet tot dugheana aceasta, şi trecând vadele peste vadele şi neavând putinţă de a plăti acum însuş eu de bună voia me, am făcut cerere ca să primească dugheana de istov însă după preţăluirea ce i să va face, şi asa d-lui giupân Ghitman priimind, întâi mam plătit de acei 40 de lei dela Anghel Munteanu, după zapis mieu, şi am rămas amanet numai la d-lui drept 106 lei, după care apoi făcând d-lui cerere ca să să facă şi preţăluire dughenii, să e pricina sfârşit, apoi am mers la d-lor boerii ispravnici, şi d-lor ispravnici prin ţădula d-lor încă au rânduit oameni din partea dlorsali să facă preţăluire, adecă pe Bogdan Arman, i Ariton Pătraşc, i Iosif Calman jidov, i Isac jidov, i Mihai ciobotar şi Ilie Țărbune şoltuz, care mergând au făcut preţăluire dughenii drept 90 lei, cum pre larg să arată prin mărturia ce au dat numiţii preţăluitori, fiind dugheniţa mică faţa locului dughenii numai un stănjăn pol gospod, cu odae ce are şi dindos cu tot, şi mai rămăind încă 16 lei cusur spre împlinire datoriei dsale, am făcut rugăminte dsale, stând alţi neguţători mijlocitori, ca să o primească drept 106 lei să nu mai fiu supărat a plăti şi acei 17 lei fiind om sărac, şi au priimit d-lui şi așa, şi mergând şi la d-lor boerii ispravnici li au arătat aşzare ce am făcut, au stătuţ d-lor de sau mai încărcat încă 4 lei care sau cuprins pisti tot 110 lei adică una sută zăci lei bani gata, cu cari priimindumă şi mulţămindumă am dat şi eu dlui această scrisoare de vânzare de istov, cu care de acum în veci să aibă a stăpâni această dugheniţă, atât dlui cât şi fii şi nepoţii şi strănepoţii dsale ca pe una ce de acuma este dreaptă dughea(na) sa, cumpărată cu drepti banii dsale dela mini. Însă pentruca nu cumva mai pe urmă să iasă vreo pricină dispre fămeia sau copii mei, să zică că dugheana

1. — Dr. E. Schwarzfild. Din trecutul comunităţii din Folticeni, în ziarul Egalitatea, No. 21 din 8 Iunie 1911.

aceasta au fost zăstre sau altceva, eu arăt şi pentru aceasta ca să ştie că această dugheană este a me, cumpărată de mine pe banii mei, şi spre încredinţare neştiind carte miam pus nu = mili şi degetu.

Eu Andrei Pitariul am vândut şi adeverez

Eu Ghiniţa sof lui Andrii Pitar adiverez şi am vândut

1794 april 27

în Fălticeni

Şi eu am scris acest zapis cu zisa lui Andrei Pitar

. Diiacon (1)

1795 Iulie 5. — „Adică noi breasla jidovilor din târgul Şomuzul, de pe mogia cinst. Banului Ştefanache Başotă, precum să se ştie că ne am rugat de ni au dat loc ca să ni facem casă de rugăciune, după rânduiala legii noastre, pe care loc ne am aşezat ca să plătim bezmăn câte 4 lei pe tot anul” (Dr. Schwarzfild, No. 22 din 10 Iunie 1911).

În 1797 Octomvrie 8/19, Ispravnicul ţinut Suceava adresează Domnitorului un raport datat din *Folticeni* (Iorga, Doc. Callimachi, I, p. 105, nota 1).

Tot în 1797 se vinde casa lui Ion Brahariu din târgul *Folticeni* 2).

În 1800, Theodor ot târgul *Somuz* scrie un sinet pe suma de doi lei şi jumătate, pe care Procopie Grosar are s'o plătească chiar lui Ştefanache Başotă, proprietarul târgului (Arh. Bucureşti, Doc. 8).

În 1810, Constantin Balş, într'o jalbă către Divan, vorbeşte de târgul *Folticeni*, şi tot în acel an, Divanul Knejei Moldovei dă anaforaua pricinei dintre Balş cu târgoveţii din *Folticeni* [Arh. Bucureşti, Doc. 9),

În 1821, Beldiman, în „jalnica tragedie” vorbeşte tot de *Folticeni*.

Însuşi Andrei Başotă, în jalba către Domnitor din 1823, se jălu-eşte de „răpirea cea fără de cuvânt (de către Tudurache Ciurea) a locului pe care este alcătuit şi târgul ce catahristicos se numeşte *Folticeni*”.

Nu numai documentele interne vorbesc exclusiv de *Folticeni* şi mai pomenesc şi târgul *Şomuzului*, şi niciodată târgul *Soldăneşti*, dar şi scrisorile ce veniau, din străinătate, pentru negustorii din oraşul acesta, sunt adresate, la *Folticeni*, începând încă din 1818, după cum dovedesc scrisorile din Lemberg, din Breslau, etc., trimise comercianţilor Focşăneanu, scrisori ce vor fi publicate în cuprinsul acestei lucrări.

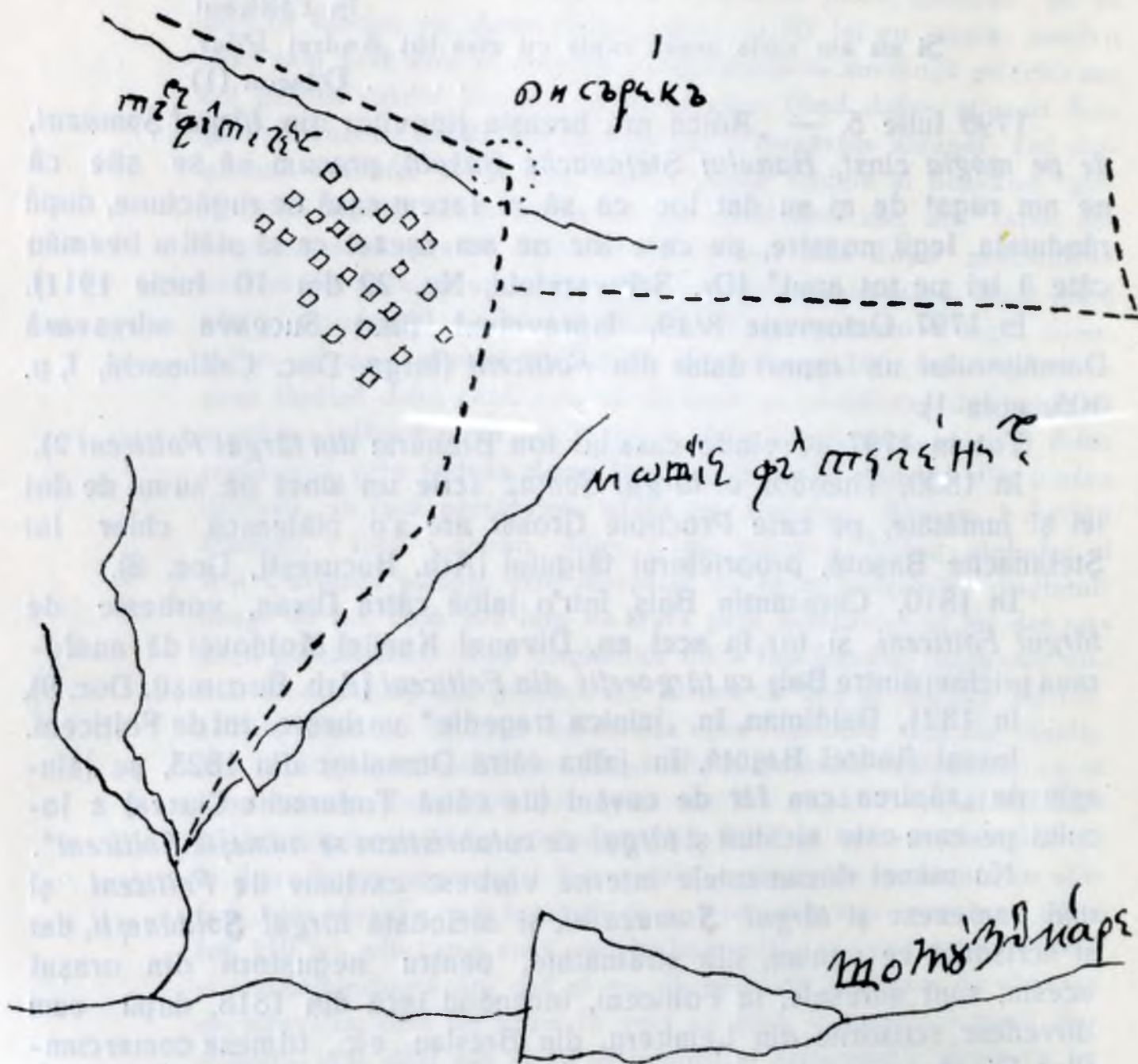
Faţă cu aceste dovezi, iese cu totul neadevărată afirmarea că târgul s'a numit *Soldăneşti*, şi că numai dela 1826 şi-a schimbat numele în acel de *Folticeni*.

1) Document din colecţia autorului.

2) Originalul în biserica Sf. Ilie.

Aspectul Oraşului

Spre deosebire de celelalte oraşe din Moldova, Folticeni se înfăţişează sub un aspect mai occidental, în ceea ce priveşte alinierea stradelor lui. Intemeiat, ca oraş, numai de un veac şi jumătate, pe moşiile unor proprietari cari aveau interesul să-şi puie în valoare fiecare bucăţică de pământ, pentru care primeau bezmăn, o taxă anuală,

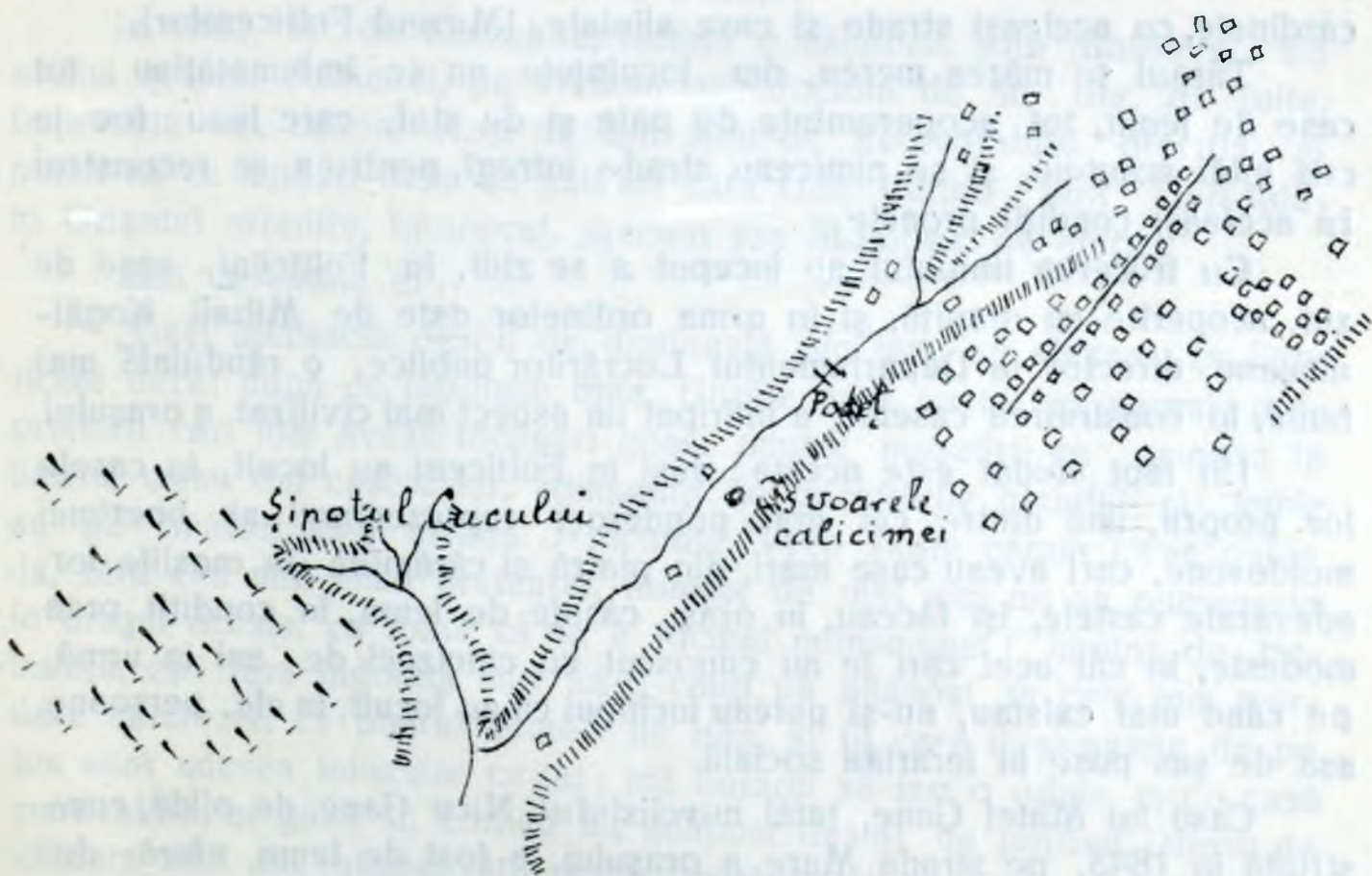
Târgul Folticeniilor în 1805

fixată după suprafaţa ocupată de fiecare om care avea a-şi construi o casă, a trebuit să se traseze străzi drepte, pentru a se înlătura risipa de pământ, care se vede în alte oraşe, unde casele, încă din vremuri vechi, au fost aruncate la întâmplare, fără nicio rânduială.

Încă dela întemeierea lui, oraşul acesta a fost croit după un plan sistematic.

O hartă de dimensiuni mari, care cuprinde măsurătoarea moşiilor din jurul actualului oraş, în hotar cu moşiile Dumbrăviţa, Răciuleni, Fântâna-Mare, Baia, Rădăşeni, Pocoleni, Burghineşti, Bosanci, Pleşeşti, Huşi, Leucuşeşti — făcută în anul 1805, de inginerul Josef von Braun 1), cuprinzând şi „târgul Folticeni”, arată că târgul se compune din 23 de case, aranjate în mod simetric, formând începuturi de strade.

Se înţelege, nu poate să fie vorba decât de nişte drumuri ca prin sate, neîmpietruite, lăsate în voia vremii, ca să fie glodoase, pe timp

Târgul Folticeni în 1823

de ploi, și să te înnece colbul, pe vreme de uscăciune.

Noțiunea de edilitate nu-și făcuse cuib, pe atunci, în mintea niciunui șef în sarcina căruia era încredințată administrația orașelor noastre, atâta cât se putea concepe o administrație.

Primele case în Folticeni au fost construite cu primitivitatea satelor: case din gard de nuiele, sau cel mult din bârne, lipite cu lut și acoperite cu paie, sau cu stuf, abundant în iazurile mari de pe pârâul Șomuzului. Nu se cerea mai mult pentru adăpostirea unor lăcuitori vremelnici, pe un pământ care nu li aparținea.

1) Harta în colecția autorului.

Favorizați de împrejurarea că iarmarocul din Folticeni atrăgea lumea din toată partea de sus a Moldovei, și deci afacerile comerciale progresau repede, peste 18 ani, în 1823, harta granițelor moșiei Șoldănești, făcută de hotarnicul Vornic Conachi 1), arată orașul Folticeni mult mai mărit. O linie de pe planul orașului, între două șiruri lungi de pătrățele, indică strada Mare, astăzi numită strada Regele Carol II, care pornește din sus de biserica Adormirea și se sfârșește la bariera Șoldăneștilor.

Un plan special, pentru partea de sus a orașului, făcut în 1851 arată cât de repede se mărea târgul, întinzându-se spre cele 4 puncte cardinale, cu aceleași strade și case aliniate. (Muzeul Folticeniilor).

Târgul se mărea mereu, dar locuințele nu se îmbunătățiau; tot case de lemn, tot acopereminte de paie și de stuf, care luau foc la cea întâi scânteie, și se nimiceau strade întregi, pentru a se reconstrui în aceleași condiții proaste.

Cu trecerea timpului au început a se zidi, în Folticeni, case de zid, acoperite cu draniță, și în urma ordinelor date de Mihail Kogălniceanu, director la Departamentul Lucrărilor publice, o rânduială mai bună, în construirea caselor, a înfiripat un aspect mai civilizată a orașului.

Un fapt ciudat este acesta: deși în Folticeni au locuit, în casele lor proprii, unii dintre cei mai ponderoși reprezentanți ai boerimei moldovene, cari aveau case mari, din piatră și cărămidă la moșiile lor, adevărate castele, își făceau, în oraș, căsuțe de lemn, în condiții prea modeste, în cât acei cari le au cunoscut cu cincizeci de ani în urmă, pe când mai existau, nu-și puteau închipui că au locuit, în ele, persoane așa de sus puse în ierarhia socială.

Casa lui Matei Gane, tatăl nuvelistului Nicu Gane, de pildă, construită în 1843, pe strada Mare a orașului, a fost de lemn, afară de *gherghir*, o adevărată fortăreață. *Gherghirul* — care există și astăzi — era încăperea ce servea ca loc de siguranță în contra focului, și ca apărare în contra hoșilor. *Gherghirul* dela casa lui Gane, o odaie lungă de 12 metri în interior, lată de 2 metri jumătate, are pereții construiți din piatră, în grosime de 65 centimetri, și o boltă tot de piatră, foarte rezistentă. Fereastra — una singură, la strada Mare — are zăbrele groase, și în loc de geamuri, avea obloane groase de fier, și tot de fier era și ușa de intrare.

O excepție dela această regulă generală făceau casele lui Alecu

2] Originalul în Arhivele Statului București, pachetul 280.

Botez-Forăscu, actualul palat al Prefecturii, construite în 1846, casă mare de cărămidă, așa de solid construită, că s'a putut ridica un al doilea etaj, și a rezistat la toate transformările câte i s'au făcut până astăzi.

Casele mulțimei de boeri cari au trăit pe vremuri, în Folticeni, au dispărut, și numai câteva persoane, ajunse la o vârstă înaintată, mai păstrează amintirea lor, și pot să indice locul unde au fost aceste case.

Despre orașul Folticeni sunt informații în lucrările câtorva scriitori, cari l-au vizitat în vremurile trecute.

În 1852, W. de Kotzebue, făcând o călătorie prin Moldova, s'a abătut și prin Folticeni, pe vremea iarmarocului de Sf. Ilie, 20 Iulie. Impresiile lui, despre oraș, nu sunt atât de nefavorabile, precum ai putea să te aștepti dela un călător care vine dintr'o țară civilizată, în Orientul primitiv, întunecat, precum era Moldova, pe atunci.

Iată ce spune el :

„Deși plecasem destul de dimineață din Iași, nu ajunsei în Folticeni decât după ce înnoptase bine. Ulițiile erau pustii și numai proprietarii cari mai aveau încăperi goale pentru musafirii ce veneau la bălciu, eșiau din casele lor, ademeniți de pocniturele biciului, și îmbiau pe călători să-și aleagă o locuință. Vreo zidire careia i s'ar putea da, fără cea mai mică pretenție, numele de otel nici nu se pomenește în orașul acesta, cu toate că nu e tocmai neînsemnat; împins de trebuință, ești fără îndoială silit să-ți cauți un adăpost în cele mai murdare cârciume, ce poartă numele de han, și în care dușamelele de pe jos sunt adesea înlocuite cu lut: mă hotărâi să iau o odaie într'o casă particulară, și găsii în curând un adăpost destul de potrivit. Obosit de căldura zilei mă întinsei fără multă pregătire pe un divan, dorii în limba germană noapte bună gazdelor, ele îmi răspunseră românește, și adormii.

„Despre orașul Folticeni nu se prea găsesc multe de zis. Toate orașele de provincii din Moldova au unul și același caracter, de se poate numi aceasta un caracter. Simburele orașului este ulița mare, alcătuită din două șiruri de prăvălii lipite unele de altele, mai toate sunt de lemn învălite cu șindrila putredă, verde de mușchiu, numai pe ici pe colo se vede o prăvălie de cărămidă, care dovedește un fel de pornire spre îndreptare, apoi mai strălucește și câte un acoperiș de tînichea în lumina soarelui. Toate prăvăliile au acoperișul lor prelungit; în dos se află locuința prăvăliașului, vreo două odăițe întunecate și

murdare, ale căror fererestre sunt înzestrate cu gratii de fier. Celelalte uliţe cu case'le lor, în parte foarte plăcute şi vesele, s'au alăturat mai târziu pe lângă acest sâmbure*.

Cu un entusiasm tineresc, şi cu dragostea unui suflet ales, Gh. Melidon descrie Folticeni ca un fel de raiu pământesc.

Călătorind prin Moldova de sus, în 1855, ajunge în Folticeni :

Salutare poliţie de plop, ce desfăşuri de departe albu
tău virginal şi priveşti înaintea călătorilor ca o fee întinsă a lene
pe patul verziu de brazde, la umbra acelor arbori numeroşi,
ce înalţă delicatele şi subţirile lor vârfuri ca nişte săgeţi ascu-
ţite întoarse spre bolţile cerului !

*Folticeni, uita=voiu frumoasa=şi privire,
Şi aerul paşnic, ş'acea lenevire
Cu care culcată o zină tu pari?
Şi mândrele=şi turnuri ce piscuri înalţă
Prin arbori, prin frunze, sclipind cu albeafă,
Ca rozele albe prin deşii tufari?
Că vezi, poţi a zice, jună fetiţă,
Ce poartă cămeşă cu mândră alţifă,
Pe cap cu ghirlandă, cu răs pe guriţă,
Căutând în giuru=i cu ochi negri, mari !*

*Albind de departe o vezi ca o floare,
Ce mica=i petală respiră la soare,
La razele zilei plăcută zimbind.
De plop o cunună frumos o încinge,
A căroră vârfuri, când vântul le=atinge,
Spre ea lin se pleacă în taină şoptind.
In giuru=i natura e numai verdeafă,
O climă tot blândă, un cer fără ceafă;
E tot primăvară, e tot dimineaţă :
Nu poţi să te safuri la ea priivind !*

..... În fine, la picioarele noastre, în mijlocul acestei naturi fermecătoare, se desfăşura pe o coastă, scaldându-se la o margine în apele cristaline ale unui iaz, frumoşii Folticeni, ce semăna o zină la ieşirea din scaldătoare, cu picioarele încă în apă şi storcându-şi frumoasa şevelură de plop la cele mai de pe urmă raze ale soarelui apuind.

Folticeni e una din poliţiile cele mai frumoase ale Moldo-

vei. Aceea ce o caracterizează mai mult, e acel aer de curăţenie şi de simplitate, ce loveşte la cea dintâi privire. Văzind-o, suvenirile mele se rapurtară fără voie la aspectul poliţiei Vicenţa din frumoasa Italie, ce o văzusem într'o panoramă. De departe ea înfăţişează unul din tablourile cele mai norocit dispuse. Grămădirea compactă de coperişuri a târgului vechiu formează ca o bază condensată de un color închis, pe care se înalţă oarecum în formă de obelisc poliţia nouă, cu ziduri strălucinde de albeaţă şi frumos întretăietate de verdeaţă şi de numeroşi p'opi, printre vârfurile cărora se ivesc câteva turnuri de biserici cu cruci, ce sclipesc la razele soarelui.

Politia e mică, însă regulat zidită şi bine aşezată pe coasta unui deal, la desfundătura văilor Bucovinei. Partea cea nouă se deosebeşte mai cu samă prin uliţele sale largi, curate şi bine şoseluite. Foburgurile sunt deschise, casele rari între ele, zidite de piatră într'un stil nou şi plăcut, şi înconjurată cu grădini. Nu e locuinţă care să nu aibă p'opi frumoşi însiraţi în faţa caselor sau a ogrăzilor şi mai toate au la uliţă grilaje sau balcoane frumoase. Partea cea veche e mai îndesită, mai puţin curată, lipsită de arbori şi verdeaţă, şi nu cuprinde nicio locuinţă de frumoasă aparinţă. 1] Jidanii îşi au în ea mai cu samă vetrele lor. Cu toate acestea ea e îndestul de regulată în delineaţiile sale. Pentru a se recunoaşte vecinătatea sa cu Austria, o parte a poliţiei se numeşte târgul Nemţilor. În Folticeni sunt trei biserici, dintre care una aşezată în partea veche a poliţiei, de un stil vechiu, simplu, însă impunător. Această biserică, cu hramul Sf. Ilie, dădu numirea sa iarmarocului, care la început se ţinea exclusiv în împregiurimile sale. Celelalte două se află la poliţia nouă. Sf. Voevozi se deosebeşte prin un stil bizantic şi prin un mic turn cochet aşezat pe spinarea sa, ce pare a surâde deasupra frumoaselor grădini, ce se întind împrejurul bisericeii. Acea mai plăcută însă din tustrele e biserica cea nouă a Adormirei, care figurează ca Catedrala Folticenilor. Ea e zidită chiar în centrul poliţiei, în faţa uliţei mari şi în preajma unei mici pieţe. Stilul său e singurul din câte am văzut că aduce oarecum a ceva gotic. Flancată în faţă cu un turn subţire şi năntuţ, şi cu alte turnurele micuţe pe spinare, ornate toate cu fereşti cu persiene verzi, grămădită simetric pe trupul său, ca să desinează de minune în faţa unui cimitiriu plantat cu ar-

1] Târgul nou, de care vorbeşte Melidon este partea din oraş de pe teritoriul moşiei Folticeni, partea despre Nord.

bori umbroşi, Mai este încă o a patra biserică, afară de barieră dar foarte aproape, prenumită la Tâmpeschi ¹⁾).

Prin 1857, Dimitrie Bolintineanu a fost în Folticeni, şi descrierea lui se deosebeşte fundamental de ale lui Kotzebue şi Melidon; Bolintineanu încearcă a fi ironic, şi nu găseşte niciun cuvânt bun de spus despre oraş :

In cale ni veni ideia să mergem la Folticeni, ca să vizităm ruinele cetăţii Baia, unde Stefan cel Mare învinse armia lui Matei Corvin.

Luarăm dar calea Folticenilor.

Seara eram la Folticeni. Poziţia oraşului este rară prin frumuseţea lăturărilor ei ; dar oraşul are o fizionomie de mizerie, intrând în oraş ni se păru că intrăm într'un oraş evreu. Ei aveau procesii religioase pe străde, mergând cu făclii aprinse.

Ne duserăm la un birt ținut de aceşti necuraţi oameni : dar îndată ce intrarăm în casa lor, furăm nevoiţi a ieşi, atât era aerul de stricat ; hotărâm să dormim în trăsură.

Atunci se arată poliţaiul oraşului. Aflând cine suntem, şi ce ni se întâmplase la birt, ne invită acasă la el : nu era timp a refuza.

Poliţaiul nu era bogat şi avusese nefericita idee să se însoare de curând iar cu o săracă, ca să facă copii săraci şi să simtă şi mai mult durerile sărăciei.

Aflarăm aici câteva dame cu idei dar recunoştinţa ospitalităţii nu mă iartă a vorbi mai mult voi zice numai că trecurăm noaptea destul de rău.

A doua zi meraserăm la vechea Baia ²⁾).

Astăzi, oraşul Folticeni are un aspect mai civilizată, şi străinii cari-l văd, rămân cu bune impresii, socotindu-l ca unul dintre cele mai frumoase oraşe mici din Moldova.

1) „Călătorie în Moldova de sus“, publicată în „Foiletonul Zimbrului“, Iaşi, 1855.

2) Dim. Bolintineanu, Călătorii. Vol. I. Editura Minerva Buc.,

Populaţia

Cele mai vechi informaţii pe care le avem, despre populaţia oraşului, sunt din anul 1803, în «Condica liuzilor» pe acel an, (Uricarul, VII, 252) în care găsim că în Ocolul Şomuzului, din jud. Suceava, se aflau 232 de oameni, supuşi plăţii birului, adică muncitori cari nu erau scutiţi de impozite.

O statistică mai amănunţită avem în 1820, când s'a făcut o „catagrafie oficială”.

Catagrafia a fost făcută pe judeţe, dar sunt date statistice, în unele privinţi, şi pentru cele două târguri care, la 1820, făceau parte din judeţul Sucevei, adică târgurile *Folticeni* şi *Burdujeni*.

După catagrafia aceasta, judeţul Sucevei, avea următoarea populaţie :

- 9037 birnici lăcuitori ; 393 vădanele ce umblă la cislă ;
- 40 treptele, adică Postelnici, Polcovnici, ş. a. ; 47 mazili, ruptaşi şi ruptele Visteriei ; 502 jidovi hrisovoliţi (183 în Burdujeni, 319 în Folticeni) ;
- 1863 cei fără bir, slugi, bejănari ; 217 slujitori ;
- 594 tagma bisericească [275 preoţi, 156 diaconi, 163 dascali şi pălimari) ; 179 nevolnici, burlăci şi călugări ; 19 sudiţi. —
- Total : 12891.

Statistica vorbeşte de *familii* ; nu ştim, însă, dacă prin acest cuvânt se înţeleg numai *capit de familie* sau sufletele, care, în 1820, vieţuiau în acest judeţ. Am putea să presupunem că e vorba de *capit de familie*, pentrucă, în ceea ce priveşte pe femei, se vorbeşte numai de *văduve* ; ar fi cu neputinţă să bănuim că toţi cei 275 preoţi din judeţul Sucevii erau văduvi, ca şi acei 156 diaconi, şi că niciunul dintre ei nu avea măcar un copil (Arhiva Iaşi, Condica No. 7).

În aceeaşi statistică (fila 163) se indică deosebit : «Târgul Folti-

teni a Dsale Căminarului Ciurea, cu o populație de 438 locuitori între cari 7 slujitori ai bisericeii.

În Iulie 1834 se face o statistică de „Toți sudiții din târgul Folticeni și cuprinsul ținutului Sucevei”, (Arhiva Iași. Vistierie. Condița 23, fila 392), în care, între *supușii austriecești*, sunt trecuții: Ioniță Simionovici, Gh. Mălinescu, Manolache fon Sava, Ioan Teodorovici, și Toader Piticarul.

Între *supușii roșienești* sunt: Grigori Novîțki și Gheorghe Nicolau. În 1831 se face, pentru Visterie, o nouă statistică, a tuturor orașelor și satelor din Moldova. E foarte interesantă.

La 1831 Folticeni erau împărțiți în două „mahalale”: *mahalaua bisericeii vechi*, sau *ciasta albă*, și *mahalaua bisericeii nouă*, sau *ciasta roșie* (Arhiva Iași. Tr. 644. Dosar I, Tom IX).

Biserica veche este *Sfântul Ilie*; biserica nouă este Adormirea. Statistica este astfel alcătuită:

1831. — Boerul cinovnic Capșa, pentru catagrafia prescrierii târgului Folticeni, mahalaua bisericeii vechi, ciastia albă, constată că sunt 3 preoți în slujbă, 2 dascăli, 2 diaconi fără popor, 1 la neamuri, 2 privilegiați, 11 feciori privilegiați, 1 scutit pentru straja țării, 3 privilegiați cu dări, 235 negustori hrisovoliți jidovi, 30 havalii creștini, 23 slugi a rangurilor, 3 nevolnici și bătrâni, 35 văduve jidoavce, 14 văduve creștine. Total: 374 suflete.

Statistica aceasta arată că în partea târgului Folticeni, ai cărui locuitori creștini țineau de parohia bisericeii Sf. Ilie, erau, în 1831, un total de 374 suflete. Aceasta, însă, nu însemnează că populația era de 374 suflete; statistica e făcută în vederi fiscale, și prin „suflete”, în tabloul acesta, se vorbește de *contribuabili*, de persoanele impuse la plată de dări, sau scutite de ele.

Partea din oraș, parohia bisericeii Adormirea, era mai puțin numeroasă:

Anul 1831. Boerul cinovnic Marcovici face catagrafia prescrierii târgului Folticeni, mahalaua bisericeii nouă, ciastia roșie, în care sunt: 3 preoți cu slujbă, 5 dascăli, 1 dela neamuri, 1 scutit pentru straja pământescă, 103 neguțatori jidovi hrisovoliți, 11 creștini birnici, 6 slujitori la poșta Folticeni, 19 slugile rangurilor, 1 iertat, 20 văduve, din care 14 evreice și 6 creștine. Total: 170.

În catagrafie sunt iscăliți: Neculai Marcovici, Erei Vasile, Preot Ieremia și 5 semnături evreești (Arhiva Iași, Tr. 644. Dosar I, tom IX).

O statistică a populației din Moldova, făcută în 1839, arată nu-

mărul locuitorilor pe judeţe. În acel an, în toată Moldova s'au născut 25.374 suflete, şi au murit 15.035, aşa că a fost un excedent de 10.339 suflete. 1)

În judeţul Suceava, balanţa se prezintă astfel:

S'au născut creştini ortodoxi 1315, dintre cari 730 bărbaţi şi 585 femei; au fost 41 de căsătorii, şi au murit 628 de fiinţi, din care 362 bărbaţi şi 266 femei.

Evrei s'au născut 97, din care 56 bărbaţi şi 41 femei; s'au căsătorit 15 şi au murit 70, din care 37 bărbaţi şi 33 femei.

La 30 Martie 1850, Eforia târgului Folticeni, trimete Departamentului lista de lucrătorii zidari, etc., cerută cu poronca 385. Prin batere de darabană s'a vestit în târg ca să vie toţi să se înscrie.

Tabela cuprinde:

Total sunt 27, din cari: 10 teslari, 17 pietrari, din care 11 calfe

După naţie: 3 unguri, 10 moldoveni, 4 jidovi, 8 creştini (?) şi 2 catolici.

În 1851 se face o nouă statistică, din care se vede că în Folticeni erau 230 de evrei, probabil, capi de familie (Arh. Iaşi. Dos. 22875 fila 2).

Tot atunci se alcătueşte „Lista boerilor aflători în ţinutul Sucevei în anul 1851” (Id. Dos. 22915), care cuprinde:

1. — *Boeri cu proprietate, 25 la număr:*

Vornicii: Andrieş Başotă, Iorgu Vârnav.

Postelnicii: Matei Gane, Costache Botez, Alecu Botez—Forăscu, Aga Alecu Botez.

Spatarii: Iancu Botez, Neculai Istrati, Grigori Rahtivan.

Banul Costache Cichirdik.

Comișii: Ștefan Botez-Forăscu, Costache Botez, Lupu Botez, Iordache Vârnav, Iordache Boș, Dimitrie Brânză.

Căminarii: Constantin Hârlescu, Panaite Pleșescu, Neculai Beldiceanu.

Sărdarii: Vasile Dimitriu, Neculai Gonciu.

Clucerul Neculai Boian.

Sluger Filip Sacară.

Pitar Neculai Telesman.

1) — Spicuitorul Moldo-român. Jurnal științific, literar și industrial, rediguit de o societate de literați. Iași, La institutul Albina, 1841. Fascicula pe lunile april, maiu, iunie.

2. — *Boeri fără proprietate, 60 la număr.*

Aga Dimitrie Gane, *Aga* Sevastian Cananău.

Spatari: Ioniță Grigoriu, Scarlat Tiso, Costache Mardari.

Ban Ioan Diaconovici.

Căminari: Dimitrie Plastara, Triandafil Săchilari, Ion Filipovici, Costache Sainoglu, Matei Ciudin.

Paharnici: Ianacachi Cozmulici, Ion Haubiț, Nechita Antoniu, Constantin Stavri, Vasile Racoviță, Ioan Teodor.

Stolnici: Hristodor Calistru, Costache Bălășescu, Costin Dragoș, Iordache Radu, Gheorghe Căprescu, Gheorghe Stati.

Sărdari: Iacovache Neculau, Gheorghe Condrescu, Ion Asachi.

Prapurcicul Mihai Botez.

Medelnicer Iordache Doicescu.

Clucer Grigori Lupu.

Slugeri: Neculai Marcovici, Neculai Verdeanu, Neculai Rojniță, Neculai Măcărescu, Gheorghe Calimnos, Gavril Capșa, Manolache Cilibiu, Dimitrie Ciulei, Dimitrache Gheorghiu.

Pitari: Vasile Ioan, Ioan Sinescu, Vasile Clucerescu, Petrachi Gogoșescu, Dimitrie Pădure, Leon Dimitrovici, Gheorghe Cozadin, Costache Gheorghiu, Costache Comoniță, Alecu Ciudin, Toader Ciornei, Toader Radu, Ion Vasiliu, Iordache Sainoglu, Petrache Radu, Gheorghe Crivăț.

Sătrari: Teodor Popovici, Mihail Vădeanu.

Vel Visternic Enacache Popovici, vel Visternic Vasile Cumpătă.

3. — *Fii de boeri, 8 la număr.*

Vasile Cantacuzin, Emanoil Morțun, Iordache Morțun, Costache Morțun, Petrache Softa, Nicu Cananău, Costache Mănescu și Iancu Sinescu.

* * *

O pildă de împetrișirea populației orașelor noastre, și în acelaș timp de forța de asimilare a poporului nostru, ni-o oferă și orașul Folticeni.

La întemeierea orașului propriu zis, în 1780, au fost aduși un număr de coloniști străini de neamul românesc: evrei și câțiva armeni din orașul Suceava, și din alte târgușoare din Bucovina, de unde erau îndemnați să plece din pricina unor greutăți pe care le întâmpinau din partea administrației austriace.

Emigrarea evreilor din Bucovina luase proporții așa de mari, încât autoritățile austriace se alarmaseră și încercau să o stavilească.

În rapoartele consulului austriac Raab, din Iaşi, către Metternich, din 1814, se găsesc informaţii precise.

La 4 Februarie 1814 raportează despre înştiinţarea ce i-o face starostele Ballomir din Folticeni, că populaţia bucovineană înspăimântată de dispoziţia luată ca lumea din sate să fie înrolată cu forţa în armată, a motivat un puternic curent de emigrare, aşa că zilnic cohorte întregi de emigranţi trec în Moldova. Raab spune că prin notă secretă a cerut ispravnicilor de Folticeni, Herţa, Botoşani şi Dorohoiu, ca în cazul când se prind emigranţi, să fie trimişi înapoi. Raab adaugă :

„Se pare însă că intervenţiile aceste nu au fost ţinute în seamă, pentru că ispravnicile de Folticeni şi de Herţa nu le au ascultat, aşa că un mare număr de fugari sunt răspândiţi în aceste localităţi”. (Iorga, Doc. Callimachi, II, 197).

Raab a intervenit şi la Domnitor, fără să fi avut, însă, o satisfacţie deplină.

La 1 Aprilie 1814, Raab trimite lui Metternich traducerea «einer fürstlicher Ordre» către Ispravnicia de Folticeni, în care se arată că agentul consular austriac face cunoscut că locuitorii din Iacobeni trec în Moldova, în satele Gura Negrei şi Şarul Dornei, unde se stabilesc şi s'au hotărît să se întoarcă de bună voie înapoi, dar sunt împiedecaţi pentru că ei datoresc bani locuitorilor din acele sate. Se spune că Domeniul Iacobeni garantează plata acestor datorii, şi dacă lucrul este adevărat, sătenii să fie sfătuiţi să lese pe emigranţi să plece de bună voie, «dar cu forţa să nu fie constrânşi». (Iorga, op. cit., p. 198).

La început, târgul Folticeni nu putea să atragă decât pe micii negustori, cărciumari. Folticeni era pe drumul care leagă o parte a Moldovei cu Cernăuţul; toată populaţia de pe valea Siretului, începând dela Focşani până la Roman, şi de acolo acei de pe valea Moldovei, trebuiau să treacă prin noul târg Folticeni, după cum, până atunci, trecuse prin satele Pădureni, Tâmpeschi, Folticeni [astăzi Folticeni-vechi], pentru a merge spre Suceava, prin Nimerцени unde, la luarea Bucovinei, s'a instalat şi vama de frontieră. Dela Folticeni la Suceava este o distanţă de 25 kilometri, distanţa unei poşte din vechime; aici în Folticeni, trebuiau să se schimbe caii căruţelor de poştă, trebuiau să poposească şi călătorii şi cărauşii cari aduceau mărfurile; trebuiau, deci, să fie hanuri, pentru adăpostit oamenii şi vitele.

Iarmarocul a dat o viaţă mai intensă comerţului, dar nu a necesitat înmulţirea populaţiei locale, de oarece iarmarocul dura numai câteva zile pe an, şi atrăgea o populaţie flotantă, care numai în asemenea condiţii putea să-şi facă rostul.

Îndată ce Folticeni a devenit capitală de judeţ, o parte din boierime, proprietari ai moşiiilor vecine, s'au stabilit în oraş. Iar la 1832, când Regulamentul organic a introdus o administraţie care cerea un număr relativ mare de funcţionari, au năvălit, în Folticeni, creştini străini de localitate, cari au rămas aici tot restul vieţii lor.

În asemenea condiţii nu s'ar putea vorbi de o populaţie autohtonă, cu o vechime apreciabilă în Folticeni, deşi mulţi dintre boierii cari s'au statornicit în acest oraş, erau reprezentanţii unor vechi familii din judeţul Suceava.

O viaţă comercială locală a început a se înfirişa în Folticeni, oraş de frontieră, unde se găseau într-o vreme, firme cu renume în toată Moldova, care făceau afaceri mari cu străinătatea. Negotul de blănării n'a cunoscut afaceri mai întinse ca acele pe care le a făcut firma „Alter David”, care a avut totdeauna centrala în Folticeni, chiar după ce şi-a întins afacerile în Bucureşti, unde s'a întunecat.

Desvoltarea oraşului, prezenţa în el a bogătaşilor din judeţ, a determinat necesitatea unor meseriaşi mai fini, cari găseau aici ocupaţii bine răsplătite. Aceasta i-a atras pe meşterii din Bucovina, dulgheri, caretaşi, fierari, fabricanţi de bere, hămurari, etc., să se stabilească în Folticeni.

Colonia catolică a acestor meseriaşi, a fost una dintre cele mai vrednice. Oameni cinstiţi, cu o cultură mult superioară meşterilor locali, dintre cari cei mai mulţi erau analfabeţi, colonia nemţească ar fi putut servi ca pildă populaţiunii locale, care însă a rămas refractară oricărui progres.

Dintre străinii de origine etnică stabiliţi în Folticeni, mulţi s'au asimilat până într'atâta, că urmaşii lor nici nu mai cunosc limba părinţilor, şi chiar au lepădat şi religia lor. Alţii, de altă origine, precum sunt evreii, s'au botezat.

S'ar părea greu de crezut că mulţi, destul de mulţi, dintre locuitorii folticeni, sunt descendenţi ai unor evrei botezaţi, sau ai unor creştini căsătoriţi cu evreice sau fiice de evrei botezaţi.

Unii dintre evreii botezaţi au lăsat moştenire numele de familie *Botez* sau *Botezatu*. Alţii ascund sub nume curat româneşti, ca Ionescu, Grigorescu, Vasilescu, etc., iluzia că urmaşii lor sunt români sadea.

Între documentele bisericeşti Adormirea din Folticeni, este un act prin care *Bercu sin Solomon*, croitor, vinde lui *Suhăr sin Şmil*, partea sa de casă „ce o a n dela fratele meu *Costache Botezatu*”.

Botezaţi, evreii deveniau cetăţeni ai Moldovei, cu drepturi refu-

zate străinilor. Cumpărau moşii, se însurau cu moldovence, primeau titluri de boierie şi obţineau slujbe importante. Toleranţa moldovenilor a întrecut, totdeauna, orice imaginaţie.

O altă categorie de oameni, care deveniau moldoveni, de contra-bandă, erau grecii. Arhondologia lui Sion nu exagerează; se pot vedea afirmările lui despre origina obscură a multor din grecii boierii, cari au jucat roluri importante, şi datorau situaţiunile lor unor gesturi practicate de oameni fără scrupul, fără caracter.

Un *Plastira*, de pildă, grec născut în afară de hotarele Moldovei, s'a pripăşit în Folticeni şi graţie atenţiunei ce dăm noi, Români, tuturor străinilor, a ajuns până şi primar în Folticeni.

Evenimente istorice

După înfiinţarea târgului se amintesc unele evenimente la care a fost şi el martur, şi a avut multe de îndurat.

În 1795 Moldova era bântuită de holeră. Timoni, consulul austriac din Iaşi, în scrisoarea cu data de 22 Decembrie 1795, adresată lui Thugut, zice: „La peste, qui continue encore en Moldavie, vient de se manifester dans trois villages du district de Foltischan“. (Iorga, Doc. Callimachi, I, 55).

Ultimii bătrâni din Folticeni-vechi, cari mai trăiau acum 50 de ani, povesteau că dela bătrânii lor aflaseră şi ei că îndată după înfiinţarea târgului, holera a bântuit şi în Folticeni.

Până la 1821 nu mai cunoaştem nicio întâmplare din viaţa târgului, când în «Tragodia sau mai bine zis jalnica Moldovei întâmplare», Vornicul Alexandru Beldiman, arată cum eteriştii mergând dela Roman spre mănăstirea Slatinei:

*In Mălini cum se iviră, s'au dat de stire la Eşi,
De cătră Isprăvnicie, prin înadins triimeşi;
Pe un Deli-Başa, cu oaste, îndată au rânduit
Cu ei două din agale şi cu grabă i-au pornit
Să meargă ca să lovească duşmanul nestâmpărat.
Ostaşii trecând prin Roman s'au adaus şi mai mulţi,
Având de mare plăcere ca să se plimbe la munşi,
În Folticeni foşi s'adună, pun la cale, sfătuesc,
Şi foarte de dimineaţă spre Slatina se pornesc.*

Căpitanul Anastasă, un comandant al eteriştilor, de pe fereastra

unei chilii din mănăstire, ocheşte cu şuşaneaua pe Deli-Başa şi-l ucide; turcii se înpăimântă, războiul încetează.

Grecii iese din mănăstire şi trec în Cordon (Bucovina) :

*Şi dinpreună cu dânsii şi călugări câfi erau,
Groaza ce au tras săracii, vestind se cutremurau.
Cei din Folticeni ispravnici, luând veste, rănduesc
Trupurile să îngtoape un boerănaş pornesc.
Am vorbit cu acela, mi-au spus că i-au numărat ;
N'avea cuvânt să minfească, cred a fi adevărat.
Din furci, peste patru sute puţin oareşce mai mulfi,
Şi şasesprezece tocma volintiri şi arnăuşi,
Bez călugării ce vremea afară i-au apucat,
Cari fără nicio vină în sabie au picat.*

După plecarea turcilor dela Slatina, grecii se întorc la mănăstire.
Atunci :

*Vestitor în Iaşi soseşte, dela Folticeni pornit,
Şi arată cum că grecii de iznoavă au venit,
La Slatina se'ncuibează, au sosit acum prin munţi,
Şi să ia măsuri mai bine, căci acum sunţ foarte mulţi.*

Grecii erau porniţi pe pradă şi jaf :

*Din Slatina ieşind grecii, Folticeni au prădat
Şi 'napoi au venit iarăşi, mai mult nu s'au depărtat.*

Judecând după cele ce făceau grecii în calea lor, putem să fim incredinţaţi că bietul Folticeni a avut mult de suferit, dela aceşti năvălitori, cari lăsau numai jalea în urma lor.

Arhimandritul Ioasaf, din Mănăstirea Slatina, fuge la Suceava, „şi l-au urmărit prietenii până la Folticeni ca să li se dea de cheltuială, şi i-au pierdut urma” (Erbiceanu, p. 121).

La 18 Iunie 1821, consulul austriac Wolf scrie Paşei din Brăila, arătându-i că boerii şi locuitorii bejenari, de frica volintirilor şi a unor turci, nu s'au reîntors pe la locurile lor, şi că trebuie întâi a se reîntoarce Episcopul, pe care apoi îl vor imita boerii şi locuitorii, şi cere ca Paşa să poruncească lui Ahmet Aga, „ca să dea câţiva neferi ca să mergem după Preasfinţia sa Episcopul Gherasim la Folticeni unde fu-

gise de frica volintirilor, nevrând întru nimic a se amesteca în treaba volintirilor" (Erbiceanu, p. 124).

Boerima din Folticeni a fugit şi ea în Bucovina, şi chiar oameni mai cu stare din satele vecine.

Elena Hartulari, din Folticeni, în „Istoria vieţii mele”, scrie: „La vrâs'a de 11 ani am fost în bejenie, în anul 1821, la ţara nemţască, la Suceava, alungate de Otomani; ducându-ne la graniţa din Bosance unde am făcut carantină de 9 zile pe câmp, unde urma cumplite ploi şi biata maică-mea bolnavă, suferindă dela o pierzanie, am trecut la Suceava.

„Petrecând la Suceava peste un an, în cea mai mare lipsă, neputând părinţii mei a-şi lua cele de întâmpinare de vieţuire; şi tot în acea vreme primesc ştiinţă că li-au prădat casa şi au ars-o. Eu în acea vrâstă mă siliam a-i mângăia şi ei de mila mea se cam oprea de a plânge”.

„In sfârşit, după un an, am trecut în ţară, unde au fost siliţi părinţii mei a se retrage la ţară, luând o moşie în posesie pe 4 ani, până şi-au făcut casa ce o avem în Iaşi”.

„In anul ce au ieşit la moşie, se găsea încă turci în ţară. După regula ce era pusă de turci, era regula ca acei de pe la moşie să ţie câte doi turci, spre pază, a nu năvăli vre-o bandă de turci tâlhari a-i prăda sau a-i omori, căroră zălogi li se da că'e 500 lei pe lună”.

In „Amintiri din viaţa Economului Vasile Grigorescu Stavrofor”, scrise de el în 1912, vorbind despre bunicul său Vasile Podolski, venit din Bucovina, la 1812, şi stabilit în satul Petiea, lângă Folticeni spune: „Bunicul cu bunica, mătuşa Gafiţa şi moşul Gheorghe, de frica volintirilor au trecut graniţa în Bucovina la Pătrăuţi, iar Grigore, tatăl meu, fiind holleiu şi voinic, a rămas în Petiea ca să păzească casa şi să mai lucreze la fânaţ, fiindcă era timpul cositului fânaţe'or, tocma când i s'a întâmplat un incident lui Grigore, adică tatălui meu, şi a-nume: pe când era la fânaţ, adunând, vede deodată doi turci călări, cari neputând trece o topliţă, mlaştină şi stuhării, nefiind tocmai departe de locul unde tata aduna pe un deal, aude strigând: „ghelburda, bre”. Tata fără a răspunde, ascunde grebla sub brazde, ia ţăpoiul şi fugi duduţă la pădurea de pe Dealul Pietrelor, care astăzi nu mai este. Ajungând acolo, s'au ascuns în nişte tufe, dar fiind nerăbdător şi ne mai putând aştepta, ridică capul. Când, ce să vadă? Vede un turc cu puşca în mână sărind peste tufe. Norocul lui că turcul nu l-au văzut, căci văzându-l, poate eu nu mai eram pe lumea aiasta; împrejurare

care face pe Grigore să plece capul îndată, şi pe supt tufe, pe brânci să te duci băiete în pădurea cea deasă, de unde s'a întors noaptea acasă.

„După ce au bătut turcii pe eteriştii greci uniţi cu bulgari şi sârbi, stabilindu-se pace, bunicul cu toţi ai săi au venit iarăşi în Moldova, la Petiea, la casa sa, unde după stăruinţa şi recomandăţia mătuşei mele Anisia, din Baia, Grigore, viitorul meu tată, ie de soţie pe Maria, viitoarea mea mamă, fiica preotului Ştefănuţ şi soţia sa Ioana, bunicii mei de pe mamă, la anul 1822*.

Peste zece ani, iar se iveşte holera în Moldova şi lumea din Folticeni, îngrozită, începe să fugă. Paharnicul Iancu Kogălniceanu, frate cu Ilie Kogălniceanu, tatăl marelui bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, era ispravnic la Folticeni; la 30 Septembrie 1831, el adresează o scrisoare lui „Conu Mihalache“ în care spune cele ce se petrec în Folticeni, pe vremea holerei :

Cu multă plecăciune închinându-mă, sărut mâna dumatăle
Cucoane Mihalache !

Din adâncul inimei dorind a şti pentru cea mie scumpă fericita dumatăle sănătate, înadins triimit şi cu multă plecăciune mă rog ca să mă învrednicesc cinstitului dumatăle răspuns ca bine vestindu-mi-se, din tot sufletul să dau laudă celui mult milostiv, pe care neîncetat rog pentru îndelungarea anilor vieţii dumiilorvoastre. Cătră aceasta cu îndrăzneală triimit cinci hâr-zobi cu păstrăvi, o putiniţă cu marinat iarăşi păstrăvi, un bor-dujăl cu brânză, şi o făscuţă, toate acestea din bunătăţile dela munte, şi mă rog să le metaherisâţi cu deplină sănătate. Iar apoi mă jăluesc dumatăle ca un stăpân şi făcător de bine, de asu-pririle ce pătimesc aice despre dumnealui Vistiernic. În vremea holerei am rămas singur la tactul Ispravniciei, căci şi şameşul şi tovarăşul meu s'au depărtat cu toate casele lor şi s'au dus cel dintâi la satul Dumbrăviţa ¹⁾ iar cel al doilea la satul Onceştii şi acolo au petrecut, asemenea au urmat şi logofetii Ispravniciei, că fieştecare s'au dus care pe unde au putut spre scăpare vieţii, şi numai la zile de poştă venea tovarăşul meu cu sameşul şi sta cu caii înhamaţi. de se lucra răporturile răspun-zătoare, şi iarăşi se ducea, iar toată greutatea şi treburile haznelii, şi a ţinutului, precum şi buna chibzuire pentru stărpirea

1) În textul tipărit este cetit greşit cuvântul „Dâmboviţa“, în loc de „Dumbrăviţa“, sat în apropiere de Folticeni,

boalei, eu le am rădicat că şi din pungă am jertfit hacuri pe la ciocli, numai ca să ajut omenirea. Şi multa mea sârguinţă m'au molipsit şi însuşi, că precum cred că ştii dumneata, mi-au murit bucătăriţa în trei ceasuri.

Eu am fost bolnav opt zile şi Dumnezeu m'au ridicat, deci o aşa pătimire m'au făcut să îngrozesc pe tovarăş şi pe sameş, scriindu-le ca să vie la tact, că voiu înştiinţa pe la stăpânire şi că vor păţi ca dregătorii de ținut Covurluiu şi Vaslui. Insa aceste au fost din partea mea numai o îngrozire, şi nu am răportuit stăpânirii, giudecând că au acasă şi copii, şi că de vor fi siliţi a sta cu mine neclintiţi din Folticeni, să nu cumva să se molipsească şi să moară vreunul şi apoi să mă blăstăme şi să mă mustre şi cugetul.

Dar tovarăşul meu cu sameşul s'au temut să nu răportuesc eu pentru depărtarea lor dela posturi şi să nu păţască ceva rău şi au căutat mai înainte să se îmbuneze prin pâri minciunoase şi nedrepte asupra mea, şi pentru ca să te încredinţezi dumneata de pâriile lor, iată alătorez aice şi pâra dumilor sale şi răspunsurile mele ce le am dat la fiştecare pont. (Revista «Ion Neculce», 1922, p. 319).

Mişcarea platonice din 1848 a avut un slab răsunset în sufletul populaţiei oraşului Folticeni. Un memoriu al lui A. Forăscu, fiul lui Alecu Botez-Forăscu, ispravnicul ținutului din acea vreme, un manuscris inedit, ni dă câteva informaţii despre unele întâmplări din 1848, petrecute în Folticeni :

La 1848 era ispravnic în ținutul Sucevei Aga Forăscu, foarte credincios slujbaş şi devotat Domnului Moldovei Mihail Grigori Sturza. Această dragoste pentru Vodă Sturza începuse încă dela 1834, când Forăscu fusese ales si trimes la Galaţi ca deputat din partea ținutaşilor Suceveni spre a întâmpina pe Vodă Sturza, care venia Domn în țara Moldovei, numit de Sultanul Medgid.

Pe când Europa era mai toată în foc şi revoluţiuni sângeroase erau mai în toate țările din Europa, idei liberale intrase şi în capul tinerilor moldoveni, cari, cea mai mare parte făcuse studiile lor unii în Franţa alţii în Germania.

Pe la începutul lui Aprilie s'a început mişcare şi în Moldova, şi atunci Ministrul T. Balş a dat poronci aspre ispravnicilor să fie cu luare aminte şi să împiedece orice mişcare, rădicând cu putere pe acei ce ar îndrârni a cutreera țara şi a bântui

satele și târgurile, trimetându-i cu dela sine putere, surgun la mănăstirile Slatina, Râșca, Neamț, Secul, la Horaița și chiar la schiturile Săhăstria, Procof, Vovidenia. pe cei mai tulburători.

Alecu Forăscu, ispravnicul, avea doi băieți : Vasile și Costache, și deși erau copii — Vasile avea 14 ani — totuși cu conșcolarii lui vorbea despre libertate, și prin ascuns, când nu putea fi văzuți de profesori, polițaiu. etc., toți ei purtau cocarda. Dar în una din zile, Costache Rojniță, polițaiul oraşului Folticeni, văzuse pe Vasile Forăscu cu cocarda și se duse, colac cald să spuie tatălui ceea ce văzuse, așa că băiatul era să-și piardă urechile, dar ocări a înghițit destule,

În una din zilele lui Maiu, pe când Cuconu Alecu stă în balconul din față, în casele lui (astăzi palatul administrativ), o căruță de poștă, în fuga cailor, a intrat în ogradă, un subofițer de lănceri (ulani) cu mustățile mari, dar pline de colb, cu un mundir de postav cum rupe în coate, cu o chivără de alamă, cu niște șpori mari, ca două furci, se coboară din căruță și dă în mâna ispravnicului un plic mare, cu o pecete roșie mare, și pe pecete era aplicată o pană de găscă.

— Am venit cu o ștafetă, zice trimesul, și am poroncă fără zăbavă să mă întorc la polc.

Îndată ce a văzut ispravnicul plicul. s'a încredințat că trebuie să fie ceva vajnic și pe dată a trimes pe un slujitor Petrache Folticineanu după sameșul Niță Hasnaș, iar pe slujitorul Costache Pășcăneanu după Neculai Rojniță, polițaiul. Ce poronci a dat ispravnicul acelor doi slujbași, nu am putut afla, însă fiul său Vasile a văzut unde a pus tatăl său acea poroncă, și pe când el se culcase de amiazi, băietul cuprins de curiozitate, a cetit acea poroncă și a tras copie după ea. După moartea lui Forăscu, originalul acelei poronci a fost dat de către Vasile Forăscu lui Mihail Kogălnicoanu, iar copia a fost publicată în al 25-lea an dela înființarea Junimei în Convorbiri Literare,

Poronca aceasta are acest cuprins :

Arhon Vornice,

Vro câți-va inși, fără căpătăiu, fără frica lui Dumnezeu, neștiind samă de părinteasca îngrijire cu care înaltul Guvern ocrotește pe fiecare pământean, fie din evgheniști, fie din locuitori, au plecat prin sate și caută, prin fel de fel, a turbura liniștea obștei și a băga în capul celui fără de minte idei răzvrătitoare și alte de asemenea,

D=voastră, pe care Inaltul Guvern v'a pus în capul ţinutului veţi baga de samă ca liniştea publică să nu fie tulburată şi dacă veţi simţi niscava, ceva, cumva din partea cuiva, îndată cu înadinsă stafetă să-mi docladarisiţi, puindu-vă totodată în vedere că pentru orice neajuns, tulburare, gălăgie, D=voastră veţi pica sub grea răspundere şi vă veţi trage asupra=vă aspru vigavor,

T. BALŞ

Logofăt cavaler a mai multor ordine

Iaşi
1848 Maiu

Pe când parte din tinerii revoluţionari mergeau la Alecu Botez-Drăguşanu, proprietarul moşiei Fântâna-Mare, ispravnicul mergea cu opt poştalioni, cu doi surugii şi doi slujitori călări, Petrache Folticineanu şi Costache Păscăneanu la acea moşie, ca să vadă dacă din acei răsvrătitori contra ocârmuirii nu sunt acolo, dar niciodată nu a putut da peste ei, aşa de bine se ascundeau.

Mulţi din cei tineri fugari, cari trecuse graniţa, erau găzduiţi la Pantazi, proprietarul moşiei Băişeşti, din Bucovina, chiar lângă vama dela Cornul-Luncei. iar alţii la Panaite Moldovanu, arendaşul moşiei mănăstirei Slatina, Valea Seacă, în hotar cu Băişeştii.

La mănăstirea Slatina era surgunit Neculai Istrati, mai târziu şeful separatiştilor din Moldova, dar cu care tinerii revoluţionari nu erau în legătură, nici în relaţii, nici politice nici amicale, căci el era considerat ca spionul lui Mihail Sturza, şi şi-a ales mănăstirea Slatina, căci la acea mănăstire era egumen Arhimandritul Meletie Istrati, fratele lui, în urmă ales Episcop la Huşi.

Pe la sfârşitul lui Septemvrie toţi tinerii părăsise aceste locuri, şi unii se duseră la Cernăuţi, iar alţii cei mai avuţi, precum Alecu Cuza, Costache Negri, Rallet, Alexandri, Matei Millo, Petrache Cazimir, etc., plecaseră la Paris.

O deosebită importanţă, pentru istoria ţării, au alegerile, din 1857-58 pentru Adunarea electivă a Moldovei.

Ideia Unirii încolţise în sufletele multora din Folticeni, care se şi constituiseră într'un comitet ce începu o acţiune viguroasă în contra separatiştilor, reprezentaţi de un primejdios agent care era Neculai Istrati, proprietarul moşiei Rotopăneşti.

Despre această mişcare, Vasile Forăscu scrie :

Şi în judeţul Suceava s'a făcut un comitet al Unioniştilor sub prezidenţia Vornicului Alecu Forăscu, şi membrii acestui comitet erau : Sfinţia Sa Părintele Arhimandrit Calinic Miclescu, egumen la Mănăstirea Slatina ; Sfinţia Sa părintele Canano, egumen la Mănăstirea Râşca ; fraţii Iancu şi Vasile N. Cantacuzin ; fraţii Matei şi Alecu Millo ; fraţii Dimitrie şi Alecu Grigoriu (Văsescu) ; fraţii Manolache, Costache şi Dimitrie Morţun ; fraţii Alecu şi Toader Botez ; fraţii Constantin şi Matei Pleşescu ; fraţii Dimitrie şi Vasile Stamaţi ; Petru Softa ; fraţii Costache şi Teodor Gonciu ; C. Diricliu ; Costache Romănescu ; fraţii Ion şi Gheorghe Tinu ; fraţii Dimitrie şi Panaite Moldovanu ; Mihai Dragonciu ; Vasile Filoţi ; Vasile Teodorescu ; Neculai Marcovici ; Iacov Neculau ; răzăşii dela Brusturi Moţoceştii Urechenii, Stîhi, Frunzeţi, Teliman ; Iancu Sinescu ; Gh. Crivăţ, fost căpitan de pañiri ; căpitan Caramalău ; Petrache Gogoşescu, Neculai Măcărescu ; preoţii I. Roşu, Toader Lateş, Vasile Luca, Toader Stupcanu ; mulţi neguţitori, între care Lambrior, Matei Chitariu, iar fraţii Aga Ştefan Forăscu şi Aga Costache Forăscu umblau prin sate, ca să împiedice înrăuirile ce separatişti căutau a avea printre răzăşii dela munte : Dorna, Şarul Dornei Neagra Şarului, Panaci, Drăgoiasa, Păltiniş şi printre sătenii mai cu vază, precum : Ion Stratilat, din Cozmeşti ; C. Botezatu, din Paşcani ; Gh. a Sandului, din Ruginoasa ; Toader Grumăzescu, Petrea Mazilu, Toader a Oanei, din Rădăşeni ; Vasile Ichim din Petiea ; Vasile Stoleriu, Neculai Balaban, din Soldăneşti ; Vasile a Irinei, din Bogdăneşti ; Acsinte Boboc, din Boroaia ; Toader Drugă din Basarabia ; Neculai a Niţei, din Preuteşti ; Gh. Arghireanu, din Arghira ; Toma Dascalu, din Forăşti ; Gheorghe a Tănăsoaei, din Oprişani ; Costache a Casandrei, din Dolbeştii-Mari, şi alţi mulţi din diferite sate.

Iată şi persoanele care se ţineau de poroncile guvernului Căimăcăniei, dirijate de Neculai Istrati : fraţii Lupu şi Mihai Botez ; Iordache Vârnav, fost ispravnic pe timpul alegerilor ; fraţii Crigore şi Lupu Răhtivanu ; fraţii Ciudin : Ioan (socrul lui Istrati), Matei, Manolache şi Costache ; Ioniţă Botez, arendaş lui Mihai Vodă dela moşia Cristeşti ; Gh. Stăni ; Alexandru Agioglu ; Gheorghe şi Costache Ghiţescu ; fraţii Toader şi Scarlat Romano ; părintele Econom Iftime Stamaţi ; Vasile Clucerescu ; Iorgu Hârlescu ; Costin Dragoş ; Neculai Beldiceanu ; Gh. Popovici ; Neculai Măcărescu ; Matei Gane ; Costache Ghi-

tescu dela Buneşti ; Alexandru Ciurea ; Gheorghieş Dimitriu şi Alecu Holban, fiul vechilului Marchizei de Bedmar la Baia, secretar intim al lui Neculai Istrati.

Partidul separatist era susţinut de guvern, care dăduse lui Istrati puteri discreţionare, şi care avea şi sprijinul agentului consular al Austriei, Doctorul Ignatz Diaconovici.

Despre activitatea partidului unionist din Folticeni, avem o serie de documente inedite, necunoscute de autorii colecţiei „Acte şi documente relative la Istoria Renaşterii Române”, scrisori adresate de Comitetul Unirii, din Iaşi, lui Emanoil Morţun, reprezentantul subcomitetului din Folticeni (Colecţia Gorovei).

Unul dintre membrii partidului unionist din Folticeni, era Neculai Verdeanu, profesor la şcoala publică. Despre cele ce i s'au întâmplat, el adresează Departamentului Cultului şi Instrucţiunii publice, la 13 Aprilie 1857, un raport în care, între altele, spune : „In ziua de 16 curent, în ceasul când îmi făceam cursul dimineaţa, poliţaiul m'a poftit să merg grabnic la d-l prefect. Cum am intrat, şi fără să-mi răspundă la salutul meu, a început să răcnească la mine, întrebându-mă cine sunt eu ca să îndrăznesc să fac un partid, să fac propagandă şi să țin întruniri şi consfătuiri. Fără să mă lase să răspund, a răcnit la mine, ameninţându-mă în toate chipurile”... [Acte şi documente, IV, 417].

Considerat primejdios unionist, Verdeanu este destituit. Decretul de destituire, din 24 Aprilie, este astfel motivat : „Văzând neglijenţa de a-ţi îndeplini datoriile misiunii de profesor, Departamentul a găsit de cuviinţă să te destituie. Ți se porunceşte dar să predai îndată ajutorului de profesor, d-lui Cocea, arhiva şi celelalte lucruri ale şcolii. Ministrul Instrucţiunii publice : A. Sturza”.

Contra acestui act arbitrar, unioniştii din Folticeni adresează Baronului de Talleyrand următorul protest, la 1 Maiu 1857 :

Domnule Baron,

A doua zi după ce am iscălit adresa de felicitări pe care delegaţii noştri au avut onoarea să vă prezinte la Iaşi, profesorul şcolii publice din oraşul nostru a fost crud insultat de ispravnicul ținutului nostru Suceava, şi chiar ameninţat cu închisoarea, şi aceasta pentru singurul fapt că a semnat actul menţionat. Profesorul s'a plâns Departamentului Instrucţiunii publice cerând repararea injuriei ce i s'a făcut. Domnul şef al acestui Departament, drept satisfacţie, a ordonat imediată lui destituire.

Domnule Baron, guvernul Moldovei nu se mărgineşte a face toate silinţele, a întrebuiţa toate mijloacele pentru a intimida şi a stânge toate dorinţele noastre, a cărora liberă expresiune ni a fost garantată de Tratatul dela Paris, el acum vine să ni răpească tot ce avem mai scump, instrucţia copiilor noştri. Profesorul destituit îşi îndeplineşte misiunea între noi de 13 ani. Este un om foarte onorabil, o capacitate recunoscută şi are toată încrederea noastră. Părinţi de familie, venim să rugăm pe Excelenţa Voastră, în numele acestei Franţe care face atâtea pentru instrucţia copiilor noştri, să binevoiască a interveni pe lângă guvernul nostru ca în opera lui de distrugere să ni cruţe cel puţin copiii. (Acte şi documente, VI, 468).

Alexandru Botez, mare Vornic ; M. Gane, mare Postelnic ; D. Grigoriu [Văsescu], mare Postelnic ; A. Millo, Spatar ; G. Calimnos, Sluger ; Codrescu, Sărdar ; C. Gheorghiu, Pitar ; Pleşescu, Căminar ; Filipovici, Căminar ; Marcovici, Sluger ; I. Teodoru, Paharnic ; Goncescu, Sărdar ; Clucerescu, Sărdar ; Nicu Gane, Judecător ; J. Frunză ; Graneşchi I, Buziac, Diacon ; T. Goncescu ; N. Sigmar ; N. Rojniţă ; N. Cociaş ; V. Grigorescu, preot, profesor de religie ; N. Zaharia ; I. Băeşu, preot, econom ; Vasile preot, Econom ; C. Teodoriu, preot ; I. Constantinescu, preot.

Despre activitatea unioniştilor din Folticeni, ispravnicul ţinutului raportează Departamentului din Iăuntru, la 14 Aprilie :

...de îndată am regulat ieri a se obşti în tot circul târgului, uliţi şi mahalale, prin bateri de barabană, cuprinderea poruncii Sfatului extra-ordinar publicată prin „buletinul oficial”, precum se ordonă prin citata depeşă, cu deşteptare că toţi călătorii unei asemenea regularisiri, vor fi supuşi învinovăţirei, după gradul delictului şi daţi în judecată. În potriva cărei dispoziţii, totuşi după invitarea generală făcută din casă în casă de trei feţe menite în asemenea şi anume : d-lui postelnic sau agă Dimitrie Crigoriu, ce nu-şi are statornicia în ţinutul acesta, cu vreun fondos recunoscut şi apoi spatarul Alecu Millo şi slugerul N. Rojniţă, asară s'au adunat la otelul d-sale vornic Alecu Botez [Forăscu] în număr de 17 indivizi cari anume sunt cuprinşi în lista alăturată pe lângă aceasta, în numărul cărora se găseşte un cinovnic din Judecătorie, pitarul Gheorghe Popovici, şi doi membri dela Sfatul orăşănesc, şi anume : clucerul Teodor Neculaevici şi clucerul Vasile Ludovic, şi pre cât m'am putut încredinţa aceşti membri pe lângă aceea că au iscălit o

hârtie de mulţumire către comisarul Impăraţiei Franţei aflat acum în capitală, dar apoi ar fi şi primit câte zece bilete confirmate pentru unire, a căror modeluri se va cunoaşte din un singur bilet ce s'a vânat şi se a'aturează pe lângă aceasta.

Eu de îndată am şi apucat pe aceşti doi în cercetare, pentru ca să dea de faţă acele bilete, însă ei s'au ferit, sub cuvânt că nu le ar fi primit. La ocazia acelei adunări s'au acceptat mai multe deliberaţii în chestia Unirei şi a organizării Principatelor, după cum sub cumpăt m'am încredinţat, trăgând de teţ meu, mai sigur şi chiar sfătuirile ce se dă fiecăruia, mai ale de post. Grigoriu, la prilejul de invitare, după cum unele din acele feţe m'au lămurit, care urmare cât pentru clasa de jos se păzea în parte şi de către căpitanul poştei de aici ca subaltern a dumisale spătarului Alecu Millo. Astăzi în adaos m'am înştiinţat că nişte așa bilete şi înscrisul înfiinţat se poartă pe la case cu ademenire pentru acei în necunoştinţă, spre a se iscăli şi apoi să se poată înfăşiţa la d-l Comisar prin d-l post. Grigoriu, spătarul Millo şi Aga Emanoil Morţun, ca nişte reprezentanţi meniţi. Eu, răzămat pe ordonanţele povăţuitoare în asemenea, am întins lucrări serioase pentru perirea a tot soiul de abuzuri şi mai ales după înţelesul oficii sub No. 7584, nu am perdut vreme a regula lipirea pe stâlpi în acest târg a 13 exemplare, însă 5 primite pe lângă numerata oficie şi alte 8 ce s'au copiat la neajuns de pe ele, publicând şi prin batere de darabană pe toate uliţele, cuprinderea ofisului No. 38 obşti prin foaia extraordinară, dând şi convenitele stricte porunci privighitorilor de ocoale. Despre care cu supunere se raportează, prezentându-se în alăturare şi foile publicaţiei sub convenita informare, după cum mi s'a ordonat.

Cătră toate, onoratul Departament va cunoaşte că înrăurirea se ameninţă cu manifestaţii şi alte ce insuflă prilej de împărechere în principiu, şi mai cu prisosinţă de către post. Grigoriu, care făţiş din casă în casă, până şi la clasa de jos, având cu sine pe spătarul Millo şi slugerul Rojniţă, nu s'au sfiit a provoca mui multe îndemnări, prin felurite explicaţii în contra regularisirei Sfatului şi ofisului Escelenţii Sale prinţului Caimacam No 7, fără să se creadă că în acest district nu are titlu fundamental, ci mai ales considerat ca simplă persoană¹⁾. ar şi trebui să se ferească şi să se oploşască acolo

1) Dimitrie Grigoriu (Văsescu), fiul Căminarului Ioniţă Grigoriu era născut în Foltceni, unde fusese magistrat, şi acuma se stabilise în Iaşi.

unde locul său interesele lor cere să fie statornicit. Această regularisire nu mai puțin pentru cinovnicul din tribunal, acei doi membri din Eforie și căpitanul de poștă cari au ascultat publicațiile, și cu a lor urmare s'au făcut necredincioși, să lase la cea mai departe lucrare a onorab. Departament, până când eu voiu fi cu privighere și strictă purtare, după deșteptările primite; însă în aceasta socot nu de prisos a supune la cunoștință că polițaiul oraşului, pe lângă molătatea ce arată la însărcinarea sa, dar apoi desvălește un caracter nepriincios la o așa gîngașă vreme, în cât mai mult a zice sunt împedecat la graba cu care doresc a îndeplini însărcinările puse mie de guvern; prin urmare rămâne și întru aceasta a se face convenita regulă.

În astă sară a sosit aicea în târg și arhiereul dela mănăstirea Slatina care nu mai puțin fiind unul din linia și duhul ai acelora ce se încearcă a vătămă liniștea, primind și felurite împărecheri și la mănăstiri când se găsește, în scopul proiectărilor în chestia de față. Eu, cât pentru aceasta am regulat ca mâne, prin comandirul de jandarmi, să i se facă cunoscut a se retrage înapoi la acel locaș, și să se ferească de toată necuviința care nu poate a se îngădui.

Despre care nu mai puțin vi se aduce la cunoștință.
[Acte și Documente, IV, 435].

1. Vârnav

Starea morală din timpurile acelea, care nu se deosebește de aceea de astăzi, este zugrăvită de raportul Comitetului Unirei din Folticeni, către Comitetul din Iași, cu data de 9 Iunie 1857 (Acte, IV 761)

Avem onoare de a vă încunoștința că la districtul Sucevei, dintre marii proprietari și acei de case, au rămas puțini cari au mai sprijinit încă sfînta noastră cauză. Aceasta vine din aceea că, precum știți, la d-lor binele țării nu-i decât un cuvânt deșert, și pentrucă nu caută decât interes. Trei dintre d-lor cari, cu câteva zile înainte, strigau unire, au scris felicitări comisarilor și bilete, au fost destul să se ducă la tribunal, și altuia să-i dea caimacamul o cafea, pentru ca că vie acum să strige în contra unirei, și să facă partidă lui Istrati.

Dar, Domnilor, cu rușine și cu durere vă mărturisesc că districtul Sucevei e poate singurul care numără așa de puțini oameni onești.

Dacă ocârmuirea și d-l Istrati vor face încă tot ce vreau

nu vă aşteptați la mari rezultate dela nenorocitul nostru district.

Aici lupta este mai mare decât oriunde, pentru că avem, din nenorocire, de adversar pe Istrati care are ocârmuirea în mână, și pe Iorgu Liteanu, care e unul din cei mai mari proprietari.

Ni-ați scris ca să facem o protestație pentru acele 15 zile. Ați putea crede că, după cercările ce am făcut, nu s'a putut spera decât un număr foarte mic de subscrieri, încât am fost siliți a părăsi această lucrare, și apoi orice ai vrea să faci nu ai cu cine, pentru că nu înțeleg sfințenia, importanța acestei chestii, parcă n'au suflet, n'au sânge, se duc, se plimbă, își caută de interese, de trebi, dorm, își fac tabeturile. Li vorbești alergi; în zădar, nu-i poți mișca. Din parte-mi am făcut și voiu face tot ce-mi va fi prin putință, cu toate că sunt prea puțin ajutat. Ar fi de dorit, și chiar vă rog, Domnilor, dacă veți găsi și Dv. de cuviință, trimeteți-ni din membrii cari sunt mai cunoscuți aici ca să facem câteva adunări, doar că vom mai însufleți. Altfel avem sigur în Divan pe Istrati, pe Liteanu, și cu toată banda d-lor de deputați cari vor să și-o pregătească 1).

Pe corporați administrația i-a silit cu jandarmi de a subscrie adresa către Savfed-Efendi ce s'a văzut și tipărită, i-a silit a subscrie o împuternicire la 16 dintre dânșii, că tot ce vor face acești din urmă să fie primit și de dânșii.

Am vrut să-i fac a arăta prin înscris această necuviință a administrației, dar nu au avut curaj, mi-au făgăduit cu toate acestea că de acum nu vor mai subscrie nimic fără să se sfătuiască cu noi, Credeți-mă, domnilor, că corporațiile înțeleg mai bine interesul țării și al lor decât d-nii proprietari, sau cel puțin nu suni interesați, nu văd o speculație acolo unde este o cauză politică, o cauză de moarte sau viață a țării lor.

Până la publicarea listelor electorale, nu vă putem da nicio ștință în acest caz, fiindcă pe mulți cari i-a trecut de aici, la Iași i-au scos Domnilor, vă rog dați-ni știință de câte ori aveți ocazia, ca să mai putem întreține curajul celor fricoși și slabi.

Primiți, Domnilor, mărturisirea cea mai sinceră despre stima cu care am a rămânea

Al domniilor voastre plecat serv

A, MILLO

1. Aprecierile lui Alecu Millo despre Iorgu Liteanu erau pesimiste. Liteanu a fost ales pe lista unioniștiror, deși era bănuț că ar simpatiza cu separatiștii.

La 2 Iunie 1857, Comitetul din Iaşi trimite Comitetului din Folticeni o adresă, cerând să protesteze în contra abuzurilor administraţiei care trece pe listele de alegători persoane ce nu aveau acest drept, şi anexează o copie de pe protestul îndreptat de Comitetul din Iaşi, la 28 Martie 1857, către Caimacan.

Contra manoperilor administraţiei locuitorii din Folticeni adresează la 20 Iunie 1857, un protest către Victor Place, consulul francez din Iaşi. Se plâng că prefectul şi prezidentul tribunalului exclud din listele electorale pe alegătorii bănuşi că sunt partizani ai unioniştilor, că intimidează pe funcţionari, şi că toate reclamaţiile care se fac, cu privire la omisiunile din listele electorale, sunt nesocotite. (Acta, IV, 901).

Alegerile fixate la început pentru ziua de 31 Maiu, au fost amânate pe ziua de 8 Iulie.

Unioniştii care candidau, pentru Divanul Ad-hoc, în colegiul proprietarilor mari, erau Iorgu Vârnav-Liteanu şi Alecu Forăscu, contra separatiştilor Neculai Istrati şi Lupu Botez. Guvernul făcea mari stăruinţi să fie ales Istrati, personaj cu multă vază, dela alegerea căruia ar fi atârnat soarta unirei principatelor.

Despre ingerinţele făcute de guvern, pentru reuşita lui Istrati, Vasile Forăscu, martur al celor ce se petreceau, scrie astfel în Memoriiul său :

Pe când se pregătea şi o parte şi alta pentru alegerile generale, alegeri care trebuiau, mai ales în judeţul Suceava, să aibă o mare importanţă, de vreme ce şeful partidului separatist din Moldova trebuia numai decât să fie ales, el care desemnase şi în toate celelalte judeţe candidaţii separatişti, Ministrul Finanţelor — pe atunci Visternicul — şi anume Logofătul Neculai Millo, venise, întovărăşit de un grec prieten Temistocle Bastaki, care era antreprenorul salinelor din Târgul-Ocnii, la Folticeni, unul cu influenţa lui de ministru, celălalt cu baerile dela pungă deschise, ca să cumpere voturi.

Aceşti mari oameni ai zilei erau găzduşi la ispravnic, Iordache Vârnav, unde au stat vreo două zile şi acolo primeau deslegări dela Iaşi şi propoveduiau candidaturile guvernamentale, iar Gh. Ghiţescu, Teodor Romano, Matei Ciudin, Gh. Dimitriu, aduceau veşti despre mersul alegerilor, asigurând pe ministru că nu numai că sunt siguri de alegerea lui Istrati, dar şi despre celelalte alegeri din judeţ, aşa că după ştiinţile date de ministru Millo guvernului, cât şi consulului austriac Gobel, alegerile din Folticeni erau ale lor.

Tot în urma ordinelor date de ministru, şi după sfaturile

celor mai influenţi separatişti, zece alegători din colegiul marilor proprietari, precum: Alecu Millo, Petru Softa, Neculai Gonciu, Frunzeti, Colonelul Sunguroff, fraţii Ştefan şi Costache Forăscu, fraţii Dimitrie şi Alecu Grigoriu (Văsescu) şi Constantin Pleşescu, pe la ora 9 noaptea, cu două zile înaintea alegerilor, au fost şterşi din lista alegătorilor, aşa că unioniştii perdeau zece voturi, şi faţă cu alegătorii separatişti ei rămâneau cu vreo două voturi în minoritate, aşa că Istrati ar fi trebuit să fie ales.

Doi tineri scriitori în tribunal, amici ai tineretului unionist, au venit, prin ascuns, şi au dat de ştire lui Constantin Pleşescu, cel mai în vârstă dintre tinerii unionişti, despre cele ce făcuse tribunalul, că cei zece alegători au fost şterşi din listele electorale.

În câteva minute, Pleşescu, Rojniţă, Iancu Razu, Toader Gonciu, Vasile Forăscu, vreo câţiva neguţitori, între care şi Matache Bărbierul, au mers la tribunal, pe la orele 10 noaptea, au găsit încă pe judecători, care aşteptau să iscălească hotărârea dată de ei, privitoare la ştergerea celor 10 alegători, şi să fie trecută în registrele tribunalului, aşa că a treia zi candidaţii unionişti să fie în minoritate. Pleşescu, însă, cerând acea hotărâre, în faţa judecătorilor a rupt-o, şi trântind cu un băţ gros pe masă, a vărsat cerneala din călimară, şi a cerut ca imediat să se revie asupra acelei nedrepte şi cutezătoare hotărâri, şi să înscrie la loc pe acele zece persoane şterse din listă; de frică, judecătorii au vrut să fugă, însă împiedicaţi fiind de lumea adunată la tribunal, tot ce s'a cerut, judecătorii au făcut.

Preşedintele tribunalului era spatarul Grigore Rahtivanu, asesor clucerul Vasile Clucerescu şi candidat Iorgu Hârlescu.

Pe la 1 după miezul nopţii, preşedintele tribunalului s'a dus la ministru, ca să raporteze ceea ce se petrecuse în tribunal, dar nici ministrul, nici prietenul său Bastaki nu se găseau la ispravnic, aşa că numai a doua zi trebui să vadă pe ministru.

Vornicul Iorgu Razu, vechiu cunoscut al Visternicului M. Millo, poftise seara pe amândoi amicii, Millo şi Bastaki, la o partidă de whist. Pe când invitaţii se puseră la masă, vreo treizeci de persoane, între cari pot cita pe Vasile Cantacuzin¹⁾, Alecu Forăscu, Alecu Millo, Neculai Gonciu, Pleşescu, şi alţii, au intrat în casa lui Razu; Vasile Cantacuzin s'a şi adresat ministrului şi l-a întrebat: „ce interese l-au silit să vie în Folticeni, cu antreprenorul ocnelor, tocmai în ajunul alegerilor generale, şi-l roagă să li deie celor adunaţi acolo un răspuns lămuritor, ca să ştie ce urmare trebuie să aibă cu el şi cu amicul,

1) Vasile Cantacuzin era tatăl lui Matei Cantacuzin, celebrul profesor dela facultatea de Drept din Iaşi.

dsale Trebuie să vă spunem, zise el, că toată influenţa de ministru, toate mijloacele de corupţie, de prigonire ce întrebuinţează guvernul cu ai lui, noi vom alege pe candidaţii noştri, şi candidatul Dv. Istrati, nu se va elege, nu vom permite a se alege. Aşa dară, neavând ce căuta Dta ca ministru aici, în judeţul nostru, şi nici prietenul Dtale Bastaki, tocmai în timpul alegerilor, te îndemnăm să părăseşti pe loc oraşul. Trăsura cu cai de poştă este la scară, te vei sui şi vei pleca, iar bagajele Dtale ţi le va aduce în Iaşi, mâne dl Bastaki, căruia îi dăm voie a sta pe noapte la gazda sa».

Ministrul, galben ca ceara, nu putu răspunde nimic; apoi căută a se scuza că a venit la Folticeni pentru diferite afaceri particulare, rămăind pe scaun cu cărţile în mână. Cantacuzin, supărat de impoliteţa ministrului, că nu se scoală în picioare, îl apucă de gulerul surtucului şi-l scoală de pe scaun. — „Când îţi vorbeşte cineva, îi zise el, trebuie să te scoli şi să răspunzi la întrebările ce ţi se fac căci altfel vei căpăta o lecţie de politeţă, după cum meriţi».

Neculai Gonciu, un bătrân ca de 70 de ani, care sta lângă Cantacuzin, i-a zis :

— Cucoane Vasile, eu cunosc de mult pe Cuconul Neculai Millo; D-sa e chilos ca şi caii D-sale din poştă, şi oricât i-am zice, D-sa tot nu va înţelege de cuvânt bun,

În acest timp, Constantin Pleşescu intră în casă şi spune că trăsura e la scară, gata de plecare, şi doi tineri vor întovărăşi pe Millo, noaptea, până la pošta din Cristeşti.

Timpul era foarte rău, ploaie mare şi întuneric; atunci Alecu Millo, nepot ministrului, a luat asupra-şi îndatorirea ca a doua zi, în zorii zilei, ministrul va părăsi judeţul şi acei adunaţi acolo să-i permită ca în acea noapte să eie la ţară la el pe unchiul său, la o depărtare de jumătate oră de oraş. Şi în adevăr, pe la ora 11 noaptea, Alecu Millo luând în trăsura sa pe ministru, amândoi au plecat la Spătăreşti, iar a doua zi, pe la 6 dimineaţa, în trăsura pregătită, şi întovărăşit de tinerii Alecu Botez şi Vasile Forăscu, visternicul ţării a fost condus surgun până la marginea ţinutului.

A doua zi, pe la 8 dimineaţa, a plecat din Folticeni şi Bastaki, huiduit de orăşeni, iar ispravnicul, aflând despre surgunul ministrului, nu a îndrăznit să facă absolut nimic: s'a mulţămît numai a raporta cazul Departamentului şi lui Gobel, consulul austriac.

Îndată după surgunirea lui Bastaki, agentul consular austriac, Dr. Diaconovici, a dus vestea la Rotopăneş-i, lui Istrati, care a şi plecat la Iaşi, ca să înlocuiască pe ispravnic, care a avut slăbiciunea a nu lua măsuri grabnice contra acelor ce au izgonit pe ministru. Unioniştii aflând despre plecarea lui Istrati, au pornit întru întimpinarea lui. Poştele până la Miroslăveşti

erau ținute de Alecu Millo, și căpitaniii îl raportau cui anume se dau caii de poștă; tinerii plecați după Istrati l-au ajuns la poșta din Cristești, unde au zădărnicit plecarea lui timp de cinci ceasuri, așteptând deslegare dela Comitetul Unirei dacă Istrati are voie să plece mai departe.

Un telegrafist a comunicat unioniștilor că Istrati a primit o telegramă că prietenul său Todiriță Râșcanu vine la Rotopănești, pentru a se înțelege despre alegerile dela Iași și din Vaslui. Toate drumurile ce mergeau spre Rotopănești au fost împănate de tinerii unioniști. Constantin Pleșescu și Teodor Botez au întâlnit pe Râșcanu pe drumul Băii, coborându-se, prin Calea Mare, spre Rotopănești. L-au oprit în drum și l-au silit a se întoarce la Iași, fără a putea să vadă pe Istrati.

Ispravnicul primise un ordin secret dela Departament, dela ministrul Vasile Ghica, cum că va primi telegramă ce măsuri trebuiesc luate ca să împiedice cu forța alegerile, în caz când va vedea că unioniștii au șansa de a reuși. Telegrafistul a adus la cunoștința Comitetului din Folticeni acest ordin, și peste noapte peste cincizeci de stâlpi de telegraf au fost tăiați, așa că în ziua când trebuia să sosească acele instrucții, toate liniile telegrafice în legătură cu Iașul au fost întrerupte.

Ca să-și asigure reușita, administrația n'a cruțat nicio brutalitate. De pe lista alegătorilor au fost eliminați toți acei bănuți că sunt partizani ai Unirei, invocându-se diferite motive neîntemeiate. Astfel au fost eliminați proprietarii mari cari întruneau toate condițiile cerute, precum Alecu Millo proprietar de 800 fălci; Iancu Botez, 600 fălci; Emanoil Morțun, 112 fălci; Cost. Pleșescu, 120; Gh. Pleșescu 120; Costache Ciudin; 125; Alecu Ciudin, 125 fălci.

Au fost excluși alți 26 proprietari de case din Folticeni, precum: Emanoil Morțun, Ioan Filipovici, Ioan Teodor, Neculai Gonciu, Vasile Dimitriu, Neculai Verdeanu, Vasile Clucerescu, Iordache Gianoglu, Alexandru Hagioglu, Toader Neculaevici, Vasile Ludvig, Gh. Calimnos, Vas. Hristian, Iorgu Doncescu, Gh. Crivăț, Dim. Pădure, Gh. Popovici, Alecu Lupu, Dimitrache Dimitriu (Punea), Iorgu Neculau, Neculai Românescu, Const. Blănaru, Toader Teliman, Manolache Enițescu și Dimitrie Grigoriu (Văsescu).

Alții, favorabili lui Istrati, au fost trecuți pe lista marilor proprietari, fără a întruni condițiunile. Astfel: Aga Const. Neculau era supus grecesc; Căminarul Neculai Softa nu avea vârsta de 30 de ani; Căminarul Dimitrie Mârza era supus austriecesc; Paharnicul Ioniță Să-

cară era proprietar cu zestrea nevestei; Stolnicul Costache Ghişescu era proprietar de zestre; Sardaŕul Vasile Dimitriu avea proprietate moşia Leucuşeşti de zestre, iar pe o parte din târgul Folticenilor, nu avea act întărit statornic; Neculai Teliman nu era boer, şi nici fecior de boer; Paharnicul Costache Sinescu avea numai 37 fălci, şi Pitarul Costache Gheorghiu numai 50 fălci (Doc. din colecţia Gorovei).

Contra acestor nelegiuiiri, 18 mari proprietari, din totalul de 35 înscrişi pe lista electorală, protestează la Isprăvnicie şi în ziua de 8 Iulie, când se făcea alegerea, părăsind camera de alegere, dresază un „Act de alegere“, proclamând aleşi ai lor pe Iorgu Vârnav Liteanu şi Alecu Botez.

Protestul acesta, adus la cunoştinţa Comitetului din Iaşi, a fost comunicat consulilor.

Rezultatul unor astfel de alegeri, a fost favorabil separatiştilor. Marii proprietari au ales deputaţi pe Postelnicul Neculai Istrati şi Aga Lupu Botez; micii proprietari pe Gh. Manoliu, persoană necunoscută; la colegiul sătesc a fost ales Pintilii Niculiţă din Broşteni, şi orăşanii au ales pe Postelnicul Dimitrie Grigoriu (Văsescu).

Se cere anularea alegerii dela 8 Iulie.

Despre aceasta, Comitetul din Iaşi scrie, la 17 Iulie, următoarele Comitetului din Folticeni (Colecţia Gorovei):

Domnilor,

Avem anoare a vă înştiinţa: I-o că comisarii Franţei, Rusiei, Prusiei şi Sardiniei, astăzi au protestat în contra tuturor lucrărilor guvernului Moldovei abătute dela textul şi spiritul Tratatului de Paris.

2. a Că mărinosul împărat al Franţei au poroncit prea demnului său reprezentant din Constantinopoli ca să dobândească numai de cât (d'obtenir absolument) desfiinţarea alegerilor de acum. Din aceste ştiri autentice vă veţi convinge, că cauza noastră stă mai bine de cât orişicând, că protestaţia noastră au avut rezultatul dorit şi că încrederea noastră în dreptate şi generozitatea puterilor favorabile cauzei noastre, au fost dreaptă şi întemeiată.

Dar ştirile aceste favorabile departe de a împuţina activitatea, zelul şi energia noastră, trebuie mai ales să înmulţească aceste condiţii neapărate ale triumfărei dreptei noastre cauze. Pentru acest sfârşit vă şi rugăm domnilor iară şi iară cu cea mai mare stăruinţă să binevoiţi a ni trimete îndată lămuririle şi

însemnările ce v'am cerut despre alegerile fiecăreia clase în deosebit.

Avem onoare a rămâne cu cea mai aleasă considerație

Ai D-voastră plecați servi

Rolla, Panu, K. Negri, D. Rallet, P. Mavrogheni, K. Hurmuzaki, Kozadini, V. Alecsandri.

Copie a depeşei Baronului Talleyrand către D-l Place

Bukarest le 28/16 Juillet

Bonnes nouvelles ! Paris m'a autorisé à protester. Je le ferai demain, d'accord avec mes collègues de Russie, de Prusse et de Sardaigne. Après la séance une estafette portera aux trois Consuls l'ordre d'en informer officiellement le Caimacam. Thouvenel a reçu l'ordre *d'obtenir absolument* (soulignez ces deux mots) l'annulation des élections, Communiquez cette dépêche à vos collègues.

signé : *Talleyrand.*

Alegerea a fost anulată, și se întocmesc lista nouă de alegători, astfel compuse (Colecția Gorovei) :

Proprietarii mari

Vornicii : Iorgu Vârnav, Alecu Botez-Forăscu

Colonel Neculai Singurov

Agi : Lupu Botez, Costandache Neculau, Costache Botez, Iordache Vârnav ;

Spatarii : Grigore Răhtivanu, Dimitrie Borș, Alecu Millu, Vasile Cantacuzin ;

Banul Iancu Borș ;

Comișii : Ștefan Botez-Forăscu, Lupu Răhtivan, Dimitrie Brânză ;

Căminarii : Petrachi Softa, Neculai Softa, Dimitrie Mârza, Constantin Pleșescu, Gheorghe Ghițescu ;

Leitenent Mihaiu Botez ;

Paharnicul Constantin Hermeziu ;

Sardarii : Vasile Dimitriu, Neculai Gonciu ;

Stolnicii : Lascar Răhtivan, Costache Ghițescu ;

Clucer Dimitrie Borș ;

Sluger Neculai Marcovici ;

Pitarii : Alecu Ciudin, Costache Ciudin ;

Nobil Gheorghe Pleșescu.

Proprietari mici**Alegători de al doilea grad**

Ocolul Muntelui : Gavril sin Dascălu Vasile, Vasile sin Stefan Ortoanu, Chifor Rogin, Ieremia Mendrea, Ioan sin Toader Boca.

Ocolul Moldovei : Costache Morţun. Tănasă Frunzeti, Costache Rafailă, Dimitrie Borş, Petrache Moţoc.

Locuitorii săteni**Alegători de al treilea grad.**

Ocolul Muntelui : Iacob Scutăreanu, Ioan Măhălău.

Ocolul Şomuzului : Toader sin Pavel Ioanei din Rădăşeni, Ioan Ocheană.

Ocolul Moldovei : Constantin al Popii, Ioan al Petroaei.

Ocolul Siretului : Gheorghe Dămian, Ioan Nechifor.

O r ă ş e n i i**Proprietari de case şi neguţătorii.**

Post. Dimitrie Grigoriu	Clucer Vasile Ludvic
Spat. Dimitrie Plastira	Clucer Ioan Cumpătă
Spat. Gh. Dimitriu	Sluger Neculai Măcărescu
Comis Const. Balomir	Sluger Dumitru Gheorghiu
Comis Matei Ciudin	Sluger Gheorghe Calimnos
Caminar N. Boian	Sluger Vasile Cristian
Caminar Costin Dragoş	Sluger Iorgu Grigoriu
Caminar Toader Romano	Sluger Matei Pleşescu
Paharnic Ioan Teodor	Sluger Ioan Tinu
Paharnic Enache Cozmulici	Sluger Neculai Rojniţă
Paharnic Ioan Haubiţ	Pitar Ştefan Gogoşescu
Sardar Alexandru Ciure	Pitar Dimitrie Pădure
Sardar Vasile Clucerescu	Pitar Ioan Vasiliu
Sardar Leon Dumitrovici	Pitar Gheorghe Crivâţ
Sardar Panait Răhtivan	Pitar Gheorghe Popovici
Sardar Neculai Verdeanu	Şatrar Mihai Verdeanu
Stolnic Iordache Radu	Coleschi registrator Cost. Cristea
Leitenant Teodor Cazabulo	
Medelnicer Dimitrie Alevra	Nobilii :
Medelnicer Alexandru Agioglu	Dimitrie Filipovici
Clucer Toader Neculaevici	Alecu Grigoriu (Văsescu)

Domnii ;
 Manolachi Neculau
 Iorgu Nicolau
 Constantin Ciute
 Alecu Popovici
 Toma Gavrilescu
 Alecu Lupu
 Neculai Petrovici
 Neculai Romanescu

Neculai Desăscu
 Tudorache Ştefanovici
 Arsanachi Dragonciu
 Teodor Gherghel
 Dumitru Botezatu
 Neculai Daşchevici
 Constantin Pruteanu
 Neculai Manoliu
 Dimitrie Dimitriu

Alegătorii din lista aceasta au luat parte la alegerea dela 30 August 1857 ; numărul alegătorilor, însă, era mai mare. Numele tuturor alegătorilor din judeţul Sucevei, îl avem într'un caiet în care sunt trecuţi toţi alegătorii din judeţul Sucevei, liste de care s'a servit Grigori Sturdza, candidat la Domnia Moldovei. Alegătorii cari lipsesc în lista publicată în „Acte şi documente“, şi se găsesc în listele lui Grigori Sturdza sunt următorii (Colecţia Gorovei) :

Intre marii proprietari :

Logofătul Alecu Balş, proprietarul Broştenilor cu cotunele,
 Visternicul Neculai Roset-Rosnovanu, proprietar Paşcanilor cu cotunele,

Vornicul Alecu Sturdza dela Ruginoasa.

Vornicul Iancu Prăjescu dela Stolniceni,

Comisul Dimitrie Codreanu cu moşile Unceştii şi Nimercenii,

Postelnicul Neculai Istrati dela Rotopăneşti,

Postelnicul Matei Gane, cu Movilenii,

Comisul Dimitrie Borş dela Tonţi,

Paharnicul Ioniţă Sacară dela Lămăşani,

Pitarul Costache Sinescu, cu părţi în Hreaşca şi Unceşti,

Pitarul Neculai Teliman, cu parte în Pănureşti şi Şoimăreşti,

Pitarul Costache Gheorghiu, cu parte în Petriş şi Costeşti,

Aga Iancu Botez cu moşile Mărdăjăşti şi Filipeşti.

Dintre proprietarii mici au votat un număr de zece. E surprinzător, însă, că în listele lui Grigori Sturdza, numărul proprietarilor mici alegători, sunt în număr de 344. Proprietăţile acestora sunt în Brusturi, Toleşti, Bărgăeni, Miteşti, adică răzăşii din satele acelea, precum şi mulţimea răzăşilor dela munte, din satele Dorna, Giosăni, Gura-Negrei, Şarul Dornei, Neagra Şarului, Păltiniş şi Drăgăioasa.

În listele lui Grigori Sturdza mai găsim o indicație interesantă; se arată numărul total al locuitorilor din județul Sucevei, cari erau: 2697 în ocolul Muntelui, 4617 în ocolul Siretului, 3778 în ocolul Moldovei și 2652 în ocolul Șomuzului, sau în total 13744 locuitori, adică numai capi de familie.

În alegerile cele nouă, separatiștii au fost înfrânți și întreaga listă a uniuniștilor a fost aleasă cu majorități impunătoare.

La colegiul marilor proprietari au fost aleși *Iorgu Vârnav Liteanu* cu 18 voturi și *Alecu Forăscu* cu 19 voturi, din 33 votanți, pe când *Istrati* a întrunit numai 14 voturi și *Lupu Botez* 9 voturi.

La colegiul proprietarilor mici, *Costache Morțun* a fost ales cu 8 voturi din 11 votanți.

La colegiul orășănesc, *Dimitrie Grigoriu (Văsescu)* fiul Căminarului Ioniță Grigoriu, a avut aproape unanimitatea voturilor, iar *Toader sin Pavăl a Oanei* din satul Rădășani alesul sătenilor, a întrunit unanimitatea voturilor (Acte, V, 609).

Despre cele petrecute după alegere, găsim următoarele în *Memoriul* lui Vasile Forăscu: „Mari au fost manifestațiile după fiecare alegere, și un mare bal a fost dat, în onoarea aleșilor, de Alecu Forăscu, în casa sa. Hora Unirei s'a jucat atât în saloane cât și pe stradă. Toți separatiștii au fost invitați la bal, afară de Istrati, dar puțini au răspuns la invitație, căci nu voiau să eie parte la o serbare națională.

„Aici e locul să spun o mică anecdotă. Spatarul lancu Botez, beat fiind, a găsit că nu merge bine ceasornicul lui, că i se slăbise coarda. Atunci luând un pahar de vin vechiu, și deschizând toate coverțile ceasornicului, l-a muiat de trei ori în paharul cu vin, ca să-i întărească coarda.

„După ce Istrati nu a fost ales, toți funcționarii din Folticeni au fost schimbați; numai Căminarul Ioan Filipovici, om de casa Logofătului Andrei Bașotă, și președinte al Eforiei, nu a fost dat afară, după stăruința lui Bașotă, pe lângă Vasile Ghica, ministru din lăuntru”.

Rezultatul total al alegerilor a fost zdrobitor, pentru separatiști. După telegrama lui Place către contele Walewski, din 87 deputați aleși 83 au fost uniuniști și numai 4 separatiști. (Acte, V, 612).

Căderea lui Neculai Istrati, sufletul separatiștilor, a asigurat unirea, iar el s'a mângâiat, așezând în țintirimul bisericii zidită de el, pe moșia sa Rotopănești, o statuie de piatră care înfățișează Moldova

plângând, și depunând o coroană pe mormântul Unirei, statuie care se menține și astăzi.

Dintre deputații aleși la Suceava, Dimitrie Grigoriu (Văsescu) a fost ales, în ședința Adunării ad hoc dela 18 Noemvrie 1857, secretar.

* * *

La 1858 se fac din nou alegeri pentru Adunarea Națională a Moldovei. Marele dușman al Unirei, Neculai Istrati, nu mai candidează în județul Suceava, și a fost ales la Iași.

Pentru aceste alegeri se alcătuesc alte liste, după alte norme. Sunt interesante aceste liste, întru cât arată nu numai proprietatea fiecărui alegător, ci și venitul.

Alegători primari.

- Vornicul Alecu Botez-Forăscu parte în moșia Forăști, 600 galbeni
 Post, Matei Gane, Movileni, 200 galbeni.
 Post. Ștefan Botez-Forăscu, parte din moșia Forăști, 600 galbeni
 Aga Costache Forăscu, parte în Forăști, 600 galbeni,
 Aga Dimitrie Radu, Tonții 200 galbeni,
 Colonel Nicolae Singurof, Ioneasa, 450 galbeni,
 Banul Vasile Dimitriu, Leucușești, 200 galbeni.
 Căminar P. Softa, Leucușești, 400 galbeni.
 Sard. Tanasă Frunzeti, parte în Șoimărești și în Pănurești,
 120 galbeni.
 Pit. Neculai Teliman, parte în Pănurești și Șoimărești, 120 galb.
 Dimitrie Moțoc, parte în Brusturi, 100 galbeni.
 Petrache Moțoc, parte în Brusturi și Șoimărești, 120 galbeni,
 Neculai Moțoc, parte în Brusturi și Șoimărești, 120 galbeni,
 Spat. Dimitrie Brânsă, Petrișul de jos, 500 galbeni,
 Spat. Dimitrie Borș, parte din Crivești și Bădelița, 120 galbeni,
 Clucer Dimitrie Borș, parte în Crivești și Bădelița 120 galbeni,
 Post. Iordache Vârnav, parte din Petiea și Podeni, 600 galbeni,
 Aga Lupu Răhtivanu, Poiana Răhtivanului, 600 galbeni,
 Aga Costache Pleșescu, Pleșeștii Sineascăi, 400 galbeni,
 Banul Costache Ghițescu, Bunești, 200 galbeni,

Banul Ioniţă Sacară, Lămăşanii lui Sacară, 400 galbeni,
 Spat. Costache Ciudin, parte din Petiea, 400 galbeni,
 Comisul Dimitrie Codreanu, Unceşti, 600 galbeni,
 Căm. Costache Gavrilaş, Giurgeşti şi Racova, 300 galbeni,
 Căm. Teodor Ciornei, Pleşeştii Hermeziului, 250 galbeni,
 Sardarul Neculai Goncescu, Tăvărtoaia (?) cu 10 fălci de lângă
 Folticeni, 180 galbeni,
 Stolnicul Lascar Răhtivanu, parte din Hreaţca 200 galbeni,
 Pit. Costache Sinescu, parte din Hreaţca, 120 galbeni,
 Aga Emanoil Morţun, parte din Cămârzani, Leucuşeşti, Obârşia
 şi Movileni, 600 galbeni.

Alegătorii direcţi din reşedinţa ţinutală.

Căm. Costin Dragoş, casă, posesia moşiilor Sabasa, Pârăul
 Pânteii, Stejarul şi Farcaşa, cherestea şi vite în valoare de 7500
 galbeni,

Sard. Iordache Gianoglu, casă, posesia moşiei Văleni, mo-
 şiei Mălini, feresei, mori, parchet de pădure în valoare de 6300
 galbeni,

Aga Dimitrie Radu, posesorul moşiei Drăguşani cu pă-
 dure, mori, velniţă, în valoare de 6000 galbeni.

Spat. Dimitrie Plastira, casă, posesia moşiei Tătăruşi cu
 pădure, mori, vite, în valoare de 8000 galbeni,

Vorn. Sevastian Canano, posesia moşiei Dolhasca, Buda
 şi Gulia cu pădure, velniţi, mori, pod şi vite, în valoare de
 15000 galbeni.

Aga Emanoil Morţun, tovărăşie la posesia moşiei Sireţelu
 şi Lespezile, cu velniţă, mori, pod, târg, boi la grajd şi alte vite
 cu un capital al d-sale de 7000 galbeni,

Comisul Iordache Morţun, parte din tovărăşie la posesia
 moşiei Sireţelul şi Lespezile, cu un capital al d-sale de 7000 galb.

Aga Ioniţă Botez, posesia moşiei Cristeşti cu cătunurile ei
 velniţă, crâsmă, mori, pod şi vite, în valoare de 18000 galbeni,
 Post. Vasile Canta, casă, posesia moşiei Rădăşani, Burghineşti
 şi Oprişani, produse, arenzi, mori, iaz şi vite în valoare de
 9000 galbeni,

Căminar Gheorghe Ghiţescu, casă, posesia moşiilor Siliş-
 tea şi Giurgeşti, produse, velniţă, iazuri, mori şi vite în va-
 loare de 7000 galbeni,

Vorn. Alecu Botez-Forăscu, casă, comerţul otcupului de
 rachiu din Folticeni, în valoare de 6000 galbeni,

Spat. Gheorghe Dimitriu, casă, posesia moşiei Unceşti,

ferese, arenzi, moară, vite şi cherestea gata pe Suha, moşia Văleni, în valoare de 6500 galbeni.

Alegători direcţi din district.

D. Logof. Alecu Balş, moşia Broşteni cu cătunele, venit 10000 galbeni,

Sluger Neculai Marcovici, moşia Negrişoara, venit 1200 galb.

Prinţul Alecu Calimac, Drăguşani, 4000 galbeni,

Aga Iancu Botez, Roşiori şi Filipeşti, 1800 galbeni,

Spat. Neculai Alecu, Fântâna Mare, 1800 galbeni,

Prinţul Mihai Sturdza, Cristeşti, Cosmeşti cu cătunurile. 12000 galbeni,

Vorn. Alecu C. Sturdza, Ruginoasa cu cătunurile ei 8000 g.

Vorn. Iancu Prăjescu, Stolniceni, 3000 galbeni,

Comis. Costache Bosie, Sireţelul cu Brăteni şi Lespezi 4200 galbeni,

Vorn. Iorgu Vârnav Liteanu, Liteni, Rotunda, Vercicani, şi Corni, 8000 galbeni,

Vorn. Alecu Botez Forăscu, Preuteşti, Vlădeşti, Şoldăneşti şi parte din Țarina Mare, 6000 galbeni,

Post. Neculai Istrati, Rotopăneşti, 2500 galbeni,

Aga Lupu Botez, Siliştea, Ştirbăţu şi parte din Pleşeşti, 1400 galbeni,

Spat. Alecu Millo, Spătăreşti, 1200 galbeni,

Leitenant Mihai Botez, Giurgeşti şi Mereşti, 1300 galbenii

Sfinţia Sa Economul Iftime Stamatî, Hârtopu şi o parte din Folticeni vechi, 1200 galbeni,

Spat. Grigore Răhtivanu, parte din Hreaţca, Țarina mare, şi Petica, 1200 galbeni. (Acte, VII, 944).

În Decembrie 1858, pe baza acestor liste electorale, au fost aleşi deputaţi: *Alecu Botez Forăscu* la colegiul alegătorilor primari, *Alexandru Ciurea* de colegiul orăşenesc, iar alegătorii direcţi de ţinut au trimis în adunarea electivă pe *Iorgu Vârnav Liteanu* şi *Lupu Botez*.

Unirea a fost sărbătorită la Folticeni, în modul cum se arată în articolul publicat de *Sofia Cocea*, în ziarul „*Steaua Dunării*”, sub titlul: «*Serbarea Unirii în oraşul Folticeni*» :

„Marţi la 27 Ianuarie se adună toţi folticinenii la biserica numită *Adormirea*; acolo sta boerimea, neguţătorimea, gendarmeria şi un popor numeros; însă aceea ce desfăta mai mult ochii, era aspectul şcolărilor, decoraţi toţi cu culorile Unirii; patru din ei, purtând cos-

tumul naţional, ţineau un frumos steag tricolor, pe lângă care se grupa toată această tinerime, plină de viaţă şi de speranţă. După *Te-Deum*, eşind din biserică în mijlocul veselelor strigări ale poporului, merseră cu toţi la locuinţa Administratorului, în casele d-lui A. Forăscu D-l Milo (administratorul), transportat de bucurie, vorbi astfel; „D-zeu a încoronat astăzi dorinţa Românilor! Iată fraţii de peste Milcov au împlinit aceea ce noi am început. Alexandru Ioan I s'a proclamat Domn şi al Valahiei. Să serbăm dară astăzi Unirea ţărilor noastre surori, Unirea aceea atât de dorită. Să serbăm reînvierea naţiunii române. Să serbăm această zi măreaţă. Piară dintre noi intrigile, patimile, discordia, ca cu toţii strânşi împregiurul tronului, să iubim pe Prinţul nostru şi să nu avem nimic mai scump decât patria şi fericirea ei”.

„După aceasta, neguţătorii prezentând pânea şi sarea, Preşedintele Municipalityi rosti felicitări din partea cetăţenilor. Apoi profesorul ţinu un cuvânt, şi luând steagul din mâinile şcolarilor îl închină Administratorului, care primindu-l strigă; Români, acesta este steagul mării noastre! Înălţaţi-l, ţineţi-l totdeauna sus, fiţi totdeauna credincioşi lui, şi siliţi-vă a vă face demni de viitorul deschis României prin curajul şi patriotismul deputaţilor!

„Pe urmă Protopopul rosti iarăşi un cuvânt din partea clerului, şi în fine din partea tribunalului D-l Nicu Gane depuind felicitările sale, încheie zicând: Serbarea aceasta este atâta de solemnă, bucuria inimilor noastre este atâta de mare, încât expresiunile ni lipsesc, şi nu o putem arăta prin cuvinte. Sentimentele ce ne au cuprins astăzi sunt mai pre sus de tot ce s'a zis, mai presus de tot ce aşi putea zice.

„Subadministratorul ocolului se înfăţişa atunci cu 20 de tineri îmbrăcaţi româneşte: îndată o horă mare se încinse în curte, horă frumoasă, în care boerul juca alături cu ţăranul şi cu neguţătorul, armaţi de acelaşi foc, ne mai gândind alta în acele momente decât că toţi sunt Români, toţi deopotrivă chemaţi la banchetul cel mare al naţiunii. Poporul, esaltat astă dată, nu de rachiou, ci de bucurie şi fericire, juca hora unirei pe toate uliţele.

„Seara iluminăţia a fost mai frumoasă decât în serile precedente; mai multe transparinte, pe care se vedeau iniţialele A. I. încungiurate de girlande şi deasupra lor doi îngeri ţinând o coroană. Pe unele era scris: *Virtutea a triumfat*. Pe altele: *Onoarea este a deputaţilor români*. Jidovii au luminat asemenea havra lor foarte frumos. Muzica locului se lasă poporului, şi o altă muzică adusă din Botoşani se întrebuinţă pentru bal. Salonul era împodobit cu materii tricolore şi cu cununi verzi; în fund un buchet de brazi în mijlocul căruia strălucea

literile A. I. Pregătirile au fost toate foarte bine, și balul foarte vesel, cu toate că unele dame lipseau, cu toate că unele persoane din cele de-prinse a crede că numele face nob'eța (1), căutau oarecum a trage o linie între dânsule și între lumea ce se afla acolo. Unele figuri esprima mai mult indiferența decât plăcerea; dar mă grăbesc a spune că acestea erau în mic număr, și entuziasmul celorlalți dovedește că Folticeni știu a se bucura cel puțin împreună cu națiunea, dacă n'au știut a lucra pentru dânsa. La masă se reînnoiră urările și voioasele strigări de: Vivat Unirea! Vivat Prințul nostru! Vivat Principesa! Vivat deputații! Vivat Panu, Kogălniceanu, Roseti, Brătianu! Vivat deputații de peste Milcov!

„După bal, tinerii însoțiți de muzică, cântând hora, se preumblară pe uliți până la ziuă; ei salutară ivirea aurorii strigând încă odată: Vivat Unirea!

„Astfel se termină aici marea solemnitate, pompoasa serbare a Unirii Principatelor. Astfel s'a celebrat această zi frumoasă și unică în istoria noastră. Hora la început, hora la finit! Nici un joc n'are românul mai drag decât hora, emblema Unirei și a Frăției“.

1. Într'o notă dela finele volumului, Sofia Cocea spune: «Negreșit veți râde, domnilor lectori, când veți afla că nobleța cea mai țanțoșă și mai mândră din Folticeni, se trage dintr'un ovreiu *botezat*».

Administraţia comunală

Ispravnicii.

La înfiinţarea lui, oraşul Folticeni, a fost administrat, ca şi celelalte oraşe din Moldova, de autoritatea ispravnicilor de judeţ.

Instituţia pârgarilor, cu şoltuzii lor, căzuse în desuetudine şi în celelalte oraşe, şi niciun document nu aminteşte existenţa lor în Folticeni.

Se cunosc câteva acte în care figurează câte un individ cu numele de *şoltuz*, dar aceştia trebuie să fie sau vechi şoltuzi din Baia, strămutaţi în Folticeni, sau urmaşi de ai unor foşti şoltuzi, cunoscuţi sub numele pe care-l purtau cândva înaintaşii lor.

Din actele şi textele consultate la alcătuirea acestei lucrări, ispravnicii sau dregătorii cari s'au perândat la administraţia judeţului Suceava, şi de autoritatea cărora ştiau şi locuitorii satelor care formează astăzi oraşul Folticeni, au fost următorii, fără a pretinde că lista lor este completă :

- 1649 Nacul pârălabul
- 1748 Mihalache Stârcea. vel Paharnic
- 1750 Cost. Razu, v. Vornic
Const. Cantacuzino. Paharnic
- 1755 Vasile Balş, b. v. Stolnic
Tudurache Ciurea b. v. Sulger
Vasile Başotă
- 1766 Constantin Canano, b. v. Paharnic
Manolachi, b. v. Stolnic
- 1768 Iordache Cantacuzino, b. v. Spatar
- 1777 Dumitraş Sturdza, Ban
- 1778 Enache Cantacuzino
Dumitrache Soule (1)
- 1786 Ianache Kant, b. v. Visternic
Ştefan Hurmuzache, b. v. Visternic

1. — In Uricarul, XVI, p. 127 este astfel tipărit numele ispravnicului probabil o greşală de tipar.

- 1787 Const. Crupenski, b. v. Pah.
 1788 Matei Milu
 1796 Ioniță Vârnav *Stolnic*
 1792 Dimitrie Sturza, Ban
 1792 Dumitraşco, b. v. Stolnic
 Petrache Luchi, b. v. Armaş
 1794 Iancu Racoviță, b. v. Spatar
 Vasile Neculai, b. v. Ban
 1795 Dimitrie Ghica, b. v. Spatar
 Armagu Rafail, b. gl. Logofăt
 1795 Maiu 18, sunt citați : „vechilii Isprăvniciei ținutu'ui Sucevii”.
 1797 Iancu Racoviță, b. v. Spatar
 Comis Caragea
 1805 Grigori Manu
 Constantin.....
 1817 Grigori Manu, Spatar
 1818 Dumitru Beldiman, b. v. Spatar
 1819 Tudurache Ciurea, Căminar
 1821 Vârnav
 1827 Teodor Sillion, Spatar
 1830 Dumitrachi Vasiliu, Ban
 1831 Iancu Kogălniceanu
 1832 Alecu Botez-Forăscu, Căminar
 1833 Grigori Codreanu, Spatar.
 1833 Grigori Codreanu fiind deputat al Judetului și trebuind să
 se ducă la Iași, se numește vechil al Isprăvniciei pe
 Vasile Milu, Spatar.
 1837 Grigori Codreanu
 Alecu Botez-Forăscu
 1842 Iorgu Hartulari
 Costache Catargiu, Aga
 Matei Gane, Comis, împlinitor îndatoririlor de dregător
 1843 Panaite Pleşescu
 1845 Iorgu Hartulari
 1846 Dimitrie Cantacuzino, Aga
 1849 Alecu Botoz-Forăscu, Postelnic
 1852 Toader Buzdugan, Spatar
 1855 Alecu Botez-Forăscu
 1857 Iordache Vârnav

Conduc. Pris. Sf. Nic :

1794 Noem 7 { *Stolnic Iordache Crupenschi*
Stolnic Andrei Holban.

1796. *Comis Alex. Rusat*

În urma raportului Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei către Căimăcămie, din 1 Noembrie 1858, a fost numit *administrator provizor* al judeţului Suceava, unul dintre unioniştii fruntaşi din judeţ, *Alecu Milo*, confirmat apoi ca prefect de către Cuza Vodă,

Eforia

După orândueile Regulamentului organic, în anul 1832 trebuia să fiinţeze în Folticeni, ca în fiecare capitală de judeţ, o *Eforie* a oraşului, ceea ce înseamnă un consiliu comunal de astăzi, compus din membri aleşi de obştea oraşului, Aleşii şi alegătorii trebuiau să fie de „lege creştinească” şi ştiutori de carte.

În Folticeni, dispoziţiunile Regulamentului organic, în această privinţă, nu s’au putut aplica, şi Eforia nu s’a putut înfiinţa. Dar, pentru că era absolut necesară o cărmuire a oraşului, s’a numit un „prim efor”, şi un „mădular”, cari aveau toate atribuţiunile eforilor prevăzuţi de Regulament.

Nu ştim cum şi de cine au fost numiţi aceşti funcţionari ; cauza pentru care, însă, alegerea de efori nu s’a putut face, este pe larg arătată în raportul către Departamentul trebilor din lăuntru, făcut la 15 Noembrie 1843, de Isprăvnicia ţinutului Sucevii, ca răspuns la întrebarea de ce nu este Eforie în Folticeni, în care se spune că „obşteimea negustorească a acestui târg este numai de jidovi, iară din creştini nu sunt asemenea neguţitori cu însuşirile cerute de regulament şi cu ştiinţă de carte”.

Că, la 1832, când s’a înfiinţat Eforie, s’au ales jidovi, şi anume Strul Pascal şi Copel Lozneanu, sub preşedenţia răposatului Paharnic Costache Romano. (Arh. Iaşi. Ministrul de Interne Dosar 905 fila 163).

Raportul este iscălit de ispravnicul I. Hartular şi de sameşul Iorgu Siion.

Raportul acesta al ispravnicului nu cuprinde adevărul: Eforia nu s’a înfiinţat din lipsă de creştini ştiutori de carte, ci din cauză că s’ar fi jignit nişte interese ale unor proprietari cu vază. Creştini ştiutori de carte, cari aveau drept de alegători, erau în număr suficient, chiar şi la 1832 ; lista alegătorilor din 1845, cuprinde persoane care trăiau, în Folticeni, şi la 1832. Chiar dacă numărul de 86 alegători din lista dela 1845, ar fi fost mai mic în 1832, acesta nu ar fi împiedecat efectuarea alegerii, întru cât Regulamentul organic nu cerea un maximum de alegători, fără care o alegere nu s’ar fi putut săvârşi. În cursul anilor

în care s'au făcut alegeri pentru Eforie, unii dintre efori au fost aleşi de către 19 alegători.

Departamentul nu dă nici o deslegare chestiunii cu alegerea pentru Eforie, dar era preocupat de chestiunea aceasta, şi într'un „Memoar a Departamentului trebilor fin lăuntru pentru lucrările şi deosebitele îmbunătăţiri urmate în cursul anului 1842», se spune: „Se mai tratariseşte înfiinţare de eforii şi la târgurile Folticeni, Piatra şi al Ocnei, din care cât pentru cel dintâi închipuit fiind bugetul de către feţele reglementale, stă acum în observaţia Sfatului, însă din oareşcare împrejurări locale împiedecat, n'au dat încă a sa deslegare”. (Analele parlamentare 1843, p. 257).

De altfel, în 1843, se vede că erau eforii la Iaşi, Botoşani, Târgul-Frumos, Roman, Bacău, Focşani, Tecuci, Galaţi, Bârlad şi Huşi.

Trec şapte ani, în care timp Strul Pascal şi Copel Lozneauu conduc Eforia oraşului, şi la 20 Septembrie 1839, obştia boerilor şi a neguţitorilor din Folticeni, încheie un „jurnal” prin care, pe lângă bunăvoinţa cu care au primit propunerea Isprăvniciei de a despăgubi pe locuitorii cari au lucrat la „însoseluirea” uliţelor din târg, adaugă rugămintea de a li se încuviinţa înfiinţarea unei Eforii, după pilda altora ca prin adunarea legiuitorilor iraturi, după aşezământ, să poată, pe de o parte, a avea înlesnirea meremetului acelei şosele, iar pe de alta, să poată face pregătirea uneltelor pojarniceşti, de care sunt lipsiţi, şi alte îndemănări pentru tot felul de primejdii.

Departamentul trimite această mijlocire a obştiei spre deslegare Sfatului, care pune următoarea rezoluţie: „La cea ietăi sesie să se cheme la Sfat pe dregătorul ţinutului, spre a da lămurire în acest obiect pentru dritul proprietăţii”. (Arh. Iaşi, Dosar citat, fila 165).

O administraţie comunală trebuia să se razime pe un buget, ale cărui venituri trebuiau să fie formate din dări puse asupra orăşenilor, în special asupra neguţătorilor; dar Folticeni fiind un oraş întemeiat pe moşiile unor proprietari, cari aveau ei un drept, statornicit prin hrisoave domneşti, de a încasa taxe dela neguţători, era o chestiune delicată, care nu putea să fie rezolvată cu înlesnire, fără a se jigni drepturile proprietăţii. De aceea Departamentul trebilor din lăuntru — Ministerul de Interne de astăzi — nu putea să deie soluţiuni la solicitările târgoveţilor.

La 30 Maiu 1842 se adresează Departamentului un raport iscălit de Aga lordache Vârnav „dipotat”, de Spatar Iorgu Hartular şi Comis Matei Gane, „împlinatorul îndatoririlor de dregător”, alăturând un pro-

iect de buget, care se urca la suma de lei 32.260 lei cheltueli pentru diferite servicii, sumă ce urma a se încasa din veniturile de pe rachiu, vin, păcură, lumânări, din venitul iarmarocului și din zăciuia la dajnicilor. (Arhiva Iași. Secretar de Stat. Dosar 68).

În 1843, Departamentul dispune să se înființeze Eforie în Folticeni, și însărcinează pe Panaite Pleșescu, Căminar, ispravnic al ținutului, ca să cerceteze și să lămurească sumele adunate din iraturile târgului, și cheltuelile făcute, și prisosul de bani să se „trădeie”, la vremea cuvenită, la Eforia ce este pomăzuită a se înființa în acel târg.

La 1 Decembrie 1843, evreii din Folticeni protestează contra înființării Eforiei. Motivele erau că ei aveau încă pricină cu Spătarul Dimitrie Cantacuzino, și au cheltuit pentru instrumente pojărnicești cumpărând tulumbe, sacale, căzi pentru apă, căngi, fânare: ei au întreținut străjerii, hornarii și alți slujbași, și că ei făcând încă și facuma toate cheltuelile pentru târg, n'ar mai avea niciun rost înființarea de Eforie.

Spătarul Mihalache Cantacuzino, proprietarul târgului, protestează și el. La 16 Decembrie 1843 adresează Departamentului jalba în care zice: „Mi-au fost foarte de mierare cum cinstiui Departament, împotriva legilor care anume hotărâse neajignirea dritului proprietăresc”, dispune să se înființeze Eforie, prin care „voește a jigni driturile ce mi se păstrează”. (Arh. Iași. Minist. Externe, Dosar 68).

Protestul lui Cantacuzino a fost trimis Sfatului ocărmitor, pentru a-și da avizul. Secretariatul de Stat, la 10 Ianuarie 1844, înaintează Domnitorului raportul prin care opiniază că întrucât între proprietar și târgoveți urmează încă pricina pentru neîndeplinirea învoiei, „să se oprească acum deodată lucrarea înființării Eforiei, iar cea desăvârșită hotărâre rămâne la înalta bună voință”.

Protestările acestea explică raportul ispravnicului din 1842, care afirmă neexactitatea că, în Folticeni, nu erau creștini știutori de carte, condițiune pe care trebuia să o îndeplinească un locuitor al orașului, pentru a fi alegător și ales la Eforie.

Cu toate protestările târgoveților, a proprietarului, și cu tot avizul Sfatului, de a nu se înființa Eforia Domnitorul a dispus înființarea ei, și prima alegere s'a făcut în 1845, Septembrie 5, când erau, în Folticeni, locuitori cu știință de carte dintre creștini, precum și negustori creștini.

Este interesantă lista persoanelor care aveau dreptul, în 1845, să fie alegători și aleși la Eforie.

Boeri :

Aga Dumitru Cantacuzino, Aga Gheorghe Greceanu, Aga Alecu Botez, Aga Iorgu Hartulari, Aga Alecu Botez-Forăscu, Aga Constantin Botez, Aga Alecu Lazu ;

Spatar Iancu Botez ;

Banul Costache Cichirdic ;

Comișii : Matei Gane, Neculai Leancă, Grigori Dericliu, Manolachi Ciudin, Alecu Stamatî, Ignat Diaconovici ;

Căminarii : Ioniță Grigoriu, Panaite Pleșescu, Ion Hasnaș, Ion Filipovici, Ianachi Cozmulici ;

Sărdarii : Neculai Gheorghiu, Dumitrache Grigoriu, Neculai Gonciu ;

Clucerii : Dimitrie Ioan, Neculai Boian ;

Slugerii : Iordache Radovici, Neculai Marinovici, Mihalache Vasiliu, Constantin Dragoș, Neculai Rojniță, Neculai Măcărescu ;

Pitarii : Radu Manoil, Petrache Gogoșescu, Costache Balomir, Ioan Sinescu, Neculai Pădure, Ioan Vasiliu, Ioan Simionovici, Gheorghe Crivăț, Leon Dumitrovici, Dumitrache Lambrior ;

Șatrarii : Mihăiță Vădeanu, Alecu Botezatu, Ion fon Haubiț.

Gheorghe Vasilcovski, Ion Dimitriu, Grigori Furculiță, Iacovache Neculau, Vasile Hristian, Gheorghe Calimnos, Ianache Dimitriu.

Privilegiați

Polcovnicul Neculai Ciute, Ioniță Boscan sau Codrescu, Neculai Roman, Ion Teliman, Mihalache Puiu sau Pădure, Toader Roban, Dumitrache Donciu, Ioniță Lupu, Neculai Dașchevici.

Neguștitori patentari moldoveni

Vasile Buziac, Mihai Hușanu, Neculai Băeșu, Costache Ciubotariu, Anton Sandu, Neculai Olariu, Vasile Stoleriu, Gheorghe Bordeianu, Manole Cizmariu, Constantin Polonic, Andrei Stoleriu, Gheorghe Băcu, Neculai a Preutesei, Ilie Ciubotariu, Pintilie Bahrim, Matei Chitariu, Niță Zaharia, Neculai Mărgărint, Simion Potcapciu, Ion sin Dumitrache Gheorghe Lateș, Niță Cărbune, Matei Popoi.

Neguștitori armeni

Crâste Petrovici

Starostele deosebitelor isnafuri

Ion Bordeianu

Alegătorii au fost convocați pe ziua de 5 Septembrie 1845, la Isprăvnicie, pentru a alege membrii Eforiei, sub prezidenția Comisului Matei Gane, „împlinitor de ispravnic”, adică prefect prin delegație.

La vot s'au prezentat numai 29 de alegători, cari au ales pe pri-

mii membri sau „mădulări” ai Eforiei, şi pe „candidaţi”, adică supleanţi. Lucru neînţeles este că prim efor a fost ales, cu 29 voturi, *Coste Dune*, al cărui nume nu figurează pe lista de mai sus a alegătorilor şi eligibililor la Eforie.

Alegerea se făcea pentru un an; dar, fiindcă în 1845 alegerea se făcuse în Septembrie, aceşti primi membri ai Eforiei au funcţionat şi în anul 1846, şi la 3 Noembrie, în acel an, s'a efectuat alegerea pe 1847.

Din dosarele păstrate în Arhiva Statului din Iaşi, se constată următoarele eforii în Folticeni:

1845—1846: Coste Dune, Sluger Neculai Rojniţă, Căminar Ion Filipovici. — Candidaţi: Ion Teliman, Pitar Neculai Pădure.

1847: Căminar Panaite Pleşescu, Căminar Neculai Boian, Căminar Neculai Rojniţă. — Candidaţi: Stolnic Iordache Radovici, Pitar Vasile Clucerescu.

1848: Filipovici, Boian, Gh. Lupaşcu. — Candidaţi: Stolnic Hristodor Calistru, Ion Teliman.

În anul 1848 se întocmeşte un nou: „Izvod de toţi boerii, fii de boeri şi alte feţe fără ranguri, şi neguţitori patentari, vieţuitori în acest târg Folticeni, cari au dritul de a fi aleşi şi de a alege mădulările eforiceşti pe anul viitor 1849”. În această nouă listă figurează persoane care nu locuiau în Folticeni, când s'a făcut prima listă, în 1845, iar unii dintre boeri sunt indicaţi cu alt rang de boerie. (Arh. Iaşi, Minist. Interne. Dosar 14514, f. 88).

Pentru anul 1850, se întocmeşte o altă listă, în care se arată vârsta fiecăruia dintre boeri, şi indicaţia că posedă „binale” în oraş (Dosar 17740, f. 123).

Aceşti alegători erau:

Vornicul Gheorghe Greceanu, 49 ani

Postelnicii: Alecu Botez-Forăscu, 46 ani; Alecu Lazu; Iorgu Hartulari, 45; Costantin Botez, 65.

Aga Dimitrie Cantacuziu; Aga Alecu Botez-Drăguşanu, 46; Aga Matei Gane, 55 ani.

Spătarul: Iancu Botez, 47; Ioniţă Grigoriu, 60.

Banul Costache Cichirdic, 45 ani.

Comișii: Lupu Botez, 38 ani; Costache Botez; Grigori Dericliu; Ignat Diaconovici, 35; Alecu Stamati, 40; Panaite Pleşescu, 45; Ion Filipovici, 45; Dimitrie Plastira, 48; Costache Sainoglu, 40 ani.

Paharnicii: Ianache Cozmulici, 43; Ion Haubiţ, 42.

Sărdari: Neculai Gonciu, 48; Neculai Gheorghiu, 50; Vasile

Dimitriu, 45 ; Gheorghe Dimitriu, 38 ; Iacovache Neculau, 50 ; Neculai Beldicianu, 36.

Stolnici : Hristodor Calistru, 32 ; Iordache Radu, 36 ; Costin Dragoş, 32.

Clucer Neculai Boian, 32 ani.

Slugert : Neculai Marcovici, 48 ; Neculai Măcărescu, 46 ; Dimitrie Gheorghiu, 36 ; Neculai Rojniţă, 36 ; Ion Ciornei, 50 ; Alecu Romano 32.

Pitaril : Petrache Gogoşescu, 48 ; Neculai Pădure, 60 ; Gheorghe Crivăţ, 46 ; Ion Sinescu, 40 ; Vasile Clucerescu, 35 ; Neculai Teliman ; Ion Vasiliu, 40 ; Petrache Radu, 48 ; Leon Dimitrovici.

Şatrarii : Gheorghe Calimnos, 35 ; Alecu Botezatu, 36 ; Mihai Văideanu, 36 ani.

Coleschi registrator Costache Crâste, Ion Dimitriu, Grigori Furchiţă, Costache Balomir, Vasile Hristian, Dumitrache Dimitriu, Alexandru Hagioglu, Iordache Sainoglu, 32 ani.

Priviligheţi

Căpitan Ioniţă Lupu, Polcovnicul Neculai Ciute, Ion Teliman, Gavril Latiş, Dumitrachi Zugravu, Neculai Daşchevici, Gheorghe Elefteriu.

Partea negustorească are 22 neguţitori patentari, aşa că numărul total al alegătorilor era de 87.

În lista pe 1850, se mai adaugă următorii : Vornicul Iorgu Vârnăv 48 ani ; Comisul Costache Botez-Forăscu, 40 ani ; Leitenantul Mihai Botez, 32 ani.

Listele compunerii eforiei din Folticeni, urmează astfel :

1849 : Sardar Gh. Dimitriu, N. Boian, Hr. Calistru. Candidaţi : N. Pădure, Teliman.

1850 : Postelnic Matei Gane, Comis Ioan Diaconovici, Sluger Alecu Romano. — Candidaţi : Pădure, Teliman.

1851 : Comis Costache Sainoglu, Pitar Petrache Gogoşescu, Sărdar Ion Ciornei. — Candidaţi : Teliman, Pitar Gh. Crivăţ.

1852 : Căminar I. Filipovici, Sărdar Gh. Codrescu, Boian. — Candidaţi : Teliman, Clucerescu.

1853 : Sărdar Ioniţă Grigoriu, Sărdar Gh. Dimitriu, Boian. — Candidaţi : Crivăţ, Şatrar Mihai Vădeanu.

1854 : Gh. Dimitriu, Căminar Vasile Stamati, Boian. — Candidaţi : Crivăţ, Dimitrie Maftai.

1856 : Căminar Dimitrie Plastara, Sărdar Gh. Codrescu, Stolnic Ioan Teodoru. — Candidaţi : Gh. Popovici, Neculai Zigmar.

1857 ; Boian, I. Neculaevici, Ioan Teodoru. — Candidaţi ; Zigmar, lordache Verdeş.

1858 ; Căminar Matei Ciudin, Clucerescu, Sluger Iorgu Grigoriu. Candidaţi ; Ion Dimitriu, lordache Verdiş, Gh. Popovici.

1859 : Ioan Teodoru, Ion Grigoriu, Gh. Popovici. — Candidaţi ; Zigmar, Ion Dimitriu.

1860 ; T. Neculaevici, Dim. Gheorghiu, Ion Teodoru. Candidaţi ; Ion Verdiş, Ion Dimitriu.

1861 ; Vasile Stamati, Gh. Donescu, Costache Cocea. Candidaţi ; Vasile Ioanovici, Costache Mălinescu.

Nici în Arhiva Statului din Iaşi, nici în cea a Primăriei din Folticeni, nu se găsesc documente cu privire la starea Eforiei oraşului dela 1861, până la punerea în aplicare a legii comunale din 1864 ; de asemenea nu găsim informaţii relative la prima alegere de Consiliu comunal, făcută în baza legii celei nouă. Din lucrările aflate la Primăria de Folticeni, aflăm următoarele despre cei cari au fost primari şi ajutori de primari.

În 1865 şi 1866, a fost primar *Dimitrie Plastara*, pe care-l găsim menţionat cu numele de *Plastira*, după cum îl numea toată lumea ce-l cunoştea, iar ajutor de primar, pe *Dimitrie Pădure*.

Din Octombrie 1866 şi până la 1870, a fost primar *lordache Vârnav*.

În 1871, primar din nou *Plastira*.

La 29 Noembrie demisionază din primărie *Constantin Pleşescu*, — nu se ştie când a fost ales — şi locul de primar a fost ţinut de *Alexandru Iamandt*, până la Februarie 1873, când a fost ales primar, având ajutor pe *Gavrilaş Capşa*.

Iamandi este primar până la 19 Maiu 1876, când a fost ales *Dimitrie Pădure*, care a funcţionat până la 15 Decembrie 1877.

Dela 1876 până la 16 Maiu 1877, primar *G. N. Gamule*, şi ajutor *C. Balomir*.

Dela 16 Maiu 1877 până la 16 Aprilie 1879, primar *Eugen Sunguroff*, iar ajutor *Costache Balomir*, care ţine apoi locul de primar până la 1 August 1879.

Dela 1 August 1879—1 Martie 1880, primar *lordache Vârnav*.

Dela 1 Martie 1880—21 Maiu 1880, primăria a fost girată de *Const. Balomir*.

Dela 21 Maiu 1880—31 Martie 1881, primar *Teodor Botez*.

Dela 1 August 1881—1 Februarie 1883, primar *Eugen Sunguroff* şi ajutor *C. Balomir*.

Dela 1 Fevruarie 1883—1 Aprilie 1884, primar *Dimitrie Morţun* şi ajutor *Gh. Filipeanu*.

Dela 1 Aprilie 1884—2 Maiu 1884, a girat ca ajutor *Costache Cocea*.

Dela 2 Maiu 1884—12 Maiu 1888 primar *Eugen Sunguroff* şi ajutor *Cost. Cocea*.

Dela 12 Maiu 1888—12 Iulie 1888, preşedinte Comisiei interimare *Toader Ghiţescu*, ajutori *Gh. Softa* şi *Gh. Diubert*.

Dela 12 Iulie 1888—19 Octombrie 1895, primar *Matei Millo*, ajutori *Vasile Ioanovici* şi *Alexandru Stamati*.

Dela 20 Octomvrie 1895—10 Septemvrie 1897, primar *Iorgu Radu*, ajutor *Gh. Filipeanu*.

Dela 12 Septemvrie 1897—15 Aprilie 1899, primar *Gh. Gh. Ghiţescu* şi ajutor *Gh. Filipeanu*.

Dela 25 Aprilie 1899—1 Fevruarie 1901, *Matei Millo* preşedinte Comisiei interimare şi *Vasile Ioanovici* vice-preşedinte.

Dela 18 Fevruarie 1901—31 Decemvrie 1904, primar *Gh. Softa*, iar *Dimitrie Sinescu* ajutor. Dela 18 Fevruarie 1901 până la 8 Aprilie 1901, vice-preşedinte Comisiunii interimare a fost *G. C. Ioan*.

Dela 9 Ianuarie 1904—31 Martie 1906, *Matei Millo* primar şi *Cost. Gutter* ajutor.

Dela 1 Aprilie 1906—7 Aprilie 1907, *Ioan Alexandrescu* primar, *Al. Stamati* ajutor.

Dela 8 Aprilie 1907 —19 Ianuarie 1910, *Eugen E. Sunguroff* primar, *N. Drăguşanu* ajutor.

Dela 24 Ianuarie 1910—31 Octomvrie 1912, *Ioan Alexandrescu* primar, *Onoriu Mironescu* ajutor.

Dela 1 Noemvrie 1912—10 Ianuarie 1914, *Artur Gorovei*, primar şi *Vasile Ciurea* ajutor.

La 10 Ianuarie 1914, *Octav Lovinescu* primar şi *Ion Mazere* ajutor.

Edilitate.

În 1849 s'a făcut şanţul care desparte oraşul de satul Şoldăneşti, şi se încheie un contract cu inginerul Ioan Haubiţ, ca să ridice planul oraşului. După instrucţiunile date de Mihail Kogălniceanu, Director al Departamentului Lucrărilor publice, se iau o serie de măsuri în ceea ce priveşte construcţia caselor, şoseluirea uliţelor şi înfrumuseţarea oraşului.

Oraşul era împărţit în două sectoare : *ceasta albă* se numea partea dinspre Şoldăneşti şi *ceasta neagră* partea dinspre Tâmpeschi.

Din timpuri vechi, oraşul a avut arhitecţi. Prin 1849 arhitectul Iancu Bolber era fără ştiinţă de carte, din care pricină a şi fost îndepărtat, din ordinul Departamentului. În locul lui Bolber, un simplu zidar, a fost numit arhitect Haubiţ, iar prin 1850 găsim arhitect pe Kurek. Arhitecţi ai oraşului au mai fost Bobinski, Poplaski, Peceny; acesta din urmă a făcut şi planul actualului local al Primăriei, zidit de primarul Iorgu Radu. Însărcinare de arhitect a mai avut, în ultimii ani, Iancu Urechianu, care era, în acelaşi timp şi secretar al comunei, şi fusese conductor de poduri şi şosele, în serviciul judeţului Suceava.

Strade. — Cum s'au numit primele strade din Folticeni, nu ştim; probabil că nici nu aveau nume. Un act din 12 Februarie 1790 vorbeşte de nişte case vândute preotului Ioan, „care sânt în târgul Şomuzului, pe moşia dumisale Banului Ioan Başotă, care case sânt în *capătul aliţii ce vine despre Şomuz spre Biserică*”. Chiar mult mai târziu în 1837, un act vorbeşte de „*uliţa ce merge la biserică sfântului Ilie*”. În 1844 se menţionează : „*hudiţa ce vine lângă casele Creţoaei şi a spiţărului*”, şi mai târziu, în 1852, Neculai Boian vinde lui Tănăsă Huţulean „*un loc în uliţa despre hotarul Şoldăneştilor*”. Planul oraşului făcut în 1851, numeşte : „*uliţa despre Şoldăneşti*”, şi „*uliţa în dosul uliţii Tâmpeshit*”. În 1855 se vinde un loc „*cu faţa spre uliţa a doua ce iese spre căsăpie*”.

În 1850, Eforia trimite Departamentului lista cu 12 uliţi şi 12 hudiţi din Folticeni. Aceste erau : uliţa Tâmpeshilor, a lui Dragoş, a

Radului, a Rădăşenilor, a Căsăpiei, uliţa Mare, a Cişmelei, a Velniţelor, uliţa Nouă, a Feredeului şi a Folticenilor vechi.

Hudiţile erau ; a Sf. Adormiri, a Lazului, hudiţa Mică, hudiţa Strâmbă, a lui Baer, a Medeanului I, a Pleşescului, a Eforiei şi a Focşănenilor.

În planul din 1851 al oraşului, pentru partea Agăi Dimitrie Cantacuzino, adică parte care vine în spre pârăul Buciumenilor, compusă din mahalaua Sf. Neculai şi mahalaua Tâmpeschi, sunt trecute următoarele strade : uliţa despre Şoldăneşti, uliţa Coteştilor, Tâmpeschi, uliţa în dosul uliţii Tâmpeschi, mahalaua Sf. Neculai, uliţa Buciumenilor, uliţa Nouă, uliţa Spitalului, a Rădăşenilor, a Căsăpiei, uliţa Mare, a Sucevei, uliţa Botoşanilor.

Uliţa Sucevei se mai numea şi a Nimercenilor. În acte din 1864 stradele se numeau mahala ; găsim menţionate, în acte : mahalaua feredeului, mahalaua pârăul Ciurii, mahalaua Ciurii din dos, mahalaua Broscăriei.

Stradele — uliţile şi hudiţile — din Folticeni, la început au fost nişte drumuri ca prin toate satele, drumuri lăsate în voia lui Dumnezeu; unele dintre ele nu aveau nici măcar şanţuri pe margini, pentru scurgerea apelor din ploii.

Primul trotuar, în Folticeni, a fost încercat în anul 1884, când s'au făcut câţiva metri, din ciment şi borduri din piatră de Hărtop, din colţul întretăerii stradei Mari cu strada Primăriei, până în dreptul farmaciei Vorel, astăzi casa cu No. 300, din strada Regele Carol II. Matei Millo, în primul său primăriat, 1888—1895, a făcut trotuarul de pe strada Mare, şi altele câteva mai scurte, întrebuiţând borduri de granit şi dale de piatră, dela o carieră din Bucovina, un material foarte bun şi rezistent, şi cu înfăţişare frumoasă, care ţine întreg şi astăzi, după aproape 50 de ani.

În scurtul interval de mai puţin de 2 ani (20 Octombrie 1895-10 Septembrie 1897), primarul Iorgu Radu a construit trotuare pe toate stradele oraşului. Pe unele străzi dela periferie, a pus numai borduri de granit, pentru a se curma abuzul locuitorilor cari mereu înaintau cu clădirile lor pe cuprinsul stradelor, dar în loc de dale a aşternut un strat gros de prundiş bine cernut, cum sunt aleele prin grădini, dar care nu a fost întreţinut cum se cuvine şi a dispărut sub glodul necurăţit.

Luminatul oraşului. — Multă vreme, dela întemeierea lui, oraşul nu a ştiut ce este aceea luminatul stradelor. În „iraturile târgului Folticeni” pe anul 1832, adică în bugetul pe acel an, este trecută suma

de 144 lei pentru 24 fânare, și 1440 lei „hacul”, adică leafa, pentru patru fânaragii, câte 30 lei pe lună. În 1842 erau 6 fânaragii, în 1849 sunt nouă, care aveau de îngrijit 42 fânare. Pentru lumină se cheltuia 2852 lei 102 parale, pe 741 ocă lumânări de său, pentru 114 nopți în 6 luni de iarnă, câte 6 $\frac{1}{2}$ ocă pe noapte, și 1559 lei 30 parale pentru 90 nopți în 6 luni de vară, câte 4 $\frac{1}{2}$ ocă pe noapte.

Peste un număr de ani, în loc de lumânări de său, se întrebuntau lămpi cu petrol, care au fost înlocuite, în centrul oraşului, cu lămpi numite Washington, iar în 1913, comuna a făcut împrumut pentru introducerea luminii electrice, primar fiind Artur Gorovei. Planul instalației a fost făcut de d-l inginer Letourneur și lucrările s'au adjudecat asupra societății „Energia” din București. S'a construit uzina, s'au adus din Germania, mașinăriile și firele necesare, s'au așezat stâlpii pe străzi, dar intervenind operațiile militare de peste Dunăre, lucrările au fost suspendate și abia după războiul mondial, în 1925, au licărit primele becuri electrice în Folticeni.

Paza oraşului. — Conform regulamentului organic, fiecare oraş trebuia să aibă un serviciu special pentru pază, sub conducerea unui *Polițaiu*; agenții poliției aveau și menirea să aducă la îndeplinire ordinele autorităților.

Prima mențiune despre existența unui polițaiu, în Folticeni, o găsim în raportul adresat Departamentului din Iauntru, de către Eforie, la 22 Iunie 1842. Isprăvnicia a orânduit 30 de oameni de strajă, pe fiecare noapte, din care 20 creștini și 10 evrei. Osebit, mai făceau serviciu de pază un număr de jandari.

Paza contra focului. — Una dintre cele mai mari primejdii la care era expusă populația oraşului, era focul. În 1841, Isprăvnicia raportează Departamentului că focurile se țin lanț. La 27 Maiu se aprinse un grajd; pe ulița Mare, acoperit cu stuf, și din lipsă de instrumente pojărnicești, a ars toată strada. După cinci zile, tot în ulița Mare, au ars casele ce mai rămăseseră, iar la 25 Septembrie au ars casele ce se refăcuseră în parte.

În 1840, exista o singură „tulumbă”, cumpărată de Comunitatea israelită, care făcea și un „smet”, adică un deviz de „uneltele pojărnicești ce trebuiesc în târgul Folticeni”, care se ridica la suma de 20341 lei.

În 1841, Isprăvnicia dispune ca în fiecare noapte câte zece mahalagii să se orânduiască pe la căzile cu apă de pe strade, și la tulumbă. În 1842 s'au alcătuit înadins hornari, ca să șteargă hogoagurile și în 1845, la înființarea Eforiei, se organizează serviciul pompieriei.

Pentru a înlătura primejdia de foc, autoritatea a oprit sub pedeapsă, pe orăşani de a fuma pe străzi, sau în grădina publică şi în localurile autorităţilor.

În 1849 corpul pompierilor se compunea din un „unterofiter” şi 20 pompieri, dintre care Gheorghe Bucur era dat „spre învăţătură la compania pompierilor din Capitală”.

Din diferite dosare şi acte se vede că în 1849 poliţaiu al oraşului şi comandir de pompieri era *Filipovici*, iar în Noemvrie acelaşi an a fost numit comandir „cornetul” *Dimitrie Pangal*, care cerând a fi „ovolnit”, la 12 Aprilie 1850 a fost înlocuit cu Şatraru *Matel Galler*.

Alimentarea oraşului cu apă. — Indestularea cu apă a satelor s'a făcut, în trecut ca şi astăzi, prin fântânile particulare şi prin acele pe care sentimentul religios îndeamnă pe creştini să le sape pe marginile drumurilor şi pe locuri care nu li aparţin. Când s'a înfiinţat târgul, s'au făcut fântâni de cătră acei cari simţeau nevoie de ele. În 1847, Obştia târgului cere Eforiei să facă fântâni pe uliţa Tâmpuşti, unde nu era niciuna, şi Eforia începe tratări pentru captarea unor isvoare care să alimenteze oraşul prin cişmele.

În 1846, Eforia trimisese Departamentului, spre aprobare, proiectul unei lucrări propusă de *Dimitrie Sulgiu* din Huşi, care venise în Folticeni, făcuse cercetări şi cerea câte 20 lei 24 parale de stânjen, pentru aducerea apei şi facerea a trei cişmele, şi câte două sute galbeni pentru un „havuz”, rezervor de piatră, în care să se păstreze apa, pentru cazuri de incendiu. Proiectul se aprobă, sulgiul îşi aduce materialul necesar dar *Aga Cantacuzino* îl opreşte, pentru că isvoarele erau pe moşia sa *Buciumeni*.

Eforia se găsea în situaţie critică: avea un contract cu sulgiul, îi avansase o sumă de bani, dar lucrarea nu se putea efectua. În apropiere de aceste isvoare, chiar în satul *Buciumeni*, în livada răzăşului *lordache Bucumanu*, era un isvor pe care acesta îl arendase doctorului *Ioan Diaconovici*, şi acesta făcuse acolo un „feredeu obştesc”. Eforii vor să utilizeze acest isvor, dar *Bucumanu* se opune, iar Departamentul dispune să înceapă acolo lucrările. În acelaş timp intervine şi Doctorul Departamentului, care arată că în iazurile dela *Buciumeni* se păstrează lipitorile „pentru trebuinţa bolnavilor din cuprinsul acestui ţinut”, că „rânduital spre privigherea iazului cu lipitori dela *Buciumeni*”, arată că dacă s'ar îngădui secarea iazurilor, „însemnătorul număr de lipitori ce este în ele pot pieri”.

Departamentul a dispus să se facă lucrarea, şi s'a făcut conducta

şi trei cişmele : una în faţa casei postelnicului Alecu Botez-Forăscu, una în faţa bisericii „Adormirea” şi a treia în „medeanul casei Eforiei”, adică pe locul actualei Primării. Casa Postelnicului Forăscu, este actualul palat al Prefecturii.

În acest timp, Cantacuzino vânduse isvoarele de pe moşia sa Căminarului Filipovici, care, în 1850, când Domnitorul Grigori Ghica vizitează Folticeni, în faţa Domnitorului dăruieşte târgului isvoarele cumpărate dela Aga Dimitrie Cantacuzino. Domnitorul Ghica, dăruieşte, tot atunci, suma de patru mii lei, pentru tragerea isvorului dăruit de Filipovici. Pentru această lucrare, Eforia face o învoială cu suilgiul Dimitrie Velicovici, pe care însă Departamentul nu o aprobă, găsind preţul prea împovărător, şi dispune a se regula cele de cuviinţă cu arhitectul oraşului, Franz Kurek.

Până în 1908 nu s'a ocupat nimeni de chestiunea apei, şi în acel an, primarul Eugen Eug. Sunguroff a făcut lucrări pentru îndestularea oraşului cu apă. După cercetările geologului G. Murgoci, s'a întocmit de Inginerul Zorio din Botoşani, un proiect de aducerea apei din isvoarele dela Brădăţel, ceea ce nu s'a realizat. În 1913, primarul Artur Gorovei a însărcinat pe inginerul Letourneur din Constanţa, care avea la activul său captarea apei pentru acel oraş, să facă studii pentru rezolvarea chestiunii apei la Folticeni. Acesta a dat părerea alimentării cu apă subterană din şesul Moldovei, aceiaşi apă care, captată la Timişeşti, alimentează Iaşul. Analiza făcută la laboratorul din Bucureşti a arătat că această apă este ideală, iar sondajele dovedeau că se găsesc cantităţi de apă, a căroră captare nu prezintă nici o dificultate tehnică.

Terenul pe care urma să se facă lucrările de captare şi conducta erau proprietatea d-lui Alexandru Cantacuzino Paşcanu, care oferea să facă pe cheltuiala sa, lucrările de captare, dăruia comunei tot terenul necesar, dar cu o condiţie arătată în o scrisoare către dl. primar Gorovei : „lucrările preparatoare, darea în antrepriză şi confirmarea licitaţiunilor să se facă sub administraţia D-voas re ca primar al oraşului”. Această condiţiune nu putea să fie acceptată de consiliul comunal, şi chestiunea alimentării oraşului cu apă a rămas nerezolvată.

Serviciul medical. — Medici fiind puţini în Moldova, pe la începutul veacului trecut, nu poate să pară lucru extraordinar că, în Folticeni, mult mai târziu se pomeneşte despre existenţa doctorilor în medicină. Lumea din acest oraş, chiar şi boerimea, recurgea, la nevoie, la ştiinţa medicilor empirici, la babe, care întrebuiţau descântece şi

diferite leacuri casnice, al căror efect, de multe ori, era tocmai opus scopului urmărit. Înainte de a fi primul medic în Folticeni, s'a înfiinţat farmacie şi farmacistul înlocuia pe medic. Farmacistul făcea diagnoza boalei, el prescria cura de urmat, şi uneori făcea chiar mici operaţii care se şi întâmplau să reuşească.

Primul farmacist din Folticeni, *Vasilcovski*, a fost dintre aceştia.

În 1842 se stabileşte, în Folticeni, primul doctor în medicină, «chirurg şi acuşor», *Ignatz Diaconovici*. Reclamaţii şi denunţuri la Departament, că *Vasilcovski* vinde doftoriile cu preţuri mari, că «face curi» bolnavilor şi suferă de patimă beţiei, au de efect că, după inspecţia doctorului Ağa Costache Vârnav, i se ridică lui *Vasilcovski* dreptul de a ţine farmacie, care se dă lui *Carol Vorel*.

Înmulţindu-se populaţia, şi lumea începând a se deprinde cu serviciile medicilor, se simţea nevoia şi de alţi medici în oraş. În lista doctorilor din 1842, cari au voie a practica în Moldova, este la Folticeni Dr. chirurg I. *Finkelstein*. S'au stabilit apoi doctorii *Bitinger*, *Emil Toff*, *Rickert*, *Duşescu*, *Zamfirescau*, *Granda*, *Hephtes*, *Petroni*, *Gutman Schapira* şi eminentul Dr. *Ioan Rossignon*.

Farmacile. — Hrisovul domnesc din 30 August 1825, împuterniceşte pe *Gheorghe Vasilcovski* spîţar, să deschidă o spîţarie în Folticeni, care la 21 Februarie 1827 cere Domnitorului să-i îngăduie să-şi facă spîţarie în Botoşani sau în Iaşi, ceea ce se vede că nu i s'a aprobat şi a continuat profesiunea în Folticeni, până în 1842 când, ridicându-i-se dreptul, l-a vândut lui *Iohan Gorghias*, spîţar din Botoşani, şi acesta lui *Carol Vorel*.

Carol Vorel a fost una din figurile cele mai interesante ale Folticeniilor de altă dată. Om cult, cinstit în cea mai întinsă înţelegere a cuvântului, pasionat pomicultor, lui se datoreşte înfrumuseţarea oraşului acestuia cu grădinile care-i fac o podoabă puţin răspândită în alte oraşe din Moldova. El a plantat grădina publică de astăzi şi grădina Prefecturii, ai cărei arbori au fost apoi tăiaţi, în zilele noastre, pentru a se face parcuri de flori.

Murind *Carol Vorel*, fiica sa a vândut farmacia «la Hygeia» lui *Kiril Kisielewski*, cu actul din 4 Februarie 1893, după moartea căruia moştenitorii săi, au vândut-o farmacistului *Ghelberg*.

Cu decretul domnesc No. 150, din 29 Ianuarie 1868, se acordă lui *C. Racoviţă*, concesiunea unei a doua farmacii în Folticeni, pe care acesta o trece lui *Julius Puretzki*, la 20 Sept. 1871; acesta o trece, la 22 Noemv. 1873, lui *Ernest Bretner*, dela care, la 4 Ianuarie 1875, o

cumpără *Dr. Samoil Torceaner*, medic din Bacău, care, la 10 April 1901, o vînde lui *Ioan Blîndu*.

Spitale. — În 1782 Comunitatea israelită a construit baia care trăieşte şi astăzi, iar la 1828 a fundat spitalul. Boerimea din Folticeni se gîndea la mijloacele cu care s'ar funda şi întreţine un spital „în centrul acestei poliții”, în Sept. 1850, când Ghica Vodă a trecut prin Folticeni, i s'a înmînat o cere e în acest sens, şi Domnitorul a făgăduit să îndeplinească cerinţele târgoveţilor. Departamentul bisericesc, căruia i se trimisese spre chibzuinţă cererea, răspunde că nu se poate admite să facă un spital din fondurile ce le are.

În 1851, fostul protoiereu Iftime Stamati începe a zidi, pe socoteala lui, spitalul de astăzi, dar abia peste nouă ani spitalul începe să funcţioneze. Nu era suficient să existe un local de spital, trebuiau asigurate nişte venituri anuale şi fixe. Eforia propunea să afecteze, pentru susţinerea spitalului, veniturile iarmarocului de Sf. Ilie, cece se realizează după multe intervenţii şi dificultăţi. Boerii din Folticeni încep să contribuie la mărirea veniturilor spitalului. Maria Moruzi, proprietara moşiei Dumbrăviţa, încredinţează lui Matei Gane, 80 galbeni, în acest scop; Banul Vasile Dimitriu hărăzeşte veniturile bezmănului pe locurile rămase nerăscumpărate de pe partea de sus a târgului, care erau proprietatea lui; fraţii Dimitrie, Iancu, Vasile şi Nicu Cantacuzino dăruiesc venitul unui trunchiu de căsăpie, a unei mumgerii şi a unei pitării, astfel că, în 1859, spitalul dispunea de următoarele venituri: 8691 lei venitul iarmarocului şi a rohatcelor de pe anul 1858, alţi 5550 lei venitul donaţiunii fraţilor Cantacuzino şi 2220 lei venitul donaţiunii Banului Dimitriu.

La 5 Martie, „vieţuitorii” din Folticeni aleg epitropi ai spitalului, pe Vornicul Alecu Botez-Forăscu, Postelnicul Vasile Cantacuzino şi Paharnicul Ioan Teodoru. Acesta din urmă demisionează, şi în locul este ales Ion Filipovici, persoană neagreată de Iftime Stamati, de unde se nasc o sumedenie de nemulţămiri şi dificultăţi. Epitropii angajează medic pe Bitinger, dar Stamati refuză să dea în primire clădirea spitalului, cerând să se aleagă alţi epitropi, şi numai după multe stăruinţi lucrurile se liniştesc, se aleg epitropi primiţi şi de Stamati, pe Postelnicul Alecu Millo, Banul Vasile Dimitriu şi Slugerul Dimitrie Gheorghiu şi la 21 Iunie 1860, Episcopul Romanului semnează actul prin care constată sfinţirea paraclisului cu hramul Sfântul Cuvios Iftimie cel mare când se deschide şi spitalul.

Starea economică.

Încă dela întemerea oraşului trebuie să fi fost o importantă mişcare comercială, în Folticeni, de vreme ce la 1795, Mihail Constantin Suţu Voevod, voind să vie în ajutorul bisericii cu hramul Sf. Gheorghe din târgul Herţa, o milueşte „şi cu mortăsăpia târgului Folticeniei ot ţinut Sucevei, din care târg să aibă a lua venitul mortăsăpiei câte 24 bani de toată vita, cal, iapă, bou, vacă sau catâr, ce se va vinde într'acel târg, care venit măcar că a fost a vămii domneşti, dar Domnia mea l-am dat danie şi miluire acestei svintei biserici, să fie volnici cu cartea Domniei mele a lua acest venit de acum înainte şi în veci, iar vameşii, carvasarii gospod întru nimică să nu se amestece la venitul acesta, la care poroncim Domnia mea, dumniavoastră ispravnicii ţinut Sucevii să daţi tot chipul de agiutor vechilului ce vor rânduie episcopii acestei biserici spre a lua venitul acesta dela ori fieştecarele după vechiul obicei. Aceasta poroncim.—1795 ghenar 7 dni” (1).

Taxele acestea din vânzările de vite trebuie să fi reprezentat o sumă însemnată, pentru a se gândi Domnitorul ţării să facă din ele venit unei biserici, de care se interesa.

O scrisoare din 16 Iulie 1826, adresată fraţilor Focşăneanu, negustori din Folticeni, arată că încă de pe atunci erau legături comerciale între Folticeni şi Bucureşti.

Iată scrisoarea aceasta, foarte interesantă : (2)

Multă sănătate la neguţătorii Focşăneni.

Iată am triimes pe aceşti doi negustori Bucureşteni împreună cu dumnealui odobaşa Memeta şi să caute trebuinţele sale, şi D-ta să li fi purtătoriu de grijă pentru orice trebuinţă vor ave. Şi la fratele D-tale multă sănătate, şi la toţi negustorii jidovi ce vor fi acolo multă sănătate. Şi aceşti unde or vrea să meargă să li porţi de grijă şi să mergi în-

1. — Gh. Ghibănescu, Dorohoiul p. 77.

2. — In colecţia de documente a autorului,

preună cu dâşii fiind şi aastă treabă tot a me, şi cum m'a căutat pe mine asemenea să-l caute şi pe dâşii. 1825 Iuli 16.

A D-tale de bine voitororiu,

ISMAIL AGA

ce a fost beşleagă în vremea volintirilor şi acum sânt la Roman.

Cei mai importanţi comercianţi din Folticeni, chiar dela înfiinţarea târgului, au fost fraţii Focşăneanu, familie care s'a menţinut până pe la începutul veacului acestuia. Din o parte a corespondenţii lor, care s'a mai păstrat (1), avem informaţii foarte preţioase despre comerţul din Folticeni,

O scrisoare din Lemberg, cu data de 28 Noemvrie 1818, adresată lui *Berl Abraham Fockschaner*, în *Foltischan*, arată că pentru procurarea mărfii de care avea nevoie, Focşăneanu se ducea la Leipzig, de unde îi veneau comenzile.

Pentru amănuntele pe care le cuprinde, scrisoarea aceasta merită să fie reproduasă în întregime. Traducem din textul german :

M'a bucurat foarte mult, aflând din iubită Dv. scrisoare, primită astăzi, că aţi sosit acasă sănătos şi fercit, şi că aţi găsit totul în starea cea mai bună. Din cele ce mă însărcinaţi, prin această scrisoare, mă voiu îngriji în modul cel mai mulţămitor, pe cât îmi va fi cu putinţă. Mărfurile Dv. din Leipzig au fost expediate, conform dispoziţiei Dv. verbale, acum 5 zile, către dl. *Hersch Barber* din *Suceava*, după cum am scris şi acestuia în privinţa celor 13 colete, ca să vă servească după dorinţa Dv.

Alăturat vă remit contul convenit, pentru care îmi datoraţi din ziua de astăzi, fl 2217, 24, şi binevoiţi a mă bucura cu trimeterile Dv, de numerar cât mai curând posibil. Veţi vedea, din acest cont, cât de mult sunteţi favorizat ca amic al casei mele, întrucât transportul vă revine aşa de eftin, ca şi cum aţi fi lăsat să meargă averea Dv. prin Brün, ca de obicei. De sigur că eu câştig din aceasta puţin, sau mai bine zis nimic, iar Dv. mai aveţi avantajul că obţineţi marfa mai repede ca de obicei. În schimb trebuie să vă rog ca să fiţi aşa de amabil faţă de mine, de a nu spune nimănui despre acest preţ, şi a afirma că s'a socotit 5 galbeni dela Leipzig până la *Suceava*.

Vă salut cu stimă amicală.

p. pr. *Joseph Ritter*
f. a. *Slegert*

1. — Toată corespondenţa ce se reproduce în acest capitol, este din colecţia de documente a autorului,

Contul menţionat în această scrisoare, se prezintă astfel :

Lemberg, 28 Noemvrie 1818

D-lui Berl Abraham Fockschaner in Foltischan

Debit

La 27 Oct. primit în numerar în Leipzig 150 ducaţi	fl. 693,45
Transport dela Leipzig la Suceava, 13 colete No. 1—13, Etr. 69 3/4	1396,6
Vama	117,9
Dobânzi la 16 ducaţi dela 27 Octomvrie până azi, a 1 1/2 c/o	10,24
	fl. 2217,24

Adresa acestei scrisori, pe lângă localitatea „Foltischan in der Moldau”, mai are alături şi indicaţia «Suczawa». Probabil că toată corespondenţa lui Focşăneanu se înmâna lui Barber, în Suceava; acest Barber îi trimite lui Focşăneanu scrisoarea din Lemberg, cu o altă scrisoare a lui, în evreeşte, în care, între altele, îi spune că Ritter îl informează cum că şalurile de Freiberg costă 6 1/2 galbeni; că „vase de bucătărie a preluat deja dela Heilpern”. Ii mai spune: „Socoteala celor două lăzi a d-lui Moişe, i-o va trimite Ritter, şi o va scădea din contul Dv. Zahăr nu vă poate trimete, de oarece trebuie luat numai butoaie de câte un centum”. (1)

Moişe, despre care vorbeşte Barber, este negustorul Moses Hirsch din Focşani, care-şi comanda mărfurile din Leipzig, prin intermediul şi cu garanţia lui Berl Abraham Focşăneanu din Folticeni. Aceasta rezultă din o altă scrisoare, dela 2 Decemvrie 1918. a lui Ritter.

În această scrisoare, Ritter îl întreabă pe Focşăneanu: „Binevoîţi a-mi spune dacă şi cui aţi predat poliţa asupra inginerului, de oarece nu o găsesc între hârtiile mele”.

O scrisoare evreiască, dela 19 Decemvrie 1818, expediată din Kenty, şi semnată de Eisig Ungar, are adresa astfel făcută: „Herrn Berl Abraham Fokschaner von Foltischa. pr. Lemberg. Suczawa.” Factura din această scrisoare ni dă următoarele indicaţi:

O ladă signa N. B greutatea 258 funduri.	
19 bucăţi pingele (?) fine a 15 1/4 f.	f. 289,45
6 — săghet albastru fine a 15 3/4 f.	97,30
1 — servet roşu	18,15
1 — Flamirtes lat	4
	f. 426,45

1. — Traducerea documentelor din limba evreiască este făcută de dl. avocat Selinger, din Folticeni.

La 7 Aprilie 1819, Ritter trimite lui Focşăneanu o scrisoare, cu factura :

Lemberg, 5 April 1819

D-lui B. A Fockschaner in Foltischan

Am primit dela Fraţii Lisner din Steinschönau şi am expedit prin Sali Bayar din Cernăuţi spre reexpediere la dl Herş Barber din Suceava :

BAF 1 ladă No. 3. Funduri 239.

avizat	WF. 313,52
transport şi spese	6,17
fracht şi dobânzi f. 24	57,22
fracht p. Cernăuţi f. 7	16,44
provizion şi poştă	3,45

wf. 398

In conturile ce le face, Ritter scrie că Focşăneanu îi rămâne debitor cu cf. 626,29, în „monete turceşti“.

In Folticeni se aduceau mărfuri şi din *Bielitz*.

La 2 Februarie 1826, Echezkiel Herzberg din Bielitz scrie lui Focşăneanu că-i trimite, prin Herş Barber, patru lăzi de şaluri, şi-i restituie poliţa de 1824 galbeni.

Poliţa aceasta e interesantă. Aproape nu se deosebeşte de poliţa de astăzi. E tipărită. O reproducem, subliniind cuvintele scrise cu mână:

Bielitz den 5-ten August 1825, Pr. cf 1824 fünf Monate a dato zahlen wir gegen diesen unsern Sola Wechselbrief an die Ordre des Herrn Heintich Herzberg die Summe von Gulden Eintausend achthundert zwanzig vier Wiener den Werth haben wir an empfangen leiste zur Zeit richtige Zahlung laut Wechselrechten.

An uns selbst

Sola in

und allen Orten.

Poliţa este iscălita astfel :

Dav. Berl fiul lui Abraham, amintirea celui drept binecuvântat. Focşaner (să se înalţe).

Din *Breslau* venia în Folticeni zahărul.

La 8 Octomvrie 1829, Wih. Fried. Wolmann scrie lui Focşăneanu :

Butoiul de zahăr comandat prin trecerea Dv. l-am expedit, la 6 crt, prin căruşul Jos, Sperlich din Rebersdorff, în 7 1/2 f. w. w. fracht, la d-nii Ritter şi fii din Lemberg. Conform notei jos arătate, suma este de . . . f. 363, 11 pro 6 Ianuarie 1830. pe care sumă veţi binevoi a o achita numiţilor amici. In-tre timp zaharul s'a scumpit simţitor. şi nu este mai effin ca 4 1/4, spre cunoştinţă, cu tendinţi spre urcare.

În notă se arată că s'a expedit 1 butoiu *Hamburger rafinat*, în W. Pp. No. 1, 92 Brutto, Netto 61 funduri, 16 litre a 4 1/12, în valoare de 251, 24, 2.

Din Viena, cu scrisoarea din 26 Octombrie 1829, Ioh. Azaria trimite lui Focşăneanu, tot prin Ritter și Fiul, un pachet cu „Goldburitage” No. 1 „Vă scrisesem că prețul acestora este de 15 f. de bucată dar mi-a fost cu neputință să le obțin, de oarece se vând cu 17 f. bucată; dar fiindcă erau deja comandate, le am obținut cu prețul eștin de 15 1/2 bucată”.

La 28 Octombrie 1829, Ritter trimite lui Focşăneanu prin Barber, un butoiu cu 1182 funduri zahăr dela Wollmann din Breslau; o ladă cu mărfuri dela Dürschner din Viena și o ladă dela Wagner, din Karlsbad.

Cu factura din 6 Noembrie 1829, Joh. Azaria expediază din Viena:

7 bucăți «Goldburitage» a cf. 15 1/2	cf. 108,30
32 — țesături de aur No. 0 a 33	52,48
32 — dto No. 0 1/2 a 34	54,24
7 1/2 bucăți cordon de aur a 33	11,58
6 bucăți dto a 33	9,54
200 bucăți oase de balenă	33,20
pentru ambalaj	30
	<hr/>
	cf. 271,24
Provizion 2 o/o	5,25
	<hr/>
	276,49

Azaria, din Viena, mai trimete «Goldburitage» în cursul anului 1829, și din scrisorile lui se vede că Focşăneanu făcea, în fiecare an, voiajuri la Viena, în interesele comerțului.

La 11 Ianuarie 1830, Ritter scrie lui Focşăneanu: «În trecerea Dv. prin Lemberg vă veți fi convins singur cât de rău îi merge lui Lohsin al nostru, și că riscăm chiar să-l pierdem. Este deci necesar să facem ordine în afacerile noastre, cât mai curând posibil, ca acestea să poată să fie salvate. De aceea vă invităm și așteptăm dela Dv. ca unul din cei mai vechi și mai bun dintre prietenii noștri de afaceri, ca să achitați toate tratele Dv. exact la scadența lor. Dacă va voi Dumnezeu, vom mai face afaceri mulți ani, și dacă ne putem bizui pe punctalitatea Dv. atunci ne veți găsi întotdeauna gata de a vă servi”.

Intr'un act, fără dată: «Rechnung für den Herrn *Falkschaner* in *Woldschau*» — de sigur: „Focşăneanu în Folticeni”, se vede că se aduceau *cutiuțe* din Karlsbad și mărfuri de tâmplărie.

În 1845 era o mare criză financiară în Viena. La 8 Octombrie

Hammer et Schmidt din Leipzig, scriu lui Israel Fokschaner Sohne, tot prin intermediul lui Herşcu Barber din Suceava, următoarele : «Accep-tele domiciliat în Viena suntem nevoiţi spre regretul nostru a vi le înapoia, de oarece atât aici cât şi la Viena este o criză extraordinară de bani, încât afacerile de schimb merg foarte rău, şi mai ales poli-ţile domiciliat în Viena nici nu se pot plasa».

* * *

Comerţul a fost exercitat totdeauna, în oraşul Folticeni, cu şi în toată Moldova, de străini, şi în special de evrei.

Cel întâi comerciant român în Folticeni, din timpurile mai recente a fost *Alexandru Hulubei*, afară de alţi români cari făceau un comerţ mai simplu, ca brânzari, lumânărari, şi alte mici afaceri mărunte. Hulubei, după ce fusese funcţionar, subprefect, prin 1875 a deschis prima „librărie” în Folticeni. De fapt nu era o librărie, ci o papetărie, de-pozit de ziare şi debit de tutun.

Până la Hulubei, articolele de papetărie se vindeau la băcăni. Hârtie, cerneală, creione, condeie, peniţe numai la băcănie se puteau găsi. Creioane erau numai un singur fel, ordinare de un lemn alb. Cărţi nu se vindeau nicăieri, şi nici ziare. Puţinii cetitori îşi procurau cărţile cu ocazii, din Iaşi, ori din Bucureşti, iar ziare intrau în oraş numai acele care se primeau de abonaţi.

Vânzarea ziarelor cu numărul a început la 1877, pe vremea răz-boiului cu turcii. Ziarul *Războiul* lui Granda, a fost cel întâi care a inaugurat sistemul acesta, în librăria lui Hulubei.

Cărţile de şcoală se procurau de profesorii respectivi, cari luau, peste preţul cărţii, un adaus pentru transport şi un mic folos pentru dânsii. La înfiinţarea librăriei lui Hulubei, cărţile de şcoală se vin-deau la el.

Comerţul de băcănie a ispitit pe creştinii din Folticeni, fiind con-siderat ca rentabil.

Băcăni mari au fost totdeauna în acest oraş, un centru important comercial, mai cu samă din cauza iarmarocului vestit de Sfântul Ilie. Pe la 1870 era cunoscută, ca mai mare şi mai importantă, băcănia lui *Iţic Purcel*, al cărui nume de familie adevărat era *Iţic Albert*. Con-temporani cu dânsul erau băcăni *Moise Volf Bacal* şi *Marcu Bacal*. A venit apoi *Strul Bacalu*, cu o băcănie tot aşa de mare, care furnisa toate dughenile din satele de prin împrejurimi.

Din iniţiativa câtorva români din oraş, şi după îndemnul lui *Ghe-orghe Măcărescu*, cumnat cu Hulubei, s'a încercat prima cooperativă pentru comerţul de băcănie, în Folticeni, prin 1885.

Infiinţată cu un capital adunat prin cotizaţiile membrilor, compuşii dintre fruntaşii oraşului, băcănia aceasta a fost pusă sub conducerea unuia Baican, adus din Paşcani, cu reputaţia de specialist.

Nu a trecut, însă, mult timp, şi deşi băcănia făcea bune afaceri, se vindea marfă în cantităţi mari, cumpărătorii principali fiind însăşi membrii cooperativei, totuşi afacerea a trebuit să fie lichidată.

Peste câţiva ani, în 1907, s'a făcut o nouă încercare cu o societate cooperativă „pentru toate obiectele de consumaţie şi de prima necesitate”, care a organizat deocamdată o băcănie sistematică. Societatea se numea „Şomuzul”, după numele pârăului care curge pe la marginea oraşului, dar nici această încercare n'a avut un sfârşit mai bun.

Dela începutul întemeierii oraşului Folticeni, s'au aşezat aici şi oameni cari făceau meserie de cămătari, împrumători, de bani. Cei întâi cămătari din Folticeni, de cari pomenesc documentele, au fost doi armeni: *Pătraşcu Mane* şi *Bogdan Său*.

La 1797 Martie 1, Ion Brăhariu fiind dator giupânului Pătraşcu şi giupânului Bogdan Său, cu una sută doi lei, celui întâi cu 70 lei şi celui al doilea cu 32, de trei ani de zile, cu dobândă „la zece unsprezece pe an”, şi neputând să plătească aceşti bani, a cerut Isprăvniciei să i se vândă, prin mezaţ, casele ce le avea în Folticeni.

La 23 Martie 1797, Isprăvnicia dă următorul act, foarte interesant:

Dela isprăvnicia ţinutului Sucevii

Un Ion Brăhariul din târgul Folticeni fiind drept dator lui Pătraşcu Mane cu 70 lei, cu zapis dela (17) 94, fiind arătat să deie şi dobândă la zece unsprezece pe an, care cu capete cu dobândă se fac peste tot 90 lei 50 bani pâr la (17)97 mart 21, şi lui Bogdan Arman Său iarăş cu alt zapis dator cu 32 lei, tot dela (17)94 august 23, şi iarăş cu această dobândă, care peste tot fac 41 lei 40 bani, şi viind la Isprăvnicie au cerut după ţaria zapiselor să li se facă împlinirea banilor, s'au chemat pe numitul datornic şi i s'au cetit zapisele, şi el au arătat că adevărate sânt şi că este drept dator cu acei bani, dar fiindcă n'are nici o putere alt chip să poată plăti, decât că are în târgul Folticeni o casă lângă biserică, care casă este şi prin zapise pusă amanet la numiţii creditori, au început să facă rugăminte ca să i se scoată acele case la mezaţ, şi cât vor ieşi până la 40 zile, să se deie acelu ce pe urmă va adăugi mezaţ, şi din câţi bani vor ieşi, să se deie întâi banii acelor creditori unde casele sânt puse amanet. După cererea lui Ion Brăhariu s'au scos casele la mezaţ, şi strângându-se 40 zile, au ieşit 195 lei, adăogind

cel de pe urmă mezat dumnealui *Stamati Gongi*, dascal grec. Pe urmă au venit şi au făcut rugămintele ca să i se mai puie vade de 15 zile, până a să vie un Gheorghie, feciorul său, să aducă banii, după care cerere a lui au şi dat zăpis la Isprăvnicie că până la 15 zile de nu va veni feciorul său să deie banii atunci cu acel zăpis să se deie de istov casa numitului *Stamati Dascalul*, sau oricui va voi a da bani 195 lei. Trecând şi peste vadeaua de 15 zile încă 6 zile, şi neviind feciorul lui, iarăş au venit creditorii şi au cerut, după tăria zăpiselor datornicului, să li se îplinească banii, sau să li se deie lor casele, cu adăogire de mezat, şi așa au mai dat încă 15 lei *Pătraşcu Mane*, care peste tot se cuprind 210 lei, şi văzându-se dreptatea creditorilor şi tăria zăpiselor datornicului, unde nici un cuvânt nu i-au mai rămas, s'au dat casa în stăpânirea lui *Pătraşcu Mane*, şi banii s'au hotărît să-i deie cum mai gios se arată :

Lei	Bani	
70		capete
20	50	dobânda {
32		capete {
9	40	dobânda {
131	90	
78	30	
201		

lui *Pătraşcu* după zăpis
Bogdan Hău

să-i răspundă *Pătraşcu*, ori lui *Ion Moşneagu*, sau la alţi creditori cui a mai fost dator, Deci după tăria zăpiselor şi după priimirea datornicului, de acum înainte fiind toate hotărârile celor de mai sus pomeniţi prin ştirea giudecăţii, are *Pătraşcu* putere a stăpâni casa şi să deie banii cum se arată mai sus, şi pentru să se ştie hotărârea giudecăţii, s'au dat această carte lui *Pătraşcu Mane*.
1797 mart 23 (1).

Nexistând bănci, era lucru firesc să fie căutaţi împrumutătorii de bani, pentru satisfacerea trebuinţelor tuturor; bancherii făceau afaceri bune.

Cel mai vechiu dintre bancherii din Folticeni, despre care avem cunoştinţă, este *Şmil Focşăneanu*.

La 9 Decembrie 1825, o persoană din Folticeni, a cărei semnătură nu se poate deslega, trimete la Iaşi o scrisoare: «Intru cinstita mâna D-sale Cuconului *Costachi Kananó*, biv vel Postelnic, cu multă plecăciune», în care spune următoarele :

1. Originalul la biserica Sf. Ilie din Folticeni.

Sărut cinstita mână D-tale,

Eu din început cunoscând evgheniceasca D-tale bunătate, mă razim în tot felul de făgăduinți ce prin milostivire mi-am câştigat dela D-ta. Cucoane Costache, Şmil Focşăneanu mă jârţfeşte pentru 400 lei ce-i sânt dator, uneltind toate chipurile ca să-mi vândă casele, şi eu ca un om strein fără nici un ajutor m'am înspăimântat şi nici o nădejde alta n'am decât numai la bunătatea D-tale ca să pot scăpa de acest giug, pentru care din durerea inimii mă rog D-tale să binevoeşti şi să faci chipurile ce vei socoti, prin boerii ce se vor îndura, dor se vor putea scoate aceşti bani şi să deie lui Şmil, dela care să porunceşti a se lua eksoflis că nu mai are nimică cu mine. Această îndrăzneală o fac după făgăduința ce am luat eu dela D-ta, şi mă rog să nu te superi, că pomenirea D-tale va fi neştearsă, rugându-mă în veci cătră Dumnezeu pentru întărirea şi sporirea sănătăţii D-tale şi a toată familia D-tale. fiind

825

Dcmv. 9

plecat

slugă

Bercu Focşăneanu, frate cu Şmil. făcea în acelaş timp afaceri de bancher, la Folticeni.

La 19 Ianuarie 1826, marele boer *Canta*, dela Horodniceni, îi scrie cu privire la un împrumut în galbeni, ce făcuse :

Cinstit Dumneţu giupâne Bercu Focşăneanu

Eu vrând cu tot dinadinsul a exoflisi sânetul meu de galbenii ce sânt dator D-tale, iată acum a patra oară prin părintele iconul scriu D-tale, priimindu-mă la sfârşit şi a schimba sânetul acum pentru restul ce rămân dator, după cererea cea de pe urmă a fraţilor D-tale, care D-ta nici mi ai fost pomenit-o la Horodniceni. Fiind însă că suirea galbenilor în sine îşi are o dobândă dărmătoare, eu cer ca dobânda câtă se va rătui să o plătesc pe giumătate, care şi însuşi D-ta nu ca un prieten, ci numai ca un neguţător cinstit gândesc că o vei găsi atâta mai cu cuviință, cu cât toți alții cu cari sânt datori în galbeni, fac cerere a nu plăti nicicum cu dobândă, şi cu cât Maria Sa au şi hotărît pentru unii a nu plăti pentru dreptăţi netăgăduite. D-ta ştii că eu şi însuş pe vremea revoluţiei, în care nici un moldovan n'au plătit dobânda creditorului său, eu am plătit, şi iarăş în monedă de galbeni. Aşa dar cunoscându-mă D-ta în toată vremea cu cinstite cugetări, şi nici într'o întâmplere păgubitoriu D-tale, te poftesc nu mă strâmtori peste ceea ce pot şi cunoşti însuşi că se cuvine.

Iară pentru răfuiala sânetului trimeţindu-mi copie de pe

sânet şi cu răfuiala lui, îl voi schimba, şi dinpreună cu sânetu rămăşiţei vei primi şi adeverinţa cumpărării păpuşoilor.

Sânt totdeauna

a D-tale de binevoitoriu

826 ianuar 19.

Canta Post. (1)

Foarte important document, pentru cunoaşterea relaţiunilor dintre boeri şi negustori, la începutul veacului trecut, şi pentru istoria mişcării economice din Moldova, pe vremurile acelea.

Canta vorbeşte, în scrisoarea aceasta, de „fraţii” Focşăneni. Un al treilea frate era *Strul Focşăneanu*.

Ivan Lazor, la 30 Iunie 1829, nu ştim din ce localitate, trimite o scrisoare cu adresa aceasta: „Cinstit mâna dumisale giupânului Strul Focşăneanu să să de la Fălticeni”, în care scrie :

Cu multă sănătate mă închin
dumitale giupâne Strul

Pentru poliţa ce mi-ai trimes cu feciorul lui Nuhăm, numai 20 galbeni au luat ; mai mult nu i-au făcut trebuinţa.

Poliţa cu tutungiul eu am plătit deplin 250 husuş (2).
Poftesc, giupâne Strul, ca să ne înştiinţezi pentru venirea mărfii când vine, ca să avem şi noi ştire să venim, şi pentru lăzăret este sau nu este,

Poftesc un ocazion mai în grabă să mă înştiinţezi.

Al D-tale bun prieten

1829 iunie 30.

Ivan Lazor (3)

Pe la jumătatea veacului trecut, cel mai cunoscut bancher din Folticeni a fost *Meer Ioil Last*, venit aici din Galiţia, ai cărui fii şi nepoţi au continuat meseria de bancheri. Last a zidit casele mari, cu două rânduri, de pe strada Mare (astăzi strada Regele Carol II), trecute în proprietatea d-lui Iorgandopol.

Contemporan cu Meer Ioil Last, a fost bancherul *Alter Baer*, sau *Edelstein*, care a locuit în casa din strada Mare, în colţul stradelei care dă spre hală.

Prin 1876 se înfiinţează, în Folticeni, cea întâi „Casa de Economie”, de cătră patru institutori dela şcoală primară : *Coman Vidrighin*,

1. — Din colecţia de documente autorului.

2. — Pe dosul acestei scrisori este o însemnare în evreeşte, făcută de Focşăneanu, în care cei 250 husuşi sunt notaţi : 250 „şenfertiger”, ceea ce însemnează „sorocoveţi”.

3. — Din colecţia de documente a autorului,

Ioan Stino, Ioan Ernilie și preotul Ioan Savel. Vidrighin era ardelean venit în România cu o mentalitate care trebuia infiltrată și în mințile noastre. Era tocmai timpul pentru a se începe, și la noi, o mișcare economică de felul acesta.

Casa aceasta de economie, care fructifica micile depuneri de câte cinci lei pe lună, a funcționarilor asociați, a fost de mare folos, scăpând pe mulți nevoieși din ghiarele cămătarilor. După mai multe modificări în statute, și în conducerea ei, această societate a dăinuit până la 1916, când a trebuit să lichideze.

Capitalul prea mic al acestei societăți, nu a putut satisface toate nevoile populației, și se simțea trebuința unei societăți cu un capital mai mare.

Înainte de 1870, mandatele de plată ale județului și ale comunei și chiar mandatele statului se achitau cu întârzieri mari. așa că majoritatea funcționarilor erau nevoiți să-și sconteze lefile la cămătari, cari luau 20—30 la sută, pe lună. Profesorii dela Gimnaziu, nedescurajați de încercările făcute de prima casă de economie, care într-o vreme își pierduse capitalul, au hotărît să puie temelie unei societăți similare, și în 1879, un comitet compus din trei profesori: Economul *Vasile Grigorescu*, *August Richard Wagner* și *Vasile T. Lovinescu*, delegați de colegii lor, au format statutele societății numită „Casa de Economii”, la care au aderat preoții și dascălimea din oraș și din județ, precum și altă lume, și la finele anului, capitalul social ajunsese la suma de 5.000 lei.

Iniințată pe un period de cinci ani, această societate se reconstitue pe un nou period de cinci ani, întitulându-se, de astă dată: *Prima Casă de Economie*, reînnoită mereu până în 1904. Experiența arătase că aceste dese lichidări și reînființări erau vătămătoare, căci în realitate periodul era numai de trei ani, de vreme ce în al cincelea an numerarul trebuia să fie strâns, pentru a se distribui societarilor, iar în primul an al noiei constituirii, numerarul era prea abundant și nu putea să fie fructificat.

În Aprilie 1903, se reconstituește asociația sub numele de „Prima societate de Economie”, pe termen nelimitat, cu drept de retragere, pentru fiecare asociat, după o participare de trei ani. Societatea era sub conducerea lui *Vasile T. Lovinescu*, conducătorul ei din 1884, și consiliul de administrație, în 1913, când s'a serbat jubileul de 30 de ani, se compunea din: *Economul V. Grigorescu*, *Christodor C. Gheorghiu*, *Dr. Eugen Petrescu*, *N. Drăgușanu* pe lângă *V. T. Lovinescu*.

În timpul celor 30 de ani de funcţionare, societatea a avut 413 asociaţi, şi din „Darea de samă” făcută la 1913, se vede că asociatul care, dela 1 Ianuarie 1884 până la 31 Martie 1913, a depus o economie de 10 lei lunar, adică 33 bani zilnic, a făcut un capital de 18233 lei, din care 3600 lei depuneri, iar 14633 lei beneficii.

Mersul crescând al afacerilor comerciale şi necesitatea de a se pune un capital mai mare, şi cu mai multe înlesniri de manipulaţie, la dispoziţia oamenilor de afaceri, a determinat crearea băncii „Banca Sucevei”, înfiinţată la 16 Octomvrie 1906.

Preţul Muncii

Despre condiţiunile în care se făcea munca, în târgul Folticeni, nu avem multe informaţii. Nu ni s'au păstrat documente cu privire la organizarea breslelor de meseriaşi. Câteva însemnări ni dau oarecare ştiinţi despre preţul muncii de prin veacul trecut.

În o condică a lui Iordache Grigoriu (Văsescu), găsim :

*Socoteală cu Bercu Croitoriu de cele
ce au lucrat. — 1826.*

Lei	Par	
4		un capot tocmit
3		o rochie marinot
1	20	un capot prefăcut de marinot
3		pe 4 caţaveici a femeilor, una a Cătincăi
	30	pe rochie a Cătincăi
1		mantela de prefăcut
3		salup cel vechiu
	20	un corset
16	30	care bani i s'au plătit astăzi toţi 1826 mart 4.

Într'un dosar din arhiva Statului din Iaşi, se arată preţul zilei de lucru în Folticeni, în anul 1832, când se plătea :

1 leu	20 par.	ziua de salahorit
4		ziua de lucrul dulgherului
3		ziua de lucrul pietrarului
4		ziua de lucrul croitorului

3		ziua de lucrul cizmarului
5		potcovitul unui cal
6		ziua de arat
8		ziua chiriei de carat
2	20	ziua de sămănat cu mâna

În Folticeni existau velniţi pentru fabricarea spirtului din drojdia de vin. În anul 1840, un fabricant de aceştia face un contract cu un om şi soţia lui, cari să-l slujească la velniţă. Contractul are următoarea cuprindere :

Adică noi cari mai gios ni se va scrie numele şi vom pune degetele noastre, ştiut să fie că ne am tocmit la dumnealui giupânul Iuri, pe un an de zile, ca să-l slujim la velniţă, cu tocmală una sută 80 lei, şi să ni ierneze un viţel, şi lemne să ni deie, brânză să ni deie, şi făină să ni deie, bordeiu să ni deie, şi dacă om fi numai păr (la) sfântul Gheorghe să ni deie 50 lei, şi dela sfântul Gheorghe păr la Sâmedru.... banii în plin. şi noi ne îndatorim să slujim cu dreptate la ce ni-a poronci.

1840 noemvre 23.

Eu Ion Doroftei pun numele şi degetul pentru încredinţare

Eu Safta, soţia pun numele şi degetul

Şi eu am scris cu zisa numiţilor

Costache Spătărescu (1)

La 1857 preţul muncii se scumpise mult, faţă cu acele din 1932, precum se întâmplase cu toate articolele necesare pentru viaţă.

Astfel, aceste preţuri erau :

3 lei 20	ziua de salahorie
7	ziua de lucru a unui dulgher
8 6	— — — — pietrar
5	— — — — croitor
5	— — — — cojocar
8	— — — — cizmar
14	potcovitul unui cal
20	ziua de arătură, adică 10 prăjini
28	ziua chiriei de cărat cu carul cu 4 boi
3 20	ziua de săpat
16	ziua omul cu calul

Servitorii din Folticeni erau plătiţi în modul următor, după cum găsim în condica lui Iordache Grigoriu (Văsescu) :

1. — Hărţile rămase dela Lupu Solomon Faer.

100	lei Ion vezeteu
70	manca
70	Vasile argatu
50	fata Paraschiva
70	bucataru
60	doi argaţi la boi
40	bez în casă i străie
<u>460</u>	

Se înţelege că preţurile acestea reprezintă leafa pe un an.

Vasile ciobanul avea 15 lei pe jumătate an şi un leu şi jumătate pentru două perechi opinci.

La 1826 viaţa se mai scumpise, lefurile erau ceva mai mărişoare. Aşa, Balaşa din Folticeni primea 60 lei pe un an, una merţă păpuşoi şi două părechi buşmachii; Paraschiva fata din Horodniceni, 30 lei şi jumătate pe an şi o rochie de cit; Gheorghe feciorul din Buciumeni, 70 lei bani şi 20 lei postav de contăş; manca Zamfira din Oprişăni, 100 lei şi o păreche buşmachii; Simion bucatariu avea 60 lei bani pe şase luni şi banii luzzii să-i plătească pe două şferturi; iar Catrina manca, fata Ursului din satul Ciumuleşti, avea altă tocmeală: 50 lei bani, una caţaveică, o rochie de cit, o păreche papuci, colţuni şi un tulpă (1).

Intr'o condică a servitorilor, rămasă dela Petru Gorovei, se arată ce leafă primeau servitorii, începând cu anul 1868 şi până la 1886.

La 1868, Smaranda şi Ion, probabil soţi, primeau amândoi 45 lei pe lună. Este vorba de lei vechi, ceea ce însemnează 15 lei noi; revine deci câte 7 1/2 lei noi pe lună de fiecare. Moşneagul bucătarul, însă, avea el singur aceeaşi leafă de 45 lei vechi pe lună.

În 1869, Manea servitoarea primea 10 galbeni pe an, adică 10 lei noi pe lună.

În 1873, Gheorghe argatul şi Catinca primeau câte 25 lei pe lună.

În 1874 se simte o urcare în lefuri. Leafa cea mai mică este 25 lei; Paraschiva însă are 30, şi Dochita spălătoriţă primeşte 37 lei, preţuri care se menţin şi în 1875, când bucătarul are şi el 30 lei, pentru ca acel care l-a înlocuit, să primească 45 lei.

Servitoare cu 25 lei vechi şi spălătoriţa cu un galben pe lună erau şi în 1876, şi în 1878.

În 1880, Ion rânduşul are 28 de lei, şi Ilie viziteul 40 de lei pe lună.

1. — Artur Gorovei: „Din trecut“, în revista Gazeta Săteanului. R. Sărat, an. XV (1808), p. 353.

Începând din 1884, lefurile sunt socotite în franci. Leafa obișnuită era 25 lei vechi, «adică 8 franci», cum este notat în condică. Dumitrache bucătarul are leafă de 18 franci, ceea ce însemnează 56 lei vechi, o urcare simțitoare.

În 1886, rândușul primește 10 franci.

Intellectualii primeau onorarii mai mari decât servitorii obișnuți, dar ceva mai mult de cât îndoitul lefei unui bucătar. Astfel, în aceeași condică a servitorilor, este trecut și „Mademoiselle Jarjițchi”, profesoara de piano, care în 1868, avea o leafă de 3 galbeni, pe lună, adică 111 lei; bucătarul primea 45.

Câteva contracte de muncă, de la începutul veacului trecut, ni s'au păstrat.

La 7 Martie 1801, Neculai pietrarul din Hârlău, face contract cu Kiriak Borș ca să-i zidească o casă pe moșia Bădilița din Județul Sucevii (astăzi județul Baia), în apropiere de târgușorul Lespezi:

Adecă eu Neculai petrariul ot Hârlău, carele mai gios mi-am pus numele și degetul, dat-am încredințat zapisul meu la mâna dumnisale văt. Kiriaku Borș ot Dumbravița, cum să se știe că m'am tocmit cu dumnealui ca să-i fac casa de piatră la Bădilița, la satul dumisale, cu pietrarii mei și cu salahorii dumisale cum și cu toate materiile dumisale ce or trebui iar piatră cărămidă, cereste, fer, toate a dumisale să fie, să-mi deie 700 lei, adică șapte sute, din care bani mi-au și dat acum înainte două sute, adică 200 lei, și ceilalți să mi-i deie rânduri, după socoteala lucrului, și casele să fie două rânduri, gios și sus, adică gios să fie 6 beciuri și 2 cămări, din care 2 cămări și un beciu să fie boltite, cum și cerdacu din față iar să fie boltit, și zidul să fie la beciurile de gios de un cot de groase, și casele sus să fie cu două cerdace, 4 case și 2 cămări și un săhăniș, și grosimea zidului să fie de 2 palme gospod, și casele să fie de mari 21 coți lungul și de 19 coți curmezișul, și să le tencuiesc toate cu tencuială nemțească, și să li fac și sobele, în toate casele de sus cum și în beciurile de gios, și sus să aibu o face bagdade în 2 case și o camară, și în scurt să aibu a le găti cu toată rânduiala, iar la trebuința lemnului, teslarii dumnisale.

Iar când n'aș face lucrul după cum prin zapis m'am legat voie să aibă dumnealui a-și căuta altă calfă, care să poată face lucrul după zapis, și ce preț ar da dumnealui aceluia mai mult dela mine să se îplinească, și pe mine, ca pe unul ce n'oiu fi vrednic, să mă lipsască, și zidiul am avut tocmală să-l fac cu două fețe. Și după țaria acestui zapis, oriunde gură de răspuns

să nu aibu, şi spre credinţă mi-am pus numele şi degetul, şi eu preutul Neculai ot Criveşti (1) chizăş platnic.

1801 mart 7.

Şi mâncare să mi se deie după cum arată mai gios.

Eu Neculai petrariul calfă ot Hârlău adiverez.

Eu preutul Neculai chizăş platnic şi am iscălit cu mâna mea.

Şi eu am scris cu zisa numiţilor de mai sus şi am iscălit.

(Semnătura),

12 merţe păpuşoi, adică douăsprezece

1 merţă grâu, adică una

10 vedre brânză oi, adică zece

50 ocă carne, adică cincizeci

1 merţă mazere, adică una

3 vedre vin, adică trei şi alt nimic. La petrari iar am a li da mâncare, dumnealui să nu aibă treabă. Şi la lucrul caselor nelipsit să lucrez cu 8 petrari, cu mine al noulea (2),

Un contract din 1809 pentru plantarea unui «pogon de vie nou», tot în satul Bădiliţa :

Adică noi cari mai gios ne vom pune numele şi degetele dat-am adevărat şi încredinţat zapisul nostru la cinstita mâna părintelui Gavril, precum să se ştie că ne am tocmit ca să-i facem un pogon de vie nou, însă într'un an să fie de roadă, cu tocmală de 40 lei, adică patruzeci lei, care bani am luat acu treizeci lei, şi zece să ni deie la punerea viţei, şi noi să avem purtare de grijă ca să ne silim după tocmală ce am avut, precum mai sus arată, adică ca păr la trei ani să fie de roadă şi fără greşuri, măcar că n'or fi toţi butucii de roadă, dar prinşi să fie toţi, şi viţa să fie a părintelui, iar care dintre noi nu s'ar sili după cum mai sus spun, atunci să avem noi toţi a răspunde orilace pricină s'ar tâmpla ca păr ce or da pe roadă să nu fim scăpaţi şi chizăşi unul pentru altul ori pentru ce pricină s'ar tâmpla, şi pentru credinţă ni-am pus numele şi degetele.

1809 iuli 6.

Eu Vasile Mitraş chizăş

Eu Ion curelar, tij

Eu Ioniţă Borcoiu, tij

Şi la tocmala aceasta ne am tâmplat şi noi faţă :

Trofin Savin

Toader Mitraş. (3)

1. — Satul Bădiliţa se mai numea şi Criveştii.

2. — Document din colecţia autorului.

3. — Document din colecţia autorului.

Un contract din 2 Maiu 1832 :

Adică noi, cari mai gios ni-am iscălit însuşi, dăm adevărat şi încredinţat zapisul nostru la cinstita mâna dumisale Post. Todiraş Vârnav, precum să se ştie că pivniţa de piatră ce are dumniasa la moşia dumisale Petiea, prin bună tocmală ne am alcătuit noi a o face... precum şi din casă scara de coborît în pivniţă, şi casa de cărămidă şi cu temelie de piatră în măsura pivniţii, la aceste binale tot lucrul însă... în piatră, în cărămidă şi var, precum şi sobele ce vor trebui a se face în odăile crâşmei tot noi avem a le face.

Şi pentru osteneala noastră dumnealui are a ni da şase sute lei bani; iar pentru lucrare are a ni da cincizăci lei şi alta nimica. Iar fiin că suntem cinci pietrari la lucrul acesta are a ni da dumnealui de agiutor de fieştecare pietrar câte un salahor pe toată ziua, nelipsit până se va isprăvi lucrul,

Şi pentru mai bună siguranţie dumnealui boerului, am dat vrednică şi sigură chizăşie pe Avram jidov croitor din târgul Folticeni.

Eu Vasile Doroftei,

Eu Ilie sin Maftei.

Avram croitor din târgul Folticeni ca chizăş. (1)

După o statistică din 1831 (2), erau în Folticeni 295 breslaşi, adică: 5 lipcani, 2 braşoveni, 10 băcani, 6 pitari, 17 casapi, 51 cârciumari, 67 precupeţi, 3 argintari, 1 blandar, 12 ciubotari, 56 croitori, 7 căciulari, 2 văpsitori, 1 şelar, 1 ahtârlăcar, 2 tăietori de tutun, 1 tinichigiu, 2 alămari, 2 sticlari, 4 zidari, 2 tâmplari, 1 harabagiu, 1 căldărar, 1 olar, 2 băieşi, 1 dogar, 1 cantaragiu, 3 hamali, 10 velniceri, 2 argintari, 2 negustori de fier, 4 morari, 1 chinargiu (?); 1 girad (?), 5 apari, 1 scorţar, 1 biliargiu, 2 papugji,

1. Dr. F. Schwarzfeld, Din trecutul comunităţii din Folticeni. Schiţe şi documente, în ziarul „Egalitatea”, An. XXII, No. 25 din 1 Iulie 1911.

3. — Verax, La Roumanie el les Juifs : p. 372.

Iarmarocul Sfântului Ilie

După înfiinţarea târgului, şi probabil că după stăruinţa lui Başotă, Domnitorul Scarlat Calimah, prin hrisovul din 10 Septembrie 1814 hotărăşte că în târgul din nou înfiinţat, să se fie patru iarmaroace pe an: la Miezul Păresimii, la Sf. Gheorghe, la Sf. Ilie şi la Sf. Dumitru.

Dispoziţiile acestea erau în folosul proprietarului târgului, de oarece trăgea foloase materiale, dela aceste iarmaroace, prin taxele ce încasa el dela negustorii cari veniau cu mărfuri de vânzare.

Scarlat Calimah Voevod fixează şi condiţiile bezmănarilor, şi drepturile proprietarului, care „dela neguţătorii străini ce vin la iarmaroace cu orice fel de mărfuri pentruca să-şi facă alişverişul lor să aibă a lua câte 40 bani de toată taraba sau întinderea” ce vor ocupa. Asemenea şi dela zilele de târg obişnuite să aibă a lua dela aceiaşi neguţători, câte 20 bani de toată taraba sau întinderea. (1).

Dar nu numai proprietarul târgului, ci şi bezmănarii trăgeau foloase din faptul existenţei iarmarocului. Neguţătorii străini, cari veniau cu mărfuri de vânzare, aveau nevoie de prăvălii în care să le expună şi să le fie la adăpost de ploi şi vremuri rele. Bezմանarii primeau dela aceşti neguţători, pentru cele câteva zile cât ţinea iarmarocul, câte 150 şi 200 lei chirie pentru o dugheană. (2).

Prin alt hrisov din 29 Martie 1826, s'a hotărît ca dela neguţătorii străini ce vin cu orice fel de marfă la iarmaroace, stăpânul târgului să aibă a primi câte 40 bani de toată taraba aşezată cu marfă la uliţă, iar dela acei ce vin la zile de târg obişnuite, numai câte 20 bani de toată întinderea ce vor ocupa cu marfa lor. (3)

Dintre toate cele patru iarmaroace fixate prin hrisovul domnesc, numai acel dela sfântul Ilie a avut răsunet şi importanţă.

La 1837, obştia oraşului Folticeni, îndemnată de trebuinţa răscum-

1. — Arhivele Statului Bucureşti. Pachetul 280, documentul 12.

2. — Idem documentul 74.

3. — Idem documentul 83.

rărei părţii de târg ce era a Spătarului Mihalache Cantacuzino, a fixat care anume obiecte pot să fie supuse la plata de „poşlină”, pentru închipuirea capitalului necesar răscumpărării târgului; între veniturile astfel determinate era şi venitul iarmarocului Sf. Ilie. în sumă aproximativă de 3500 lei pe an, fără a se specifica însă care sunt obiectele anume ce formează venitul iarmarocului. Supunându-se această chibzuire spre aprobare Departamentului din Năuntru, acesta a socotit de cuviinţă a deosebi articolele de pe care urmează a se lua venit *vremelniceşte*, adică până la istovirea sumei necesară pentru plata părţii de târg răscumpărată, din acele venituri care, după Regulamentul organic, aveau a rămâne *statornice*, şi care la înfiinţarea Eforiei, aveau să între, în veniturile ei; venitul iarmarocului este trecut între articolele *vremelniceşti*.

Dispoziţia aceasta, luată în 1837, a fost menţinută şi la înfiinţarea Eforiei, în 1843. exceptându-se veniturile iarmarocului din veniturile Eforiei.

Tot aşa a fost şi în 1845, când „a urmat stăruinţă din partea unui *ahotnic* a lua cătră celelalte venituri a Eforiei în antrepriză şi venitul iarmarocului, iară Sfatul şi la acest prilej, au înlăturat o asemenea propunere, hotărând ca venitul iarmarocului, care dela început nu s'au încuviinţat a se lua de cătră Eforie, căci rămâne a se lua numai pentru partea cumpărată şi apoi să rămâie desfiinţat spre a nu se împovăra slobozenia negoţului” (1).

Obştia, care cumpărase veniturile târgului, dela Mihalache Cantacuzino, dădea în antrepriză veniturile iarmarocului.

În anul 1841, antreprenor era Căminarul Ioniţă Grigoriu (Văsescu); o însemnare a lui: „Socoteala iarmarocului 1841” (2) arată care au fost aceste venituri în acel an:

Lei	Par.	
350		Pincu pe venitul trăsurilor
660		drumurile şi mortosăpia
237		pe vin şi rachiu
100		pe mărunţuşuri
348		pe dugheni
150		pe şandramale
1002	20	colibile
93	20	comedii, bez 22 lei 20 par.chiria a 75 scânduri
2941		

1. — «Memuar» prezentat, la 23 Decembrie 1852, Sfatului administrativ din Iaşi, de cătră Scarlat Şişcală, şeful Cancelariei Sfatului, — Arhiva Statului Iaşi. Tr. 1764, Minist. Externe. Dosar 68, fila 211.

2. — Document din colecţia autorului.

Cu ce sumă luase în antrepriză acest venit, Căminarul Ioniţă, nu se ştie.

În 1845 se fixează taxele ce aveau a se încasa pentru venitul iarmarocului, pe vreme de opt ani, în scopul de a se achita suma datorită Spatarului Cantacuzino.

Expirase termenul de 8 ani, fixat pentru obştie ca să încaseze veniturile iarmarocului, se înfiinţase şi Eforia în Folticeni, şi aceasta, în 1853, printr'un raport către Departamentul Lucrărilor publice, îi cere aprobarea să între Eforia în stăpânirea locului iarmarocului, loc care avea nevoie de îmbunătăţiri, cerând în acelaşi timp a i se hărăzi şi veniturile ce s'ar putea trage de pe acel loc, în vremea iarmarocului.

Contra raportului Eforiei, obştia adresează Departamentului un protest, în care zice: „Cererea aceasta ar fi foarte dreaptă dacă în adevăr locul pe care se face iarmarocul ar fi a obştei târgului Folticeni; acest loc însă este proprietatea numai a unor din vieţuitorii în acest oraş şi anume a părţii ce s'au răscumpărat dela dumnealui boerul Cantacuzino; cu ce dreptate dar ni s'ar lua un loc cumpărat de noi şi prin urmare proprietatea a noastră, şi care cred că după lege se cuvine numai în dispoziţia noastră”.

Incheierea din „seansa domnească” este cea dată în urma referatului: „Memuar” al lui Scarlat Şişcală, menţionat mai sus.

Venitul iarmarocului era ispititor, şi cel întâi care s'a gândit la aceasta, a fost însuşi Domnitorul ţării, Mihai Sturdza. Avea şi el un târguşor, pe frontiera Bucovinei, Mihăilenii, din judeţul Dorohoiului; Mihăilenii se numeau chiar după numele Domnitorului: Mihail.

G. Melidon scrie cu privire la această chestiune: „Sub domnia precedentă, Principele Mihail Sturdza voi a lipsi Folticeni de avantajele acestui iarmaroc, în folosul poliţiei Mihăileni, fundată de el. Un ofis domnesc strămută ţinerea iarmarocului anual al Sf. Ilie din Folticeni la Mihăileni. Această de pe urmă poliţie aşezată asemenea pe graniţă la gura drumului celui mare dela Lemberg şi Cernăuţi, înfăţişa în adevăr însemnătoare înlesniri comerциului străin, însă aceasta era a tulbura şi a răsturna toată sistema neguţătorilor, şi ei nu voiră a-şi schimba obiceiurile. O cercare de trei ani dovedi îndestul nesocotinţa acei măsurii, şi iarmarocul fu întors Folticeniilor, care sub alte raporturi e un al doilea Galaţi, portul de uscat al Moldovei” (1).

Despre iarmarocul dela Folticeni, au vorbit câţiva scriitori, cari

1.—Călătorie în Moldova de sus. Foiletonul Zimbrului. 1855, p. 389.

au trecut prin oraşul acesta, şi ceea ce spun ei constituie icoane vii a vieţii iarmarocului.

În 1844, *D. Rallet* publică „O plimbare la iarmarocul Folticenilor”. În care spune, între altele, următoarele :

Dacă vom vrea să ni închipuim prea nimerit scena unde oamenii îşi joacă înadins rolurile, trebuie să stăm puţin la iarmaroc. De ar scrie omul precum vede, nicăiri ca acolo n'ar putea însemna așa de mult într'o clipă. Nicăiri nu-i găsi un panoram mai împestrit şi mai ciudat. Nicăiri nu se pot întruni părţile ce alcătuiesc starea morală a unui popor de cât la iarmaroc.

Odată pe an în luna Iulie neprivind la colb sau la căldură curg feluri de oameni ca paserile în treacăt, şi se duc ca dânsele smulţe binişor, Interesul, urâtul şi desfrânarea adună şi pun în cea mai vie mişcare mii de neguţători, de fulăi şi de berbanţi de ambe sexele. Greu poţi fi cu luare aminte în atâta ameţitor vuiet. Bătrânii îşi uită vârsta, văduvele jalea, şi gospodarii trebele. Mulţi în toată mintea nu ştiu a-şi da cuvântul venirei ; dar cine te crede mai de treabă când te coteşti cu toţii prin desime ? Actorul de privitor nu se mai alege. Toţi au îndemănare a-şi descoperi plăcerile, sau a-şi arăta patimile. Dintr'înşii se întrec a înşela ca cumpărători şi vânzători, sau numai împrumută una din aceste neapărate însuşiri. Singura avere a fiecăruia rămâne mai grea de ghicit, căci luxul şi deşertăciunea pe atât îi sămăluşte vremelnic pre toţi, pe cât şi interesul îi amestecă fără a-i uni vreo altă simţire.

Tot ce-i mai rău se înghite şi se petrece în acest purgator. Nimică nu-i în fiinţă precum îţi nălucesc ochii. Trăsurile s'afău şi slabe ; caii dătoresc agerimea şi chiar vârsta lor la ghibăciile geambaşilor, precum câteva dame nurii, sau îndreptarea neajunsurilor trupeşti la iscusinţa modelor.

Colo vezi pe unii că-şi leapădă brişcele neguţitoreşti, şi iau într'un noroc trăsurile cu nume de Viena, ca să arate că s'au boerit şi ei, şi să meargă mai nesimţit spre sărăcie. Dincoace pe un amplotiat ce se desfătează în vacanţie pe socoteala împričinaţilor, mai departe pe altul cum se plimbă cu poşta fără a cruţa desimea oamenilor, cum face mult vuet doar va fi văzut şi cum se îngâmfează în toate câte nu-s el. Aristocraţia merge până a-şi înveli caii, spre a-i deosebi de celelalte dobitoace de de soiul lor, Unii vreu a impoza numai cu vreun titlu apucat, a căruia n'au măcar aerul, şi se dau pe jos ca să zici că-s populari.

Alţii tot târguiesc, ca să crezi că au bani, cearcă trăsurile şi caii ca să se poată plimba, sau se aţin la nevoia cuiva ca să

cumpere lucruri degeaba. Nu cu puţină părere de rău voiu adăogi că patima ce nu lasă pe o n sigur de cinstea şi de averea sa, adică jocul de cărţi, afară că-i o serie petrecere, dar au ajuns şi drept o prielnică recomandaţie, încât cine nu joacă cu mâ-nile sau cu picioarele, face cam proastă figură în adunarea cea mai faşionabilă. Cetitorul îmi va ierta nepoliticoasa sinceritate, şi dacă n'am păzit măcar rânduiala treptelor, este că în vâl-măşagul iarmarocului niciuna n'au căutat a se deosebi prin mai puţine ghiduşii şi necuviinţe.

Nu voiu stârşi fără a pomeni ospitalitatea boerilor localnici, în vremea iarmarocului; dovadă că se mai păstrează pe la noi astă frumoasă şi moştenită virtute, ce n'o găseşti chiar pe la unele din naţiile prea civilizate, încă mai mult în privirea duhului decât a inimii. 1)

În 1852, Kotzebue a vizitat oraşul, tocmai în timpul iarmarocului ale cărei impresii le-a zugrăvit astfel:

Cu cât ne apropiam de amiazi, cu atât se mărea îmbulzeala. Uliţile fiind nepavate, sub miile de picioare ale drumeţilor se ridica un praş nesuferit, la care mai adăuga şi fiecare trăsura şi fiecare călăreţ câte un nor. Cea mai mare parte din mulţime se compunea din ţărani şi ovrei, apoi începură a veni şi bărbaţi şi dame în haine europene. În zadar cătam porturi mai felurite, colorile numeroase ce înfăţoşează ochilor o privelişte plăcută, când se văd prin îmbulzeală, abia se zăresc pe ici pe colo. Ţăranul poartă sumanul său cafeniu sau cenuşiu, ce nu bate la ochi şi nu are vreo croială neobicinuită; tot cu asemenea suman se îmbrăca şi femeia care-şi acopere capul cu o maramă albă ce ascunde aproape cu totul şi cămaşa cusută cu multe feţe. Ţigani singuri se deosebesc de cei ce-i înconjoară: femeile lor se gătesc de obicei cu un testemel galben sau sta-cojiu, şi poartă adesea salbe de bani turceşti de aur,

Înainteam încet prin înghesuială. La fiecare pas se ridicau cafenele de felul cel mai primitiv: ceva ramuri verzi, câteva proptele de brad, o zdreanţă de pânză fâlfâind în vânt drept *Marchiză*, şi îndată se şi aduna mulţimea doritoare de cafea şi de tutun. În niciuna din cafenele nu pot lipsi vioarele; când e vorba de a se complecta orchestra, se mai adaugă naiuri şi trâm-bite; de-şi închipueşte cineva acum unul cu flaşnetul ce cântă în dreapta şi altul în stânga; glasul ascuţit al prăvăliaşilor; sunetul şi zdrăngănitul uneltelor de fier, strigătul cărauşilor ce vor să-şi facă drum prin mulţime; ţipătul copiilor la doică, care au

1.—Din „Propăşirea”, foaie ştiinţifică şi literară sub direcţia lui M. Kogălniceanu. Iaşi, Anul I (1844), p. 19-21.

trebuie *nolens volens* să meargă la bâlcium : totuşi nu-i trece prin gând gălăgia acestui concert, alcătuit în chip aşa de neaşteptat, Să nu uităm nici cerşetorii ce ridică glasul într'un fel neauzit încă la Palermo, ţara binecuvântată a cerşetorilor. Dar la niciun colţ de uliţă nu se vede scris ceva despre micile hoţii de buzunar, precum se afişează în vremea şi chiar după vremea bâlciumului în Lipsca, spre a aduce aminte călătorului că se află într'o ţară civilizată.

Mă săturai însfârşit de ghionturile nenumărate pe care le primeam, şi cătai să ies la loc slobod. Dar când ajunsei la capătul şirului de prăvălii, mă aflai într'o amestecătură de magherniţe, de pielărie, cârciume, olărie, varză şi sfeclă unele peste altele, apoi văzui o mulţime de trăsuri ce aşteptau cumpărătorii afară, aşezate la rând pe o parte a uliţii, în vreme ce pe partea cealaltă, legaţi de nişte iesle făcute în pripă, stăteau sute de cai de lux. Aci se afla un public cu totul deosebit de celălalt, dar trebuie să umbli şi mai cu băgare de seamă decât până acum, de vrei să-ţi scapi pielea : de două ori fui trântit jos de mulţime în vreme de o jumătate de ceas. La locul slobod din mijlocul uliţii, destul de strâmtă, se încearcă caii, se iau la întrecere şi alte de asemena, astfel încât un om liniştit şi obișnuit cu pârinteasca poliţie germană, îşi poate pune în primejdie puţină viaţă ce i-a mai rămes de trăit. Oameni şi dobitoace sunt așa de înghesuţi unii într'alţii, încât se întâmplă câte odată să te miroase un cal mai multe minute, fără să te poți da înlături. La urma urmelor eram așa de amețit încât nici nu m'am uitat cu luare aminte la zugrăveala și la inscripțiile de pe firmele menageriilor și ale acrobațiilor, lucru ce-l fac totdeauna cu mare plăcere, de când am cetit „Vagabunzii“ lui Holtei. După o ultimă înghesuială grozavă se liniști de odată totul împrejurul meu, nu mă mai înghesuia nimeni, puteam pune în pace și fără primejdie un picior înaintea celui alt, bătăile mele de inimă se potoliră și ridicându-mi ochii, văzui jur împrejur numai vite culcate în frândăvie, rumegând în liniște, în cirezi nenumărate. Simții o nespasă bucurie la vederea blânelor dobitoace, după scenele grosolane la care fusesem martor. Toate vacile și toți boii de vânzare se trimit la bâlciumul Sfântului Ilie în Folticeni ; numărul cumpărătorilor nu era mare în partea acea a bâlciumului și mă puteam plimba fără grijă printre vite, pe pământul bătut. Vânzătorii stau culcați pe alături ; printre dânșii se afla chiar un preot, care-și adusese singur boii la bâlcium și acum se odihnea mâncându-și mămăliga cu brânză de oaie.

În 1855, entusiastul G. Melidon, pentru care Folticeni era cel mai frumos oraș din Moldova, descrie iarmarocul prin următoarele cuvinte :

Ca rezidenţă ţinutală, Folticeni devini centrul multor interese publice şi private, ceea ce ajută şimţitor la creşterea sa. O altă împregiurare veni a concura şi mai eficare la grabnica sa mărire şi la un întins viitor pentru ea. Prin puseciunea sa pe graniţă ea devini curând punctul principal de comerciu al ţării cu Europa centrală. Un iarmaroc, cel mai mare din ambele noastre principate române, numit al Sf. Ilie şi care ţine în tot anul mai bine de 20 zile, înlesneşte tranzacţiile comerciale ale neguţătorilor de diferite naţii cu Moldova. Iarmarocul acesta e unul din cele mai înflorite în Orient : lumea aleargă la el din cele mai depărtate locuri. Insemnătatea lui se bucură de o mare consideraţie lângă casele comerciale din Europa şi toate acţiile sau daraverile cele mai însemnătoare nu poartă altă dată sau alt termen decât *iarmarocul Sf. Ilie*. Afară de aceste, interesele materiale şi morale sunt necalulate şi merg tot sporind. Aşa de exemplu, valora mărfurilor creşte succesiv în sumă. Apoi iarmarocul înfăţişează o legătură principală a intereselor comerciale a ţării cu o mare parte din Europa centrală. Aici vin ele a se contopi în o generalitate ce face din Principate una din cele mai întâi chestii de interese pentru Occident. De aceea guvernul trebuie să se silească a încuraja iarmarocul acesta scutindu-l de orice dificultăţi şi împovorări.

Nouă rânduri din acest articol au fost suprimate de censura timpului. Linii groase au fost imprimate peste textul, care totuşi se poate citi. Cuvintele suprimate sunt : „Nu se pot înţelege măsura ce veni să lovească în ist an comerciul prin punere a deosebite tacse extraordinare, pe stânjenul de loc, pe vite, pe dugheni, pe tarabe, în folosul municipalităţii, pentru întimpinarea cheltuelilor cu trupele....., Astă măsură au produs un vătămător efect şi dădu ocazie la felurite conflicte ce lovesc în demnitatea ţării şi în libertatea comerciului”.

Censura suprimase cuvintele acestea, care făceau aluzie la taxele înfiinţate „pentru întimpinarea cheltuelilor cu trupele..”, adică trupele ruseşti, care ocupau Moldova.

Despre iarmarocul propriu zis, Melidon scrie :

Era tocmai în timpul iarmarocului : mulţimea era aşa de îndesuită pe uliţi, că trăsura nu-şi putea face loc. Ne oprirăm la două trei hanuri, însă ele era pline cu străini.

Cât ţine iarmarocul, Folticeni, după ce înfăţişează, toată ziua aspectul unei politii comerciale engleze, ia seara aerul unei vesele politii italiene. Serenadele, cântările nu mai conţin până în ziuă, toată politia răsună ca la o mare serbare generală. Cofetării, cafenele, ospătării, grădini, toate sunt pline de o lume veselă, ce se lasă a gusta toate plăcerile, a face toate nebuniile imaginabile : panorame, circuri, comedii, păpuşerii, harfiste vin a spori zburdarea obştească.

Ne preumblarăm câteva ore pe uliţă, apoi ne duserăm într'un salon al unui particular unde găsirăm o numeroasă societate bine aleasă.

A doua zi amicul meu se duse împreună cu alţii să-mi caute de prefăcutul cailor. Eu, ca cel fără treabă, mă dusei să dau raită prin iarmaroc. Nu se poate descrie tabloul Folticinenilor în cele trei zile ce precedează ziua Sf. Ilie. De doi ani nu se ţinuse iarmaroc; în unul din cauza marilor ploi şi glodării, în altul din cauza ocupării ruseşti, prin care se închisese graniţa austriacă. După astă întrerupere, în ist an concurgerea era neuzită; chiar după spusa Folticinenilor, nu se ţinea minte de mult o așa năvală. Mai multe catastrofe urmară în astă de pe urmă privire, recomandaţie foarte tristă pentru noi şi puţin favoritoare pentru comerciu. Toată lumea ducea grija Munteanului ce se zicea aţinându-se pe drumul Bacăului. Ce e drept măsuri fusesse luate peste tot locul şi picheturile înmulţite. În ţinutul Sucevei mai cu seamă, se ridicase un însemnător număr de plăeşi şi toate potecele erau împănate cu păzitori.

Uliţele sunt desăvârşit înghesuite cu o mulţime bizară de toate costumele şi de toate naţiile, din sânul căreia se ridica o vâjâitură asurzitoare. Nu aveai unde să faci un pas, şi nu te puteai face auzit să fi strigat cât de tare. Dughenile se spârgeau de tot felul de mărfuri, drumul era acoperit de tărâbi. Era ghiontit, năduşit; călcai pe mărfuri, îţi vorbeau în toate limbile nu te auzia nimeni; cumpărătorii te îmbrânceau, neguţitorii te trăgeau; nu ştiai cum să scapi de acest roiu. Diversitatea era nemărgenită în mărfuri şi în oameni. Vedeai tot felul de lucruri de lux, galanterii, mode, pânzării, materii, ciubotării, ferării, băcălii, şaluri, arme, lipscăanii, mobile de toate calităţile şi de toate fabricele. Ist an pentru întâia dată librăria era şi ea reprezentată în iarmaroc prin un depozii al D. Ioanidi din Bucureşti. Apoi jidani, armeni, greci, nemţi, turci, persieni, români erau amestecaţi la un loc. Vedeai un antereu sau un şlic încungiurat de mai multe frace şi pălării, un fes între mai multe căciule miţoase de caie, o cuşmă jidovească între mai multe turbanuri sau fesuri ȝigăneşti. Toată astă mulţime se mişca în valuri ne întrerupte de dimineaţă şi până'n seară.

Mai într'o parte, la capătul politiei dispre iaz, este piaţa pentru trăsuri şi vite. Vitele sunt cel mai principal articol al iarmarocului atât de importafie cât şi de esportafie. Esportafia o face mai toată Moldova în vite albe şi oi. În importafie, alcătuită de cai şi trăsuri, precumpăneşte mai cu osebire Austria şi aceste două articule au o trecere sigură şi deplină. Se văd echipaje din toate formele şi calităţile, şi cai de toate rasele, mai cu seamă frumosul soi de cai de Ungaria. În comerţul acestor

două articule gioacă mai ales o mare rolă telalâcul. Trebuie o mare înţelegere şi experienţă pentru a nu fi, cum se zice, *boif*. Se întâmplă adesea ca cea mai de bună aparinţă trăsură se desface după două zile, şi cei mai frumoşi cai se găsesc spetiţi sau cu năduşală. Ştiu chiar pe o persoană care au cumpărat patru cai negri, cei mai frumoşi, şi cari, trecând apa Moldovei prin vad au rămas albi ca nişte miei.

Comerciul se face prin numărătoare, prin schimb, prin tran-sacţii şi prin toate chipurile. Mărfurile se vând cu bucata sau cu deridicata, după voinţă. Telalii sunt cei ce fac mai mult câştig. Ei se găsesc în tot locul, în tot minutul, şi au o mare grăbire a-ţi propune bunele lor servicii. Cum sunt o mulţime de oameni străini sau neesperţi, telalii, mai mulţi jidovi, ştiu aşa de bine a se folosi de toate împregiurările şi a înşela pe amândouă păr-ţile, că buzunările lor se umple repede şi lesne cu paguba celor ce se încred în ei.

Iarmarocul e fixat dela 1 până la 20 Iulie, însă mărfurile încep a curge cu o lună înainte şi dughenile încep a se închiria neguţitorilor străini încă de pe la Maiu. Puterea lui e mai cu seamă în cele trei zile până'n Sf Ilie. Atunci sosesc din toate părţile Moldovei, turiştii şi cumpărătorii cei mai însemnaţi. În tot timpul acesta drumurile mereu sunt acoperite de cară, ha-rabale, căruţi mocăneşti, ba chiar şi cotiugi jidoveşti, încărcate cu mărfuri, şi trăsuri ce duc pe curioşi şi pe comercianţi. Toată astă avalanşă de cară, vite şi oameni, vin a se concentra în Fol-ticeni, unde, în curs de o lună, se face, se preface şi apoi începe a se scurge pe încetul în direcţii şi cu destinaţii opuse. Spartul iarmarocului mai cu seamă se deosebeşte prin neauzite nebunii. Toată acea lume care au câştigat, sau i se pare a fi câştigat lucruri sau bani, îşi face de cap şi adălmaşele despăr-ţirei nu mai au margini.

Iarmarocul de Folticeni a sugerat lui Constantin Stamati gânduri pesimiste despre neamul nostru.

Sub titlul „Geniul vechiu al Românilor şi Români de astăzi”, Stamati scrie despre cele ce a văzut în iarmaroc, în anul 1830 :

Este ştiut că în toţi anii la sărbătoarea Sfântului Ilie, la 20 Iuliu, în oraşul Folticeni, ce este în ţinutul Sucevii, din Prin-cipatul Moldovei, se face un iarmaroc renumit la care se adună nu numai neguţitorii din Moldova şi Valahia, dar şi o mulţime de neguţitori străini din depărtate locuri cu mărfuri scumpe. şi acolea sau le vând cu rădicata unii altora, sau le schimbă pe alte mărfuri, în cât în acest mare iarmaroc ce ţine două, trei săptămâni, se învârteşte un alijveriş de câteva milioane de lei,

tot atuncea se adună acolo din cele mai de departe unghiuri ale Moldovei, şi mai cu samă din Iaşi, Roman şi Botoşani, mulţime de tineri boieri şi tinere cucoane, nu pentru interesul negoţului cu care prea puţini se îndeletnicesc, ci numai ca să zăbovească sau să cumpere lucruri pentru a lor podoabă şi îmbrăcăminte, cu care se fudulesc în iarmaroc, şi întru adevăr că şi zi şi noapte alta nu se răsună pe uliţe şi prin casele oraşului decât râsuri, muzice şi jocuri; iar în luxul cel mai rafinat al Europei, şi în amorul cel mai sentimental, se întrece tinerimea română cu atâta agerime, încât şi modestul Parisian, şi fragedul păstor al munţilor Alpi, mai nu i-ar putea întrece; apoi de bencheturile şi zefcurile ce se fac la acel iarmaroc. atât între nobili cât şi între clasele mai de jos, este de prisos a mai vorbi; atâta zic că cel mai stoic filosof ar astupa ochii Minervei, spre a se veseli şi el ca un om păcătos la acest iarmaroc; deci în așa mare adunare de popul poate cineva voeşte să vadă desvâli haracterul, moralul şi plecările Românilor de astăzi.

Făcând o comparație între starea sufletească a Românilor din zilele despre care vorbește, şi între acea a strămoşilor noştri, pornind dela „Zamolhis” al Dacoromânilor, constată o mare decadentă şi scrie:

„Bărbații români sunt astăzi atât de gingași, podoabele lor așa de asemănată cu ale femeilor, fețele lor așa de drese și întocmite că în orașele Principatului, samănă a fi nu năi sexul femeesc, iară bărbați niciunul. Așa dar sufletele unora ca ale acestor români fiind dedate desfătărilor, nu sunt în stare să simțescă adevărata mulțămire a unei vieți tictite, măsurate și cu fapte bune, iară trupurile lor cu totul fiind gingășite de trândava și desfrânata viețuire, sunt totdeauna bolnăvicioși și tânjesc, neștiind pentru ce”.

La finele acestui articol, Stamati pune această notă: „La 1830 aflându-se la iarmarocul dela Folticeni, am văzut urmările desfrânate ale junimei de atuncea și care mi-au inspirat a le descrie aicea, dar de atuncea și până acum prea multă deosebire găsesc în moralul junimei de astăzi, căci buna educația și civilizația li-au insuflat principii vrednice de laudă, și singuri ei uitându-se înapoi cum era tinerimea atuncea, sperez că se vor uni cu opiniunea mea”. 1).

Cartea lui Stamati este tipărită în 1868.

1). Musa Românească, Volumul I, Editor Th. Codrescu, Iași, tipografia Buciumului român, 1868.

Cultura

Despre o mişcare culturală, în Folticeni, de pe la începutul înfiinţării oraşului, şi până pe la sfârşitul veacului trecut, nu s'ar putea vorbi.

Ca şi pretutindeni, în Moldova, mulţi cărturari nu erau în oraş. Prin cărturari, pentru vremurile acelea, putem să înţelegem numai pe oamenii a căror cultură consta în meşteşugul de a şti să scrie şi să citească. O viaţă culturală, la un popor de analfabeţi, nu se poate concepe.

Boierimea forma o castă deosebită, puţin numeroasă, care număra şi oameni cu o cultură distinsă, dar nu era o cultură românească.

În 1781, *Petre Hoge* scrie un act de vânzare, la câţiva ani după înfiinţarea târgului.

În 1790, găsim un act scris de *Vasile Dascalu*, iar pe la 1797 acte scrise de *Manolache Sănescu*, un specialist în redactare de convenţii între târgoveţi. Sănescu acesta este un' ascendent al Sineştilor, cari au trăit, în Folticeni, până pe la începutul veacului acestuia. În 1837 găsim acte scrise de *Elefteriu* sau *Elefterescu*, iar în 1840, *Costache Spătărescu*, redactează acte intervenite între oamenii din clasa de jos. Are o slovă urâtă, de începător, şi nici o noţiune de ortografie. Aşa, el scrie „la cine porunci”, în loc de: „la ce ni-a porunci” (1).

Boierimea avea o cultură care nu era românească.

Spatarul *Andrei Başotă* are o întinsă cultură grecească. În podul bisericeii din Şoldăneşti s'au găsit multe cărţi greceşti, clasicii elini, cari au făcut parte din biblioteca întemeietorului târgului Folticeni. Din însemnările făcute de el, şi de urmaşi de ai lui, pe filele unora din aceste cărţi, se vede că *Başoteştii* erau cunoscători de mai multe limbi. Pe cartea grecească „Viaţa lui Esop”, cu titlul latin alături: „*Aesopi fabulatoris vita*” (carte căreia îi lipseşte fila cu titlul, cu locul şi anul tipăririi), pe prima filă albă are data manuscrisă „1795 octombr. 10”,

1.—Din hărţile vechi ale d-lui Faer.

* Despre el vezi: G. T. Kinkiam, *Cordia veche a Bis. sf. Mih. din Folticeni*, Bărlad, 1942

şi câteva cercări de condeiu, cu litere greceşti, latine şi kirilice, precum : „Deanbe” : „cu multă, multă” : „un tânăr”...

Pe verso acestei file este scris : „questo libro appartiene al Sigr Spatari Andrea Bassota”.

Pe marginea de jos a filelor, începând dela pagina 6, e scris cu kirilice : „Această carte ce se chiamă Aisop este a me a lui Ştefanaş (Başotă) şi cine ar îndrăzni să o ei... să o fure fără voe me să fie afurisit de Dumnezeu tatăl şi de duhul sfânt şi toţi sfinţii amin”. Urmează imediat, cu litere latine : „amen”, apoi iar cu kirilice : „şi pentru ca să să ştie am şi iscălit cu slova me”.

Pe pagina 21, la margine, cu litere greceşti : „amen amen amen”, apoi franţuzeşte : „ah monsieur je suis votre serviteur”.

Diferite alte însemnări au fost trunchiate când s'a legat cartea.

O altă însemnare, probabil a unei alte persoane cari ştia franţuzeşte mai mult din auz : „Monsieur je vu pri...”.

În „Muzeul Folticenilor” este o carte, din cele dela Şoldăneşti, astfel intitulată : «Gramatica graeca latina ex variis collecta a Georgio Demetr. de Chad. Kyr. Argyrocastrense ex europea Albania. Nunc primo propriis ipsius expensis impressa ac reverenter dicata serenissimo excellentissimoque principi totius Moldaviae Domino Domino Alexandro Ioanni, Maurocordato.—Viennae, 1785. Ex typographia Baumeisteriana».

Pe pagina cu titlul grecesc al cărţii este o iscălitură, cu frumoase caractere latine : *Constantin von Kanano*.

Pe una din paginile albe dela început, este un cuvânt scris în cinci limbi : *Herrn*, (caractere gotice), *Domine* (latine), *Kirie*, (greceşte), *Monsieur* (latine), *Domnule* (kirilice).

Pe aceeaşi pagină, diferite cuvinte şi începuturi de cuvinte, în greceşte, moldoveneşte şi latineşte.

Defunctul Nicu Rojniţă, folticenean, avea o carte de rugăciuni românească, format mic, 118 pe 73 milimetri, al cărei titlu lipsea. Cartea aceasta a aparţinut lui *Gregorii Millescu*, al cărui nume era imprimat pe scoarţa de piele a volumului. La finele cărţii era scris : «Si Deus est annimus nobis ut carmina dicunt sit tibi praecipue juramento Collendus esto». „Scripta sunt anno 1798-o”.

Apoi : „Puer meus nomine Vasilice natus est ad annum 1815-tus mense dcevri 29-us”.

Şi ultima însemnare : „Decima sexta die mensis septembris eram în Moldavia in civitate Herleensi anno 1797-mo et eô tempore ibi erat maxima pesta .

Pe la 1829, trăia în satul Spătăreşti, la trei kilometri depărtare de Folticeni. boerul Vasile Milu. În casa acestuia a locuit, câţva timp Dimitraki Katziko, nu se ştie în ce calitate, şi când a plecat, i-a rămas dator boerului cu o sumă de bani. Drept garanţie pentru plata la timp a sumei datorite, Katziko i-a lăsat amanet lui Milu, «două lexicoane franţuzeşti de Academie şi o gramatică a lui Ketas». Zapisul de amanet este scris cu litere kirilice, iar cuvântul „Academie” cu frumoase litere latine.

Zapisul acesta merită să fie reprodus în întregime: (1).

Din toată socoteala că am avut cu Dumnealui K. K. Vasile Milu Spatar, pentru puţină vreme ce am fost în casa Dumisale i-am rămas drept dator cu 51 lei 25 parale, adică cincizeci şi unu lei douăzeci şi cinci parale, şi neavând acum bani ca să dau Dumisale i-am făcut rugămintele ca să mă aştepte de astăzi în două săptămâni, şi pentru siguranţa Dumisale că-i voi plăti banii la numita vade, i-am lasat amanet două lexicoane franţuzeşti de Academie şi o gramatică a lui Ketas, care cărţi vor sta la Dumnealui pâr la vadeaua însămnată ce dator sânt eu negreşit a da Dumisali banii, când atuncia dând eu banii Dumisali îmi voi lua amanetul, iară dacă din întâmplare eu nu voi fi următor cu plata banilor la vade, atuncia cărţile acestea vor rămâne de istov a Dumisali K. Vasile ne mai fiind eu volnic a le mai pretenderisi în veci şi Dumnealui va face ce va voi ca cu un drept lucru a Dumisale, iară alte lucruri ce am avut le am luat toate pâr întrun fir de pâr, nerămându-mi altă nimică decât numai aceste trei cărţi pe care le am lăsat amanet, şi pentru siguranţa Dumisale urmează a mea iscălitură.

1829 Iulie în zece zile

Dimitraki Zgoura Katziko

Se găseau cetitori, şi printre locuitorii din Folticeni, a cărţilor şi primelor ziare care au început să apară, în Iaşi. La finele unor cărţi, precum se obişnuia pe atunci, se publica lista persoanelor cari subscriau ca cumpărători a lor, şi unele din ele menţionează şi câţiva folticeni.

Dintre manifestaţiile culturale, teatrul a interesat, mai de timpuriu populaţia folticeneană.

Cea întâi reprezentaţie, în Folticeni, a fost prin anul 1861, de trupa dela teatrul din Rotopăneşti, opera lui Neculai Istrati.

1.—Muzeul Folticenilor, Acta Millo.

La moşia sa Rotopăneştii, depărtare 14 kilometri de Folticeni. Istrati a făcut o şcoală, pentru fiii sătenilor lui, şi osebit o „şcoală de muzică şi declamaţie”, la care se predau cursuri de profesori specialişti. *Petru Mezzeti* predă principiile de muzică, *Galea*, era profesor de piano, iar *Mihai Galino*, actor la teatrul naţional din Iaşi, făcea curs de declamaţie.

În curtea boerească din Rotopăneşti, Istrati aranjase o sală de teatru, cu decoruri zugrăvite de pictorul *Ioseph Fichtner*, de locul lui din Elveţia, care era şi profesor la un fiu al lui Istrati, iar costumele erau confecţionate de elevele şcolii primare, sub conducerea *Sevastiței*, soția lui Istrati, căreia i se spunea şi *Cucoana Bița*.

După vreo cinci luni de studiu, pe la începutul lui Noembrie 1860, elevii acestei şcoli de muzică şi declamaţie, erau în stare să reprezinte mai multe piese de teatru şi „cânticele comice”, precum: *Doi țărani și cinci cârlani*, *Cinel-cinel*, *Fluerul fermecat*, *Scara Mâței*, *Baba Hârca*, *Paul John*, *Margot*, *Herşcu Boccengiu*, *Mama Angheluşa*, *Şoldan Viteazul*, şi altele.

Reprezentările se dădeau în fiecare joie şi duminică. Mezzetti acompania vodevilurile cu violina, şi între acte cânta corul şcolii.

La reprezentații asistau boeri megieşi, şi chiar cei din Bucovina. Unul dintre clienții teatrului era şi *Calinic Miclescu*, fostul Mitropolit al Moldovei, pe atunci egumen la mănăstirea Slatina, ca şi Arhiereul *Iosif Râşcanu*, dela mănăstirea Râşca.

Trupa aceasta, în vara anului 1861, a dat câteva reprezentații în Folticeni, în grădina lui Iancu Botez, zis Topor, cu piesele: *Fluerul fermecat*, *Cinel-cinel*, *Scara Mâței* şi *Baba Hârca* 1).

Mai pe urmă, trupe organizate teneinic, au venit în Folticeni, unde realizau beneficii.

Cel întâiu director de teatru, care a încercat astfel de turneu, a fost *Matei Millo*, prin 1868. Trupa lui venia în Folticeni, pe timpul iarmarocului, cel mai vestit iarmaroc din Moldova, pe vremurile acelea. *Millo* era atras, spre locurile acestea, nu numai pentru că, la iarmaroc, venia toată lumea din oraşele vecine, chiar pentru a petrece, ci şi pentru că *Millo* era de loc din oraşul acesta, născut în satul *Spătăreşti* lângă Folticeni, unde locuia încă fratele său, *Alecu V. Millo*.

Teatrul lui *Millo* dădea reprezentații într'un local de scânduri,

1. — T. T. Burada, *Şcoala de muzică şi declamaţie dela Rotopăneşti*, în revista „Arhiva” din Iaşi, vol. IX, p. 201, şi *Istoria teatrului în Moldova*, II, p. 179.

anume construit pentru el, şi numai pe timpul iarmarocului. Baraca aceasta se construia pe Strada Mare (astăzi Strada Regele Carol II,) uneori pe locul viran ce era pe atunci unde este astăzi casa Pineles-Last, sau pe locul viran din faţa actualei clădiri a Băncii Sucevei. Cât ţinea iarmarocul, teatrul lui Millo dădea reprezentaţii în fiecare seară, şi sală era totdeauna plină.

Un alt actor, Lupescu, avea şi el o trupă, cu care făcea turneuri, prin Moldova, şi se înţelege că a fost atras şi la Folticeni. Lupescu era evreu din Focşani, şi se pricepea mai bine decât Millo în chestiunea organizării negustoreşti a afacerii. El îi făcea concurenţă. Uneori îşi construia baraca chiar alături de a lui Millo.

Când iarmarocul a început să decadă, să-şi piardă însemnătatea şi faima de mai înainte, nici Millo, nici Lupescu, nu s'au mai îndrumat spre Folticeni.

Incepând de prin 1870, au început a colinda, prin capitalele de judeţ, mici trupe care dădeau reprezentaţii pe scene improvizate în câte o cameră, care de obicei, servea de locuinţa vreunui particular. În Folticeni s'au improvizat astfel de scene, de pildă, în camera dela etaj a casei unde funcţionează astăzi Cooperativa, pe strada Mare. Scena ocupa colţul camerei dela păretele cu uşa de intrare, iar câteva rânduri de scaune, şi mai în fund câteva bănci de lemn, primeau un număr restrâns de spectatori, dintre persoanele mai bine situate.

Pe astfel de scenă, trupe teatrale compuse din câteva persoane puteau să joace piese ca *Florin şi Florica*, sau altele de acest fel. Una din piesele care avea mare succes, era *Sora lui Iocris*.

Uneori se aventurau spre Folticeni artiştii singurateci, în special cântăreţi de şansonete, ca I. D. Ionescu din Bucureşti, sau Bobescu specializat în cântecul „Tudor Vladimirescu”.

Prin anul 1880 s'a construit, în Folticeni, un local special pentru teatru, o baracă de scânduri, prefăcută apoi în depozit de butoaie de vin. Mai pe urmă baraca a fost transformată în clădire de zid, din care d-l Adolf Baier a făcut o sală de teatru acceptabilă, care în 1891 a fost mistuită de flăcările dela o casă vecină.

În teatrul Bayer au jucat mai multe trupe, care făceau turneuri prin ţară; dar cea care avea mai mari succese, materiale şi morale, a fost trupa de operete a lui Marinescu, artist cu multă experienţă. Nora Marinescu era iubită şi admirată de public.

Despre o reprezentaţie dela Folticeni, N. A. Bogdan a scris amintiri interesante 1).

1) N. A. Bogdan, *De haz şi de necaz*. Iaşi, Institutul grafic «Cultura românească», 1920, p. 268-274.

În 1897, N. A. Bogdan venise în Folticeni cu o trupă, în care între alții, juca Lica Poenaru și un actor Canachi. Deși pe timpul verei în preajma iarmarocului, lumea nu se îngămădea la teatru, așa că încaserile se reduceau la câte 20-30 lei de actor, de reprezentatie. Trupa tânjea și nu avea nici mijloacele de a pleca din Folticeni. Omul de afaceri al trupei, Ghiță, i-a scăpat din încurcatură.

În fața teatrului Bayer, strada foarte largă servea și ca piață, în care căraușii poposeau peste noapte. Trupa anunțase o reprezentatie; trecuse ora fixată pentru începere, și la casă nu se vânduse niciun bilet. Ghiță, profitând de faptul că toți căraușii lipseau dela carăle lor, a luat păcornițele carălor, le a așezat în mijlocul stradei și li-a dat foc. Îmediat o flacără mare a dat de veste orășenilor că arde teatrul Bayer. Pompierii au alergat la fața locului, lumea s'a îngămădit, ca la orice spectacol gratuit, și când s'a constatat că a fost o simplă farsă, lumea a făcut haz. Rezultatul farsei a fost bun, pentru teatru. Spectatorii, zărind actrițele fardate, au început să intre în sală, piesa s'a jucat și succesul a fost mare: fiecărui actor i-a venit câte 52 lei din încasări.

Ghiță, însă, dispăruse.

Aceiași trupă a jucat, pe scena aceluiași teatru, tragedia *Hamlet*, care s'a sfârșit cu o adevărată tragedie. Canachii care era în grațiile actriței Lica Poenaru, a avut un conflict cu N. A. Bogdan, provocat de gelozie, și într'un moment de enervare, Canachi s'a sinucis.

Diletantismul în teatru, sau „Teatru de societate” — cum se zicea — s'a încercat și în Folticeni.

În 1877, pe timpul războiului cu turcii, s'a dat, în scop de binefacere, o serbare artistică, de cătră câțiva folticenenii, în sala unei case care era pe strada Mare, în fața Băncii Sucevei de astăzi, casă dărămată, nu de mulți ani. La această serbare, Constantin Pleșescu a jucat pe „Barbu Iăutarul” de V. Alexandri.

Mai pe urmă, tânărul pe atunci *Matei Millo*, nepotul marelui artist cu acelaș nume, a înjghebat un mic cerc, din societatea folticeneană, care a jucat câteva piese de salon, traduse din franțuzește.

Un pasionat de teatru, *Dionisie Zaharescu*, un sucevean de loc din satul Baia, a organizat și a condus o «Societate de diletanți» cu care a obținut succese reale.

Societatea aceasta nu s'a mărgenit la un simplu scop de distracții personale; Zăhărescu era însuflețit de sentimente mai altruiste; credea să poată contribui, cu activitatea lui, la desvoltarea sufletească a mul-

ţimii. Aşa, Societatea de diletanţi a reprezentat la Baia piesa „Curcanii” pentru ridicarea unui monument în amintirea luptei dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin, reprezentaţie pe care a repetat-o şi în Folticeni, cu ace'aş scop.

Societatea lui Dionisie Zaharescu şi-a încetat activitatea cu începerea războiului din 1916, în care a căzut şi el, ca ofiţer de rezervă.

O frumoasă activitate culturală a desfăşurat şi *Liga Culturală*, secţia Folticeni, înfiinţată prin 1892, de inimosul avocat *Nicolae S. Rainu*, de loc din Focşani, căsătorit în Folticeni.

În 1894, Liga culturală avea un Comitet compus astfel:

Nicolae S. Rainu, preşedinte ;

Serafim Ionescu, vice-preşedinte ;

Matei A. Millo, casier ;

Iorgu Raau, *Ştefan N. Albu*, membri ;

I. Gherman, secretar.

La 19 Aprilie 1894, s'a făcut una din cele mai măreţe manifestaţii, care s'a putut vedea în Folticeni. Iată :

PROGRAMUL

manifestaţiei dela 19 Aprilie

I

La ora 1 p. m., în biserica catedrală „Adormirea” din Folticeni, se va oficia de cătră clerul întreg, rugăciunea
„DUMNEZEU SĂ AJUTE DREPTĂŢII”

La această slujbă vor asista : Comitetul Ligei culturale cu steagul secţiunii Doamnele care fac parte din Ligă şi toate Doamnele ce vor binevoi a veni, toţi membrii Ligei, toţi cetăţenii, precum şi toate societăţile existente în oraş.

II

După sfârşirea slujbei bisericeşti, toată lumea va porni în procesiune, cu steagul Ligei înainte, cătră localul întrunirii, „Teatrul D-lui Şloim tinichigiul”.

III

La localul întrunirii, D-l Preşedinte al Ligei, *N. Rainu*, va arăta scopul întrunirii, după care vor vorbi oratorii înscrişi, *D-nii* ; *Petru Borş*, avocat din Bucureşti, *Iorgu Rădu*, *G. Softa* din Folticeni, precum şi persoanele care vor cere cuvântul în sală.

IV.

După terminarea discursurilor se vor alege patru delegaţi pentru a reprezenta judeţul Sucevei la meetingul din Bucureşti şi Iaşi, şi apoi se vor vota telegramele şi moţiunea de protestare.

Comitetul Ligei din Folticeni.

Era vorba de protestarea contra persecuţiei suferită de Români din Ardeal, din partea Ungurilor. La 25 Aprilie 1894 urma să fie judecaţi, de tribunalele ungureşti, cei mai fruntaşi conducători ai mişcării româneşti de peste munţi, inculpaţi în cauza Memorandului adresat Impăratului Franz Joseph.

Manifestaţia din Folticeni a fost grandioasă. Amintirea acestui eveniment se păstrează în o fotografie a manifestanţilor, luată de pe scările bisericii Adormirea. Nicolae Rainu, cu steagul Ligei în mână, e înconjurat de Comitet şi de tot ce avea mai cu vază societatea folticineană din 1894.

Pe la finele anului 1894, N. Rainu a plecat din Folticeni, strămutându-se în Focşani; Liga nu s'a mai manifestat câţiva ani, şi în 1890, sub presidenţia d-lui *Mihail Sadoveanu*, Secţia Folticeni invită pe cetăţeni, pe ziua de 3 Ianuarie 1911, la o *Şezătoare* artistică-literară, organizată cu concursul societăţii corale «Nicu Gane»,

Iată programa acelei şezători;

PROGRAMA

1. *Pe al noustru steag*, cor mixt de C. B. Porumbescu
2. *Cuvântare*, ținută de d-l. M. Sadoveanu
3. *Ştii măndro când ne iubeam*, cor bărbătesc de T. Popovici
4. *Declamaţii*, de d-ra Ortansa Botez
5. *Hi hai murgule*, cor bărbătesc de d. E. Kiriac
6. *Declamaţii*, de d-l Dionisie Zaharescu
7. *Bate vântul într'o parte* cor mixt de P. Ciorogaru
8. *Lecturi*
9. *Dorul meu şi Auzit-am, auzit*, cor mixt de I. Muresianu

Plecarea d-lui Sadoveanu din Folticeni, războiul, a stânjenit orice activitate a Ligei culturale, care apoi a fost reconstituită de d-l *Virgil Tempeanu*, profesor la liceu

În 1893, s'au ținut în Folticeni, primele conferinţe publice, în localul Gimnaziului. Cu data de 17 Ianuarie s'a trimis următoarea invitaţie:

Onorate Domnu'le,

Luând hotărîrea a ţinea o serie de conferinţe, în zilele jos notate la ora 2 p. m., în una din salele gimnazului din localitate, vă rugăm să bine-voiţi a asista şi Dv. împreună cu familia.

Serafim Ionescu, Iorgu Radu, N. S. Rainu, Artur Gorovei.

Programa conferinţelor

Duminică, 24 Ianuar D. S. Ionescu : Din trecutul judeţului Suceava,
 Sâmbătă, 30 Ianuar D. A. Gorovei ; Despre pasiuni,
 Duminică, 7 Februar D. Iorgu Radu : Evoluţia sentimentului,
 Duminică, 14 Februar D. N. Rainu : Despre duel.

În 1902 s'a înfiinţat societatea „Cultura” a căreia viaţa a fost destul de scurtă.

După câteva întruniri preliminare, iniţiatorii acestei societăţi, în şedinţa dela 22 Decembrie 1902, au votat statutele societăţi, al căreia scop era «cultivarea cunoştinţelor literare, ştiinţifice şi artistice», şi s'a ales un comitet diriguitor, compus din domnii ; *Dr. I. Rossignon, N. V. Stamatî, Artur Gorovei, G. Tutoveanu şi Dion Zaharescu.*

Membrii fondatori ai societăţii, subscrişi în statutele tipărite sunt:

Doamnele : Virginia I. Rossignon, E. Dimitrovici, Margareta Arghir, Maria Neculcea, Elena A. Gorovei, Cleopatra N. Stamatî, Aneta Căpitan Dimitrovici, Lucreţia Ionescu ;

Domnişoarele : Eugenia Rossignon, Elena Rossignon ;

Domnii ; *Dr. I. Rossignon, N. V. Stamatî, V. C. Arghir, Căpitan Dimitrovici, Locotenent C. Neculcea, Sublocotenent Iulian Marinescu, G. Dimitrovici, Gr. Bălănescu, Serafim Ionescu, I. Apostol, G. Tutoveanu, Dion Zaharescu, Artur Gorovei.*

Răspândit în tot judeţul, statutul societăţii a găsit mulţi aderenţi, şi lista membrilor, pe ziua de 15 Ianuarie 1903, se încheie cu un număr de 226, între cari şi Mihail Sadoveanu.

Primăria oraşului a pus la dispoziţia societăţii camerele în care, mai pe urmă, s'a instalat Judecătoria de ocol. Una din aceste camere a fost aranjată ca sală de muzică, şi chiar pentru mici reprezentaţii teatrale, având o mică scenă ; în altă cameră s'a aşezat un rând de mese cu un număr însemnat de reviste, şi un dulap de bibliotecă.

La 19 Ianuarie 1903 s'a făcut inaugurarea întrunirilor societăţii, prin un festival în sala teatrului, frumos împodobită cu tablouri alegorice, speciale, lucrate de domnişoara Mimi Costandachi, devenită apoi Doamna Stanislas Cihoski.

S'a ţinut o cuvântare de deschidere, o conferinţă, D-ra Costandachi a cântat câteva romane, cercul muzicanţilor din Folticeni a executat muzică de cameră, s'au recitat poezii ocazionale, şi s'a jucat o piesă de teatru, sub conducerea lui Dion Zaharescu.

În localul societăţii se ţineau întruniri săptămânale. Se făcea muzică de cameră şi se ascultau conferinţe. A vorbit şi d-l Dr. I.

Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşi, apoi d-nii Dr. Stenescu, Florian Becescu, Eug. Vojen, Serafim Ionescu şi Inginer I. Barberis.

Deşi pornită cu entusiasm, mişcarea aceasta nu a putut să dăinuiască. În raportul făcut de secretar, la adunarea generală dela 10 Aprilie 1903, se insistă asupra intrigilor şi calomniilor pornite, contra societăţii, din izvorul cel necurat al politicei de partid, deşi niciunul dintre membrii comitetului societăţii „Cultura” nu făceau ceeace se înţelege la noi prin «politică».

Raportul acesta sfârşeşte astfel: „Şi acuma voiu supune Dv. şi următoarea chestiune. În anul viitor, 1904, se vor împlini 400 de ani dela moartea marelui Domn moldovan Ştefan-cel-Mare, ale cărui rămăşiţe pământeşti sunt în mănăstirea Putna din Bucovina. Nu găsiţi că, ar trebui să organizăm un pelerinaj la mormântul marelui Voevod, noi fiii Sucevii, fii ai acestor locuri pe unde a călcat Ştefan Vodă? Să ne gândim cu toţii ce avem de făcut, în acea zi sfântă. Şi dacă este să mergem să îngenunghem la un mormânt așa de sfânt, să nu uităm că ni trebuie un steag, în jurul căruia să ne îngrămădim. De aceea am ruga pe doamnele care fac parte din această societate, să se gândească şi să chibzuiască cum ar trebui să fie steagul nostru, şi să puie mână dela mână, şi să-şi deie una alteia ajutor, ca să ni facă un steag frumos, precum să nu mai fie alt steag printre acele multe care vor fâlfâi sub zidurile Putnei, când vom merge să plângem moartea celui mai mare Domn ce l-am avut, precum nu va mai avea Moldova niciodată”.

Secretarul Societăţii „Cultura”: Artur Gorovei.

Câteva luni după această primă adunare generală, societatea „Cultura” şi-a încetat orice activitate. Primăria nu i-a mai dat adăpost în palatul ei, membrii nu s’au mai interesat de societate, şi astfel s’a pus capăt unei activităţi culturale care se inaugurase așa de frumos.

De sigur, nevoia unei asemenea mişcări nu se simţea, în oraşul Folticeni, şi ceeace se făcuse era ceva artificial, care nu putea să trăiască.

*

Dintre manifestaţiile artei, muzica a trebuit, în mod firesc, să fie mai mult cultivată, în Folticeni, ca şi pretutindeni în lume.

Si e firesc să fie așa; muzica este indispensabilă existenţii omului; unde este o aşezare omenească, trebuie să fie şi muzică.

De sigur că lăutari au existat şi în satele care au intrat în formaţia oraşului Folticeni, şi când oraşul s’a înfiripat trebuie să fi apărut şi primul „taraf” de lăutari.

Nu găsim urma celor întâi cântăreţi din târgul Folticeniilor. Abia în 1851 ni vorbesc documentele despre o tovărăşie a lăutarilor evrei, din care aflăm că taraful lor se compunea din chitarişti, clarinetişti, basişti, țambalagii și talgerişti. Probabil și printre ei trebuie să fi fost și vreun viorist, fără care parcă nu s'ar putea conduce o formație muzicală.

Cel mai vechiu taraf de lăutari organizat în Folticeni, despre care avem cunoștinți, este din 1851, când s'a și făcut un „înscris”, întărit de Poliția oraşului.

Despre lăutari moldoveni, din timpurile mai vechi, nu ni s'a păstrat nicio amintire.

Până prin 1929 a trăit lăutarul *Costache Lupoaei*, zis și *Macovei*, cel mai bătrân dintre toți, al cărui fiu i-a continuat meseria. Bătrânul, însă, cânta numai cântece vechi moldovenești, și numai nevoit de unii clienți mai modernizați, încerca și el să intoneze un vals, pentru care însă nu era meșter. El singur, în acest colț al Moldovei, știa balade, pe care le cânta cu multă jale.

În 1867 cânta, la nunțile boerești, taraful de lăutari al lui *Gheorghe Cranț* care era căsătorit cu o țigancă urâtă și buzață, ce-și spunea ea singură: „Cucoana Sultana”. Cranț a avut doi fii; unul a învățat ciubotăria, iar altul a urmat meșteșugul tatălui său.

Despre Cranț, lăutarul dela Piatra, se povestește un lucru adevărat. El sămăna foarte bine cu Mihail Kogălniceanu. Într'o zi ducându-se Cranț la Bacău, dă peste bustul lui Kogălniceanu, din Piața Primăriei și, uimit, se uită lung la bust și se minunează; cui i-a venit în gând să-i ridice lui o statuie în Bacău, fără să știe el nimic despre aceasta?

Din taraful lui Gheorghe Cranț dela Folticeni, făcea parte și lăutarul *Furnică*. După moartea lui Cranț, și-a făcut Furnică un taraf și după moartea lui Furnică, folticinenii au avut pe *Năstasă*, al cărui taraf a înveselit târgul și cânta chiar la zile naționale, la festivități și la înmormântări.

Ultimul lăutar din Folticeni, dintre cei vechi, a fost *moș Anghel*, un om nalt, cu barbă lungă, și cu privire melancolică.

Muzici organizate, orchestre sau fanfare, s'au cunoscut mai târziu la Folticeni.

Prin 1873, Primăria comunei avea o orchestră civilă, sub conducerea unui bun Kappelmeister, *Anton Zika*, al cărui fiu, tot Anton, a fost și el un distins muzicant.

După ce s'a înfiinţat, în Folticeni, regimentul 16 de Infanterie, s'a făcut şi o muzică militară, condusă de diferiţi şefi, dintre cari cei mai distinşi, cari au organizat orchestra cu multă măiestrie, de ajunsese printre cele mai bune muzici militare din ţară, au fost cei doi *Pursch*, tatăl şi fiul. *Oscar Pursch*, fiul, a avut succese reale cu orchestra lui, şi el, un muzicant pasionat şi fin, a contribuit mult la răspândirea muzicii în oraş. Pe vremea lui, societatea amatorilor de muzică din localitate a făcut progrese vădite, ca şi elevii lui tineri, cu cari a alcătuit un quartet de vioare, a căruia faimă a ajuns până la Sinaia, la Regina Elisabeta, în faţa căreia quartetul de copii al lui *Pursch* a executat bucăţi clasice, în sala de muzică a castelului din Sinaia, în Iulie 1909.

Folticinenii au avut norocul să asculte artişti mari, cari s'au abătut prin oraşul nostru.

În 1877, marele flautist *Terschak* a dat un concert; în 1903, celebra cântăreaţă *Elena Teodorini* a cântat în teatrul Bayer. Teodorina a venit în Folticeni, pentru că aici trăia unchiul ei Iancu Teodorini, frate cu tatăl ei, marele artist Teodor Teodorini.

În timpurile din urmă, folticinenii au ascultat şi diferiţi alţi artişti chiar şi pe maestrul *Enescu*.

Amatori şi cunoscători de muzică au fost mulţi în Folticeni, şi unii dintre ei s'au manifestat şi în afară de cercul restrâns al familiei.

Cel mai vechiu diletant, cu o cultură muzicală serioasă, a fost *Vasile Stamati*, fiul protopopului Iftime. El cânta din flaut. Pe la 1860 era în toată puterea tinereţii. Unul din fii săi, *Nicu V. Stamati*, care a făcut studii la şcoala politehnică din Zürich, a fost un muzicant desăvârşit. În Zürich, chiar, era cunoscut ca unul dintre cei mai buni flautişti. Mai târziu, când din cauza dezastrelor pe care le face vârsta flautul nu-l mai mulţamea pe Nicu Stamati, dar pasiunea muzicii nu-i slăbise, a început să cânte din vioară, şi apoi când, în formaţiunea muzicală din localitate, a fost nevoie de un violist, Nicu Stamati nu s'a sfiit să cânte din violă.

Pianist de forţă, şi profesor distins de piano, a fost *August Richard Wagner*, elveţian, venit în ţară în anul 1850, iar în Folticeni în 1874, ca guvernor în familia Botez-Forăscu, şi apoi profesor de limba franceză, la gimnaziul din Folticeni.

Profesori particulari de muzică, în afară de Wagner, au mai fost şi alţii. Pe la 1852—66, un refugiat polon, *Kasimir Skibinski*, a fost un distins profesor de piano. Apoi doamnele *Jarziska*, *Poniatowska*,

şi-au sfârşit viaţa în Folticeni, ca profesoare de piano. Profesor de piano a fost şi *Paickert*, venit în oraş ca şef al muzicii militare. D-na *Tomşa* a rămas ultima profesoară, care a avut un mare număr de eleve.

Profesori de violină, în afară de câţiva cari nu aveau studii speciale, s'au distins d-l *Ioan Baston*, profesor de muzică la gimnaziu, şi *Oscar Pursch*, mort în războiul din 1916, pe urma căruia au rămas bune elemente în Folticeni.

Prin 1879 se stabileşte, în Folticeni, ca medic, tânărul bucovinean Dr. *Ioan Rossignon*, om cu o întinsă cultură generală şi cu vaste cunoştinţi muzicale. Fost elev al Conservatorului din Viena, dacă D-r *Rossignon* nu era un impecabil executant la piano, muzica nu avea, pentru el, niciun mister, iar pasiunea muzicală nu cunoştea nici o margine. El a organizat prima formaţiune serioasă de muzică de cameră în Folticeni.

Prin 1902—903 formaţiunea muzicală a doctorului *Rossignon*, se compunea din *I. Baston*, Dr. *Bayer* şi *Isidor Moscovici*, viorişti; *Ştefan N. Albu*, violoncelist; *Nicu Stamati* flautist, apoi violist; *Nicu Comino*, pianist.

Cu vremea, însă, grupul a început să se împrăştie. D-l *Baston* a fost numit profesor în altă parte, Dr. *Bayer* s'a stabilit în Viena, unde pe lângă profesiunea de medic, a dus şi o fructuoasă viaţă muzicală, iar *Moscovici* a murit.

Stânjenită câtva timp, prietenia muzicală din Folticeni a fost reînsufleţită cu venirea lui *Oscar Pursch* ca şef al muzicii regimentului. O boală a bătrâneţii l-a adus pe *Rossignon* în neputinţă de a mai cânta la piano; apoi *Nicu Stamati* a plecat şi el din Folticeni, şi ultima înjghebare muzicală se compunea din *Oscar Pursch*, violină primă; *Mircea* şi *Sorin Gorovei*, violina secundă; *Ioan Gheorghiu*, viola; *Ştefan N. Albu*, violoncel şi D-na *Elena A. Gorovei*, care înlocuise la piano pe Dr. *Rossignon*.

Războiul a pus capăt acestei frumoase manifestări de artă în Folticeni, care nu s'a mai putut reface.

Muzica vocală a fost de asemenea cultivată.

Se înţelege că, în primul rând, trebuie să ne gândim la muzica bisericească. Ea a fost cunoscută şi întrebuinţată din timpul întemeerii noastre ca popor. Am avut, însă, în oraşul acesta, şi o şcoală specială pentru muzică bisericească.

Mihail G. Posluşnicu ni spune următoarele:

La 2 Februarie 1842, *Neofit Scriban* protosinghel, fost profesor la seminarul *Veniamin* din Iaşi, vine la Folticeni, dela mănăstirea *Neamţ*

unde fusese exilat de Vodă Mihail Sturza, ca pedeapsă şi pocăinţă, fiindcă cetia operele literare ale lui Voltaire şi cânta din vioară.

„Aici, la Folticeni, înfiinţează o şcoală de scris-cetit pentru copii, în care se învaţa cântece bisericeşti şi naţionale. Cea mai mare mulţămire a profesorului Neofit Scriban era, când se afla în mijlocul şcolarilor săi, fie pe dealul Tâmpeschi, fie spre graniţa Bucovinei, şi acolo privind spre Baia, Neamţ sau Suceava, li ţinea înflăcărâte lecţii de istorie, după care şcolarii îi cântau cântece scrise de el:

Oriunde a României
Vă aflaţi prea nobili tineri,
Ascultaţi un glas al maicii
Ce ne cheamă cătră sine.

sau :

Ah! sabia lui Trăian
Intr'o mână de Roman.....

„Inainte de venirea lui Neofit Scriban, şi mai târziu, paralel cu activitatea sa culturală, învăţaceii destinaţi a deveni psalţi, învăţau pe lângă bătrânii cântăreţi, psaltichia teoretică şi practică, de pe manuscrise perândate din generaţie în generaţie de cântăreţi“, 1)

Cântăreţi de aceştia, de care pomeneşte Posluşnicu trebuie să fi fost şi la biserica din Buciumeni. Intr'un „Triod“ din acea biserică este o însemnare, fără dată, în care se spune că a venit, *la şcoală*, în Noemvrie, cinci băeţi. De sigur, este vorba despre o şcoală de cântăreţi bisericeşti.

Despre cântăreţii dela bisericile din Folticeni nu se ştie nimic, numai despre *Costache Munteanu*, psaltul dela biserica Adormirea, au rămas amintiri, poate nu atâta pentru frumuseţa cântecului său, cât mai mult pentru că era om cu apucături mai altfel decât a oamenilor obişnuiţi. El vorbea totdeauna în poezie, şi se considera el singur mai superior tuturor colegilor, prin cultura şi manierele lui.

Costache Munteanu a îndrodat rugăciunea «Tatăl nostru» cântată, în slujba bisericeii. Venise odată, în Folticeni, cu ocazia iarmarocului, un psalt din Bucureşti, care a cântat rugăciunea la biserica Adormirea, şi plăcându-i lui Munteanu, l-a imitat. Era cântarea lui Anton Pann.

Pentru muzica laică nu au fost şcoli, în Folticeni, unde, însă, au fost persoane cunoscătoare de muzică vocală.

1) Istoria Muziceii la Români, p. 97,—Bucureşti, Cartea Românească.

Eugen Sunguroff (Nika), a fost un talent real. La Milano, unde a studiat canto la Conservator, cu San Giovanni, fost profesor şi Eleni Teodorini, Sunguroff a fost bine apreciat. Era tenor, cu voce dulce şi mlădioasă, cum li plăcea Milaneseilor, şi făcuse un angajament la Operă. Când trebuia să debuteze; a fost cuprins subit de o boală de gât, care l-a ţinut mult timp în casă. Frica de a-şi fi alterat vocea, şi nostalgia, l-au făcut să se întoarcă în ţară. Numit magistrat la tribunalul din Folticeni, s'a însurat aici şi a rămas tot restul vieţii.

Lumea din Folticeni a avut ocazia să-l asculte cântând câteva duete, cu D-ra *Elena Fotino*, la o reprezentaţie dată, în 1877, în scop de binefacere, pe vremea războiului, atunci când un alt folticinean, *Constantin Pleşescu*, a jucat pe „Barbu Iăutaru”.

Un frate al lui Nika Sunguroff, căpitanul *Neculai Sunguroff* (Kolea), era tot aşa de talentat, şi ar fi ajuns un mare artist, un bariton celebru, dacă ar fi avut o mai serioasă cultură muzicală.

Incerări de organizare de coruri s'au făcut încă de prin 1870, de către *Boşteanu*, cântăreţ la biserica Adormirea. El izbutise să adune câţiva tineri, pe cari-i deprinsese a cânta, din auz, câteva bucăţi bisericesti, pe care le executa la biserică zi la înmormântări.

Mai târziu, fiul acestuia, *Ion Boşteanu*, funcţionar la poştă din Folticeni, a reînceput activitatea tatălui său, tot cu un cor bisericesc.

Abia în 1910 s'a pus temelia unui cor bine organizat, condus de persoane pricepute, având şi cultura specială necesară.

Diaconul *Leon Băncilă*, profesor la gimnaziul din Folticeni, în 1910, adunând în jurul său pe trei funcţionari dela poştă şi prefectură, cari mai cântaseră în coruri, au pus bazele unei societăţi intitulată: «Societatea corală Nicu Gane». Numărul membrilor societăţii crescând, s'a convocat o adunare, care a ales preşedinte pe d-l *Mihail Sadoveanu*, iar ca diriginte al corpului pe diaconul Băncilă.

Injghebarea aceasta a avut de întimpinat multe greutăţi, şi chiar multă rea voinţă, tocmai din partea acelor cari ar fi trebuit să o protejeze. Astfel, directorul gimnaziului de pe vremuri, şi directoarea şcolii profesionale de fete, au oprit pe elevi şi pe eleve de a cânta în corul condus de diaconul Băncilă, şi numai în urma intervenţiei profesorului universitar I. Simionescu, inspector general al învăţământului, directorul a revenit asupra neexplicitei dispoziţiuni ce luase.

Scopul societăţii „Nicu Gane” nu era numai de a organiza un cor care să cânte la biserică. Diaconul Băncilă era un idealist; el îşi puse în gând ca societatea aceasta să contribuie la răspândirea gustu-

lui muzical, și în special a cântecelor populare, în masa adâncă a poporului. De aceea corul acesta s'a coborât prin satele din județ, și a trecut chiar granița Bucovinei, dând concerte în Suceava și în alte orașe românești din trupul Moldovei.

A fost foarte rodnică activitatea diaconului Băncilă și a corului „Nicu Gane”, până în 1917, când Băncilă a murit, și războiul a suprimat orice viață intelectuală.

După războiu, Societatea „Nicu Gane” s'a organizat mai temeinic, și trăește și astăzi.

ȘCOLILE

Școala Domnească. În Moldova pretutindeni, cei întâi profesori cari învățau pe copii să citească și să scrie, au fost preoții și dascalii de pe la biserici. Numai oamenii bogați cari pe atunci erau boerii, aveau putința să aducă, pentru instrucția și educația fiilor lor, profesori străini, sau guvernante pentru fete. Așa a fost și în Folticeni.

Boerii cari locuiau pe la moșile lor, țineau câte un dascăl pentru învățatura copiilor, și adeseori boerii megieși trăgeau folos, adunându-și copiii la același dascăl. Teodor Vârnav, care la 1845 a scris „Istoria vieții mele” 1), o autobiografie interesantă, în care se descriu cu talent, multe scene din viața intimă a lumii noastre de pe la începutul veacului trecut, ni spune cum, în anul 1808, a fost adus, dela părinții lui, din satul Florești, ținutul Tecuciului, de cătră Sulgerul Fotachi Ciurea, moș mamei sale, la așezarea lor din Lămașeni, ca să-l crească. Tratat bine, la început, Vârnav a fost dat la bucătărie, în grija unei țigance, dela care a deprins multe apucături rele, „până când și buchile care învășasem la casa părintească, dela popa Constandin, cu totul le uitasem”, cum spune el. Apoi Ciurea l-a trimis, cu un țigan, cu căruța cu un cal, în sat la Hreața, la pomecinel Ioniță Răhtivanu. „Acest Răhtivanu avea patru feciori și ținea, într'o casă în ogradă, un dascăl moldovan, șchiop de un picior, anume Iftime, carele învăța atât copiii lui cum și vreo câțiva a altor boeri megieși, și să mânânc la o masă cu copiii lui; iar dormitul să-mi fie în casa dascalului. Câtă vreme am învățat la acel șchiop profesor, nu-mi aduc aminte, numai știu că într'aceea, niciodată la sărbători în casa Ciurii nu am fost adus,

1) Istoria vieții mele. Autobiografie din 1845. Publicată după originalul inedit de Artur Gorovei, în gazeta Săteanului. Râmnicu-Sărat, 1895. O a doua ediție în biblioteca Minervei, București.

decât că în curgerea acei vremi, spoream foarte bine la învăţatură după zisa profesorului, pentrucă afară că puteam ceti pe slove Ohtoi-cul, învăţasem încă şi vreo trei cathisme din Psaltirea proorocului David. Aritmetica la dânsul nu învăţa nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăţa după ce vor săvârşi toate cathismele Psaltirii".

Pe la alţi preoţi din sate, se pregăteau viitorii preoţi. Aşa, la Buciumeni a fost o adevărată „şcoală", probabil de cântăreţi, despre existenţa căreia se face menţiune într'un Triod dintre cărţile bisericeii.

Nevoia de învăţatură se simţea din ce în ce mai mare. Despre un învăţământ public nici nu era vorba.

Un îndemn pentru înfiinţare de şcoli publice prin ţinuturi, porneşte dela „Comitetul învăţăturilor publice", cari prin circulara din 7 Septembrie 1831, atrage atenţia asupra necesităţii şcolilor.

Regulamentul organic prevedea înfiinţare de şcoli. „Divanul împlinitor" din Iaşi trimete, la 22 Decembrie 1831, o adresă isprăvnicilor de judeţe, în care li spune: „Divanul pune îndatorire acei Isprăvnicii ca ea îndată după primirea acestuia, adunând în cancelarie pe cele întâi feţe a ţinutului, din boeri şi alte clasuri, împărtăşindu-li un asemenea binecuvântat scopos, să facă punerea la cale a se găsi o casă cu patru odăi, din care în două vor locui învăţătorii ce se vor trimete de către Epitropie, iar în alte două vor învăţa pe tinerime după instrucţiunile ce vor avea, se înţelege că în orasele unde se vor găsi case obşteşti statornicite din învechime, nu va urma vreo greutate în urzirea acestui aşezământ, şi că acolo numai unde asemenea nu vor fi, va trebui ca dumnealor ţinutaşii să găscă o casă, sau din acele mănăstireşti, sau particulare, pe care îndată închiriind-o pe vreme de 3 ani, cu dela sine mijlociri, să închee întru una sau alta întâmplare, jurnal lămurit, rostitor acestei închirieri pe care jurnal Isprăvnicia îl va pristavlisi pe lângă al său raport, fără întârziere, ca pe temeiul acestuia să facă închipuirea în trimeterea dascalilor, cari vor urma a se îndestula cu lefi dela stăpânire". 1)

Următor acestui ordin, ispravnicul ţinutului Sucevei adună pe boerii ţinutaşi, cari încheie următorul „jurnal", la 30 Decembrie 1831:

Noi gios iscăliţii boeri ţinutaşi a ţinutului Sucevei, pe puterea cărţii cinstitului Divan împlinitor, adunându-ne la cancelaria isprăvniciei şi s'ătuindu-ne pentru casa ce sântem poroniciţi a găsi pentru şcoala ce este a se aşeza în târgul Folticeni

1) Arhiva Statului Iaşi. Tr. 1772. Minist. Interne. Dosar 1, fila 5.

spre procopsala copiilor, a ales casele a lui Grigore Anicăi de lângă biserica Sfântului Ilie, şi am şi luat-o în chirie pentru trei ani de zile, cu preţ ca să plătim câte 30 lei chirie pe lună. Deci această chirie ne îndatorim a o plăti noi boerii ţinutaşi, atât acei cari petrecem în târgul Folticeni, precum şi dumnealor boerii ce petrec pe la moşii, în ţinut, dreptă analoghie; şi, pentru strângerea acestor bani de pe la noi, după analoghia ce se va face de către noi, iar în cancelăria isprăvniciei, am ales pe dumnealui Logofătul Ion Filipovici, care este dator a-i aduna şi a-i plăti lui Grigori Anicăi, şi la dumnealui Filipovici va sta şi contractul pentru luarea caselor în chirie până la împlinire de trei ani, pentru care dumnealor boerii dregători vor binevoi a răportui cinstitului Divan împlinitor de a noastră această închipuire, şi a face rugăminte spre a se trimete dascalii pomeniţi¹⁾.

Boerii cari iau asupra lor cheltuiala plăţii chiriei localului primei şcoli publice, merită a se institui în Folticeni, şi cari au iscălit acest jurnal, sunt: Grigori Codreanu, Spatar; Ioniţă Grigoriu, Căminar; Matei Gane, Spatar; Panaite Pleşescu, Căminar; Costache Romano, şi alţii, ale căror iscălituri nu se pot descifra.

Zvonindu-se că în Folticeni are a se deschide o şcoală publică, Ladislaus Farcaş, zis şi Vasile Lupu adresează, în 1831, o cerere către „Excelenţa sa Domnul Viş Prezident“, în care zice:

Excelenţia Voastră,

Cunoscând şi eu împlinirea hotărârei prea înaltei Ocârmuirii pentru facerea şcolilor, spre a întemeia într'o şcolasticească învăţătură patrioticeştii fii ai Moldaviei, şi după slăvitele aşezămături, fără curmare orânduindu-se aceasta a se urma şi pe la toate ţinuturile, drept aceasta după râvna cea adevărată al prea înaltei Ocârmuirii, cerând trebuinţa a se orânduia la aceasta dascalii şi învăţătorii iubitorilor de ştiinţă fii, îndrăznesc şi eu, carele sânt de naştere Transilvanean, de naşie Moldovan, precum din alăturatele atestaturi academiceşti din Cluj, ce le am la mână, pre larg se arată, prin smerita mea recomandaţie spre înalta Ocârmuire, a mă arăta ca unul ce sânt ispitit întru şcolasticile ramuri în limba lătinească şi moldovenească, cerând a fi favorit şi orânduia spre paradosite ce se va hotărî Normalului dela ţinut Sucevii, unde mă aflu acum cu lăcuinţa apropiat de târgul Folticeniei, căruia slujbă orânduia fiind, mă îndatoresc cu totul a urma spre folosul patriei şi al fiilor ei.²⁾

1) Acelaşi dosar, fila 67.

2) Acelaşi dosar, fila 59.

În baza atestatelor prezentate de Vasile Lupu, Epitropia învăţăturilor publice, îl are în vedere de a-l numi la Folticeni.

Şcoala proiectată nu s'a înfiinţat; nevoia unei şcoli se simţea, însă, şi era firesc să apară şcoli particulare, sau „pansioane”, cum li se zice.

După cererea autorităţilor din Iaşi, Isprăvnicia Sucevii raportează că, în anul 1839, sunt în Folticeni patru „pansioane”, şi anume:

1. La pansionul dumisale Gheorghe Stepan, învăţătorul dialecturilor următoare: franţuzeşte, nemţeşte, gheografia, franţuzască, istoria naturală şi aritmetica — 20 de şcolari;

2. La pansionul dumisale Neculai Daşchevici, învăţător dialecturilor următoare: nemţeşte şi moldoveneşte şi aritmetica, i pisaltichia nouă — 24 de şcolari;

3. La pansionul dumisale Vasile Gafencu, învăţător dialecturilor: moldoveneşte — 6 şcolari;

4. La pansionul dumisale Ioan Sămilcovici, învăţător dialecturilor următoare: moldoveneşte — 4 şcolari. 1)

În patru şcoli particulare învăţau, în 1839, un număr de 54 de elevi.

Şcoala lui Daşchevici există încă şi în anul 1843. În autobiografia sa, scrisă în 1912, Părintele Iconom stavrofor Vasile Grigorescu, spune: „Eu acum fiind în al 13 an, învăţasem cele ale bisericii după cât mi-a dat tata, ba încă şi scriam ca şi el. Dar tata nu s'a lăsat numai cu atâta, ci auzind că în Folticeni este o şcoală, unde un domn Neculai Daşchevici dă lecţii de cetire, caligrafie şi de limba nemţească, m'au dat la el, ca să învăţ, plătindu-i o carboavă pe lună. N'am stat mult la el, căci în anul următor 1844, înfiinţându-se în Folticeni, şcoala domnească (publică), tata m'a dus la şcoala publică, unde era profesor părintele Arhimandrit Neofit Scriban” 2)

Nu ştim cine erau elevii acestor şcoli particulare; avem însă o listă a elevilor lui Neculai Daşchevici, din anul 1842. Erau opt elevi: Dimitrie Romano, Vasile sin Gheorghe Băcu, Gheorghe sin Iconomu, Vasile sin Gheorghe Bordeianu şi Dumitru sin Gheorghe Bordeianu, toţi din Folticeni, şi Alexandru sin Ioniţă, din satul Şoldăneşti.

Şcoala lui Vasile Gafencu funcţiona încă şi la 15 Maiu 1846, când

1) Arhiva Statului Iaşi. Tr. 1772, Minist. Interne, Dosar 338, fila 18.

2. Manuscris în biblioteca şcolii din satul Petiea jud. Baia. Un raport al Isprăvniciei, către Departament, cu date de 28 Oct. 1842, spune că pansionul Daşchevici este desfiinţat (Dosar citat, fila 151). Poate că preutul face o confuzie de dată.

mai era în Folticeni, încă o şcoală de acestea, a lui Dascalul Toader.

În şcoala lui Gafencu, unde se învăţa în „limba naţională”, erau 4 băieţi şi 4 fete, iar la Dascalul Toader învăţau 8 băieţi şi 2 fete.

În 1857, Sofia Cocea înfiinţază, în Folticeni, un pension pentru fete, cu internat, dar erau admişi de asemenea şi elevi externi.

„Directriţa”, Domnişoara Sofia Cocea, era o fire entusiastă şi o mare luptătoare pentru Unire; în Mai 1859, când ziarul *Steaua Dunărei* deschise o listă de subscripţie, care să acopere suma ce se ceruse, de Divanul domnesc, ca garanţie pentru ziarele *Steaua Dunărei*, *Zimbrul* şi *Vulturul*, Sofia Cocea adresează o scrisoare «Stelei», în care spune că, deşi subscripţia trebuia să fie numai zece parale de fiecare persoană un tânăr din Folticeni, Manolache Condrea, neavând parale mărunte când i se înfăţişă subscripţia, dăte un sfert de irmilic zicând: „Plătesc de mai înainte părţicica mea de ştreaf şi pentru alţi vel Logofeţi, căroră în viitorime li s'ar mai părea că sunt atacaţi prin organul gazetei *Steaua Dunărei*. „Prin aceiaşi scrisoare, cu data de 10 Maiu 1859”) Sofia Cocea trimete radacţiei gazetei suma de trei lei, subscrisă de elevii pensionului dirijat de dânsa. Astfel aflăm cine era, la acea dată, elevii aceluşi pension 1): Eliza Finkelstein, Elena Raibner, Elena Makri, Elena Giorgiu, Ecaterina Sinescu, Mina Fain, Ortansa Katimir 2), Olga Gâlcă, Smaranda Dimitriu 3), Cecilia Gâlcă, Vilhelm Finkelstein, Dimitrie Facaş.

Tot în 1859, este menţionată o altă elevă: fata lui Ion Marciac, 4) dacă nu va şi aici o greşală de tipar.

La 25 Iunie 1859, când s'a ţinut examenul la pensionatul acesta, erau 14 eleve, şi rezultatul examenului a fost „din cele mai mulţămitoare”, cum spune un act oficial. 5).

Un alt pension de fete, înfiinţat de Doamna Uricariu din Bacău, a funcţionat, scurtă vreme, prin 1880, în casele din strada Mare, peste drum de casa Nicu Gane.

În 1840 obştia clirosului, a boerilor şi a negustorilor din Folticeni intervine pentru înfiinţarea şcoalei publice. Departamentul din lăuntru trimite Isprăvniciei de Suceava adresă, prin care-i face cunoscut că s'a hotărît a se face şcoală, punându-i în vedere să aleagă localul cuvenit

1) Sofia Cocea, op. cit., 77.

2) *Katimir* este o greşală de tipar; este vorba de Ortansa Contemir, soră de pe mamă cu Nicu Gane. Ruxanda Gane, s'a căsătorit, după ce s'a divorţat de Matei Gane, cu Contemir.

3) Smaranda Dimitriu, fiica lui Gheorghies Dimitriu (Rogalski), este mama D-lui Dr. George Udriski, profesor din Bucureşti.

4) Sofia Cocea, op. cit., pag. 261, nota 78.

5) Monitorul oficial al Moldovei, No. 05 din 17 Septembrie 1859.

după care referendarul şcoalelor, Aga Gheorghe Asaki va veni în Folticeni sore povăţuire şi se va rândui profesorul respectiv. 1).

Poate că Asaki va fi fost în Folticeni, va fi cercetat, va fi făcut un raport favorabil, dar şcoala nu s'a înfiinţat.

În acelaşi an, Căminarul Panaite Pleşescu, Sărdarul Neculai Gonciu şi Clucerul Dumitrache Ioan. adresează Isprăvniciei o jalbă :

Gios iscăliţii în anul trecut, întrând cu jaloabă către Epitropia şcoalelor publice, cu rugămintă a ni se înfiinţa, şi în târgul acesta, o şcoală publică, pentru învăţatură copiilor, după care au şi venit porunca Departamentului din lăuntru ca noi, acei cu copii, să pregătim o casă, să inchipuim pentru lemnele de foc şi luminarea lor, în urmarea căroră, noi la trecuta lună februar 15 zile, am pregătit toate cele cerşute de către Epitropie, prin Departament, dând şi inscristul nostru către această Isprăvnicie. De atunci şi până acum ne mai văzând vreo lucrare din partea Epitropiei, şi copii noştri priivindu-i că nu numai că şed în zădar, dar şi cât apucaseră a învăţa au uitat; am fost siliţi a ni tocni dascali în dialecturile franţeză şi ghermană, Facem cunoscut prin aceasta că Isprăvnicia să binevoiască a încunoştiinţa pe Departament, că pentru noi iscăliţii să nu se mai îngrijească cu trimeterea de profesori, ca unii ce, după tot cuvântul, am aşteptat îndestulă vreme, rămăind că de s'ar înfiinţa şcoală, va fi pentru alte persoane. 2).

Departamentul, răspunzând Isprăvniciei, care înaintase jalba aceasta arată că nu o poate socoti ca glas al obştiei; ci este chiar împotriva legiurei aşezământului, şi la 30 Noemvrie 1841, Eforia numeşte profesor pe Gheorghe Nicoleanu, care nu se prezintă la post şi astfel oraşul rămâne fără şcoală, deşi în mod oficial se afirma că şcoala din Folticeni funcţionează. (3).

În Ianuarie 1842, în locul lui Nicoleanu, care era strămutat în altă parte, s'a numit profesor la Folticeni pe protosinghelul Neofit Scriban, şi se face apel la târgoveţi să deie ajutor pentru întreţinerea şcolii.

Boerii din târg îşi inscriu copiii la şcoală, şi contribuiesc băneşte. Astfel :

- 1.—Arhiva Statului Iaşi, Minist. Interne, Dosar 584, fila 46.
- 2.—Arhiva Statului Iaşi, Minist. Interne. Dosar 1169, fila 2.
- 3.—În «Notice sur l'état de l'instruction publique en Moldavie», 1841», cetim : „Il y a dix écoles primaires dans les dictricts de lassy, Romano Houche, Botochany, Berlade, Fokscany, Bakeo, Galatz, Piatra et Foltit-cheny”.—Uricarul, IX, n. 30.

Panaite Pleşescu dă	10	galbeni	pentru	2	copii
Ion Filipovici dă	1	—	—	1	copil
Neculai Goncescu dă	10	—	—	2	copii
Neculai Marcovici dă	5	—	—	1	copil
Grig. Răftivanu dă	5	—	—	1	copil
Zamfira Răftivanu dă	10	—	—	2	copii
Tudurache Sarazin dă	5	—	—	1	copil
Casa Pah. Romano	5	—	—	1	copil
Casa C. Grigoriu	5	—	—	1	copil
Casa Profira Grigoriu	5	—	—	1	copil

ar aleşii obştiei contribuie cu 10 galbeni pentru 1 copil.

Se strâng 80 de galbeni, şi se înscriu la şcoală 14 elevi.

La 1 Aprilie 1842 se încep cursurile, cu o solemnitate la care profesorul Neofit Scriban a ţinut o înflăcărată cuvântare, la casa lui Teodor Ceraski din strada care a rămas şi astăzi cu numele de „strada Şcoala domnească” (azi proprietatea d-lui Victor Kronenfeld, în faţa Uzinei electrice).

Localul de şcoală avea nevoie de reparaţii, şi Isprăvnicia raportează Departamentului că reparaţiile nu se pot face din cauză că târgoveţii dajnici din Folticeni sunt oameni săraci, iar boerii nu vor să mai contribuie. pentru că elevii cei mai mulţi sunt veniţi de pe afară, şi veniturile târgului nu îngăduie o asemenea cheltuială. În anul 1843, veniturile târgului erau numai de 10697 lei şi 69 parale.

Elevii se înmulţeau şi lui Neofit Scriban i se dă un supleant, pe A. Vicol, plătit cu 42 lei pe lună, iar la examenul din 1843, şcoala avea, 32 de elevi în clasul elementar, 8 în clasul normal I şi 9 în clasul normal II.

Şcoala închiriază casa Pitarului Radu Emanoil, casă mare, cu 6 odăi, cuhae în ogradă, grajd, şură, grădină, pentru care trebuia să plătească 1200 lei chirie pe an. Obştia târgului, însă, cu toate strigările făcute de Poliţie, nu dă niciun ban, şi şcoala se mută în casele lui Zamfir Cernătescu.

Bugetul şcolii era astfel alcătuit :

250 lei	chiria localului
240	leafa unui om de slujă pe an, cu îmbrăcămintea şi hrana lui
320	pentru 8 stânjeni lemne de foc pe an
67	pentru 24 ocă lumânări

1177 lei pe an. (1)

În August 1843, Neofit Scriban pleacă din Folticeni, şi şcoala se

1.—Arhiva Statului Iaşi, Minist. Interne, Dosar 1169, fila 28.

închide până la 1 Martie 1845, când reîncep cursurile cu profesorul Neculai Verdeanu, venit de la Târgul-frumos. Şcoala era în casele lui I. Filipovici.

În acelaşi an 1845, la începutul lui Octombrie, este numit supleant Costin Cocea care, în 1859, este numit director al şcolii.

În 1846 şcoala se mută în casele lui Leibiş Focşăneanu, din strada Mare, nişte case lungi, astăzi dispărute, pe marginea străzii Butnari, în fundul locului în faţa căruia este astăzi un atelier fotografic.

Şcoala aceasta, în 1847, avea un profesor şi doi adiuncţi, din care unul plătit cu 1000 lei şi altul cu 800 lei pe an (1).

În 1847 se alcătuiesc comitetele de inspecţie a şcolilor pe ţinuturi. La Suceava sunt numiţi Aga Dimitrie Canta, ispravnicul judeţului, şi Căminarul Ion Filipovici, prezidentul Eforiei (2).

La 1845, când s'a înfiinţat Eforia în Folticeni, s'a instalat într'un acelaşi local în care era şcoala, Poliţia şi Comanda pojărniceii, şi şcoala era în părete cu cancelaria Eforiei. În faţa clădirii, care avea 6 odăi, era o ciuşmea şi un havuz, chiar lângă comanda pojărnicească (3).

În 1854 şcoala se mută în o casă a Postelnicului Matei Gane, în strada Sucevei de astăzi, pentru care se plătea o chirie de 80 galbeni pe an.

În vremea aceasta se trata cu Paharnicul Ianachi Cozmulici să i se cumpere casa pentru şcoală, de oarece Gane cerea ca Eforia să facă reparaţiile trebuitoare, care se urcau la suma de cinci mii lei (4).

La 7 Aprilie 1858 Matei Gane face o jalbă către Sfatul orăşenesc, arătând că şi-a vândut casa în care este şcoala, şi cere ca pe ziua de 23 Aprilie „să mi se găsească casele deşărtate, pentru ca să poată intra în ele noul veşnic proprietar, fiind cunoscut onoratului Sfat că subiscălitul numai până atunci au putut îngădui rămânerea şcolii în acele case, şi pără când şi Eforia au slobozit plata chiriei” (5).

În Maiu 1858 şcoala se mută în casele Stolnicului Iordache-Radu în strada care se numea Boian, astăzi Ion Dragoslav, de unde, în 1862 se mută în casele cumpărate a răposatului Dimitrie Filipovici (Filipeanu) în strada Rădăşeni, astăzi strada Ion Creangă, unde a funcţionat până când s'a construit localul şcolii primare din strada Sucevei, iar în vechiul local,

1.—Idem, Dosar 11929.

2.—Uricarul, VII, p. 235.

3.—Arhiva Statului Iaşi. Minist. Interne, Dosar 1169, fila 28.

4.—Idem, Dosar 40306 bis, fila 533.

5.—Idem, Dosar 1169, fila 580.

căruia s'a adăugat un etaj, s'a aşezat şcoala profesională de fete.

Bugetul şcoalei domneşti din Folticeni era destul de redus, lefurile profesorilor fiind modeste.

La 1847, pentru un profesor şi doi „adiuncţi”, să dădea o leafă anuală de 5133 lei pe an 1), iar pe anul şcolar 1855-56, bugetul personalului şcolii primare din Folticeni, se urcase la 10200 lei, din care profesorul primea 3.000 lei, iar supleantul 2400. 2).

Şcoala catihetică. — Pentru formarea unui personal bisericesc mai luminat, s'au înfiinţat, în câteva oraşe din Moldova, şcoli catihetice, în care tinerii cu oarecare ştiinţă de carte de prin sate, făceau anumite studii necesare pentru preoţie. O asemenea şcoală s'a înfiinţat şi în Folticeni.

Data înfiinţării acestei şcoli nu se ştie precis; este sigur însă, că în 1852 ea funcţiona. În acel an a venit Ion Creangă la „fabrica de popi” — cum zice el şi a dat peste directorul şcolii, catihetul Neculai Conta, pe care Creangă îl descrie ca om venal şi corupt.

Scriitoarea Sofia Cocea, care cunoştea aşa de bine lumea din Folticeni, într'un articol vehement, publicat în gazeta *Steaua Dunărei*, No. 209 din 17 Octombrie 1859, intitulat «Un protopop» 3), destăinuşte lucruri foarte urâte, abuzuri şi excese săvârşite de Conta, în calitate de protopop al judeţului Suceava.

Şcoala de catiheţi din Folticeni, despre a căruia activitate nu avem alte indicaţii decât acele arătate de Ion Creangă, a funcţionat până la 1859.

Părintele Vasile Grigorescu, în «Amintiri», spune: „Murind protoiereul Dimitrie Enăşescu, şi devenind protoiereu Nicolai Conta, carele era şi catihet, îi veni greu ca să mai urmeze şi cu şcoala, aşa că după înţelegerea ce am avut-o, am rămas eu singur cu şcoala, oferindu-mi jumătate din leafa sa, şi aceasta au urmat până în toamna anului 1856, când în 27 August tot acel an, primesc decretul de catihet. După care am urmat cu şcoala până la anul 1859, când unindu-se şcoala catihetică cu cea primară, am trecut ca institutor la clasa III-a”.

Şcoala primară de băeţi No. 1 de astăzi, este continuarea vechei Şcoale domneşti, contopită cu Şcoala catihetică.

Şcoala de fete. — Prima şcoală de fete din Folticeni s'a înfiinţat în 1860, în casa oferită gratuit de institutorul Costin Cocea. Cea întâi instituitoare a fost *Varvara Filipovici*, căsătorită apoi cu *Al. Neculau-*

1) — Uricarul, VII, p. 235.

2) — Uricarul, XIX, p. 434.

3) — Sofia Cocea, op. cit., p. 108.

Lecuja, funcţionar la Prefectură, Varvara Neculau a fost, mai pe urmă, directoară a şcolii.

Când şcoala domnească s'a mutat în casele Filipovici, de pe strada Rădăşeni, şcoala de fete s'a instalat în localul ei, şi apoi în casa care nu mai există astăzi, lângă Primărie, în parcul actual, unde se află bustul Maiorului Ioan. De aici s'a mutat în clădirea anume construită, în strada Boian, astăzi strada I. Dragoslav.

Gimnaziul — Consiliul judeţului Suceava, în 31 Octombrie 1864 a hotărât să înfiinţeze un gimnaziu la Folticeni, căruia să i se dea numele de *Alexandru Ioan I*, pentru instalarea căruia s'a înscris în bugetul pe 1865, suma de 10.000 lei, pentru a se cumpăra casa care astăzi este Poliţia oraşului, cu preţul de 3.000 galbeni, dela proprietara Catinca Botez.

Abia în 1866 s'a cumpărat această casă.

Se ivesc, însă, greutăţi pentru înfiinţarea gimnaziului. Ministerul Instrucţiunii nu voia să înscrie în buget decât suma necesară pentru plata profesorilor, rămânând ca toate celelalte cheltueli să se susţie de cătră judeţ şi comună.

Timp de patru ani nu s'a putut ajunge la nicio înţelegere. În acest timp imobilul cumpărat se deteriorase, şi la 15 Septembrie 1869, Comitetul permanent al Consiliului judeţian hotărâşte să repare localul trecând în bugetul judeţului suma necesară.

Faţă cu refuzul Ministerului de a veni în ajutor, pentru funcţionarea gimnaziului, judeţul şi comuna hotărâsc să-l întreţie, şi în ziua de 12 Noembrie 1870 cursurile gimnaziului se inaugurează într'o cameră a Prefecturii, de cătră doi profesori aprobaţi de Minister: *Vasile Balomir*, pentru partea ştiinţifică, transferat dela gimnaziul „Ştefan cel Mare” din Iaşi, şi *Neculai Beldiceanu*, pentru partea literară. Balomir era şi director al gimnaziului.

În localul din strada Sucevei (astăzi Poliţia) gimnaziul a funcţionat până la 1 Septembrie 1892, când s'a mutat în localul actualului liceu, schimbându-i-se şi numele: „Alecă Donici”, nume care nu avea nicio legătură cu oraşul sau cu judeţul.

În Aprilie 1923 s'a transformat gimnaziul în liceu, şi după propunerea D-lui G. Stino, primul director al liceului, i s'a dat numele de „Nicu Gane”, în amintirea scriitorului care a făcut cinste şi judeţului şi ţării întregi. 1)

1. — Amănunte despre viaţa gimnaziului, în: Anuarul liceului Nicu Gane pe anii şcolari 1930-1931, întocmit şi publicat de V. Ciurea, directorul liceului. 1932, Tip. M. Saidman, Folticeni.

Pe vremea când gimnaziul funcţiona în vechiul local, avea ca anexă o şcoală de meserii, cizmărie, pusă sub direcţia directorului gimnaziului. Şcoala aceasta a funcţionat câţiva ani, fără să atingă scopul înfiinţării ei: absolvenţii şcolii nu s'au apucat de meşteşugul cizmăriei, ei au devenit funcţionari în diferite servicii publice.

Alte şcoli. — Cerinţele vremii au determinat înfiinţarea şi a altor şcoli în Folticeni. Şcoli primare de băeţi şi de fete, o şcoală profesională pentru fete, şcoala comercială, şcoala de meserii pentru băeţi, şi şcoala normală de institutori, care însă de curând s'a desfiinţat, precum şi un gimnaziu pentru fete.

Tipografii. — Incercări de a se înfiinţa o tipografie în Folticeni, s'au făcut încă din anul 1870, când *Ioan B. Ştefăniu*, „lucrător tipograf român”, din Bacău, adresează Primăriei o cerere în care zice: „Fiindcă în toate oraşele din Moldova sunt *eluminate* câte cu o tipografie şi mai multe. am crezut de cuviinţă a vă *lumina* şi oraşul Folticeni, cu o tipografie”.

Pentru *eluminarea* aceasta cere o subvenţie de trei mii de franci, cu care să-şi aducă maşina, căci literă are vreo trei cântare.

În acelaşi timp cu Ştefăniu mai încearcă să înfiinţeze o tipografie, *Teodor Avram*, directorul gimnaziului; el se mulţameşte cu mai puţin: „o mică subvenţie anuală, sau cel puţin anticiparea a jumătate sumă bănească ce se cheltueşte” cu imprimările Primăriei.

Incercările acestor doi propunători nu au reuşit, şi în 1873, Fraţii *Tăutu* instalează prima tipografie în Folticeni, în strada Germană, având ca lucrător pe *Mancaş*, apoi pe *Max Schapira*, devenit apoi petrolist milionar în Ploeşti, ambii originali din Folticeni.

Tipografia aceasta, condusă de *Scarlat Tăutu*, neavând o bună administraţie, nu a putut să reziste, şi în 1875 a fost vândută călugărilor lipoveni din schitul *Manolea* (judeţul Suceava), cu suma de 40 galbeni.

Despre tipografia călugărilor lipoveni din satul *Manolea*, nu se poate afla nimic. Atâta numai se ştie, că s'au tipărit câteva cărţi bisericeşti, cu litere aduse din Rusia, dar nimeni încă nu a putut vedea nicio carte de acestea, şi nici vreo altă tipăritură făcută la *Manolea*.

În 1875, *Teodor Avram* obţinând un contract dela Prefectura judeţului, pentru imprimarea registrelor necesare comunelor, şi-a înfiinţat tipografia proiectată încă la 1872, şi o intitulează: *Tipografia Suceava*.

În 1876, *Avram* iese din directoratul gimnaziului, şi vinde lui *Gh.*

Măcărescu tipografia, pe care apoi o trece lui *Albert Goldner*, fiul tipografului cunoscut *H. Goldner*, din Iaşi, şi acesta schimbă numele tipografiei în acel de: *Tipografia A. Goldner*.

Sub acest nume tipografia a funcţionat până în 1887, când câţiva profesori dela gimnaziul din Folticeni, în frunte cu *Alecu Fotino*, se hotărăsc a înfiinţa o nouă tipografie. *Goldner* pentru a înlătura o concurenţă care nu i-ar fi priit, a isbutit, să înduplece pe profesori să renunţe la proiect, luându-i tovarăşi, schimbând şi numele: *Tipografia Asociaţilor*.

În 1888 tipăriturile făcute în această tipografie poartă iarăşi titlul de *Tipografia A. Goldner*, pe care l-a păstrat până în 1909, când tipografia aceasta a fost cumpărată de *Natan Lanof*, fost lucrător la toate tipografiile din Folticeni, şi a continuat-o sub numele de *Tipografia Lanof*.

La 30 August 1879, *Marcu Saidman*, stabilit în Folticeni ca legător de cărţi, adresează Primăriei o petiţie prin care anunţă că *Tipografia Junimea M. Saidman & Cie* s'a instalat în Strada Mare, casele Meer Iol Last, şi cere a fi pus pe lista concurenţilor pentru imprimările necesare comunei.

Tovarăşul lui *Saidman* era socrul său, Iancu sân *Leizer*, legător de cărţi, un om misterios, venit din Rusia, care era un învăţat. Între cărţile rămase dela acest bătrân, s'au găsit opere de ale filosofilor germani, şi chiar tratate de matematici superioare, precum calculul integral, şi altele.

Cea întâi maşină din tipografia lui *Saidman*, a fost un teasc de lemn, construit de el şi de socrul său.

Tipografia *Saidman*, condusă de un fiu al acestuia, funcţionează şi astăzi, sub numele de *Tipografia M. Saidman*.

În 1906, *I. Bendit*, fost lucrător în tipografia *Saidman*, şi-a instalat o tipografie numită *Tipografia Gutenberg*, care funcţionează şi astăzi 1).

Înfiinţate numai cu scopul de a satisface nevoile comunelor, care în urma legii din 1871, trebuiau să-şi tipărească diferite imprimări, tipografiile acestea nu au avut, în primele timpuri, nimic altceva de lucru, ceea ce era foarte logic. Abia în 1875 apare prima lucrare cu pretenţie literară, o broşură de 12 pagini, format mic, astfel intitulată:

1] — Amănunte despre aceste chestiuni, în: *Artur Gorovei* «Din Istoria culturală a Folticeniilor», Extras din Buletinul Muzeului Sucevei No. 1 din 1919. Tipografia *I. Bendit* Folticeni.

„O lacrimă la mormântul Tiței Şoldănescu născută Grigorescu. Dedicăție de Gh. V. Şoldănescu. Tipografia Suceava, Octomvrie 1875“.

În afară de micile tipărituri oficiale, și de gazetele ce au apărut în Folticeni, printre primele broșuri și volume ieșite din tipografiile locale, se pot cita:

Codicele civile romanu comentatu de A. Gregoriady Bonachi Dr. juris. Fascicula I. Folticeni 1876. (Pe ultima față a copertei, jos, e tipărit: „Tipografia Suceava. Folticeni“, pe când fascicula II poartă firma: Tipografia A. Goldner).

România. Comisiunea împrăștiării însurățeilor și altor locuitori în drept după art. 5 și 6 din legea rurală. Înștiințare No. 10109, 1876 Noemb. 12 Folticeni. Tip. A. Goldner. (Foaie volantă).

Statutele casei de economie din Folticeni județul Suceava. 1879. (Tip. Junimea).

Profesiune de credință D-lor alegători colegiului al II-lea de Deputați din jud. Suceava, semnată: Leon Comino. Folticeni, 1879 Aprilie 26. (Tip. A. Goldner). Foaie volantă, de 2 pagini.

Lucrările tipărite după această dată, se găseseră în biblioteca Academiei Române din București, unde ar putea să fie urmărite de acei cari ar cerceta aceste chestiuni.

Librării. — Deși școală primară s'a înființat, în Folticeni, încă din anul 1842, și gimnaziul în 1870, totuși librării nu au existat, în acest oraș, înainte de 1875, când *Alexandru Hulubei* instalează „*Prima librărie*“, care însă nu a fost niciodată o librărie, în înțelesul adevărat al cuvântului.

Pe la 1874 cărțile trebuitoare elevilor din școala primară le aducea institutorul *Ioan Ernilie*, dela care alevii le cumpărau plătind, pe lângă prețul cărții, și un adaos pentru transport.

Hârtia, cerneala, condeile, penițele, călimările și creioanele se cumpărau dela băcănie. Alte creioane nu se găseau, decât de acele cu lemnul alb, de calitate ordinară, iar călimări numai de acele de sticlă rotunde și cu gâtul înfundat.

Hârtie și creioane pentru desemn, multă vreme nu s'au vândut în Folticeni. Începând din 1879, profesorul dela gimnaziu, *Grigori Bârjovanu*, le comanda, pentru elevi, dela Socec, din București, și costau foarte scump.

Librăria Hulubei a funcționat până în anul 1910, când în locul ei a rămas un debit de tutun, timbre și depozit de ziare.

Prin 1859, tipograful Saidman își instalează o librărie, pe lângă

tipografia sa. Apoi alţi negustori au întreprins acest comerţ, care se desvolta treptat cu înmulţirea şcolilor.

* * *

Legători de cărţi. — Nu poate să fie îndoială că şi prin mănăstirile din judeţul Suceava — *Râşca, Probota, Slatina*, — vor fi fost călugări cari cunoşteau meşteşugul legătoriei de cărţi, pentru că parcă nu se poate concepe o carte bisericească nelegată.

Despre preoţi din judeţul Suceava, cari erau şi legători de cărţi, avem dovezi.

Pe un molitvenic manuscris, cam dela sfârşitul veacului XVII şi începutul veacului XVIII, pe care d-l Gh. T. Kirileanu îl are dela Moş Popa Todică din Holda (comuna Broşteni, judeţul Suceava, astăzi făcând parte din teritoriul judeţului Neamţ), stă scris: „Acest Molitvnic iaste legatu de Preutulu Iordache Popovici în casa Preutului Sîmion ot Şaru anii 1788“.

Pe un Triod al bisericei din Vatra-Dornei, se zice; „Acest Triodă sau legatu de preutulu Grigorie otu Şarulu Dornii la veletu 1809. decem. 25“ 1),

Pe un Anthologhion al aceleaşi biserici: „Această sfântă carte. ce să numeşte Mineiu sau legat de preutulu Grigorie cel mare totu Şarulu Dornii la anul 1821 mai 14 zile“ 2).

În afară de preoţi, şi laicii se indeletniceau cu legătoria de cărţi. Aşa, dl Vasiliu, dascăl la biserica Sf. Ilie din Folticeni, spune că pe la 1849, copilărind în satul Călugăreni, din judeţul Neamţului, a cunoscut pe Zamfira Popovici, o fostă călugăriţă, care avea meşteşugul legătoriei de cărţi, şi-l cunoştea foarte bine. Ea lega cărţi mari bisericesti, în scoarţe de lemn şi în piele, poleia marginile cărţilor şi tipărea cu aur, titlurile şi crucile de pe ceasloave. Acolo s'ar fi legat cărţi şi pentru bisericile din judeţul Suceava.

Pe la 1860—62 era elev, la şcoala primară din Folticeni, *Gheorghe Romănescu*, fiu al unuia Alecu Romănescu. Acest elev era un bun legător de cărţi, şi lega şi cărţile colegilor lui, după cum spunea Ioan Stino, fost institutor, care a avut elev pe acest Romănescu.

Pe o Psaltire tipărită în Buda, la 1800, legată în piele verde, cu colţurile de piele şi cu scoarţele învălitate cu hârtie tot verde, la finele cărţii este scris; „De cătră supt iscălitu mai micul între robi lui Dum-

1. — Ambele informaţii date de dl. Kirileanu.

2. — N. Iorga. Inscricţii din bisericile României, II, p. 217.

nezeu sau legat această psaltire la anul 1852 Mart 14. G. Popovici*. Acest Popovici era folticinean.

Cel mai vechiu legător de cărţi profesionist, cunoscut în Folticeni, este Iancu sîn Leizer, care în 1872 a legat nişte condici, la Primăria din Folticeni, cu câte 70 bani bucata.

* * *

Gazete. — Odată cu înfiinţarea tipografiei sale, Teodor Avram adresează o cerere Comitetului permanent a judeţului, propunând să scoată o foaie de două ori pe săptămână, în care să se publice lucrările Comitetului, iar pe a treia parte a-mi rezerva dreptul de a convenţiona o parte cu Primăria urbei Folticeni, şi a treia parte a fi a mea, pentru a scrie un *feuilleton*, însă numai *literar, ştiinţific şi moral* obligându-se Comitetul a-i plăti 1500 franci pe fiecare an.

Comitetul nu a primit propunerea lui Avram, şi peste un an, la 23 Maiu 1876, apare primul număr din „*Plăeşul înregistrator de fapte*”, redactor şi proprietar fiind Avram.

Din gazeta *Plăeşul* nu se găseşte niciun număr în Folticeni. La Academia Română se păstrează No. 9 din 18 Iunie 1876.

Multe numere, însă, n'au putut să apară din această gazetă, de oarece în Octomvrie 1876, când tipografia lui Avram trecuse în proprietatea lui Goldner, apare primul număr din „*Vocea Sucevei, jurnal politic, literar şi comercial*”, gazetă inspirată de Al. Gregoriady Bonachi, doctor în drept din Heidelberg, venit de curând în Folticeni.

Din această gazetă se cunoaşte numai numărul 11, cu data 27 Decemvrie 1876 1)

Prin 1879, apare la tipografia Goldner, gazeta *Suceava*, din care nu s'a păstrat nici un număr.

Peste câţiva ani, la 22 August 1882, apare la tipografia Goldner, primul număr din „*Gazeta de Folticeni*”, scoasă de *Petru Gorovei*, gazetă cu caracter politic, în care s'au manifestat, însă, şi câţiva din tinerii localnici cu încercări literare.

„*Gazeta de Folticeni*” era organul unei grupări a partidului liberal, ce ducea campanie contra unor conservatori, cari, profitând de tulburările iscate în partidul din localitate, au obţinut încrederea Centrului, numindu-se chiar prefect al judeţului pe unul dintre ei, nevoit să se retragă după 46 de zile.

În fruntea numărului 10 al acestei gazete, din 27 Octomvrie 1882, se aduce la cunoştinţa cetitorilor că „*puternicii zilei*” au interzis lui

1. — În colecţia autorului.

Goldner de a mai tipări gazeta, care trece la tipografia Saidman.

Petru Gorovei a redactat această gazetă până la No. 60, din 11 Decembrie 1883, când trece sub direcția lui *Grigori Bârjovanu*, profesor la gimnaziu, care o tipărește cu fondurile puse la dispoziție de *Emanoil Morțun*, șeful partidului liberal din județul Suceava.

Sub titlul „Gazeta de Folticeni” a apărut până în Aprilie 1884, când este continuată de Bârjovanu sub numele de „Folticeni”.

Ultimul număr cunoscut din această gazetă, are No. 34 din 13 Decembrie 1884.

La 12 Martie 1885 apăruse primul număr din gazeta „Suceava” redactată de Bonachi, de data aceasta ca reprezentant al partidului conservator.

Din gazeta „Suceava”, tipărită la Goldner, au apărut 33 de numere, ultimul la 22 Octombrie 1883.

În 1885, la 4 Ianuarie, Petru Gorovei scoate numărul 1, anul IV din „Gazeta de Folticeni”, numai în vederea unei alegeri de deputați, ce se făcea atunci. Acest număr s'a tipărit la Saidman.

Respectul Legei, redactat de *Iorgu Sofia* și *Eugen Teodorini*, apare la 26 Ianuarie 1887 și încetează cu numărul din 14 Maiu același an, tipărit la Tipografia Asociaților.

La 21 Ianuarie 1891, apare la Saidman, primul număr din *Voința Sucevei*, ziar național-liberal, redactat de *Iorgu Radu* și *Neculai S. Rainu*. În această gazetă, Emanoil Morțun a publicat o serie de scrisori ce a primit, în calitate de șef a partidului unionist în localitate, dela Comitetul din Iași, scrisori inedite, care nu figurează în colecțiunea lui Sturza.

O altă gazetă: „*Ecoul Sucevei*”, „organ liberal național”, care avea „Redacția și administrația la dl Ștefan Albu”, a apărut la 22 August 1894, dar nu s'a tipărit în Folticeni, ci probabil la Iași, la tipografia Goldner, nearătându-se locul tiparului.

După 13 ani trecuți, fără să se mai facă vreo încercare de gazetă în Folticeni, la 15 Noembrie 1907, apare, la Saidman, primul număr din „*Răvașul Poporului*”, scris de *Mihail Sadoveanu* și *Artur Gorovei*. No. 42 ultimul, se tipărește în Octombrie 1909.

Alte gazete tipărite în Folticeni :

„*Suceava*”, foaia oficială a publicațiilor Prefecturii, apare, la Saidman, în Noembrie 1911 ;

„*Vestitorul Satelor*”, foaie pentru săteni, scoasă de *Neculai Stoleriu*, învățător din Baia, apare în Ianuarie 1912 ;

«Vocea Sucevei», redactată de dl N Nemţanu, apare, la Bendit, în 1914, din care s'au scos numai 4 sau 5 numere.

* * *

Reviste. — Cea întâi revistă tipărită, în Folticeni, a fost *Revista Populară*, redactată de *Eugen Teodorini* şi *Artur Gorovei*, din care s'au tipărit, la Saidman, No. 3 şi No. 4, din Martie şi Aprilie 1884, primele numere fiind tipărite la Paris, la tipografia Moquet.

La 1 Martie 1892 a apărut, la Saidman, primul număr din „Şezătoarea, revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare“ sub direcţia dlui *Artur Gorovei*. Din această revistă au apărut 26 volume, ultimul în 1931 1).

În 1905, Leon Saidman scoate câteva numere din «*Fotografia, revistă mensuală ilustrată*», şi în 1909 se tipăreşte, la Bendit, un număr din revista umoristică „*Titirezul*“, sub direcţia d-lui G. Christea.

Muzeul Sucevei. — În Folticeni există un Muzeu, înfiinţat în 1914, sub numele de *Muzeul Sucevei*, de Dl *Vasile Ciurea*, profesor la liceul Nicu Gane. În urmă, când prin Unirea cu Bucovina, numele de „*Muzeul Sucevei*“ nu mai corespundea împrejurărilor, a fost botezat cu numele de *Muzeul Folticenilor*, condus fiind tot de dl *Ciurea*.

Muzeul cuprinde 11 secţii, grupate în trei mari grupe: istorică şi preistorică, etnografică şi ştiinţifică.

Grupa istorică-preistorică are o secţie a documentelor, în care se găsesc urice originale, începând din 1424; secţia fotografiilor cuprinde vederi din judeţ şi fotografii de ale localnicilor dispăruţi. În secţia cărţilor vechi, este Biblia lui Şerban Cantacuzin din 1688. Secţia antichităţilor are numeroase piese preistorice găsite în staţiunile din judeţ, şi în secţia numismatică se găsesc multe monete şi medalii.

Grupa etnografică cuprinde vestminte, unelte de muncă, mobile, etc.

Grupa ştiinţifică are o bogată colecţie zoologică, botanică, geologică, paleontologică, etc.

O secţie artistică are obiecte de artă, sculpturi în lemn, picturi de maeştrii Şoldănescu, Băeşu, Irimescu, şi alţii, şi diferite busturi.

Pe lângă Muzeu este şi o bibliotecă, menită mai ales să colecţioneze lucrările folticinenilor şi acele privitoare la Folticeni şi la judeţul Suceava, numit astăzi judeţul Baia.

1. — Despre revista Şezătoarea, amănunte în: *Artur Gorovei, Şezătoarea, povestea unei reviste de folklor*, în „*Anuarul Arhivei de folklor*“, vol. I, Cluj, 1932.

Muzeul este condus și astăzi cu vrednicie de cătră dl Vasile Ciurea.

Intelectualii folticenenii. — În Folticeni s'a manifestat oarecare mișcare culturală, provocată de băstinași de ai târgului — sau ai județului; — alți fii de ai orașului s'au distins prin alte localități, unii chiar prin străinătate; am avut, astfel, scriitori, artiști a căroră faimă a trecut și dincolo de bariera orașului. S'au manifestat, însă, și persoane străine de localitate, care datorită împrejurărilor că au venit în orașul acesta, ca funcționari — de pildă — au rămas apoi aici, unii chiar până la sfârșitul vieții lor. Pe acești din urmă nu putem să-i considerăm ca fii ai târgului nostru, oricât de mari li-ar fi meritele. Am crezut necesar să facem o selecțiune bazată pe următoarea considerațiune: sunt folticenenii acei cari s'au născut în acest oraș, sau în județ, cum și acei cari veniți de aiurea, s'au legat sufletește de orașul acesta, prin căsătorie cu o băstinașă, au rămas aici și au activat aici.

Aceasta este norma în clasificarea ce urmează, în care pomenim numai de acei cari nu mai sunt printre cei vii.

Unii dintre intelectualii băstinași ai noștri nu și-au dezvoltat activitatea lor în localitate. Astfel ar fi foștii membri ai societății „Junimea” din Iași, precum: *Gheorghe Bejan*, născut la 2 Iulie 1847 în Țolești; *Vasile Ionescu*, născut la 25 Septembrie 1853 în Folticeni; *Gheorghe Vârnav Liteanu*, născut la 30 August 1840 în Liteni; *Vasile Tasu*, născut în Februrie 1845 în satul Baia, cari au avut rostul lor în Iași. 1)

Un alt folticinean, cu o reputație bine meritată de savant, *Alexandru Lambrior*, este revendicat și de alte localități, și noi nu știm nimic despre timpul ce-l va fi petrecut el în Folticeni, în prima lui copilărie.

În cele ce urmează vorbim numai de acei intelectuali cari au scris sau au tipărit ceva, de acei artiști de profesie ale căror opere se cunosc în afară de cercul intim al familiei lor, și nu dăm despre ei biografii amănunțite, ci scurte informații, numai pentru a atrage atenția asupra lor.

Băeșu, Aurel. — Fiu al unui modest funcționar, Aurel Băeșu s'a născut în Folticeni, în anul 1897, în o casă din strada Rădășanilor. A făcut școala primară și gimnaziul în Folticeni, apoi s'a dus la Iași, unde a urmat cu un strălucit succes, cursurile școlii de Arte-Frumoase, și în curând s'a

1. — Albumul Junimei din Iași, în Muzeul Folticeniilor, donat de urmașii lui Nicu Gane. Albumul este publicat de dl I. Torouțiu în volumul IV din „Studii și Documente literare”.

manifestat ca pictor de mare talent. O ereditate nenorocită l-a urmărit, în mod fatal, şi o dragoste care l-a făcut să sufere mult, i-a grăbit mersul boalei de care s'a stâns. O expoziţie a tablourilor lui, în Bucureşti, care a avut un mare răsunet, i-a înlesnit mijloacele de a pleca în străinătate, în Italia, sub un soare mai cald şi în contactul unor maeşari cari nu-l invidiau. Din Italia venise vestea că a murit Băeşu ; el s'a întors în ţară, tot bolnav, dar cu mai mult talent. În Folticeni nu mai avea nicio legătură sufletească şi s'a stabilit la Piatra-N., unde credea el că i-ar fi prielnică şi clima, şi unde a lucrat mult şi a produs opere care l-au clasat în rândul artiştilor mari. Boala, însă, l-a pândit, şi în toamna anului 1928, l-a doborât, şi astfel s'a pierdut un mare talent, tocmai în vremea când atingea culmea gloriei la care era îndreptăţit să râvnească.

Beldiceanu, Neculai. — Născut la 24 Octombrie 1844, în satul Preu-teşti, la moşia părintească, aproape de Folticeni. Tatăl său, tot Neculai, în 1849 a fost judecător la tribunalul din Folticeni. Beldiceanu n'a făcut studii universitare, dar a fost un pasionat cetitor asimilându-şi întinse cunoştinţi în toate ramurile ştiinţei, specializându-se în arheologie. A început viaţa publică în administraţie, fiind şi poliţaiu în Folticeni. A intrat în învăţământ, profesor de partea literară la gimnaziul din Folticeni, înfiinţat în 1870. A trecut apoi la gimnaziul Ştefan cel Mare din Iaşi, unde a funcţionat până la sfârşitul vieţii. Ca arheolog a făcut primele săpături la staţiunea preistorică din Cucuteni, pe care al a descoperit-o, şi a izbutit să-şi adune o prea bogată colecţie de obiecte preistorice. În literatură s'a manifestat cu poezii publicate în „Convorbiri literare“, şi cu alte lucrări tiparite în alte reviste şi volume, puţin răspândite. Fire foarte sensibilă, nu a fost înţeles de cei ce-l înconjurau, din care cauză a suferit mult, şi s'a stins cu amărăciune, în 1896.

(Despre N. Beldiceanu amănunte la Artur Gorovei, *Alte vremuri* Amintiri literare. Folticeni 1930. — Bibliografia lui Beldiceanu la Gh. Adamescu, „Contribuţiune la bibliografia românească“, vol. I. p. 129; vol. II. p. 194; vol. III, p. 143).

Bonachi, Alexandru Gregoriade, grec de prin Galaţi, Dr în drept dela Heidelberg, s'a însurat în Folticeni cu Tinca, fata lui Lupu Botez, de care apoi s'a divorţat. A fost primul decan al baroului din Folticeni, şi a tipărit, la tipografiile din localitate, primul volum din „Comentariile dreptului civil român“, lucrare aspru criticată, mai cu samă la Societatea *Junimea* din Iaşi, cu membri de ai căreia era în relaţiuni de prietenie. A redactat şi gazeta *Suceava*, prin care ducea aprigă luptă contra administraţiei liberale din judeţ.

Borş, Petru. — Fiul Banului Iancu Borş, dela Bădiliţa, s'a născut la 29 Iunie 1838, în satul Cipiliuţi din Basarabia, unde părinţii săi erau vremelnici la familia Cazimir, la o soră a Catincăi Borş. A început să înveţe

carte la Bădiliţa. cu N. Verdeanu, profesorul care apoi în Folticeni a avut un rol însemnat la alegerile din 1857 pentru Divanul ad-hoc, La Academia Mihăileană din Iaşi a trecut un examen strălucit, ceea ce a îndemnat pe Mihalache Kogălniceanu să ceară, într'o şedinţă a Camerei deputaţilor, să se acorde o subvenţie tânărului Borş, pentru a-şi continua studiile în străinătate. Şi-a ales Italia, şi la Universitatea din Turin, unde a trecut doctoratul, a fost felicitat de juriul examinator, succes despre care au vorbit jurnalele de pe atunci. În timpul studiilor din Italia, când la 1866, se propunea de cătră unii politicieni italieni, ca România să fie cedată Austriei, ca compensaţie pentru Veneţia, care trebuia să fie anexată la Italia, Petru Borş s'a pus în fruntea unui comitet de studenţi români din Turin şi a protestat contra unei asemenea soluţiuni. Unele ziare din Turin i-au pus la dispoziţie coloanele lor, în care Borş a publicat articole inimoase, prin care înfiera o asemenea greşală ce s'ar fi putut înfăptui, Aceste ziare, «le Alpi» şi «l'Italia» au publicat răspunsurile lui Petru Borş la articolele publicate de «l'Opinione», cu introduceri elogioase din partea redacţiilor respective. Întors în ţară, a intrat în magistratură, pentru ca în câteva luni să fie prim preşedinte la tribunalul din Galaţi, unde s'a însurat cu Eufrosina Codreanu. Înaintat, peste scurt timp, Procuror general la Iaşi, a fost trecut în aceeaşi calitate la Bucureşti, şi retrăgându-se din magistratură, a devenit unul din fruntaşii baroului din Capitală. Ispitit de viaţa politică, a intrat în gruparea lui Beizadea Grigori Sturdza, luând direcţiunea ziarului „Democraţia Naţională”. Partidul acesta neîntrupând, însă, ideile lui democratice, l-a părăsit şi a intrat în partidul liberal de sub şefia lui Ion Brătianu, partid în care era coleg cu Eugeniu Stătescu, cel mai bun amic al lui. A fost ales de mai multe ori, deputat şi senator în judeţul Suceava. A publicat o serie de articole interesante în ziarul „Voinţa Naţională”, precum şi diferite studii între care un volum intitulat „Conspect politic”, tipărit la Iaşi la 1860. În 1884 a tipărit, în Bucureşti, volumul «Legea pentru ape», iar în 1911 un întins studiu «Regimul apelor». A murit în Bucureşti, la 1914, lăsând un singur fiu, Ioan, magistrat şi el, mort în Galaţi, la 27 Septembrie 1929.

Cocea, Sofia. — Fiica lui Ioan Cocea, de loc din Vaslui, şi a Mariei, fata Comisului Mavriki din Folticeni, s'a născut în Folticeni, la 15 Iunie 1839. Primele studii şi le-a făcut, timp de şase ani, într'un pensionat din Iaşi. A deschis apoi un pensionat de fete la Târgul Neamţului, unde a legat prietenie cu Iorgu Hrisoscolev, profesor la şcoala înfiinţată de Dionisie, stareţul Mănăstirei Neamţului, în acel târg. Pentru a-şi complecta studiile intră în şcoala Centrală din Iaşi, în 1856, şi pierdu un an în zădar, nefăcându-se cursuri în şcoală. În toamna anului 1857 înfiinţă un pensionat în Folticeni, cu internat pentru fete. La 25 Octomvrie 1859 se mărită cu Hrisoscolev. Bolnavă, se duse la Vaslui, unde credea că este un climat prielnic, dar muri la 27 Octomvrie 1861. Sofia Cocea era o fire entusiastă şi

înzestrată cu talent. În 1855, G. Sion publică în ziarul «Timpul», un articol jignitor pentru femei, la care îi răspunse M. Kogălniceanu în «România literară». Sion replică şi întreabă cine să fie avocatul acestei cauze pierdute. Drept răspuns, Sofia Cocea publică, în «Gazeta de Moldavia» un articol bine simţit, care-i atrase atenţia lumii culte. Publică apoi o serie de articole în diferite gazete, precum «Foiletonul Zimbrului», «Steaua Dunărei», «Dacia», toate din Iaşi, apoi în «Reforma», «Poporul» şi «Romanulu» al lui C. A. Rosseti, ziare din Bucureşti, tratând chestiunile la ordinea zilei, cu multă însufleţire. Era o partizană fanatică a Unirii Principatelor, şi luă apărarea profesorului Verdeanu, în conflictul ce avusese acesta cu preşedintele tribunalul Suceava, cu ocazia alegerilor pentru Divanul adhoc. În alte articole, datate din Folticeni, face portrete interesante a unor politicieni din localitate, şi înfierează abuzurile făcute de anumiţi oameni venali, între cari şi protopopul Conta, directorul şcolii catihetice. Afară de articole în gazete, Sofia Cocea a publicat traduceri din autori străini, precum *Palmira* şi *Flamina*, traducere din Madame de Genlis. Articolele menţionate şi un număr de poezii, au fost adunate şi publicate de D-na Iulia A... (Aricescu) într'un volum de 269 pagini, intitulat «Operile D-nei Sofia Chrisoscoleu născută Cocea. Precedate de viaţa autoarei», tipărit în Bucureşti, Tipografia Naţională a lui Ştefan Rasidescu, 1862.

Dragoslav, Ioan, cu adevăratul nume *Ioan Ivaciuc*, fiul lui Vasile Ivaciuc şi al Domnicăi, s'a născut în Folticeni, la 14 Iunie 1875. După ce a făcut câteva clase în gimnaz'ul din localitate, a plecat la Bucureşti, adevărat de visul că ar putea să aibă succese în literatură. În Capitală, însă, a avut de îndurat o viaţă grea. În 1903 a publicat, sub numele de *I. V. Ivaciuc*, o broşurică intitulată „Pe drumul pribegiei. Versuri 1806-1903. Bucureşti”. Broşura aproape necunoscută şi necitată nici de d-l Adamescu cuprinde versuri prea slabe, şi nici însuşi Dragoslav n'a mai pomenit despre ea, după cum niciodată nu voia să spuie în ce an s'a născut—Alte lucrări ale lui au fost bine primite, şi unii dintre cetitori l-au considerat ca un urmaş al lui Creangă. Reîntors în oraşul natal, unde a dus o viaţă retrasă şi cu multe lipsuri, a murit în 1928.

Prietenii au înfipt o placă de aramă cu o inscripţie, pe zidul casei în care a trăit şi a murit Dragoslav.

Biografia lui Dragoslav, la Adamescu, op. cit., vol. II, p. 366
vol. III, p. 359).

Priglas

Gane, Nicu. — Născut la 1 Fevruarie 1838, în Folticeni, Nicu Gane este una din figurile cu care se mândreşte nu numai oraşul şi judeţul lui ci şi ţara întreagă. A fost unul dintre primii elevi ai Şcolii Domneşii, din Folticeni, la vârsta de cinci ani. Judecător la tribunalul din localitate, apoi prefect la Dorohoiu, la Focşani, şi iarăşi în magistratură, a ajuns Procuror general la Curtea de Apel din Iaşi. Demisionat, a fost primar la Iaşi, reputat ca primarul cel mai bun; a fost ales de mai multe ori deputat şi

senator la Folticeni, și a fost ministru sub guvernul Brătianu. În literatură s'a distins cu nuvela *Fluerul lui Ștefan*, publicată în revista „Convorbiri literare, numărul dela 1 Aprilie 1867. și apoi cu un lung șir de nuvele, tipărite în 3 volume, nuvele din care unele au fost traduse în limbele franceză, germană și suedeză. Afară de nuvele, Nicu Gane a mai tipărit și alte volume, precum *Poezii*, *Zile trăite*, *Păcate mărturisite*, *Pagini răzlefe*, și ni-a dat prima traducere în românește din *Infernul* lui Dante. Nicu Gane a murit, în Iași, la 16 Aprilie 1916.

(O schiță biografică a tipărit Artur Gorovei, ca prefață la volumul *Nuvele*, editat de Cartea Românească. 1933. Alte informații la Artur Gorovei, *Contribuții la Istoria literară*. Academia Română, Memoriile Secțiunii literare, Seria III. Tonul VI, 1933. Bibliografia ia Adamescu, op. cit., I, 119; II 171; III 187).—De asemeni volumul d-lui Artur Gorovei, intitulat: *Nicu Gane*, editat de „Cartea Românească” (1937).

Gorovei, Petru. — Născut în Dorohoiu, la 30 Octombrie 1831. A făcut studii în pensionatul Blanchin, din Botoșani. A fost slujbaş la Departamentul din Lăuntru, și apoi a făcut agricultură. În 1854 s'a căsătorit cu Maria, fiica Banului Iancu Borș dela Bădiliță, jud. Suceava. A intrat din nou în administrație, director la Prefectura de Suceava, dar a fost nevoit să demisioneze din pricină că publicase, în ziarul *Romanulu* al lui C. A. Rosetti, un articol: *Cine sunt antidinasticii*, care nu a plăcut guvernului. A continuat apoi a scrie în același ziar, și a luat apărarea fostului Domnitor Cuza Vodă în chestiunea cu *Schimbul Osoiului*, un proces care s'a judecat la tribunalul Suceava. A mai colaborat și la ziarul «Telegraful» al lui I. C. Fundescu, iar în 1882 a scos *Gazeta de Folticeni*, organ al grupărei dizidente din partidul liberal, strânsă în jurul lui. A murit la 19 Ianuarie, 1889, în Folticeni.

(Informații la: Artur Gorovei, *Din istoria culturală a Folticenilor*, Extras din Buletinul Muzeului Sucevei. Folticeni, 1919).

Hârlescu, Gheorghe. — Fiul lui Iorgu Hârlescu, s'a născut în Folticeni la 28 Februarie 1877. A urmat Școala de Bele-Arte, și a executat tablouri bune, care au atras atenția cunoscătorilor de artă. Revista „Luceafărul” din Budapesta i-a reprodus două *stufii* (gravuri) în numărul 4 din anul III, iar iar în volumul XIII, sunt reproduse tablourile *Jucătorul de maimuțe* (p. 356), *Interior* [p. 357], *Țigani* (p. 361). A fost și profesor de desen la o școală.

Istrati, Neculai. — Născut în 1818, s'a căsătorit cu Bița, fata lui Ciudin din Petiea, și a trăit la moșia Rotopănești, unde a început o activitate laudabilă dar nerodnică. În palatul lui dela moșie a construit o sală pentru teatru, menit să cultive pe săteni; a adus profesori de declamație și de muzică, a înființat o sală de pictură, adunând tablouri de preț, toate lucruri care nu corespundeau cu necesitățile sătenilor lui. Om politic, a dus crân-

Bibliotecă în

cenă luptă contra Unirei. A scris mult, și unele, din lucrările lui au o valoare reală. A murit în 1868.

(Bibliografia la Adamescu, op. cit., II. 93; III 70).

Lupescu, Mihai, — Născut la 1 August 1861 în Spătăreștii lui Millo, a făcut școala primară în Bogdănești, și gimnaziul în Folticeni, unde venia pe jos, și vara și iarna, ca să învețe carte. A intrat în școala Normală de învățători din Iași, pe care a absolvit-o în 1883, și în 1884 a fost numit institutor la școala din Broșteni, unde a funcționat până în 1898, când a fost numit director la Orfelinatul agricol «Ferdinand» din Zorleni. A cules mult material de folklor, pe care l-a publicat în revistele *Contemporanul*, *Lumina pentru toți*, *Casa rurală*, *Gazeta Săteanului*, *Gazeta țăranilor*, *Albina*, *Apărătorul Sănătății*. A scris diferite articole cu privire la școală, pe care le a publicat în revistele și gazetele: *Lumina pentru toți*, *Casa rurală*, *Constituționalul*, *Invațământul primar*, *Vocea Tutovei*, *Paloda*, *Gazeta Invățătorilor*, *Revista Asociației învățătorilor*, *Tribuna Pedagogică*, *Educația*. Împreună cu Artur Gorovei a înființat revista de folklor «Șezătoarea», și împreună cu Tudor Pamfile, revista «Ion Creangă» din Bârlad. Societatea științifică din București i-a premiat un memoriu relativ la colorit și l-a publicat în *Buletinul societății*. A mai tipărit și unele cărți de școală, în colaborare cu alții. Mihai Lupescu a murit în ziua de 17 August 1922, în spitalul Sf. Spiridon din Iași, după o boală grea, și e înmormântat în țintirimul Eternitatea din Iași.

Mănescu, Constantin, — Fiul lui Costache Mănescu, este născut în Folticeni. După ce a isprăvit studiile liceale în țară, a fost unul din elevii străluciți al școlii Centrale din Paris. Întors în țară, a fost profesor la Școala de Poduri și Șosele, și director general al Căilor Ferate. A scris *Istoricul Căilor ferate în România*, Editura Direcțiunii generale a Căilor Ferate Române. Atelierele Socec. București, 1906. — În politică a activat în partidul liberal, fiind ales senator în Folticeni

Aurelian **Mănescu**, frate cu Constantin, a fost profesor de matematici, la Universitatea din Iași, unde a predat „Analiza”.

Millo, — Familia Millo dela Spătărești s'a distins prin oamenii de seamă ce s'au perândat în cursul celor două veacuri din urmă,

Doi *Matei Millo* sunt menționați în mișcarea noastră culturală :

Matei Millo I, născut la 21 Ianuarie 1725, a fost unul dintre puținii Moldoveni cu oarecare cultură, potrivit timpului și mediului în care a trăit; cunoștea limba greacă și cea franceză, și probabil că nu-i era străină nici limba rusă, de oarece în bogata lui bibliotecă dela Spătărești s'au găsit și cărți rusești. La 25 Octomvrie 1782 s'a căsătorit cu Sultana, foastă soție a Banului Iordache Bașotă dela Șoldănești. — Matei Millo I a fost poet și — lucru de necrezut — s'a ocupat și cu matematicile, compunând o aritmetică la 1795. Despre poeziile lui Matei Millo, a scris I. Tanoviceanu o

interesantă monografie. — Matei Millo I a murit în ziua de 3 Octombrie 1801, în vârstă de 76 ani, iar soţia sa Sultana, născută la 5 August 1738, a murit la 2 Iunie 1834.

Matei **Millo II**, fiul lui Vasile şi nepot lui Matei Millo I, s'a născut în Spătăreşti, la 25 Noembrie 1814. A făcut în casa părintească primele studii, cu profesori străini, iar la 1834 era elev în pensionatul francezului Cunez din Iaşi. — Încă de tânăr i s'a manifestat talentul lui dramatic. La 8 Noembrie 1834, de ziua onomastică a lui Mihai Sturdza, Domnitorul Moldovei, elevii lui Victor Cunez au jucat o piesă în româneşte, în care Matei Millo s'a distins, şi ziarul „Albina românească” a vorbit despre el cu elogi. În 1840 pleacă la Paris, unde face studii speciale de teatru, şi întors în ţară se consacră teatrului, are succese strălucite şi este considerat ca întemeietorul teatrului, românesc. — Matei Millo a fost şi scriitor; a compus şi câteva piese de teatru, între care *Baba Hârca* — Millo a murit în 1894,

(Despre artistul Matei Millo, informaţii amănunţite la : Artur Gorovei, *Artistul Matei Millo*, Memoriile Academiei Române, Seria III, Tomul I, 1932, şi : Artur Gorovei, articolul *Viaţa lui Matei Millo la Paris*, publicat în „Revista Fundaţiilor Regale”, numărul din 1 August 1934. — Bibliografia la Gh. Adamescu, op. cit., II, p. 107; III, p. 107).

Alecu **Millo**, frate cu artistul, născut în Spătăreşti, a făcut studii ca şi fratele său, la pensionatul Cunez. A fost magistrat, membru la Curtea de Conturi în Bucureşti, prefect al judeţului Suceava sub guvernul Lascar Catargiu, şi primul prefect al acestui judeţ după Unire. Deşi membru devotat al partidului conservator, a fost însufleţit de idei largi democratice, pe care le-a şi manifestat în volumul intitulat *Ţăranul*, tipărit în Folticeni, în care sunt desiderate pentru îmbunătăţirea stărei ţăranului, care cu trecerea vremii s'au realizat.

Morţun, Manolache (Emanoil). — Născut la moşia părintească, la Cămârzani, la 10 Maiu 1821. A fost unul dintre cei întâi elevi la înfiinţarea Academiei Mihăilene din Iaşi, unde s'a distins aşa de frumos, că la examenul de absolvirea şcolii, la care a asistat şi Domnitorul Mihai Sturdza, acesta i-a dăruit ceasul de aur ce-l purta la brâu. A fost unul din primii studenţi al Facultăţii de Drept, alipită pe lângă Academia Mihăileană, la care făcea cursuri celebrul Damaschin Bojinca. Magistrat la tribunalul din Folticeni, a fost luat ca pildă pentru solidele sale cunoştinţe juridice şi demnitatea sa. În politică a fost un stâlp al partidului liberal, a reprezentat judeţul de multe ori în Parlament, şi a fost prefect al judeţului. A finanţat ziarul „Respectul legii”, şi apoi când amicii săi politici au scos ziarul „Voinţa Sucevei”, a publicat în el, pe lângă alte articole, o serie de amintiri din excursiuni prin Europa, cum şi nişte interesante scrisori ce a primit, în 1857, dela Comitetul Unirei din Iaşi, adresate lui în calitate de preşedinte al Comitetului unionist din Folticeni. Manolache Morţun este înmormântat în ţintirimul dela Cămârzani.

Morţun, Dimitrie. frate mai mic al lui Manolache, s'a născut în Că-mârzani, la 1819. A fost primar în Folticeni. În *Gazeta de Folticeni* a publicat nuvela „Grigore Leurdeanul”, apărută apoi în volumul *Nuvele și Legende*, tipărit în Folticeni, la 1881.

Radu, Iorgu, născut în Folticeni la 1852, bacalaureat din Iași, Doctor în Drept dela Bruxelles, fost magistrat, avocat, profesor la gimnaziul din Folticeni, prefect la Bacău, deputat, primar la Folticeni. A tipărit un volum: *Producțiunea în Economia politică* (406 pagini, Folticeni, Tip. M. Saidman, 1896), în baza cărei lucrări a fost numit suplinitor al catedrei de Economie politică dela Universitatea de Iași. A mai tipărit *Economia politică*, două volume de 475 și 594 pagini. Iași, Tip. M. P. Popovici, 1898. În Folticeni a scris la „Gazeta de Folticeni”.

Românescu, Constantin C., licențiat în drept. om foarte inteligent și cu o memorie neobișnuită, s'a distins ca reporter la ziarele din București, și a scris articole interesante, ocupație pe care a părăsit-o când a fost numit prefect la Folticeni. La Leucusești, moșia de zestre a soției sale, avea o bibliotecă de mare valoare.

Savel, Vasile. — Născut în Folticeni, fiu al preutului Ioan Savel, care a fost multă vreme institutor la școala primară de băieți din localitate. Licențiat în drept, s'a ocupat mai mult de gazetărie și de literatură, publicând o serie de volume, dintre care unele au avut un meritat succes. A murit înainte de vreme.

(Bibliografia la Adamescu, op. cit., III, 391).

Softa, Iorgu. — Fiul lui Petru Softa. Bacalaureat dela Institutul Academic din Iași, a fost magistrat, profesor la gimnaziul din Folticeni. Om politic, a fost parlamentar și primar al orașului Folticeni. A colaborat la „Gazeta de Folticeni” și la „Respectul Legei”, gazete în care a publicat și versuri. A tipărit, în 1879, la tipografia Goldner din Folticeni. *Testamentul politic al lui Stefan-cel-Mare*, poem istoric, versuri care s'ar putea ceti și astăzi. În ziarul umoristic „Ghimpele” din București, Anul XX, No. 12, 13 și 16 din 1879, a publicat o scenetă reușită, o satiră: *Ignatz romanizat*. Ignatz era Doctorul I. Diaconovici, fost agent consular (staroste) nemțesc în Folticeni, și apoi prefect al județului, om onorabil, dar adversar politic al lui Softa. O altă satiră, tot în versuri, publicată în broșură, *Timofți Frunțășanu*, ridiculizează pe Petru Gorovei, din gruparea politică liberală a căruia făcuse parte.

Stamati, Nicu. Fiu al lui Vasile Stamati, a făcut studii la Politehnica din Zürich, și a fost inginer șef al județului Suceava. Om foarte inteligent și cu o întinsă cultură muzicală, a fost unul dintre cei cari au însuflețit formațiunea de muzică de cameră din Folticeni; a colaborat la „Gazeta de Folticeni”, și a scris câteva reușite satire. A rămas dela el un manuscris interesant pentru lumea de altă dată a Folticenilor, un poem satiric înti-

tulat: *O cotarlă din Grechia și Bursucul din Peştea*. Cotarla era Alex. Gregoriade Bonachi, iar Bursucul era Iorgu Ciudin ¹⁾. Pasiunea de muzică l-a urmărit pe Nicu Stamați, ca umbra, în tot cursul vieții sale, și când a murit, doborât de o dublă pneumonie, și-a dat sufletul fredonând *Andantele* din Simfonia V. de Beethoven.

Stino, Ion. — Născut la 1835, în comuna Fântânele, județul Botosani, s'a căsătorit în Folticeni cu Maria, fiica lui Costin Dragoș, și a fost neîntrerupt institutor. Este autorul primei *Geografii a județului Suceava*, apărută în multe ediții. A murit în anul 1915, August 25.

Șoldănescu, Ștefan. — Fiu al preotului Gh Șaldănescu din Folticeni, a fost unul din pictorii talentați ai țării noastre, absolvent al școlii de Belle-Arte din Iași. A fost profesor de caligrafie și desen la Liceul Național din Iași. În München și-a desăvârșit studiile și a lucrat multe lucruri de valoare care s'au pierdut din casa lui Tache Ionescu, care le achiziționase; ocupația germană din timpul ultimului războiu, ni-a făcut multe pagube încă necunoscute de mulțime Ștefan Șoldănescu o murit înainte de a-și fi putut desvâli toată puterea talentului său.

Șoldănescu, Gheorghe. — Fratele mai mare al lui Ștefan Șoldănescu, a fost institutor în Folticeni. A fost un vizionar, care a dus o viață fantastică, din care cauză a trăit neînțeleas de mulțime. A scris versuri, din care unele au fost tipărite în «Gazeta de Folticeni». Este primul care a tipărit în Folticeni, la tipografia «Suceava», o broșură de 12 pagini: *O lacrimă la mormântul Tifei Șoldănescu născută Grigorescu Dedicafie de Gh. V. Șoldănescu. 1875*. Războiul din 1916 l-a prins în satul Gura-Negrei, care în primele ceasuri dela sunarea mobilizării, a fost ocupat de austriaci; făcut prizonier, a fost dus unde nu se știe, și de unde nu s'a mai întors.

Tăutu, Mihai (Miluță). — Fiul al lui Iorgu Tăutu, coborâtor direct din Marele Logofăt Ioan Tăutu, s'a născut la 1853 în satul Bădilița, unde tată său era însurat cu Ileana, fata lui Dumitrache Borș. A făcut studii la Liceul Național din Iași, apoi a venit în Folticeni, funcționar la Prefectură. Bun muzicant și cu multă vocație pentru arta teatrală, a scris versuri pe care le a publicat în gazete din Folticeni. Coleg de clas cu poetul Carol Scrob, a fost în corespondență cu el, și au rămas dela aceste câteva scrisori interesante. ^{2]}

Teodorini, Eugen. — Fiul lui Iancu Teodorini, s'a născut în Folticeni, la 1863. A făcut studii liceale în „Institutul Academic” din Iași, unde a avut coleg de clas pe Dr. N. Leon, fost profesor la Universitate, care, în „Amintiri”, vorbește despre o farsă ce au făcut-o amândoi unei cărturărese ³⁾.

1. — Manuscrisul este în colecția autorului.

2) — În colecția autorului.

3) — Prof. Dr. N. Leon, *Amintiri*, vol. III, p. 19. Iași, Viața Românească, 1927.

Ca elev în liceu, a scos o gazetă *Bondarul*, pentru colegii lui, scrisă cu mâna câteva exemplare. La Paris, unde a luat licenţa în Drept, a scos două numere din *Revista Populară*, redactată împreună cu vărul său Artur Gorovei în care a publicat versuri şi studii de sociologie, sub pseudonimul „E. Ini”. Cu acelaşi pseudonim a publicat, la Paris, o plachetă: *Block-Notes sur la Roumanie*. Întors în ţară, a fost magistrat, apoi avocat. În 1886 a tipărit un volum *Socialiştii Români şi muncitorii agricoli* (1886). O boală grea l-a doborât, în ziua de 19 Maiu, 1899, într'un sanatoriu din Bucureşti.

Organizarea Judecătorească

Pentru timpurile înainte de 1832, când s'a introdus Regulamentul Organic, nu poate să fie vorba despre organizare judecătorească. Regulamentul acesta, ne-a găsit cu totul nepregătiţi pentru instituirea tribunalelor; afară de câţiva cunoscători de legi, oameni cu studii juridice, nu existau, în Moldova, şi deci în toate oraşele noastre, o clasă de oameni meniţi să fie însărcinaţi cu conducerea unor instanţe judecătoreşti, de aceea primii judecători au fost aleşi, nu pentru merite în breasla ce aveau a îmbrăţişa, ci pentru consideraţiuni cu totul străine. Era suficient să ştie cineva a ceti şi a scrie, precum şi a îndeplini şi alte condiţiuni de erarhie socială, pentru a fi numit preşedinte de tribunal. Şi dacă pentru a fi preşedinte se cerea atât de puţin, se înţelege că judecătorii mai mici se recrutau şi cu mai puţine scrupule.

Tineri cari aveau „meşteşugul condeiului” erau numiţi scriitori la Giudecătorie — aşa se numeau tribunalele pe atunci — şi cu timpul, dar nu după mult timp, erau înaintaţi asesori, sau candidaţi, sau şleni şi ajungeau chiar preşedinţi. Aşa a fost cu Mihai Dragonciu, blănar din Folticeni, care începând cu cea mai modestă funcţie la Giudecătorie, a ajuns preşedinte, şi a funcţionat, în această calitate, chiar pe vremea când subalternii lui erau titraţi.

Primii judecători ai judecătoriei ţinutului Sucevei, numiţi în 1832 au fost:

Preşedinte, Spătarul Andrieş Başotă

Mădulări: Spătarul Enacache Gane

Slugerul Fotache Ciurea

Director: Panaite Pleşescu ¹⁾

Director însemnează Grefierul de astăzi.

1) — Uricarul, XII, p. 25.

Celalt personal al Judecătoriei, se compune din :
Sfolnacialnici (şefi de biuro): Gheorghe Furculiţă şi Ma-
 tei Ciudin ;

Registrator arhivar : Neculai Boian ;

Scriitori: Vasile Hristian, Dimitrie Colescu, Gheorghe Ioan ¹⁾

Baroul avocaţilor. — Înainte de legea din 6 Decembrie 1864 pen-
 tru organizarea Corpului de avocaţi, părţile care se judecau înaintea
 instanţelor judecătoreşti, puteau să fie reprezentate prin orişice persoană.
 Oricine se simţea în stare să susţină interesele unei alte persoane, avea
 acest drept, prezentând numai o „vechilimé“, adică o procură, din par-
 tea aceluia care îi dădea acest drept. Acest mandat se şi numea
 „vechil“.

Regulamentul organic din 1832 organizează Justiţia, dar nu se o-
 cupă de avocaţi, şi până la legea din 1864, toi „vechilii“ reprezentau
 pe părţi în judecăţi, deşi art. 346 din Regulament, relativ la tribu-
 nal în materie criminală, dispune să se numească un *avocat* pentru a-
 părarea legală a acuzaţilor în cursul procedurii.

După legea din 1864 (art. 6, al. 1) dacă numărul avocaţilor înscrişi
 într'un barou, era mai mic de 10, atribuţiunile Consiliului de disciplină
 se exercitau de tribunal.

Nu ştim cine au fost înscrişi, în 1864, ca avocaţi la tribunalul din
 Folticeni ; dar în Monitorul Oficial No. 70, din 1868, este publicat ta-
 bloul avocaţilor din judeţul Suceava, din care se vede că, la acea dată,
 figurau în baroul din Folticeni, un număr de 5 avocaţi, şi anume :

Morţun Emanoil, absolvent ²⁾

Cozadini Grigori, practicant examinat.

Balomir Costantin practicant cu exerciţiu,

Boian Neculai, idem.

Pleşescu Constantin, idem.

Procurorul general din Iaşi, la 6 Iunie 1868, cu ordinul No. 1650,
 cere procurorului de Suceava să intervie la prezidentul tribunalului care
 convoacă adunarea generală a avocaţilor, pe ziua de 22 August.

La adunarea generală sunt chemaţi avocaţii *Emanoil Morţun*, *Gr.*
Cozadini, *C. Balomir*, *N. Boian* şi *Const. Pleşescu*. Probabil că aceştia
 singuri erau pledanţi.

La 14 August 1868, Consiliul de examinare pentru constituirea

1) — Buletinul oficial al Moldovei pe 1833, No. 52, p. 208.

2) — Em. Morţun era absolvent al cursului de drept dela Academia
 Mihăileană.

Corpului de Avocați" din Iași, admite din tabloul din județul Suceava pe *Alexandru Iamandi*. Procesul-verbal este semnat de Dr. O. Teodori, Dr. Giorgiu și A. Urechia.

La 20 August 1868, avocații dela tribunalul din Folticeni, delegă pe Em. Morțun, avocat „oficient” și pe Const. Balomir, să elaboreze un proiect de regulament al Corpului de avocați, pe care să-l supue deliberării Corpului, în ședința dela 16 Septembrie 1868.

În arhiva Baroului de Folticeni nu sunt lucrări cu privire la rezultatul adunării generale a avocaților dela 22 August 1868.

La 2 Ianuarie 1869, *Gh. Filipeanu*, avsolvent al facultății de Drept din Iași, depune jurământul de avocat la Folticeni.

În cursul anului 1869 se înscriu și alți avocați.

La 19 August face cerere de înscriere *Ștefan Constantinescu*; la 20 Septembrie face cerere *Alexandru Dimitreanu* și *Const. Baptist*, care arată că e înscris în registrul matricular al studenților facultății de Drept din Iași, ca student ordinar, și că a făcut studii în anii 1861-1865. La 30 Octombrie face cerere de înscriere *Ioan Antoniu*, care a urmat cursurile la Iași, în anii 1859-1862. Antoniu a fost, pe urmă consilier la Curtea de Apel din Iași.

La finele anului 1869 în baroul din Folticeni erau avocații: *Em Morțun*, *Gh. Filipeanu*, *Const. Baptist*, *Ștef. Constantinescu*, *Ioan Antoniu*, *Al. Dimitreanu*, toți absolvenți, iar avocații *Gr. Cozadini*, *Const. Balomir*, *Const. Pleșescu* și *Al. Iamandi*, sunt trecuți, în tablou, cu titlul de «practicanți».

Probabil că tribunalele făceau abuzuri cu înscrierea practicanților în rândurile avocaților, ceea ce a motivat pe Al. Lăhovari, ministrul Justiției, să ia măsuri de stavilire a abuzului, și în 1874 cere tribunalelor tabloul avocaților, cu arătarea titlurilor în baza cărora sunt înscrisi. Ministerul restituie tabloul, cu observația că mulți sunt „neavând titlu de știință”, în baza unor certificate dela facultățile de Drept din țară sau din străinătate, prin care să se constate că au absolvit cursul de Drept.

Ministrul adaugă: «Legile noastre nu recunosc alte titluri decât acele de licențiat sau doctor în drept; prin urmare și sub acest punct de vedere înscrierile sunt ilegale».

Concluzia acestui ordin este următoarea: „Subsemnatul desaproband pe D-nii magistrați cari au admis asemenea înscrieri, vă invit, Domnule Președinte, ca, pentru viitor, să observați cu atențiune dispozițiunile legii, și să nu mai înscrieți decât persoanele acelea care vor proba că întrunesc condițiile art. 1 din lege».

La 13 Aprilie 1872 își cere înscrierea *I. Nicolescu*, Consilier la Curtea de Apel din Iași.

Dosarul pe 1873 lipsește din arhiva Decanatului.

La 7 Maiu 1874 se înscrie *Alex. Grigoriadi-Bonachi*, doctor în drept din Heidelberg.

În August 1876, tribunalul constată, prin jurnalul No. 1588, că sunt înscriși 26 avocați, și deci nu mai are dreptul a îndeplini misiunea Consiliului de disciplină, și dispune „a se convoca ordinea avocaților din districtul Suceava, prin procurorele tribunalului, spre a se aduna pentru ziua de 1 Septemvrie anul curent, ca sub prezidenția procurorului să aleagă membrii și decanul Consiliului de disciplină».

Jurnalul este iscălit de *M. Costescu* și *G. Iurașcu*.

Alegerea s'a efectuat la 15 Septemvrie. Din procesul-verbal cu No. 2578 al procurorului, se constată că dintre cei 27 avocați înscriși în Barou, numai 12 au domiciliul în oraș, și profesează avocatura, iar la alegerea decanului au luat parte numai 7: *Bonachi, Gh. Gamulea, Titus Istrati, G. Filipeanu, Const. Balomir, G. Drăghici, Mihai Dragonciu* și *G. Cludin*.

Bonachi a fost ales decan cu 8 voturi, iar consilieri: *Gamulea*, cu 7 voturi și *Filipeanu* cu 6. *Const. Pleșescu* a intrunit și el 3 voturi.

La 30 Iulie 1877, Bonachi adresează președintelui tribunalului cererea următoare: „Neaflând comunitate de idei între mine și domnii consilieri a Consiliului de disciplină, și văzând că nu pot izbuti de a face să se aplice legea pentru constituirea Corpului de avocați, pentru care scop am fost ales;

„Spre a nu mă pune în discordie cu mine însumi;

„Sunt silit să mă retrag din însărcinarea de decan din acest județ, ce mi s'a fost incredințat, și în consecință am onoare a te ruga, Domnule Președinte, să primești dosarele relative la această însărcinare, care se află în păstrarea mea”.

Motivul, pentru care demisiona Bonachi, era că el voia să interzică avocaților netitrați de a mai pleda, ceea ce nici legea nu prevedea, întrucât Consiliul de disciplină avea dreptul de a înscrie, ca avocați, chiar persoane care nu aveau titluri universitare, dar făceau dovada că posedă cunoștințe suficiente, pentru a putea exercita profesiunea de avocat.

Judecătorul *Neculai C. Budu*, președinte de vacanță, trimete lui *Gamulea*, membru în consiliul de disciplină, o adresă în care zice: «Totodată veți pune în vedere Onor. Consiliu spre a invita pe d-l Decan ca pe viitor să nu mai uzeze de asemenea adrese cuprinzătoare de termene puțin cuvincioase, care vor fi refuzate».

Consiliul de disciplină admite demisia lui Bonachi, și convoacă adunarea generală a avocaților, dar din dosar nu se vede cine a fost ales decan.

În același an 1877, la 16 August, judecătorul *N. C. Budu* cere înscrierea în barou; la 5 Septembrie o cere *Mihail I. Costandachi*, baccalaureat în drept la Universitatea din Paris, fost magistrat, iar la 9 Noiembrie, *Ioan Alexandrescu* cere transferarea din baroul dela Tecuciu.

Iancu Alexandrescu a venit în Folticeni ca magistrat, și numai la 9 Ianuarie 1880 s'a înscris efectiv în Barou, în care a fost ales decan.

În dosarele care se păstrează în arhiva Decanatului, nu se găsesc lucrările relative la alegerea de decani. Lucrările acestea se trimiteau Parchetului, care nu le mai restituia. În dosarele dela 1878 până la 1889 nu se găsește nici o mențiune.

Iancu Alexandrescu a fost decan până la 23 Noiembrie 1889, când a fost ales *Iorgu Radu*, care la 22 Martie 1896 predă arhiva Decanatului noului decan *Ștefan N. Albu*.

În 1905 este ales decan *Gh. Gh. Ghițescu*, care la 14 Martie 1907, ocupând funcțiunea de prefect al județului, demisionează, alegându-se decan iarăși *Iancu Alexandrescu*, la 2 Septembrie, în locul căruia, la Octombrie 1911, se alege *G. Străjescu*, transferat din Baroul de Vaslui, și care fusese magistrat la tribunalul local.

În Octombrie 1912, după moartea lui *Străjescu*, decan este ales *Artur Gorovei*, care funcționează până la 16 Aprilie 1921.

Astfel, lista decanilor Baroului de Folticeni, se înfățișează în chipul următor;

1877	Alex. Grigoriadi-Bonachi
1880—1889	I. Alexandrescu
1889—1896	Iorgu Radu
1896—1905	Ștefan N. Albu
1905—1907	Gh. Gh. Ghițescu
1907—1911	I. Alexandrescu
1911—1912	G. Străjescu
1912—1921	Artur Gorovei

Înainte de a se legifera modul de autentificare al actelor, orice persoană avea dreptul să redacteze actele și să le prezinte tribunalelor spre autentificare. Decanatul de Suceava, cu adresa No. 16, din 4 Septembrie 1900, intervine la președintele tribunalului să dispună a nu se mai primi pe oricine ca redactori ai actelor de notariat, ci numai pe avocați.

Din dosarul Decanatului nu se vede ce dispoziție a luat tribunalul, dar se știe că cererea Decanatului nu a fost satisfăcută.

La 16 Februarie 1904 avocații din Baroul de Suceava hotărăsc să înființeze un biou de notariat, unde, după un anumit tarif, să se redacteze actele, sub privigherea unuia dintre ei. În același timp ei cer tribunalului să aprobe această decizie a lor, și să nu primească niciun act, pentru autentificare, dacă nu va fi prezentat și contrasemnat de un avocat.

Această asociație se compunea din avocații: *I. Alexandrescu, Leon Niculescu, Dimitrie Iorgandopol, Grigori Brăescu, Mihai Ghițescu, Matei Millo, Vasile Filoti, Eug. E. Sunguroff, Octav Lovinescu, Dion Zaharescu, Șt. Albu, G. Străjescu și Artur Gorovel.*

După câteva neînțelegeri, această asociație a fost reconstituită în 1906, în 1908 și apoi, suferind oarecare modificări în privința tarifului de prețurile cu care se redactau actele, a continuat până la punerea în aplicare a legii asupra onorariilor minimale, legiferată pentru toată țara.

Tabloul avocaților Baroului Folticeni, începând din 1868

Ștefan ALBU, înscris la 13 Februarie 1886

Vasile ANDRIU, 5 Februarie 1908

I. ALEXANDRESCU, 9 Noemvrie 1877

Al. ANDRIEVICI, Iulie 1908

Ion ANTONIU, 30 Octombrie 1869

Dimitrie APOSTOLIU, Noemvrie 1910

C. BALOMIR, Iunie 1868

Const. BAPTIST, 21 Sept. 1869

Neculai BOIAN, Iunie 1868

A. Gr. BONACHI, 7 Maiu 1874

Panaite BOTEZ, 4 Noemvrie 1911

Grigori BRĂESCU, pe tabloul din 1898

Neculai C. BUDU, 16 August 1877

Ioan T. BURADA, Iunie 1874

Dimitrie CHIRICA, Decemvrie 1903

Gheorghe CIUDIN, Iulie 1871

Savel CLUCERESCU, 25 Iunie 1888

Neculai Comino, Iulie 1896

Ștefan CONSTANTINESCU, 19 August 1869

Neculai I. COROIU, 2 Martie 1902, transferat dela Roman

M. Boldur-COSTACHI, Iulie 1908

Mihail I. COSTANDACHI, 5 Septemvrie 1877

Grigori COZADINI, Iunie 1868

Ioan CREȚU, 1915
Dimitrie CRIVĂȚ, 1915
Constantin DEMETRESCU, 1 Decembrie 1913
Alexandru DIMITREANU, 20 Septembrie 1869
Ioan I. DOLEJAN, Ianuarie 1913
Gheorghe I. DRĂGHICI, 19 Aprilie 1870, transferat dela Roman
Mihai DRAGONCIU, 5 Septembrie 1870
Nicolae DUNCA, 18 August 1870, transferat dela Putna.
Gheorghe FILIPEANU, 2 Ianuarie 1869
Vasile FILOTI, Octombrie 1873
Vasile A. FORESCU, Iunie 1871
Gheorghe N. GAMULEA, 1872
Emil GAVRILESCU, 1 August 1911
Gheorghe GHEORGHIU, 4 Mai 1910
Gheorghe Gh. GHÎTESCU, 5 Decembrie 1888
Mihai T. GHÎTESCU, 28 Iunie 1896
Gheorghe GIURĂSCU, 14 August 1902
Petru I. GOROVEI, Septembrie 1873, transferat dela Dorohoiu
Artur P. GOROVEI, 3 Ianuarie 1891
Mircea A. GOROVEI, 1918
Neculai GRIGORAȘ, Noiembrie 1910
Constantin C. GUTTER, 4 Iunie 1904
Alexandru IAMANDI, 14 August 1868
Gheorghe C. IOAN, 17 Aprilie 1900
Gheorghe IOANOVICI, Iulie 1900
Titus IONESCU, Mai 1905
Valente IONESCU, Decembrie 1905
Dimitrie IORGANDOPOL, 22 Martie 1896
Titus ISTRATI, 6 Septembrie 1874
Octav LOVINESCU, Iulie 1897
Vasile V. LOVINESCU, Septembrie 1904
Cristian MALHASOVICI, Septembrie 1900
Alexandru MIHAILESCU, Octombrie 1907
Alec V. MILLO, Iunie 1871
Matei A. MILLO, Decembrie 1897, transferat dela Putna
Alexandru M. MILLO, 13 Februarie 1906
Virgil MORMOCEANU, August 1900
Emanoil MORTUN, Iunie 1868
Constantin MOTET, Decembrie 1906
Alexandru MUSTEA, Octombrie 1873
Gh. NECULAU, Ianuarie 1915
Neculai NEMȚANU, Aprilie 1907

Gh. C. NICOLESCU, Ianuarie 1910
I. NICOLESCU, 13 Aprilie 1872
Leon NICULESCU, 29 Iulie 1877
Neculai NICULESCU, 4 Maiu 1910
Neculai OANEA, Fevruarie 1906
Teodosie PETRONI, 10 Fevruarie 1890
Constantin PLEŞESCU, 1868
Nicolae POP, 17 Aprilie 1901
Ioan PROFIRIU, August 1909
Iorgu RADU, 9 Ianuarie 1880
Neculai S. RAINU, 8 Iunie 1888
Alexandru D. RĂŞCANU, 12 Maiu 1896
Gh. Gr. RAZU, 1870
Constantin ROMANESCU, Aprilie 1895
Scarlat ROMANO, 21 Ianuarie 1870
Alexandru SADOVEANU, 2 Fevruarie 1904, transferat din
Vasluiu
Neculai SĂGHIUŢĂ, 19 Septemvrie 1906
Gheorghe SPIRIDON, 31 Ianuarie 1906
Gheorghe STRĂJESCU, 17 Aprilie 1901
Ion STROESCU, Septemvrie 1873
Dimitrie STURDZA, Maiu 1911
Eugen SUNGUROFF, 1 Septemvrie 1870
Eugen Eug. SUNGUROFF, 10 Maiu 1894
Teodor TABACU, Decemvrie 1905
Teodor TĂNĂSESCU, Fevruarie 1911
Gheorghe TEODORESCU-KIRILEANU, Iulie 1900
Dimitrie Gh. TEODORU, 1904
Ioan VĂCULEANU, 7 Maiu 1905
Petru Gh. VĂSESCU, Decemvrie 1907
Dimitrie VERDEANU, Maiu 1906
Dionisie ZĂHĂRESCU, 4 Fevruarie 1901
Gheorghe C. ZĂHĂRESCU, Martie 1910
Octav ZARIAN, 14 Fevruarie 1912

Bisericele.

În toate satele care intră în teritoriul comunei Folticeni, au fost biserici din timpurile noastre cele mai vechi, Biserici de lemn, precum se făceau pe atunci, au avut durată limitată, și au fost mereu înlocuite cu altele nouă, rămânând să vorbească, despre cele vechi, locul sfântului altar. Multe trebuie să fi fost distruse de invaziile barbarilor, arse până'n temelie, de aceea nici urmele sfintelor ăltare nu s'au mai păstrat, și de multe ori mutându-se chiar vatra satului distrus, se înțelege că și biserica nu se mai construia pe locul de odinioară.

Bisericele existente astăzi în cuprinsul comunei Folticeni, sunt relativ nouă; lângă acele care înlocuiesc pe altele mai vechi, se văd, la unele dintre ele, urmele sfintei mese dela biserica înlocuită.

În Folticeni este o stradă cu numele de *Sfântul Neculai*. Ca să existe o stradă cu numele unui sfânt, trebuie să existe și o biserică, în localitate, cu hramul acestui sfânt. O asemenea biserică, dacă nu există astăzi, poate să fi avut ființă în trecut, și să se fi desființat din diferite împrejurări.

Cercetările făcute, printre bătrânii oraşului, și răscolirea tuturor documentelor, nu amintesc despre o biserică având acest hram, și nici nu este vreun loc în care să se păstreze numele sfântului altar, precum se obișnuiește pretutindeni unde a ființat vreo biserică.

În arhiva Protopopiatului județului Suceava (astăzi Baia), se păstrează un dosar din 1864, cu No. 9, 10, 24, 27, 56, 57, intitulat: „Locul actelor epitropiilor bisericilor din oraşul Folticeni, pe mai mulți ani din urmă”. În acest dosar găsim câteva date din care iese că a fost proiectată o biserică în Folticeni, cu hramul Sf. Neculai, dar nu s'a mai construit.

La 23 Iunie 1864. „Spiritualul Dicasteriu Santei Mitropolii Moldovei și Sucevei”, cu adresa No. 1970, cere Economului N. Conta, protoieru secției I de Suceava: „Spre a se putea refera Chiriarhiei rezultatul alegerii de epitropi făcută pentru administrarea averii bisericeii cu patronul Sf. Neculai din iarmarocul Folticeni, în persoana D. D. Neculai Ioan Rojniță, Teodor Necolaevici și Neculai Zigmar, primită cu raportul No. 448, conform încheerii camerei din 22 a corentei în-

sesiată sub No. 13, am onoare a vă invita Onor. părinte, de a lua în scris voinţa acelor feţe, fără de care, în conformitatea legilor, nu pot fi întăriţi epitropi“.

Ar rezulta, din acest document, că exista biserica Sf. Neculai, întrucât erau şi epitropi cari-i administrau averea.

La 28 Iunie 1864, Rojniţă şi Zigmare răspund Protoieriei : „Subscrişii primind adresa No. 487, avem onoare a răspunde că primim sarcina de epitropi a verei bisericeii cu patronul Sântulul Neculai din politia Folticeni, ce urmează a se construi“.

Adresa Dicasteriei vorbeşte despre o biserică «din iarmarocul Folticeni», răspunsul epitropilor aminteşte de o biserică „din partea de gios a târgului“ ; s'ar înţelege, din aceste citate, că biserica plănuită ar fi urmat să se construiască în medeanul iarmarocului, pe lângă uzina de electricitate de astăzi, această porţiune a oraşului coincidând cu ambele aceste indicaţii : *iarmarocul* şi *partea de jos a oraşului*. Cu toate acestea realitatea este alta.

Strada Sf. Neculai este în partea de Apus a oraşului, diametral opusă pieţii iarmarocului, şi dacă adresa Dicasteriei vorbeşte de o biserică din „iarmarocul Folticeniilor“, cuvântul „iarmaroc“ nu indică o regiune a oraşului, ci are acelaş înţeles cu „politie“ din răspunsul epitropilor, adică «oraşul Folticeni», cunoscut prin iarmarocul său vestit. Nici cuvintele „partea din gios“ nu se referă la partea despre răsărit a oraşului, unde este piaţa iarmarocului, căci parte din gios este şi regiunea despre apus, dinspre pârăul Buciumenilor, apropiat de strada Sf. Neculai.

Afară de acestea nu s'ar putea concepe să se fi proiectat construirea unei biserici în regiunea iarmarocului, unde nu a existat pe atunci oraş, şi nici populaţie creştină, care să fi avut nevoie de biserică, nu a fost pe vremuri, iar în zilele noastre sunt abia câteva case locuite de creştini, dar şi aceste construite mult mai târziu de anul 1864, de când sunt datate documentele de care ne ocupăm.

* * *

Judeţul Suceava (astăzi Baia) a fost împărţit, din punct de vedere bisericesc, în două secţii, sau *protopopiate* : secţia I, a *Muntelui*, cu reşedinţa în Folticeni, şi secţia II, a *Câmpului*, cu reşedinţa în satul Ruginoaşa.

Arhiva secţiei I s'a păstrat, cel puţin în parte ; arhiva dela Ruginoaşa nu se ştie ce s'a făcut.

În arhiva dela Folticeni există un dosar din 1863, în care se găsesc trei statistici :

«Stat de numele cântăreţilor şi paraclisierilor aflaţi în serviciul bisericilor din cuprinsul protopopiatului despărţirii I din districtul Suceava la începutul anului 1863» ;

„Tablou de starea bisericilor de mir din cuprinsul protopopiatului despărţirii I a districtului Suceava“ ;

„Statistica de numărul bisericilor şi starea în care se găseşte fiecare, numărul preoţilor, a diaconilor şi dascalilor şi etatea lor, şi numărul locuitorilor fiecăreia cotuni din cuprinsul protoieriei secţiei I-a de Suceava — 1863“.

Informaţiunile din aceste statistici se cuprind în textul respectiv a bisericilor descrise în capitolele ce urmează.

Mai este, însă, un dosar în arhiva Protoieriei, înfiinţat la 8 Iunie 1863, sub No. 38, intitulat: „Acta cu calităţile preoţilor, a diaconilor şi a dascalilor“, ale cărui date nu le am utilizat în această lucrare.

În dreptul fiecărui preot, diacon şi dascăl, sunt aprecieri făcute de protoiereul care a alcătuit aceste foi de calităţi, aprecieri care, dacă nu oglindesc — poate — oarecare răutăţi provocate de pricini personale ale protoiereului, am găsit de cuviinţă să fie trecute cu vederea din consideraţii care se pot lesne pricepe.

În această statistică, în rubrica «Observaţii», preoţii şi ceilalţi slujitori bisericeşti sunt notaţi unii: *cu bune purtări, îşi păzeşte datorile, bunişor, foarte bun, foarte bune purtări, bătrân, nevolnic*, pe când alţii sunt calificaţi: *prost, beţiv, prost şi beţiv, beţiv îndărătnic, bătrân, prost şi beţiv, beţiv corijabil, beţiv necorijabil, în trecut abătut dar corijabil; cam beţiv şi mândru*.

Unii dascăli sunt notaţi: *nu frecventează regulat, nu păzeşte biserica, prost de carte*.

Notaţia „beţiv“ este pusă în dreptul celor mai mulţi dintre preoţi.

Toate aceste aprecieri sunt omise în capitolele ce urmează.

Biserica din Folticeni-vechi. Nu s'ar putea spune, în starea de astăzi a cercetărilor, care a fost cea întâi biserică din satele care constituiesc astăzi oraşul Folticeni. Dacă ştim, însă, că satele Folticeni şi Buciumeni sunt cele mai vechi pomenite în documentele cunoscute, se înţelege că trebuie să credem că biserica din unul din aceste două sate a fost cea întâi construită.

Bisericile noastre din sate au fost din lemn, la început. Mult mai târziu s'au ivit biserici de zid. O construcţie de lemn având o durată limitată, bisericile din satele noastre au fost mereu reconstruite, fără să ne mai gândim că au fost şi ele mereu arse şi distruse de barbarii cari năvăleau în ţările noastre.

Biserica actuală din Folticeni-vechi este zidită, în 1849, de Căminarul *Tudorache Ciure*, după cum spune inscripția nouă dela ușa bisericeii. După spusa altora, însă, și după arătarea din „Marele Dicționar geografic”, biserica ar fi zidită de *Alexandru Ciurea*, zis și Țiulică.

Vasile Ciurea dela Tâmpeschi a avut o fată, *Casandra*, măritată cu *Rogalski*, zis și *Dimitriu*. *Casandra* era soră cu *Tudorache Ciure*. *Casandra Rogalski*, sau *Dimitriu*, a avut trei copii: o fată *Victoria*, măritată cu *Neculai Măcărescu*, un băiat *Gheorghe Dimitriu*, însurat cu *Savasțița*, ai căreia urmași au fost: *Maria Iancu Teodorini*, *Aristița Dimitriu*, *Victoria Gr. Gorovei*, *Smaranda Udrischi* și un fiu *Alexandru*, care poartă numele de *Ciurea*, în loc de *Dimitriu*. Un alt fiu al *Casandrei* a fost *Alexandru*, zis și Țiulică, necăsătorit, și care a purtat și el numelele de *Ciurea*.

Vasile Ciurea a fost om foarte bogat, dar zestrea pe care o va fi avut fiica sa *Casandra*, ori cât de mare ar fi fost, se micșora împărțită la trei copii; *Alexandru Ciurea* nu a fost și nu a trecut printre oamenii bogați din Folticeni, așa că nici nu ar fi putut și nici ar fi avut îndemnuri sufletești ca să zidească o biserică. De aceea putem să conchidem că biserica a fost zidită de *Tudorache Ciurea*.

Biserica din 1849 a înlocuit una de lemn, pe locul de altar a căreia s'a pus un semn, după obicei.

Biserica de lemn a fost construită de un episcop *Atanasie*. Nu știm cine să fi fost acest episcop.

În „Sfânta și dumnezeiasca Evanghelie”, tipărită la mănăstirea *Snagov*, de *Antim Ivireanul*, la 1697, carte care se află în biserică, este următoarea însemnare: „Această sfântă ievanghelie iaste a răposatului episcopului *Aftanasie* și iaste dată la a sa sfântă biserică în sat în *Fălticeni* care de mine este făcută unde este hramul lui *Sfeti arhistratig (Mih)ail* și cine ar vre să o (înstr)âineze să fie afurisit...”

Restul însemnării lipsește, cartea fiind foarte deteriorată la marginea de jos. Pare să fie roasă de șoareci, având colțul rotunzit, în dimensiuni de 3 până la 9 centimetri.

Când să fi construit episcopul *Atanasie* bisericuța sa?

Viața unei biserici de lemn putem să o socotim cam de o sută de ani. Avem dovezi că la 1774 exista bisericuța lui *Atanasie*.

Pe marginea unui „*Triodion*” tipărit în *București*, la 1769 (7277), carte care se găsește astăzi la biserica *Adormirea* din Folticeni, este următoarea însemnare: „Această sfântă carte ce să chiamă *Triodion* lau cumpărat *Iacob zetă Ion crășmar* ot *Moldoviții* dreptă nousprece

lei bani de argint din preună (...) strastieriul și lau dat la sfânta bese-ric(ă) din Fălticeni care este hramul sfințai mai mar(i) vovevozi Mihail și Gavriil ca săi fie pomenir(e) la sfântul jertăvnic însă cu soțul lui și fii lui iară cine sar ispiti săl înstreineză dela nămita biserică ce sau zis să fie blăstămat... (o foaie este ruptă) Dmnezeu și de pre curata sa maică și 12 apostol(i) și de 318 părință și de toți sfinții să abă parte cu Iuda Amin. Let 1774 fevr. 8. Ipisa Erei Konstandin.

Nu am greși dacă am admite că biserică lui Atanasie a fost construită cam pe la 1750, și a durat cam 100 de ani.

În altă carte dela această biserică, într'un „Octoih”, tipărit la București, în 1774, se spune : „Această carte ce se numește oktoih este a sfintei biserice ce este în satul fălticeniei unde se prănuește hramul soborul sfinților îngeri Mihail și Gavril 1777 iunie 12 cumpărată fiindu o am iscălit. Venedictu arhimandrit Moldovițai”.

În alte două cărți, din biserică aceasta, se mai găsesc însemnări.

În „Penticostar”, din tipografia Mitropoliei din București, tipărit la 1768, este însemnarea aceasta, care nu are nicio legătură cu biserică în care se găsește : „Acest Penticostar iasta cumpărat de dascal Thoma și l-au dat daniel Sf. biserici de aici din Hărtoape 1), cu hram Sf. mucenic Dimitrie spre pomenire a tot neamului său. 1825 mai 10”.

Multe și prețioase însemnări sunt în „Kazanie”, tipărită în Sfta Episcopie a Râmnicului, la 1781.

Pe fila cu titlul cărții : „Stan Găină din Bașeu un leu. Petre pa...” — restul lipsește.

Pe fila cu „Preadoslovie”, nepaginată, jos, sub o bandă de hârtie lipită, se citește, uitându-te la lumină : „L (30) de bani giupânul Lefter să să știe că au dat...”

Pe verso, jos : «(Cos)tandin sin Dima au dat 30 bani. Iani băcalu 30 bani».

Pe foaia 1 (a) : „Vasile cărmariul 30 bani, Ioniță...”

Pe verso : „Toader sin Vasile Pascal cu soțul său au dat 30...”

Pe foaia 2 (b) : «treizeci bani»... „treizăci bani au dat David eșan”.

Pe verso : „30 bani au dat Neculai Kărăiman”.

Pe foaia 3 (g) și următoarele : „trei lei au dat ajutor la această sfântă carte și cuviosul între egumeni Sfinție sa părintele Macarie

1. — Hărtoape este un sat din județul Baia, pe malul stâng al Siretiului, lângă târgușorul Lespezi.

egumen sfintei mănăstiri Slatinei. Tij 2 lei au dat la vornic Mathei tot Macarie.

Incepând pe verso filei 4 (d): «Această sfântă și dumnezeiască carte ce se numește Kazanie sau cumpărat prin chvernisa dascalului Vasilii și a vornicului Mathei din satul Fulticeni și sau plătit cu banii din milostenii de la cuvioșii creștini cari sau scris la scândura sfintei cărți Dmnl pomenească și săi învrednicească a sta dea dreapta și sau cumpărat în zeci pol lei de la dascalul Lazar și sau dat sfintei bisericii noastre din Fulticeni ce iaste la ținutul Sucevei pe apa Șomuzului moșie sfintei mănăstiri Moldovița unde se prăznuște soborul mai marilor voevozi Mihailă și Gavriil se fie în veci a sfintei biserici de nimene nerușită și neclădită iar carele ar cuteza și ori cu ce pilde furtușag ar înstreina această sfântă carte dela mai sus numita biserică ori ce feli de obraz se fie despărțit de sfânta biserică și sei părăși nemilostivi mai marii voevozi înainte împăratului HS în veci Amin 1783 octom 20 și sfințiile voastre ce stați preoți i diaconi i dascali ce veți fi slujitori aceștie sfintei biserici se puneți silință ca se nu fie această sfântă carte uitată ce se se citească în toate zilele rânduite ca și dumneavoastră se fiți pomeniți și ertati ca și pre mine să mă iartă Dmnl».

Incepând dela foaia 28: „Să să știe de cându s'au făcutu târgul de la Fulticeni în zilele mării sale Constantin Moruz Voevod mitropolit fiindu chir Gavriil și s'au așezat târgul pe loc țelină de dlui vel vis Ianachi Cant 1779 iuni 28. Eu dascalul Vasilie am scris cu a me păcatoasă mână”.

La fila 5, verso, sub cuvintele: „chivernisala dascalului Vasilie și a vornicului...” — care sunt mâzgălite cu condeiul, începe un alt scris, cu altă mână, care continuă pe mai multe file: «minciuni grăește dascalul Vasilie...»; mai urmează două rânduri mâzgălite cu condeiul, care nu se pot ceti, apoi continuă, pe fila 6: „de la Lazar dascal în casa lui Vasile Lazar fiind la... Lazar și umbla să o ducă să o vânză la satul Rădășeni și nam lăsat șam luato în mâna me și am cumparato cu milos'enie creștinilor știe Dmnezău bine câtă osteneală am pus și sau silit prin creștini cu milostenie a umbla și au îndemnat păn sau cumpărat desăvârșit 179”.

Pe fila 8, verso: „Am găsit o scrisoare a celui ce au fost odată preut, Toader Laza dela Fulticeni în care scrisoare...” — restul, un rând, și apoi 3 rânduri pe fila 9 și 4 rânduri pe verso, sunt mâzgălite, și nu se pot ceti; apoi urmează pe fila 10, sub rândul scris cu altă

mână:“ (mitro)politu Gavril și de mit Leon și de episcopu Antonii de la Roman și de mitropolitul Avram“...

Pe verso filei 10 sunt iar două rânduri mângălite.

Pe fila 34: «Să să știe de când au fost ciumă în domnie mării sale Ioan Kalimah Voevod Domn țării Moldovi».

Pe fila 36: Să se știe di când mam făcut eu preutul Toader preut în zilele lu Constantin Ispilan Voevod eu ficiorul lui Maftai preut 799».

Din documentele care se păstrează în arhiva bisericeii din Folticeni-vechi, rezultă că Alexandru Ciurea i-a făcut danie o casă cu locu ei, din ulița Nimerceeni (astăzi strada Sucevii). Casa aceasta de vălătuci, acoperită cu stuh, se megieșește pe din sus cu locul lui Ion Bobinscki (astăzi casa cu No. în strada Sucevei), și din jos cu locul Casandrei Brânzoaiei (astăzi casa cu No.). La 21 Septembrie 1874, moștenitorii lui Alexandru Ciurea, și anume: Victoria Măcărescu, Sevastița Dimitriu, Maria Iancu Teodorini, Victoria Grigori Gorovei, Smaranda Udrischi și Aristița Dimitrianu, fac declarație că respect voința defunctului, ca locul și casa să rămâie a bisericeii.

În 1880, biserica a fost reparată, când s'a acoperit și clopotnița.

La 1888 se reface clopotnița și pardoseala din sfântul Artar.

La 1893 biserica se acoperă din nou și se zugrăvește pe dinăuntru.

Prin 1903, clopotnița bisericeii era deasupra porții de intrare în țintirim, o cloponiță de lemn. Părintele catihet Vasile Grigorescu, punând cheltuiala și osteneala, desface clopotnița veche și face alta, tot de lemn, lipită de ușa de intrare a bisericeii, așa cum se găsește astăzi.

La 1863, la biserica din Folticeni-vechi servea preotul Sachelar Costache, de 50 de ani, dascalul Toader, de 32 de ani și dascalul Toader Roșu, de 56 de ani. În sat erau 63 de locuitori.

O altă statistică, tot din 1863, vorbind de biserica din *Folticeni*, localitate cu o populație de 63 de locuitori — deci Folticeni-vechi, arată pe:

Dascalul Vasile Alistar, de 53 ani, cu cartea din 8 Aprilie 1852 și Dascalul Vasile Gofu, de 32 ani, cu cartea din 27 Aprilie 1859.

Biserica din Buciumeni. — Bisericuța de lemn din Buciumeni, cu hramul Sf. Gheorghe, nu se știe când și de cine este durată. Un poemelnic, a căruia vechime iarăși nu se cunoaște, de oarece exemplarul ce se păstrează este recent, scris cu litere latine, cuprinde, în frunte, pe Domnul Alexandru-cel-Bun, și pe popa Iuga, despre care vorbește, hrisovul din 1424.

Hrisovul din 1424 vorbeşte despre *popa Iuga*; pomelnicul îi dă şi numele din botez, *Mihai*. Se vede că o tradiţie din bătrâni i-a păstrat numele.

Pe lângă biserica din Buciumeni a fost cândva o şcoală de cântăreţi, sau o şcoală pentru laici. Într'un „Triod” este o altă însemnare, fără dată, care spune că „au venit la şcoală”, în Noemvrie, cinci băeţi.

Într'un manuscris cu rugăciuni, este o altă însemnare, cu data din 1760: „Să să ştie de când au bribegit Stavarachi... Eşi (laşi) că se teme în... la velet 7268”.

Cine a fost acest Stavarachi, nu ştiu oamenii din sat.

Între cărţile din biserică este un „Penticostarion”, tipărit în Bucureşti, la 1782, în care se găseşte următoarea însemnare:

Această sfântă carte iaste cumpărată de mine cel mai păcătos de cât toţi oamenii, de pre pământ Vasile sin Toader Mighiul, care se numeşte Penticostari şi am dat pe ea zăce lei şi şi s'au cum(părat) la velet 1785 ap. 12 şi s'au dat sfintei biserici dela Buciumeni unde să cinsteşte şi să prăznueşte hrumul sfântului marelui mucenic Gheorghe pentru sufletul meu şi al părinţilor miei, iar de s'ar întâmpla ca să o înstrăineze cineva dela numita biserică, să fie blăstămat de Domnul nostru Is. Hs. şi de prea curata sa Maică... apostoli. Herul, lemnul... să putrezească iar trupul lui să stea întreg, să lovască bubele lui Gheez şi cutremurul lui Cain şi în viaţa lui procopsală să nu aibă. 1786.

La începutul anului 1863, statistica ni arată că la această biserică slujeau Preotul Gh. Tataru şi Iconomul Neculai Iordăchescu, iar dascal era Gheorghe Alistar.

În 1930, după reparaţiile ce i s'au făcut, biserica s'a sfinţit din nou s'a deschis şi pentru poporâni. O veche inscripţie de pe uşa de intrare, a dispărut, şi s'a aşezat alta, modernă din toate punctele de vedere.

Că biserica a fost durată din lemn de pe loc, stă mărturie piciorul sfintei mese din altar, făcut din un arbor retezat, a căruia rădăcină în pământ se vede şi astăzi.

În 1863 satul Buciumeni, la o populaţie de 86 familii, avea biserica deservită de:

Preotul Gheorghe Tataru, de 48 de ani,

Iconomul Neculai Şoldănescu, de 65 ani,

Dascaul Gheorghe Popovici, de 42 ani şi tot în acelaşi an, o

altă statistică arată pe:

Dascalul Gheorghe Gafencu, de 22 ani, amândoi «fără carte», adică fără decret de numire.

Biserica din Oprişăni. Despre biserica veche din satul Oprişăni, nu ştim nimic.

Biserica actuală are o pisanie cu totul modernă, în care se spune: „Această sfântă biserică cu hramul Sf. Voevozi Mihail şi Gavril s'a zidit din temelie în anii 1855—1861 cu banii mănăstirei Slatina, opriţi din arenda moşiei, ce era a mănăstirei, de cătră arendaşul *Vasile Canta*, a căreia lucrare a fost făcută cu locuitorii din Oprişăni şi Rădăşăni. S'a sfinţit în anul 1861 decembrie 12 de *Neonil Cananău* dela mănăstirea Râşca. Ajungând în stare de ruină s'a reparat radical înăuntru şi pe afară, s'a pictat şi zugrăvit...”

Pisania confundă pe un *Neonil Cananău*, care n'a existat la mănăstirea Râşca, îl confundă cu *Neonil Boca* Arhimandritul, care pe vremea aceea era stareţul mănăstirei. Aceasta se vede şi din o însemnare pe cartea „Dumnezeieştile liturghii”, tipărită în mănăstirea Neamţului la 1860, carte care se păstrează în biserică. Însemnarea spune „Această sfântă leturghie anu dat-o sfintei biserici cu hramul Sf. Voevozi din satul Oprişăni, care biserică s'au sfinţit la anul 1861 sept. 4 zile, de *Neonil Boca*, arhimandrit din mănăstirea Râşca”.

Rămâne dar bine stabilit că biserica din Oprişăni s'a sfinţit la 4 Septembrie 1862, iar nu la 12 Decembrie 1861. Mai mult temei se pune pe o însemnare contemporană cu actul sfinţirii, decât pe o dată necontrolată, fixată din memorie, care poate să fie şovăelnică.

În anul 1863, statistica arată preoţi la biserica aceasta pe Preotul Constantin, de 65 ani, şi dascali Vasile Petieanu de 32 ani, şi Vasile sin preotul Constantin, de 33 ani.

Tot în 1863, altă listă, care arată o populaţie de 78 familii, trece ca dascali pe Dimitrie Zăhărescu, de 28 ani, şi Alexandru sin Dodică de 54 de ani.

Biserica Sfântului Ilie. — Biserica actuală, cu hramul Sf. Ilie, este construită în locul unei alte biserici de lemn, care a fost desfăcută şi strămutată în satul Orţeşti, unde a fost mistuită de flăcări.

Biserica de lemn a fost durată înainte de înfiinţarea târgului Folticeni. Data precisă nu se ştie.

Defunctul Ioan Stino, fost institutor şi multă vreme epitrop la biserica actuală, mi-a spus, în ziua de 4 Septembrie 1911, următoarea tradiţie: „Pe la 1760, prin locurile unde se află astăzi Folticeni, era pădure, proprietatea Duducăi Angheliş, din Stănigeni, sot care exista pe

lângă Buciumeni. Angheluţa auzea, prin pădurea ei, lovituri de topor prin copaci, şi nu ştia cine-i taie pădurea. Servitorii trimişi de dânsa au găsit, pe locul unde este astăzi biserica Sf. Ilie, pe un pustnic şi un alt om, tăind stejari. Era *Daniil Stamati* şi un ţaran, cari au spus servitorilor Angheluţei că taie lemne pentru a face o biserică. Aduşi înaintea stăpânei, aceasta li-a dat voie să taie oricât lemn ar avea nevoie, dar cu condiţie să dea bisericii hramul Sf. Ilie. Astfel s'a făcut biserica Sf. Ilie, din stejarii tăiaţi de pe locul ei chiar.

„Lumea se aduna la hram, şi au început să vie şi negustori turci, cari cumpărau unt şi usturoiu, şi astfel, după ce a început a se întemeia târgul Folticeni, a rămas şi Iarmarocul de Sf. Ilie.

„Biserica de lemn a durat până la 1852, când a început a se zidi cea de astăzi, şi a durat lucru ei vreo cinci ani“.

În „Marele Dicţionar geografic“ se spune că biserica aceasta a fost clădită, din lemnul de pe loc, în 1765, de călugărul *Calistru Stamati*, şi apoi zidită de orăşani, în 1851.

Bătrânul preot Gheorghe Forăscu, la vârsta de 71 de ani, care încă la 1832 slujea la biserica Sf. Ilie, spunea că fundatorii desfiinţatei biserici au fost: *Tudosca Angheluşa* şi *Calistru monah*, toţi răzăşi din Buciumeni.

Că biserica a fost făcută de un *Stamate* spune şi însemnarea de pe «Penticostarion» păstrat în biserică, tipărit în Bucureşti la 1768:

Această sfântă carte ce se numeşte Penticostar lau cumpărat d-lui giupănu Thoma pentru iertarea păcatelor părinţilor săi Stanciu şi Stanca şi soră sa Slomna şi a Andrei Măriuţa şi Thoma şi tot neamul său şi au dat pe dânsul 9 lei şi lau dăruit sfintei biserici din *Târgul Şomuzului* care este de nou făcută din început de părintele *Stamate* care carte sau dat prin îndemnare preutului Ion Flamăşu a dascalului Vasile care sintă epitropi şi vechili la tot lucru aceştii sfinte biserici. 1788 april 17. Morţii numitului dăruitor Stanciu Stanca Ileana şi fiindcă la datul cărţii nau dat banii fiind vade pân la Ispas şi chizăş este dmlui giupănu Theodosi Răvencu de nor eşi banii dmlui săi de şi sau pus şi pecete sfintei biserici. Intăi la list 26 a doile la listu 48 al treia la list 74 iar a patra peceti la listu 103 a cince peceti la listu 115,

Pe paginile indicate este aplicată, cu fum, pecetea bisericii „ot târgu Şomuzul“.

La sfârşitul Penticostarului este această însemnare: „Acest Penticostari este a sfintei bisărici din *târgul Şomuzuiui* şi sau cumpărat

în noă lei dela preotul Vasilii din satul Băneşti 1) şi sau cumpărat de dmului.....».

Cu acest ultim cuvânt se încheie însemnarea.

Pe fila 178 a cărţii este scris : „Vasile Dascalu. 1791 mai 31“.

Calistru Stamati, ca fondator al bisericii, este pomenit într'o altă însemnare, într'un „Triodion“, tipărit la Râmnic, în 1781, care spune :

„Această sfântă carte ce se numeşte driod a sfintei bisărici din târgul Şomazului unde se cinsteşte şi se prăznueste hramul sfântului proroc Ilie care bisărică este acum din nou făcută de părintele Kalistru Stamati, care carte s'au cumpărat prin chivernisala protopopului Andrei de ţinut Sucevii şi a preotului Ioan Flam 2) şi a dascalului Vasile cari sânt slujitori şi epitropi aceştui bisărici, şi s'au dat pe dânsul 20 lei, cari bani iau dat creştinii târgoveţi, cari s'au aratat anume : 1 leu protopop Andrei ; 7 lei giupănul Panainte băcal ; 60 par, Condurachi Teliman ; 1 leu Tănasă Şoltuzu ; 1 leu Roman tatăl d-sale : 1 leu Dima staroste ; 60 par. Andrei făclieru ; 10 par, logofătul Vasile Megu ot Buciumeni ; 1 leu Theodosie Revencu, blănar ; 1 leu Angheli Grecu Gălăţan ; 10 par. preutul Dumitrachi din Fălticeni ; 10 par. Ioniţă Megu, frate Vasile logofātu ; 5 par. Vasile Casap ; 5 par, Gheorghe Vămoşal ; 5 Ignat ot Hârtop ; 10 par. Dumitrache Dulgher ; 20 par. Enachi Băcalu ; 6 par. Zaharie ; 20 par. Andrei Mercăş ; 10 par. Vasile băcal ; 10 par. Crăciuneasa ; 5 par. Catinca soru-sa ; 10 par. căpitan de arnăuţi ; 12 par. Ilie blănar ; 30 par. Iani neguţător eşan ; 10 par. Tutorachi Focşăneanu ; 10 par. Pandazi blănar focşan ; 20 par. Costea Caragea ; 10 par, Dumitrache pitar ; 10 par. Ioniţă sin Vasile Mighiu ; 20 par. Ilie Movileanu ...“

Insemnarea aceasta nu are dată, şi se opreşte la ultimul cuvânt de mai sus.

Se păstrează, la biserica Sf. Ilie, un pomelnic vechiu, o condică de 19 foi, format 17.5/22 cent. Condica e şnuruită, şi pe ultima filă este aplicată, în ceară roşie, pecetea Mitropoliei Moldovei, cu anul 1808. Condica trebuie să fi servit pentru inventarul averii bisericii. Prima filă lipseşte ; a rămas din ea un mic fragment, pe care se văd urmele unor linii trase cu cerneală, precum sunt pe alte trei foi, rubrică pentru înscris numărul obiectelor inventariate.

1) — Satul Băneşti este în comuna Fântânele, judeţul Botoşani, pe Siret.

2) „Flam“ poate să fie o prescurtare din «Flămăşu», citat mai sus.

Pe prima filă este o pecete cu fum, având în mijloc inscripția „Hm. Sf: Pror: Ilie 1834“, și împrejur: „Târgul Folticeni ținut Suceava“.

Pe verso filei a doua, este o altă pecete: în mijloc chipul Sfântului Ilie, și împrejur inscripția: „P: BS: Târgul Folticeni. ți. Suceava H. S. Prooroc Ilie. 1843“.

Nu se vede nicăieri data când această condică a fost introdusă în biserică. Pe trei foi este inventarul; pe verso lor, și până la sfârșit, sunt pomelnice. Primul pomelnic datat este pe fila 6: „Pomelnicu dumisale grecului Theodor Drăgușanu 1816“. Morții grecului, cari trebuiau să fie pomeniți, erau: Hriste, Pelaghia, Katrina, între vii e trecut numai „Theodor și tot neamul“.

Deci, condica aceasta a fost adusă la biserică între anii 1808 și 1816.

Crescând populația orașului, biserica de lemn a lui Stamatii nu mai satisfăcea trebuințele; se cerea una mai mare, și a fost înlocuită cu actuala biserică de zid.

Când și de cine a fost făcută actuala biserică Sf. Ilie?

În „Marele Dicționar geografic“ se spune numai că biserica este „zidită de orășani în 1851“.

Data aceasta este greșită. Biserica e mai veche.

O scrisoare adresată Spatarului Gheorghe Hartularie, la Folticeni: la 9 Noembrie 1842, de către Mitropolitul Veniamin, are următorul cuprins: „Părintească blagoslovenie trimetem Dmtale. Din rămășița câștiului svtului Dimitrie poftesc să binevoești a număra în fățișătorului una mie lei dela carele vei primi adeverință“. Urmează apoi și adeverința: „Acești bani una mie lei s'au primit prin Șmil sin Ițic la cheltuiala zidirei bisericei sfântului Prooroc Ilie din târgul Folticeni. 1842 noembi 9“ 1).

Adeverința este iscălită de „Filip Căminar“. O greșeală de cetire strecurată în textul din revistă, în loc de *Filipovici*, persoană bine cunoscută, în Folticeni, pe vremurile acelea.

În 1842 biserica Sf. Ilie se zidea.

Cine dăduse acești una mie lei, pentru zidirea bisericeii?

Din testamentul Mariei, soția mortului Costache Boian, rezultă că biserica Sf. Ilie a fost zidită cu banii lăsați de dânsa, în acest scop.

Copia acestui testament 2), nu are nicio dată; din cuvintele tes-

1). Revista Ion Neculce, Iași, fasc. 6, 1026—1927, p. 281.

2). Document din colecția autorului.

mentului se vede că a fost făcut înainte de a fi existat biserica, dec înainte de 1847.

Maria Boian spune că averea ei „n'am avut-o nici dela părinţi, nici mi-au rămas dela bărbat, ci am făcut-o cu strădania şi silinţa mea”, şi dispune ca averea ei, mişcătoare şi nemişcătoare, să se prefacă în bani, să i se facă înmormântarea şi dăruirea creştineşti, dându-se sărindare pe la biserici şi mănăstiri. În punctul al treilea din testament dispune: „Să să mai scoată din toată averea mea două mii lei, cari să se împărtaşcă la familiile *Boeneşti*, acei ce vor fi mai în proastă stare şi vrednici de agiutat şi de miluit”.

Urmează apoi: «Al patrulea, toată apoi cealaltă a mea avere ce va rămâne peste acea hotărâtă prin pontul al doilea şi al treilea, să se întrebuinţeze în zidirea bisericei *Sfântul Ilie de aice din târgul Folticeni, de piatră, şi mai prisosind se va întrebuinţa şi în facerea catapitezmei şi alte podoabe*».

Pentru aducerea la îndeplinire a acestor dispoziţii, «pentru împărţeala a două mii lei la familiile *Boeneşti* şi pentru întrebuinţarea cealaltă avere în facerea bisericei», Maria Boian roagă pe „dumnealor boierii” şi-i împuterniceşte a urma şi a aduce cu nestrămutare în săvârşire cele hotărâte de mine, ca una ce, precum arăt, toată averea mea am făcut-o în strădanie şi silinţa mea”.

Numele boerilor pe cari-i lasă executori testamentari, nu este indicat, în locul rămas alb în testament.

Maria Boian nu era de origină creştină ortodoxă. Ea îşi încheie astfel testamentul: «In aceste cinci ponturi de mai sus prescrise mărgenindu-se cuvenita punere la cale pentru averea mea, după săvârşirea vieţii mele, hotăresc ca întocmai să se urmeze fără cea mai mică abatere şi strămutare. Şi totodată zic ca oricine s'ar inspiti a-mi preface această hotărâre, să fie neiertat de Dumnezeu, *neavând mai ales pe nimeni după lege nici un feliu de rudenie, fiind venită din altă lege către această pravoslavnică*».

Spatarul Gheorghe Hartularie, căruia Mitropolitul Veniamin îi ceruse banii pentru zidirea bisericei, trebuie să fi fost unul dintre boeri pe cari Maria Boian îl însărcinase cu executarea testamentului ei.

Incepută prin 1842 — dacă nu cumva şi mai înainte — biserica Sf. Ilie a fost sfinţită abia în 1849.

Intr'un „Mineu” pe Iulie, tipărită la Râmnic, 1780, carte care se păstrează în biserică, pe tartaj, este scris: Aicea am însămnat la 1849 s'au sfinţit biserica S. S. Prooroc Ilie”.

În „Penticostar” tipărit la 7276 se scrie: „Dascalu Valipa din Huşi 1) am fost dascal la bi(seri)ca Sv. proroc Ilie dela 1832 pâr. 1840 să să ştie».

În acelaşi Penticostar, la 31 Maiu 1791, iscăleşte Vasile dascalu».

* * *

Biserica de astăzi a avut o interesantă clopotniţă de zid, boltită, la intrarea în țințirim, pe marginea trotuarului actual, unde a rămas intrarea. Când s'a restaurat biserica, în zilele noastre, pentru motive pe care nu le putem pricepe, clopotniţa a fost dărămată, suindu-se clopotele în turnul bisericeii.

Sub bolta vechei clopotniţi, în partea stângă, era aşezată *dimerlia Dumel*: un bloc de piatră în care este scobită măsura unei dimerlii oficiale de pe vremuri. Cine cumpăra, din iarmaroc, o cantitate de grâu sau alte cereale, avea putinţa să se încredinţeze că nu a fost înşelat la cumpăratură, verificând volumul cantităţii în scobitura din dimerlia Dumei.

Probabil că era aceasta o inovaţie din 1832, când s'a introdus Regulamentul organic, baza întregii noastre organizări administrative. Dimerlia Dumei era măsura de capacitate oficială a eforiei, a autorităţii comunale, după cum «palma domnească» era măsura oficială de lungime.

Dimerlia Dumei se păstrează în Muzeul Folticeniilor.

La 1863 serveau la biserica Sf. Ilie :

Iconomul Vasile Lateş, de 50 ani

Iconomul Gh. Forăscu, 45 ani

Iconomul Grigore Ionescu, 40 ani, „acum locotenent la Dorohoiu”.

Diaconul Toader Lupea, 25 ani

Psaltul Toader Grigorovici, 40 ani

Dascaul Lascar Solcan, 30 ani

Dascaul Ion Teodorescu, 25 ani.

Pe locul unde a fost sfânta Masă a vechei bisericeii, este o lespeze mare de piatră, cu o inscripţie ştearsă, în parte, de vreme, din care se mai pot ceti aceste cuvinte: „Această sfântă Masă urma a fostei bisericeii cu patronul Sflui proroc Ilie, clădită la anul 1780, ajungând în stare de ruină . . . şi venerabilul domn Ioan Stino...”

Un mic şi modest monument, în țințirimul bisericeii, aminteşte pe

1. — Huşi este satul din apropiere de Folticeni.

Monahul Iustin Gosan, care a dăruit bisericii moşia Pănureşti — astăzi expropriată.

Monumentul are aceste inscripţii :

«Monahul Iustin Gosan, decedat la 1847, a donat bisericii Sf. Proroc Ilie, moşia Pănureşti, jud. Suceava, în întindere de 44 fălci, la 1846».

Pe altă faţă a monumentului :

«Acest monument s'a făcut de Epitropie spre eterna memorie a donatorului, la 1890».

Fot. G. Stino

Biserica Sf. Ilie cu fosta clopotniţă.

Biserica Adormirea Maicei Domnului. Inmulţirea populaţiei creştine în Folticeni, a făcut să se simtă nevoia unei biserici nouă, pe lângă biserica Sf. Ilie, zidită încă înainte de înfiinţarea târgului.

Pe vremurile acelea bisericile se zideau, în genere de boeri. Dintre băştinaşii judeţului acestuia, acela care s'a gândit să îndeplinească această lipsă, care şi-a pus banii şi slujba în serviciul acestei cauze de utilitate publică, a fost Spatarul *Matei Gane*, care înainte de 1827 a construit biserica al cărei hram este „Adormirea Maicei Domnului”.

Nu avem nici o informaţie, pe bază de documente, despre această biserică, timp de două decenii dela zidirea ei. Cea mai veche pecete, cunoscută până acum, a acestei biserici, are anul 1843.

La 1838 biserica funcţiona, cum se vede lămurit în testamentul cu data de 1 Octombrie 1838, a Clucerului Fotache Ciurea, care spune aşa:

„Gios iscălitul Fotache Ciurea, Sulger, fac cunoscut prin aceasta că nepotul Manolache Ciudin, fiul repausatului sameş Vasile Ciudin, aflându-se de vreo 11 ani acum în casa mea, slujindu-mă şi mulţămindu-mă în toate odihnit, atât pe mine cât şi pe răposata mea soţie, mătuşa sa Anica, păr la a ei săvârşire, şi nici o plată sau vreo deosebită mulţămire împotriva plăcuţelor nouă ostenele şi slujbi a sale făcându-i-se din partea noastră, încât acum văzându-mă că am venit în vrâstă de bătrâneţă, după slăbiciunea şi patimile ce mă stăpânesc de atâţia ani, pentru ca nu cumva să mi se întâmple şi mie sfârşitul şi să rămâe el nerăsplătit şi nepus la cale, iar eu şi soţia mea însărcinaţi cu cu slujbele şi ostenelele sale cele până acum şi de acum înainte păr la săvârşirea mea, despre care dela o vreme mă găsesc cu îndestule muştrări de cuget, am socotit că în viaţă aflându-mă să dau numitului nepot *casele unde eu lăcuiesc*, cu tot locul lor şi cu toate cele aflătoare în casă şi îngrăditura lor, adică pojiştea gospodărească, heiurile i acareturile şi orice lucruri mişcătoare, *care case şi loc sânt în târgul Folticeni*, între dumnealor banul Constantin Botez pe din sus, iară pe din gios alături cu uliţa ce merge pe din sus cu biserica *Adormirei*, cu un capăt în fundul grădinei la uliţa mare, iar cu celălalt capăt a ogrăzii la uliţa ce merge la Suceava, despre Şomuz, din care loc are să lipsască 10 stânjani în curmeziş, despre uliţa mare, şi 20 în lung. pe care loc vroesc a face o bina pentru biserica *Adormirei*, iară de va găsi Manolache alt loc bun, ca să-l deie, pentru această bina, se va face acolo, şi locul acesta va rămâne al său întreg, însă în hotărâtă vade, adică pără la primăvara viitoare anul 1839 april 23, de va găsi loc potrivit, iară negăsindu-se pără atuncea, se va face în acest loc ce s'au zis mai sus, mai dându-i încă, pe lângă toate acestea, velniţa cu trei căldări, un burtac cu toate idicurile ei şi toate cele aflătoare pe acest loc, ce este tot pe moşia Folticeni, în capul locului Hatmanului Mani, despre Şomuz, pe cât slujeşte locul hatmanului . . .”

Sulgerul Ciurea, în acest testament, roagă pe Banul Constantin Botez să fie privighitor si a se face toate prin ştirea şi povăţuirea dumisale, adică:

L e i

8000 pentru grija şi sărindarele la săvârşirea mea şi la desgropările de 7 ani pentru mine şi soţia mea.

L e i

- 750 la nepoata Zamfira 1) agiutoriu la biserica din Buneşti; ce se face din nou, bez 250 lei ce am dat eu
- 2000 la cele mai de aproape rudeni a mele, fraţi şi surori
- 2000 la case scăpătate şi fete sărace, pentru că ca un om trăind în lume voi fi acopirisit pe cineva cu apucături nedrepte,
- 2500 să facă o bina cât se poate de bunişoară pentru biserica Adormirea de aici din târgul Folticeniei, care să se facă pe locul pomenit mai sus, ca din venitul ei să se întîmpine cele de nevoie.
- 12000 pentru un pod de piatră şi o fântână care să se facă la pârăul ce este şi acum un pod prost şi o fântână dela Proorocul Ilie drept la vale la capătul uliţii ce i din sus lângă Constantin (ţiganul 2)“.

Locul de care se vorbeşte în acest act, se poate lesne determina: casa Banului Constantin Botez, este actuala casă a Doamnei Dinuţa Stamati; casa Hatmanului Manu a fost în fundul grădinei casei d-lui Pelz, alătura cu casa d-lui Mazere, o casă care s'a dărâmat nu tocmai de mulţi ani, aşa că locul casei lui Fotache Ciurea, este casa actuală a băncei Ştefan cel Mare.

Abia în 1845 găsim un document relativ la biserica Adormirea.

La 20 Decembrie 1845, o adunare a târgoveţilor folticenei încheie următorul act:

1) Biserica din Tâmpeschi a fost durată din lemn, de Vasile Ciurea dela Tâmpeschi, şi avea hramul Sf. Haralambie; în locul ei la 1883, a început clădirea bisericii actuale, din piatră. Pe o carte din această biserică, al cărei titlu lipseşte, este însemnarea următoare: „Biserica aceasta este hramul Sfântului Haralambie, la care după verişicare ivire de osteneală ce ctitora acestui sfânt lăcaş, D. Zamfira Răhtivanu şi părintele D. D. Anastasă Ciurea fac în toată vremea şi la sf. arhangheli Mihail şi Gavriil în 8 noembrie mercuri sau şi sfinţit la anul 1838, iară începerea temeliei la 1833“. Altă însemnare, mai clară, într'un Mineiu: „Această carte se numeşte Mineiu este cumpărată de dumneei K. K. Zamfiriţa Răhtivanu şi au dato bisăricii dumneei din satul Buneştii, pomenire în veci. Iară bisericuţa carele este de piatră au făcuto dumneei K. K. Zamfira Răhtivanu în anul 1838 noemv. 8 la sfinţii voevozi Mihail şi Gavril sau făcut sfinţirea acestei bisărici şi se face şi hram, iară a bisăricii vechi se făcea la sf. mucenic Haralambie. — 1840 april 25“.

2) Fântâna există şi astăzi, cum şi podul de piatră, la întretăierea stradelor stradelor Sf. Ilie şi Tâmpeschi, astăzi strada Regimentul 2 Grăniceri. Strada Tâmpeschi se mai numea şi strada Ciurei.

Subiscăliţii boeri şi neguţitori vieţuitori aici în târgul Folticeni, privind cu simţire la sărăcia şi stenahoria ce suferă biserica hramul Adormirea Maicei Domnului, *fără venit* de un ban măcar, şi fiind ştiut că ţinerea în bună stare a unei orăşăneşti biserici şi mai ales precum aceasta este şi *catedrala rezidentei* ţinutului, este cu neputinţă a fi fără a avea vreun venit. De aceea stând şi socotind prin care mijloace s'ar putea ajuta pe acest sfânt lăcaş, am luat aminte că din banii analoghişi încă din anul 1840, pe noi aflătorii cu aşezările la uliţe, pentru înşoseluirea uliţelor, mai prisosesc nişte rămăşiţuri pe la unii şi alţii, pe care aceste rămăşiţuri noi le hărăzim în folosul şi ajutorul acestei biserici cu care să poată şi ea înfiinţa la loc răsipitele binale de pe locul ei din acest târg, din a căroro chirie să se poată întimpina neapăratele cheltueli de care se găseşte de istov lipsită. Datori fiind dumnealor epitropi a acestei biserici a stărui întru strângerea şi adunarea acelor rămăşiţuri şi a da socoteală lămurită atât de banii primiţi, cât şi de cheltuiala făcută cu înfiinţarea acareturilor la loc în bună stare, din care rămăşiţuri parte se găsesc adunate în Isprăvnicie, din care împreună cu cele neîmplinite să se poată înfiinţa vreo bina măcar pe unul din locurile stărpe a bisericeii. 1845 dech. 2.

Gh. Greceanu ; A. Lazu, Agă ; Alecu Botez ; Dr. Diaconovici ; S. Dabija ; Maria Manu, Hătmăneasă ; Căminar Stamatii ; M. Gane Spatar ; Simionov, Pitar ; Ecaterina Creţoi ; Neculai Ionaşc, iconom ; Vasile, econom ; Maftei chitar ; Ion sin Timofti, chitar ; Dumitrache, chitar ; Toader Gheorghiu, zugrav, Gheorghe Vasilcowski ; Ion Lupu ¹⁾.

Inscripţia recentă de deasupra uşii bisericeii, s'ar părea că confundă oarecare date şi fapte.

În micul sinodic din 1859, după care este reprodusă prima parte a inscripţiei se spune că locaşul a fost zidit *din temelie din averea răposatului Spatar Mihai Ganea*, şi că la 1843, trecând în epitropia Postelnicului Matei Ganea, s'a înfrumuseţat şi s'a înzestrat cu un capital de bani, din al căror venit să se poată indetula cu cele trebuitoare.

Mihai Gane a murit la 17 Maiu 1826, iar în testamentul făcut încă la 15 August 1825, nu pomeneşte nimic despre biserica pe care ar fi intenţionat să se zidească în Folticeni, din averea lui, iar averea o lasă în uzurfructul soţiei, după moartea căreia va trece în stăpânirea nepotului Enacache Gane, şi partea sa din moşia Pleşeşti o lasă mă-

1. — Arhiva Statului Iaşi. Minist. Externe, Tr. 1764. Dosar 2247, fila 3.

năstirei Neamţului, şi mănăstirei Varatecul îi lasă viile dela Şorogari, din judeţul Iaşului 1).

Dacă Matei Gane moare în 1826, din ce fel de avere a lui s'a zidit biserica în 1827, când în testamentul ce a lăsat nu este nicio dispoziţie în această privinţă ?

O singură explicaţie este logică : biserica a fost zidită de Mihai Gane, încă pe când era în viaţă, şi înainte de a-şi face testamentul, deci înainte de 15 August 1825. El a înzestrat-o şi cu oarecare imobile din Folticeni, producătoare de venit, imobile care, în 1845, erau în stare de ruină, după mai bine de 20 de ani, şi creştinii se chibzuesc să găsească mijloace pentru „înfiinţarea acareturilor la loc în bună stare”, precum se spune, în documentul de mai sus.

Biserica, zidită şi înzestrată, ctitorul ei nu-i mai purta nicio grijă, prin testamentul ce lăsa, şi cu drept cuvânt.

Epitrop al bisericii Adormirea, în 1845, era Spătarul Matei Gane, nepot al lui Mihai, şi tată al scriitorului Nicu Gane. În calitate de epitrop, şi în temeiul însărcinării ce primise dela obşte, adresează Domnitorului jalba prin care cerea învoirea ca o sumă de bani ce prisosise peste cheltuiala făcută cu împietruirea stradelor, să se dea ajutor bisericii Adormirea, pentru a-şi repara nişte case ruinate, ca să producă un venit pentru biserică. Nu se spune că biserica ajunsese „în o foarte proastă stare”, cum pretinde inscripţia făcută mult mai târziu.

Domnitorul trimete jalba lui Gane la Departamentul din Iăuntru, care comunică Eforiei copie de pe adresa Postelniciei, din 12 Martie 1826, sub No. 530, pentru ca să „přidstavlisască” fără întârziere lămuririle cerute, dacă nu mai este trebuinţă pentru şoseluirea uliţelor.

Eforia Folticeni convoacă pe boeri şi „cealaltă naţie creştinească” vieţuitoare în oraş, şi admiţindu-se cererea, se acordă suma cerută, pe care o încasează Matei Gane, în calitate de epitrop al bisericii Adormirea 2).

Biserica Adormirea a mai primit o donaţiune dela o persoană care merită să fie menţionată.

Prin testamentul din 23 Decemvrie 1854, *Maria Cantacuzin*, văduva răposatului Spatar Ioniţă Cantacuzin, lasă puţina ei avere bisericeii cu hramul Adormirea Maicei Domnului din Folticeni. Executori ai

1. — Testamentul publicat de dl V. Costăchescu în monografia sa : „Istoria bisericii Adormirea Maicei Domnului”. — Folticeni, 1929.

2. — Lucrările şi multe amănunte cum s'a încasat suma, sânt într'un dosar fără număr şi fără titlu, din arhiva Primăriei Folticeni.

testamentului rândueşte pe boerii epitropi ai bisericeii, împreună cu Comisul Costache Forăscu.

Averea se compune din : „Casele în care eu locuiesc cu locul şi toate heiurile din lăuntru ogrăzii să se vândă de veci, şi de şi este un înscris al meu slobozit cătră răposatul Mitropolit Veniamin, ca a-ste case să rămăe după moartea mea fiilor mei Iancu şi Evghenia monaha, dar fiindcă repositul Mitropolit n'au făcut casă din nou pe acest loc, precum s'au fost făgăduit, după cum chiar acelaş înscris dovedeşte, cu data din 13 mart. 1843, întărit supt No. 40, de aceea înscrisul meu de sine rămăne răsufat, hotărăsc precum fiii mei întru nimică n'au avut grijă de mine, atât la lipsurile în carele m'am găsit ca cei veniţi în vârstă şi dispozaţi de sine, ba nici măcar la boalele mele nu m'au căutat ca pe o maică dreaptă a lor, şi atâta mai mult chiar acum de când zac nici s'au ivit a mă vedea măcar, apoi legiuit mi-au rămas cuvânt şi dreptate, ca pentru cea ce s'au depărtat de mine în viaţă fiind, nu-mi mai rămăne îndoială şi pentru îngroparea mea şi celelalte griji creştineşti că le vor urma, deci precum casele ce le am după actul din 1831 maiu 17 ce le păstrez sânt drepte a mele, să să şi vândă de veci prin dumnealor boerii sus pomeniţi“.

Mai lasă lucruri de argint, mobile etc. şi „o hârtie ce am dela părinţi dănuită, cuprinzătoarea de o mie cinci sute lei argint care alcătuesc patru mii cinci sute sorocoveţi, întărită pe toate formele de acolo din Bocovina, însă aceşti bani au a se lua de acolo după săvârşirea din viaţă a părinţilor mei“.

Mai lasă cincizeci lei fiului său Iancu, 50 lei fiicei sale Monahia Evghenia, 25 galbeni copilului Alecu ce l-a crescut, 300 lei Petrea sin Gheorghe.

Apoi lasă 300 lei bisericeii Sf. Ilie, 300 bisericeii cu hramul Sfinţii Voevozi din Folticeni-vechi, 25 galbeni spitalului „ce se face în acest târg“. 1)

Maria Cantacuzin era născută Stârcea. Tatăl ei, Anton Stârcea (Anton Stark), la 20 Fevruar 1855 dă o declaraţie : „Trista ştiinţă despre fiica noastră am primit acum de două săptămâni. Inpotriva testamentului nu avem nimică şi prin urmare acei 1500 fiorini să vor plăti după moartea noastră“.

La 10 Ianuarie 1852, Anton Starc şi Maria Magdalena Starc dăruiesc fiicei lor Amalia, după soţul el numită Kantacuzin, 1500 florini

1) — Dosar din Arhiva bisericeii Adormirea, întitulat: „Testamentul Doamnei Maria Cantacuzin din 1854 şi alte lucrări“.

argint, din acei 3000 florini argint ce au intabulaţi şi siguripsiţi în moşia Părhăuţi din Bucovina, a D-sale Baron Ianacachi de Criste. Bani îi va primi după moartea dăruitorilor.

La 24 Aprilie 1855 Maria Kantacuzin era moartă şi părinţii ei, măcar că ar fi avut drept să reţie banii pentru dânşii, menţin dispoziţia fiicei lor şi dăruiesc acei bani bisericii Adormirea, urmând să-i primească după moartea lor, dela Baronul Ianacahie Criste din moşia Părhăuţi.

Anton Stârcea a murit la 9 Martie 1858, iar Magdalena la 20 Martie 1870.

O parte din bani s'au primit, în 1870. de cătră Costache Forăscu, iar restul a fost achitat în 1876, de Ana Udricka, fiica Baronului Stârcea, soră cu Maria Kantacuzin. Aceasta, la 9/11 1876, scrie din Suceava, pe româneşte, domnului „Dumitrache“, că fiind foarte slabă, nu poate să vie în Folticeni, la desgroparea surorii sale.

Domnul Dumitrache, era Dimitrie Pădure, epitrop al bisericii.

în 1876, Monahia Evghenia era în mănăstirea Agapia.

Alţi donatori al bisericii, sunt menţionaţi, în amănunt, în monografia d-lui Costăchescu.

Biserica Adormirea n'a avut, dela zidirea ei, forma de astăzi. Biserica lui Mihai Gane, pe care a cunoscut-o şi Matei Gane, avea turnuri, unul de asupra altarului, şi era fără pridvorul de astăzi. Turnul clopotniţei era cu patru metri mai puţin înalt, şi sub streşina bisericii era un frumos chenar în relief, din cercuri care se întretăiau prin centrul lor. Cu trecerea vremii, biserica a suferit mai multe modificări, care în niciun caz nu au fost nimerite, ci din potrivă i-au ştirbit din însemnătatea ei arhitectonică. Astfel, chenarul frumos de sub streşină, a fost înlocuit cu o cornişă care nu avea nicio legătură cu stilul vechei bisericii: pridvorul ce i s'a adăugat, a căpătat o faţadă care amintea stilul gotic, nepotrivit la o biserică ortodoxă; turnul de deasupra altarului a fost desfiinţat, şi înlocuit cu un turnuleţ în miniatură, iar clopotniţa a fost înălţată cu patru metri, pentru a se aşeza ceasornicul de astăzi.

Dintre puţinii băştinaşi ai Folticenilor, rămaşi în viaţă, nimeni nu-şi aminteşte când s'a făcut pridvorul actual. Un document căruia nu i s'ar putea da de altfel nicio importanţă, ni dă singurile izvoare pentru deslegarea acestei chestiuni.

În 1879, elevul de gimnaziu Artur Gorovei, scotea o gazetă, intitulată „Ecoul Carpaţilor“. Gazeta, scrisă de mâna lui, apărea într'un exemplar, şi era ilustrată. O jumătate de coală de hârtie de scris, era

formatul, și materialul publicat se compune din poezii, nuvele și traduceri, pe lângă aritmografe și alte jocuri.

Primul număr al acestei gazete cu data de 5 August 1879, are ca ilustrație biserica Adormirea „văzută din partea septentrională”, gravură „lucrată după un original”. Biserica se prezintă cu cele două turnuri, și fără pridvor.

Biserica Adormirei în 1879

Biserica Adormirei în 1883

Peste patru ani în 1883, Anastasia Cichirdic, o coborâtoare din vechea familie moldovenească Ciudin, dela Petiea, a ridicat, cu cheltuiala ei, turnul și a așezat în el un ceasornic: „horologiu pe patru fețe ale turnului, pentru folosul oraşului și al bisericii”, și probabil că atunci s'au făcut și celelalte transformări, s'a desființat turnul mic de deasupra altarului, s'a schimbat brâul de sub streșină și s'a adăugat pridvorul, în stilul bizar preferat de meșterii aduși de prin Suceava, unde aveau ca model și vechi biserici moldovenești, dar au preferat tipul bisericilor catolice de prin Bucovina.

După alte reparații ce i s'au făcut, în anul 1935, executându-se planurile d-lui arhitect Mircea Popovici, din București, biserica Adormirea a fost transformată într'o adevărată biserică moldovenească, atât cât s'a putut face dintr'un monument care nu avea în realitate nici un stil, și trebuind să se înlătore transformări radicale, cu neputință de efectuat, față de greutatea timpului.

Amănunte cu privire la reparațiile și diferitele donațiuni făcute bisericeii, sunt în monografia d-lui Costăchescu.

Biserica paraclis Sfântu Iftimie. Economul Iftime Stamati, fondatorul spitalului care-i poartă numele, a crezut de cuviință să-l înzestreze și cu un paraclis, la care totdeauna a servit un preot, și a fost recunoscut, de autoritățile în drept, ca orișicare altă biserică din oraș.

În ziua de 28 Iunie 1860 acest Paraclis a fost sfințit de Episcopul Romanului, când s'a inaugurat și spitalul.

Paraclisul acesta astăzi nu mai există. După războiu s'a crezut că este de prisos și a fost desființat, pentru ca să fie transformat în sală de așteptare.

S'a comis un sacrilegiu, și credința poporului că făptuitorii vor fi pedepsiți de Puterea divină, s'a întărit printr'o coincidență ce au dat loc la multe comentarii: Medicul spitalului care a făcut propunerea de a se desființa paraclisul, a avut o moarte năprasnică: s'a sinucis.

Turnul fostului Paraclis se menține și astăzi, și nu s'a putut găsi niciun meșter, nu numai printre creștini, dar și dintre evrei, care să scoată crucea din vârful turnului paraclisului.

Biserica din Șoldănești. Biserica actuala din Șoldănești este, relativ, nouă.

O biserică veche a fost în ograda curții, probabil biserică de lemn, unde până mai acum câțiva ani se păstra Sfânta Masă, construită din blocuri de piatră, pe care proprietarul Mane Hadgi a dărâmat-o, și pietrele stau aruncate în țintirimul bisericeii.

Biserica de astăzi se pretinde că ar fi zidită de Andrei Bașotă, proprietarul moșiei, la 1798 1), dată indicată pe ușorul ușei de intrare. Cercetând însă documentele, părerea aceasta este neîntemeiată.

Dascalul Grigore Dragoș, la 1 Ghenar 7288 (1780) scrie într'un Penticostar, dăruit bisericeii de *Ioniță Bașotă*. că a „fost dascal la biserică dumisale în zilele pre înălțatului Domn al toați Moldavie Io Kostandin Mavrocordat“. Acest principe a domnit în patru rânduri, în Moldova și ultima lui domnie a fost în 1769; dacă am presupune că în acest an ar fi fost Grigore Dragoș dascal la biserică lui Ioniță Bașotă din Șoldănești, logic este să presupunem că a fost zidită măcar în a treia domnie a lui Const. Mavrocordat, 1748-1749, pe când Andrei Bașotă nici nu exista. Andrei este nepotul lui Ioniță Bașotă, acela care, în 1780, a obținut hrisovul pentru întemeierea târgului Folticeni.

1) — Marele Dicționar geografic al României.

Anul 1798, de deasupra uşii de intrare, poate să fi fost pus cu ocazia vreunei reparaţii ce s'a făcut bisericeii.

„Marele Dicţionar geografic“ vorbeşte de biserica actuală din Şoldăneşti, nu de aceea veche din ograda curţii, şi care probabil că a fost zidită de alt stăpân al moşiei, anterior lui Ioniţă Başotă.

La 1856, biserica aceasta, cu hramul *Sf. Neculai*, a fost reparată de Vornicul *Alecu Forăscu*, ginerele lui *Andrieş Başotă*. Intr'o ocnită, deasupra ferestrei despre Apus, este inscripţia următoare: „1856 iunie 20. Acest sfânt lăcaş sau meremetisit de mine robul lui Dumnezeu Vornic *Aleku Forăscu*, soţia me *Raluca*, născută *Başotă*, spre pomenire a tot neamul“.

Deasupra uşii de intrare, sub icoana *Sf. Neculai* şi sub inscripţia „1798 septemvrii“ este o altă inscripţie: „Reparatu sa această biserică cu patronul *Sf. Ierarh Necolai* în interior şi exterior făcândusă din nou kafasu în anul 1907 cu cheltuiala pioşilor creştini *Soltana* şi *Ştefan Gheorghiu* spre veşnica lor pomenire“.

Pe cărţile din biserică, al cărei altar este foarte frumos, se găsesc următoarele însemnări interesante:

„Pe Sfânta şi dumnezeiasca *Evanghelie*“, tipărită în Mitropolia Bucureşti, la 1682: „Această sfântă *Evanghelie* sau luat dela ţinutul *Covurluiului* din sat ce se cheamă *Brăeşti* moşia *Episcopiei Romanului* pentru bani 43 care noi iam plătit.

. . . *Episcop Romanului*. 7235 (1727).

Pe un *Apostol* tipărit în Bucureşti, de tipograful *Dim. Pandovici*, 1743: „Acest sfânt *Apostol* lau cumpărat dumnealu *Lupul Bogdan* vel *Stolnic*, şi lau dat sfintei biserici de *Blagoveşti*, care este hram arhi-strateg *Mihail* şi *Gavril*, iar cine la fura sau la lua dela această sfântă biserică să fie afurisit şi blăstămat de *Domnul Hs* şi maica precista şi de 318 oteţi ij ot *Nikea* şi toţi sfinţii părinţi şi de trei sfinţi învăţători *Vasile Velichi*, *Grigori* şi *Ioan*, şi lam dat eu ca să fie spre pomenire me“. 7262 (1754) mai 25.

Pe acelaş *Apostol*: „Acest sfânt *Apostol* este al dumisale *Post. Andrei Başotă* ot *Iveşti* ot *Tutova* pe *Bârlad* scris la let 7280 (1772) octomvrii în 7 zile a lunii aceasta“.

Acest *Andrei Başotă* nu este nepotul de fiu al lui *Ioniţă*, adică fiul lui *Ştefanachi*; la 1772 *Andrei Başotă*, fostul proprietar al moşiei *Şoldăneşti*, nici nu era născut.

Pe acelaşi *Apostol*: „Intru cinstită mâna dumisale *Pah. Ioniţă Başota* ginerele dumisale *Lupul Bogdan*, biv vel *Stolnic*, lau dat dumnealui ca să fie pentru treaba bisăricii dumisale, fiindcă bisărica dum-

nealui din Iveşti au rămas pustie din tâmplare vremilor. Aceasta am scris eu la let 7280 (1772) oct. 25 şi mam iscălit“.

Gavril Dascalul ot Iveşti.

Pe un Penticostar, fără fila copertii : „Acest sfânt Penticostar este al sfintei bisărici dela Şoldăneşti cumpărat cu drepti banii dumisale conului Ioniţă Başotă Pah., şi lau dat la bisărica dumisale dela Şoldăneşti la care este hramul sfânt Nicolai, şi cine ar îndrăzni săl ei sau săl fure să fie anetemăiat şi afurisit de Domnul nostru Isus Hs şi de precurata Maica sa fecioara Maria şi de cei 12 apostoli, de cei 318 oteţi şi de sfântul Neculai şi de sfântul marele mucenic Gheorghe şi de sfântul Grigore Bogoslovu şi de toţi sfinţii, şi pentru ca să să ştie am iscălit în anul dela zidirea lumii 7288 (1780) ghenar 1“.

„Adică eu Grigori Dragoş dascal.

„Eu am scris aice şi mam iscălit pentru ca să să ştie că eu am fost dascal la bisărica dumisale în zilele preînălţatului Domn. Io Kostandin Neculai Mavrocordat Voevod. Acesta am scris“.

Pe acelaşi Apostol din 1743 : „Acest sfânt Apostol este a dumisale mare boeriu Ştefăniţă Başotă biv vel Ban, rămas dela părintele dumisale ce au răposat la let 1794, pe care Dumnezău săl odihnească întru împărăţia sa, amin, şi am scris eu fiind slugă la dumnealui Ban Ştefanachi a căruia veşnică săi fie pomenirea, fiind la satul Şoldăneşti Sau scris la 1796 fevr. 12“.

(Iscălitura).

Pe un Anthologion, tipărit la Mitropolia din Bucureşti, de Dimitrie Petrovici tipograful la 1777 : „Acest Mineiu lam cumpărat eu robul lui Dumnezău în zilele preînălţatului Domn Alexandru Cost. Mavrocordat Vvod întru întâia domnie la Moldova la velet 1783 noemv. 18“.

Ioniţă Başotă.

Pe un Oktoih tipărit la Buda, în 1811 : „Acest oktoih mare lam cumpărat drept 45 lei şi lam dat la bisărica noastră din satul meu Şoldăneştii la vlet 1815 iulii 20“.

Şt. Başotă.

Pe un Typikon, tipărit la Mitropolia din Iaşi, la 1816 : „Acest tipicon lam cumpărat drept 52 lei eu robul lui Dumnezău pentru biserica me de aice ot Şoldăneşti, ca să fie întocma următoare prin cetire cu luare aminte, iar nu după cum pân acum au fost obicinuiţi a alergy fără regulă şi a trece cu vederea şi a lăsa multe din cele ce se cuvine a urma şi face şi a ceti la anul 1716 august mai ales când să află rândul la bisărică şi bisărica să fie şi fără stăpân încă carele să ştie oareşce din cele zise întru acest tipicon de obştie folositor. Pentru a-

ceasta dară orişicarele din cei ce se află astăzi la bisărica me şi pe cât îmi va lungi milostivul Dumnezeu şi mie viaţa, nu va păzi întocma povăţuirea cuprinsă şi cu înpotrivire nebăgărei în samă şi a lenevirei să va arăta, de va fi preot nearestat în sat şi la bisărica me va fi, iar de va fi mirean încredinţez că adese înaintea norodului să va necinsti şi purure şi cercetat va fi, fiind dar fieştecarele cu îngrijirea aceea de a să îndeplini întru cetire povăţuirilor în acest tipicon aducătoare de podoaba bisăricii şi a slujitorilor ei cu toată chibzuire”.

Andrei Başotă, Ban.

Pe marginea de argint a Evangheliei, tipărită la Neamţ, în 1845: „Această sfântă Evanghelie înbrăcându-se cu argint de mine robul lui Dumnezeu Mărele Vornic Andrei Başotă sau dat la bisărica mea de la moşia Şoldăneştii unde să prăznueşte hramul sfântului Ierarh Nicolai, spre podoaba ei şi pomenirea mea şi a neamului meu la anul 1847”.

Pe un Apostol dela Neamţ, 1851; „Acest Apostol cumpărânduşă de mine robul lui Dumnezeu Vornicul Alecu Forăscu lam afierosit bisăricii cu hramul sfântului Ierarh Neculai dela moşia me Şoldăneştii din ţinutul Sucevii spre pomenirea şi ertarea păcatelor a tot neamul meu şi spre a nu să înstrăina am iscălit. 1862 mart 28”.

Alecu Forăscu, Vornic.

În Şoldăneşti au mai fost, pe vremuri, două biserici, despre care au rămas numai amintirile.

În afară de *Mănăstioara*, schitul la care se spune că erau pietre de mormânt cu inscripţii latine — deci o bisericuţă catolică — a mai fost o biserică, în partea şoselei de astăzi spre pârăul Buciumenilor, unde un morman de pământ ar indica locul acestei biserici, al cărei hram, după cum spun bătrânii satului, era *Sf. Teodosie cel Mare*.

Statistica din 1863 arată că în satul Şoldăneşti erau 56 de familii, şi personalul bisericesc se compunea astfel:

Iconomul Vasile Luca, de 52 de ani

Iconomul Teodor Stupcanu, 60 ani

Preotul Teodor, 65 ani

Diaconul Gheorghe Filipescu, 30 ani

Dascalul Ştefan Bunduc, 29 ani

Dascalul Iordache, 25 ani.

În aceiaşi statistică se arată că starea bisericii este «foarte bună».

O altă statistică, tot din 1863, citează alţi doi dascali:

Dascalul Dimitrie sin Preot Ioan, de 30 ani, şi

Dascalul Grigori sin dascalul Mihai, de 44 ani, cu cartea din 22 Noemvrie 1851.

Biserica din Tâmpeschi. — În Tâmpeschi a fost o biserică veche, de lemn, pe locul unde este astăzi țințirul eroilor. Când și cine a construit-o, nu se știe.

Existența vechei biserici la 1801, se documentează prin două însemnări din două cărți ale bisericii actuale.

Într'un „Triod”, tipărit în Râmnic la 1731, cumpărat de Lupu Bogdan, biv vel Medelnicer pe vremea lui Constantin Voevod, dat bisericeii din satul Ivești, cu hramul Mihail și Gavril, la 1743 April 18, este scris: „Această sfântă liturghie o am cumpărat eu *Todorachi Ciure*, biv vel Clucer, pentru ca să fie la sfânta biserică din Tâmpeschi, 1801 Maiu 13”.

Într'un «Penticostarion», tipărit în București, la 1743, găsim: «Acest Penticostar este al meu și este cumpărat de tatăl meu la anul 181 (sic) și este dăruit la biserica noastră”. Iscălitura este a unui Ciure.

Biserica actuală, cu hramul Sfinții Voevozi Mihail și Gavril, este zidită la 1809 de *Todorache Ciure*, cum arată și pisanția :

Todorache Ciure, marele Paharnic, am zidit din temelie cu toată cheltuiala mea acest sfânt și dumnezeesc lăcaș unde se prăznuește hram sfinților mai marilor voievozi Mihail și Gavril spre pomenirea răposaților părinților și strămoșilor mei, cât și a fiilor și urmașilor mei, și a săracilor lăcuitori din satul acesta, rugând pre toți cei ce vor intra în biserica aceasta, să roage pre Dumnezeu pentru mântuirea pomeniților și să-i ierte. Anul 1809 Maiu 11.

Un pomelnic al familiei Ciure nu este în biserică.

Pe celelalte cărți, de altfel destul de numeroase, dar nu vechi, nu sunt însemnări, afară de un „Mineiu” tipărit în Mănăstirea Neamțului, la 1804, pe care este scris: «Această carte pe luna lui Octombrie, storiile sfinților, este luată dela preut Neculai ot sat Petiea, pentru patrusprezece sorocoveți. Nefiind banii, am primit această carte. Preut Ion ot sat Bunești”. — Urmează obișnuitul blăstăm pentru acei cari ar fura cartea.

Satul Bunești, la 8 kilometri depărtare de Folticeni, era moșia lui Vasile Ciure, tata lui Tudurache. La Bunești locuia fratele acestuia, Nastasă Ciure.

O singură inscripție pe icoana Maicei Domnului: „In anul 1875 Oct. 29 s'au făcut îmbrăcăminte de argint pe icoana Maicei Domnului din biserica Tâmpeschi de *Petre Gogoșescu*, iar din botez *Oprea*. Tămăița, Profira și tot neamul”.

Tămăița era soția lui Gogoșescu.

Statistica din 1863 arată ca servitori al bisericii din Tâmpeşti, pe : Preot Neculai Grigoriu, Preot Vasile Bunescu, dascal Vasile Alis-tari, dascal Vasile Gogu.

În acelaşi an, altă statistică arată că în satul Tâmpeşti erau 22 de familii, şi dascali sunt arătaţi : Vasile sin preot Costache, de 33 de ani, cu cartea din 8 ghenar 1852, şi Vasile Costescu, de 32 de ani, cu cartea din 1 ghenar 1857.

Biserica Sfântul Iosif (catolică). — Catolicii din Folticeni au o mică biserică, bine îngrijită, zidită pe la mijlocul veacului trecut.

CUPRINSUL

Prefață	I
Raportul D-lui I. Nistor	III
Isvoare de informații	V
Satele din raza orașului Folticeni	1
Satul Folticeni	2
Satul Buciumeni	12
Satul Stănigeni	19
Satul Oprișanii	20
Satul Broștenii	22
Satul Coteștii	23
Satul Pădurenii	25
Satul Tâmpesții	26
Satul Șoldăneștii	27
Satul Antileștii	32
Intemeierea Orașului	45
Intemeietorii Orașului :	
I. — Bășoteștii	84
II. — Tudurache Ciurea	89
Numele Orașului	110
Aspectul Orașului	116
Populația	123
Evenimente istorice	129
Administrația comunală :	
Ispravnicii	156
Eforia	158
Edilitate	166
Alimentarea orașului cu apă	169
Farmaciile	171
Starea economică	173
Prețul Muncii	184
Iarmarocul Sfântului Ilie	190
Cultura	200
Școlile :	
Școala domnească	215
Școala catihetică	223
Școala de fete	223
Gimnaziul	224
Alte școli	225
Tipografii	225
Librării	227
Legători de cărți	228
Gazete	229
Reviste	231
Muzeul Sucevei	231
Intelectualii folticineni	232
Organizarea Judecătorească	241
Bisericele	249
Biserica din Folticeni-vechi	251
Biserica din Buciumeni	255
Biserica din Oprișani	257
Biserica Sfântul Ilie	257
Biserica Adormirea Maicei Domnului	263
Biserica Paraclis Sfântul Iftime	271
Biserica din Șoldănești	271
Biserica din Tâmpesți	275
Biserica Sfântul Iosif (Catholică)	276

De același autor

- ȘEZĂTOAREA, revistă de folklor. — 25 Volume, 1892-1929
INDICE analitic și alfabetic al celor 25 volume din revista de folklor
„ȘEZĂTOAREA”. — 1931
- ȘEZĂTOAREA, povestea unei reviste de folklor. — Cluj, 1932
DUPĂ DRAGOSTE, schițe și nuvele. — 1900
INSTRUCȚIUNI ȘI CHESTIONAR PENTRU CULEGEREA MATE-
RIALULUI DE FOLKLOR. — Ministerul Instrucțiunii, 1904
DATINELE NOASTRE LA NAȘTERE. — Minerva 1909
ZMEI ȘI ZINE. — Socec, 1909
DATINELE NOASTRE LA NUNTĂ, — Minerva, 1910
CARTE DESPRE DATORII ȘI DREPTURI. — Casa Școalelor, 1910
PRIMUL PROIECT DE CONSTITUȚIE DIN 1859. — 1914
DIN ISTORIA CULTURALĂ A FOLTICENILOR. — 1919
ISTORIA UNEI EPITROPII. — Biblioteca juridică. Craiova, 1920
DATORII ȘI DREPTURI. — Cartea Românească, 1921
BOTANICA POPORULUI ROMÂN. — 1915
CRUZIMI — Viața Românească, 1921
LEGILE ȚĂRII LĂMURITE PENTRU SĂTENI. — Casa Școalelor, 1924
DIN ISTORICUL ORAȘULUI FOLTICENI — Roman, 1925
PARTEA SUFLETULUI, un vechiu obicei juridic al poporului român—
1925
UN MĂNUNCHI DE DUCUMENTE CU PRIVIRE LA UNIREA PRIN-
CIPATELOR, — Cernăuți, 1926
ALTE VREMURI — 1930
POVESTE CU FĂT-FRUMOS. — Casa Școalelor, 1927
NOȚIUNI DE FOLKLOR. — Cartea Românească, 1933
MONOGRAFIA ORAȘULUI BOTOȘANI. — 1926
FOLTICENII, cercetări istorice asupra orașului. — 1938
In editura CUNOȘTINȚI FOLOSITOARE :
VOTUL OBSTESC
MEȘTEȘUGUL VĂPSITULUI CU BURUENI
LĂMURIREA CONSTITUȚIEI
NICU GANE
Dr. IOAN URBAN-JARNIK
In editura Academiei-Române :
CIMILITURILE ROMÂNILOR. — 1898
CREDINȚI ȘI SUPERSTIȚII. — 1915
DESCÂNTECELE ROMÂNILOR. — 1931
CONTRIBUȚII LA BIOGRAFIA LUI CONSTANTIN STAMATE. — 1931
ARTISTUL MATEI MILLO. — 1932
CONTRIBUȚII LA ISTORIA LITERARĂ. — 1932
IEROTHEIU EPISCOPUL HUȘILOR. — 1934
OUĂLE DE PAȘTI. — 1937.

